

**MESLEK LİSELERİ VE DİSİPLİN SİSTEMİ: ÖĞRETMENLERİN
PERSPEKTİFİNDEN BİR İNCELEME**

AHMET GÜZEL

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. EMEL COŞKUN**

DÜZCE, 2024

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MESLEK LİSELERİ VE DİSİPLİN SİSTEMİ: ÖĞRETMENLERİN
PERSPEKTİFİNDEN BİR İNCELEME

Ahmet GÜZEL tarafından hazırlanan tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Emel COŞKUN

Düzce Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Emel COŞKUN

Düzce Üniversitesi

Prof. Dr. Abdullah TAŞKESEN

Düzce Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Zühal GÜLER

Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 22/07/2024

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

22 Temmuz 2024

Ahmet GÜZEL

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans öğrenimimde ve bu tezin hazırlanmasında gösterdiği her türlü destek ve yardımdan dolayı çok değerli hocam Doç. Dr. Emel COŞKUN'a en içten dileklerle teşekkür ederim.

Bu çalışma boyunca yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen, sonsuz sabır ve saygı gösteren değerli meslektaşım biricik eşim ve kıymetli oğluma teşekkür ederim.

Bu aşamaya kadar gelmemde emekleri olan tüm öğretmenlerime, manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen değerli aileme, görüşmeler sırasında değerli vakitlerini ayıran meslektaşlarıma desteklerinden ötürü teşekkürlerimi sunarım.

22 Temmuz 2024

Ahmet GÜZEL

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

TABLolar LİSTESİ.....	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
1. GİRİŞ.....	1
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. EĞİTİMİN TOPLUMSAL İŞLEVLERİ.....	7
2.1.1. Foucault: Eğitim, Disiplin ve İktidar	10
2.1.2. Bourdieu: Kültürel Yeniden Üretim, Simgesel Şiddet, Pedagojik Eylem ve Pedagojik Otorite	13
2.1.3. Eleştirel Pedagoji ve Eğitim	16
2.2. EĞİTİM SÜRECİNDE DİSİPLİN KAVRAMI VE ÖĞRETMENLERİN ROLÜ.....	18
2.2.1. Okullarda Yaşanan Disiplin Olaylarının Kaynakları	21
2.2.1.1. Aile Etkisi	22
2.2.1.2. Öğrenci Kaynaklı Bireysel Nedenler	24
2.2.1.3. Öğretmenden Kaynaklı Nedenler	26
2.2.2. Sınıf Yönetiminde Disiplin Modelleri.....	27
2.2.2.1. Canter Modeli: Etkili Disiplin	27
2.2.2.2. Kounin Modeli: Grup Yönetimi.....	27
2.2.2.3. Davranışçı Model: Skinner Modeli.....	28
2.2.2.4. Etkili Öğretmenlik Eğitimi Modeli: Etkin Dinleme, Ben Dili.....	28
2.2.2.5. Ussal Sonuçlar Modeli: Öz Disiplin Geliştirme.....	29
2.2.2.6. Fritz Redl ve William Wattengerg Disiplin Modeli.....	30
2.2.2.7. Geleneksel Disiplin Anlayışı	30
3. YÖNTEM	33
3.1. ÖRNEKLEM.....	34
3.2. VERİ OLUŞTURMA.....	34
3.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE ETİK KONULAR	35
3.4. VERİ ANALİZİ	36
4. Araştırma BULGULARI VE TARTIŞMA	37
4.1. ÖĞRETMENLERİN KARŞILAŞTIKLARI DİSİPLİN OLAYLARI	38
4.1.1. Öğretmenlerin Sıklıkla Karşılaştıkları Disiplin Olayları.....	39
4.1.2. Ağır Disiplin Olayları ve Olaylar Karşısında Öğretmen Tutumları.....	47
4.1.2.1. Cinsel içerikli suçlar ve öğretmenlerin tutumu	48
4.1.2.2. Zorbalık ve Şiddet Olaylarına Karşı Öğretmenlerin Tutumu.....	51
4.2. ÖĞRETMENLERİN OKULDA DİSİPLİNİ SAĞLAMAK İÇİN KULLANDIKLARI YÖNTEMLER	56
4.2.1. Disiplini Sağlamada Öğretmenden Beklentiler	56
4.2.2. Öğretmenlerin Disiplin Sağlama Yöntemleri	61
4.2.2.1. Disiplin Kurulları.....	70
4.2.3. Öğretmenlerin Disiplin Sağmaya Yönelik Uyguladıkları Ritüeller	74
4.2.4. Disiplin Oluşturucu Ortam Düzenlemesi.....	81
4.3. ÖĞRENCİLERİN DİSİPLİN SUÇU İŞLEME NEDENLERİNE YÖNELİK	

ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ.....	85
4.4. ÖĞRETMENLERİN DİSİPLİN OLGUSU KAVRAMSALLAŞTIRMASI .	93
4.4.1. Disiplin Olgusuna Yönelik Tanımlamalar	94
4.4.2. Disiplinin Amaçları	98
5. SONUÇ ve öneriler.....	102
6. KAYNAKLAR.....	107
7. EKLER	116
7.1. EK 1:ARAŞTIRMADA KULLANILAN MÜLAKAT FORMU	116
7.2. EK 2: ETİK KURUL ONAYI	118
.....	118
7.3. EK 3: ORTAÖĞRETİM KURUMLARI YÖNETMELİĞİ DİSİPLİN KISIMI.....	119
7.4. EK 4: ORTAÖĞRETİM KURUMLARI KILIK KIYAFET YÖNETMELİĞİ.....	134
ÖZGEÇMİŞ	136

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1. Görüşülenlerin Demografik Özellikleri.....	37
---	----

ÖZET

MESLEK LİSELERİ VE DİSİPLİN SİSTEMİ: ÖĞRETMENLERİN PERSPEKTİFİNDEN BİR İNCELEME

Ahmet GÜZEL

Düzce Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. Emel COŞKUN

Temmuz 2024, 135 sayfa

Bu araştırma meslek liselerinde çalışan öğretmenlerin disiplin kurma deneyimlerine odaklanmaktadır. Meslek liseleri genel olarak disiplin olaylarının yoğun yaşandığı, çoğunlukla işçi sınıfı kökenli, akademik başarısı düşük ve dezavantajlı öğrencilerin tercih ettiği okullar olarak kabul edilmektedir. Araştırma meslek liselerinde çalışan öğretmenlerin deneyimlerinden yola çıkarak okullarda karşılaştıkları disiplin olaylarını, disiplin olaylarına yaklaşımlarını ve disiplin kavramsallaştırmalarını eleştirel bir perspektiften incelemektedir. Araştırma aynı zamanda öğretmenlerin geleneksel ve otoriter disipline etme yöntemleri konusunda farkındalık yaratarak çağdaş pozitif disiplin anlayışları çerçevesinde politika önerileri sunmayı hedeflemektedir. Araştırma kapsamında Düzce ilinde genellikle disiplin olaylarının yoğun yaşandığı bilinen iki meslek lisesinde çalışan on iki öğretmen ve dört yönetici ile görüşülmüştür. Araştırma nitel araştırma türünde ve olgubilim deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış mülakat formu eşliğinde yapılan görüşmeler, enformel sohbetler, araştırmacı tarafından okullarda yapılan gözlemler kullanılmıştır. Katılımcıların belirlenmesinde amaçsal örnekleme ve kartopu örnekleme yöntemleri kullanılmıştır. Örnekleme alınma ölçütleri meslek lisesinde çalışıyor olmak ve daha önce disiplin kurullarında görev yapmış olmaktır. Görüşmeler okullarda öğretmenlerin ders yükümlülüklerinin olmadığı saatlerde yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bulguları birkaç önemli sonuca işaret etmektedir. Meslek liselerinde öğretmenler kural koyma, kurallara uymaya zorlama, ceza verme gibi geleneksel yöntemleri kullanmaktadır. Karşılaştıkları disiplin suçlarını sıklıkla karşılaşılan ve ağır disiplin suçları olarak iki kategoriye ayırmaktadır. Sıklıkla karşılaşılan disiplin suçları karşısında ceza verme, görmezden gelme gibi geleneksel disiplin yöntemlerini tercih etmektedirler. Ağır disiplin suçları karşısında genel olarak öğrencinin okuldan alınması, ailesinin ikna edilerek açık liseye kaydının yaptırılması, öğrenciye tavır yapma ve ilişkiyi değiştirme şeklinde psikolojik baskı yapma gibi enformel cezalandırma yöntemleri tercih edilmektedir. Disipline etme pratiklerinde gözetleme, suçüstü yakalama gibi hata bulucu şekilde davranmaktadırlar. Bu pratikler öğretmenin bekçi veya polis öğretmen rolüne büründüğünü göstermektedir. Eğitimcilerin sorunlara çözüm getirmeyen, öğrencilerin akademik hayatlarına zarar veren geleneksel disiplin yöntemlerinden vazgeçerek öğrenci ile öğretmenin karşılıklı saygı içinde olduğu, cezalandırmaya dayalı olmayan, özgür bir eğitim ortamında kendi potansiyellerini geliştirmeye katkı sunan çağdaş pozitif disiplin anlayışını benimsemelerini sağlayacak düzenlemelerin yapılması büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Sözcükler: Meslek liseleri, disiplin, geleneksel yaklaşım, sosyoloji

ABSTRACT

VOCATIONAL HIGH SCHOOLS AND THE DISCIPLINE SYSTEM: A STUDY FROM THE PERSPECTIVE OF TEACHERS

Ahmet GÜZEL

Düzce University
Graduate School, Department of Sociology
Master's Thesis
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Emel COŞKUN

July 2024, 135 pages

This study focuses on the disciplinary experiences of teachers working in vocational high schools. Vocational high schools are generally accepted as schools where disciplinary incidents occur intensively, where mostly working class students with low academic achievement and disadvantaged students prefer. Based on the experiences of teachers working in vocational high schools, the research critically examines the disciplinary incidents they encounter in schools, their approaches to disciplinary incidents and their conceptualisations of discipline. The research also aims to raise awareness about teachers' traditional and authoritarian disciplinary methods and to provide policy recommendations within the framework of contemporary positive discipline approaches. Within the scope of the research, twelve teachers and four administrators working in two vocational high schools in Düzce province, where disciplinary incidents are known to occur frequently, were interviewed. The research was carried out using qualitative research type and phenomenological design. Interviews with semi-structured interview forms, informal conversations and observations made by the researcher in schools were used as data collection tools. Purposive sampling and snowball sampling methods were used to determine the participants. The criteria for inclusion in the sample were working in a vocational high school and having served in disciplinary committees before. Interviews were conducted face-to-face at schools during the hours when teachers did not have teaching obligations. Teachers in vocational high schools use traditional methods such as setting rules, forcing to obey rules, and punishment. They categorise the disciplinary offences they encounter into two categories: frequently encountered and serious disciplinary offences. In the face of frequent disciplinary offences, they prefer traditional disciplinary methods such as punishment and ignoring. In the face of serious disciplinary offences, informal punishment methods such as removing the student from school, persuading his/her family to enrol in open high school, psychological pressure on the student in the form of attitude and changing the relationship are generally preferred. In their disciplinary practices, they behave in a fault-finding manner such as surveillance and catching them red-handed. These practices show that the teacher takes on the role of a watchman or police teacher. It is of significant importance to implement measures that guarantee educators abandon the conventional disciplinary techniques that fail to address issues and inflict detriment upon students' academic pursuits. Instead, they must adopt a contemporary positive disciplinary approach that facilitates the growth of their inherent potential within an educational environment characterised by mutual respect and free from the constraints of punishment.

Keywords: Vocational high schools, discipline, traditional approach, sociology

1. GİRİŞ

Bu çalışmada meslek liselerinde görev yapan öğretmenlerin deneyimlerine dayanarak meslek liselerinde disiplin kurumuna yaklaşımları ve kullandıkları yöntemler eleştirel bir perspektiften incelenmektedir. Türkiye’de eğitim kurumlarındaki disiplin uygulamalarının ağırlıklı olarak geleneksel otoriter yaklaşımdan beslendiği ve öğretmenlerin bu geleneksel disiplin yöntemlerini kullandığı yaygın olarak kabul edilmektedir. Bu geleneksellik okulda öğretmenin otorite olarak eğitim öğretim ortamını düzenlediği, ceza verme gibi katı disipline etme yöntemleriyle öğrencilere yaklaştığı, öğrencilerin belirli kurallara uymaya zorlandığı ve onların uysallığı ve uyumluluğu üzerine kurulu bir yöntemi ifade etmektedir. Geleneksel yaklaşımı benimseyen öğretmenlerin daha çok hatayı tespit etmeye odaklı bir tarz benimsediği bilinmektedir. Yapılan araştırmalarda dezavantajlı çevrede bulunan, öğrencilerin yoğun olarak düşük sosyoekonomik kökenli olduğu ve çoğunlukla akademik başarısı yetersiz öğrencilerin tercih ettiği okullarda disiplin sağlamada öğretmenlerin daha suçlayıcı yaklaşımları tespit edilmiştir (Tunç, Yıldız ve Doğan, 2015: 385). Meslek liseleri de genel olarak düşük sosyoekonomik kökenli, akademik başarısı düşük öğrencilerin seçtiği okullar olarak bilinmektedir (Ward, 1988: 32; Korkmaz, 2023: 6; Van Houtte ve Stevens, 2008: 248).Yapılan araştırmalarda yola çıkarak disiplin konusunda en fazla vakanın yaşandığı ve en fazla eleştirilen eğitim kurumları olarak meslek liseleri ve öğretmenlerin perspektifinden bu geleneksel disiplin anlayışı bu çalışmanın konusudur.

Eğitim ve disiplin birbiri ile yakından ilişkili iki kavramdır. Eğitim ve toplum arasında karşılıklı bir ilişki olmakla birlikte, eğitimin işlevlerinden birisi de bireyi toplumsal kalıplara sokma işidir (İnal, 2004; Borhan, 2022: 29). Eğitilmiş insan, ehlileştirilmiş insan olarak algılanır ve ehlileştirme işi egemen zümreler adına eğitim yoluyla yürütülür. Nitekim eğitime dair dar kapsamlı tanımlarda sıklıkla karşılaşılan “istendik davranış değişikliği” gibi tanımlamalar bireyin uysallaştırılmasına, topluma uyumlu hale getirilmesine atıf yapar (Sain ve Zabun, 2018: 135). Bu tanımlamalar, okullarda verilen eğitim aracılığıyla yerine getirilen eğitimin disipline edici, ehlileştirici ve uyumlulaştırıcı işlevlerinin altını çizmektedir. Sosyolojik açıdan eğitim kurumunun temel işlevi toplumsal değerlerin, maddi kültürün ve manevi unsurların genç nesillere aktarılması

olarak da tanımlanmaktadır (Akyüz, 1991). Bu yaklaşım sosyolojide Yapısal İşlevselciler tarafından temsil edilir. Bu yaklaşımda eğitimin temel işlevleri toplumun bütün olarak devamı için bireyler arasında gerekli benzerlikleri üretmek, toplumsal kurallara uyumluluğunu düzenlemek, endüstrileşen toplumun ihtiyaç duyduğu bilgi ve beceriye sahip bireyler üretmektir (Beklan Çetin, 2017: 154). Eğitimin toplumun tamamı için işlevsel olduğu düşüncesine karşı çıkan Çatışmacı Yaklaşım ise eğitimin toplumsal eşitsizlikleri yeniden üreten ve sürdüren yönüne vurgu yapmaktadır. Örneğin Bourdieu, eğitim alanında okulları egemen grupların kendi hegemonyasını yeniden üreten ve pekiştiren yapılar olarak ele alır (Bourdieu ve Passeron, 2015: 34). Eğitim farklı kültürlerden gelen bireylerin sembolik sermayelerini benzeştirmeye çalışır ve hakim sınıflar bakımından işlevsellik taşır. Bu mücadele ve direnç oluşumunu sembolik şiddet kullanarak otokontrol mekanizması üzerinden pedagojik eylemler vasıtasıyla tahakküm kurarak meşrulaştırmaya çalışır (Türk, 2014: 616). Yakın dönem düşünürlerden Foucault ve Althusser de okul başta olmak üzere tüm kurumsal yapıları birer denetim ve ehlileştirme araçları olarak değerlendirmektedir (Althusser, 2000; Foucault, 1992). Nitekim Foucault'un görünmeden görmeyi sağlayan ve iktidar mekanizması olarak tanımladığı panoptikon kavramı okul için de geçerlidir. Okul yönetimi hiyerarşik yapısıyla personeli ve öğrencileri her an gözetler durumdadır. Bourdieu, Althusser ve Foucault'un okulun hegemonik tarafına yönelik eleştiriler benzerdir; okullar öğrencileri denetler, disipline eder ve tahakküm kurar. Örneğin bahçede ve okulun belli kısımlarında nöbet tutan öğretmenlerin öğrencileri her an gözetlemesi, davranışlarına müdahale etmesi bu denetimin bir yansımasıdır. Bu denetim ve disiplin işlevi sayesinde okullar tek tip insan yetiştiren kurumlar olarak eleştirilmekte ve bu yolla egemen toplumsal değerler yeniden üretilmektedir (Demirtaş, 2002). Aynı zamanda Petrie'nin (2004) "gizli müfredat" olarak tanımladığı bu işlevi ile okullar, resmi müfredatta açık bir şekilde belirtilmese de öğrencilerin değer, tutum ve inançları üzerinde toplumsal denetim sağlar (Akt. Kavurgacı ve Selvitopu, 2019: 105). Gizli müfredat ile sınıftaki öğrencilere kalabalığın bir parçası olarak geri çekilmeyi ve güçlü ile zayıf arasında ayırım yapma (sınıfta öğretmenin gücü ön plana çıkarılır) aşılır (Marshall 2005: 271). Örneğin sınav kağıdını merak eden bir öğrenciye öğretmenin "sınav kağıdına bakarsa fazla puanları geri alacağı" söylemi gizli müfredatın bir parçası olarak öğretmenin otoritesini ve gücünü derinleştirir (Akyüz, 2019). Bir başka deyişle, gizli müfredat, resmi müfredat içerisinde eksik ve muğlak kalan, sosyalleşmeyi egemen siyasi sistem ve kültür içerisinde derinleştiren, öğrenci tipini daha dar kalıplar içerisinde kristalleştirmeye çalışan bir

müfredat olarak tanımlanabilir. Bu anlamda okul yaşamı uygulamaları içerisinde öğrencilere dikte ettirilen ve öğretilmeye çalışılan sosyal, kültürel ve ahlaki davranış kalıpları gizli müfredatın bir parçası olarak değerlendirilebilir (İnal, 2008: 133-134). Okullarda yürütülen gizli müfredat sayesinde itaat eden ve otoriteye uyan bireylerin yetiştirilmesi sonucu toplumsal kontrol sağlanmakta ve boyun eğme kültürü yeniden üretilmektedir. (Tezcan, 2003). Althusser de eğitimin bireylere toplumsal konumuna razı olan, tevazu gösteren ve boyun eğen davranışları öğrettiğini savunur (2000). Bu eleştiriler çerçevesinde okulların toplumdaki egemen iktidar ilişkileri yeniden üretmek, öğrencilerin davranışlarını şekillendirmek, sosyal normlara uygunluğu dayatmak ve mevcut güç yapısını ayakta tutmak gibi sosyolojik işlevlere sahiptir. Eğitim kurumlarının bu işlevleri yerine getirebilmesi için ise disiplin sistemi önemli bir araçtır. Nitekim disiplin de eğitimin amaçlarına ulaşması için öğrencilerin davranışlarını kontrol altına almayı ve istenilen doğrultuda yönlendirmeyi sağlayan kurumsal bir sistemdir (Büyükkaragöz ve Çivi, 1996: 265). Bu sistemin işleminde öğretmenlerin anahtar rolü vardır. Nitekim bilgi öğretmenler aracılığıyla aktarılarak egemen ideoloji yeniden üretilir. Başka bir deyişle öğretmenler mevcut düzenin korunmasında ve egemen sınıfın pratiklerinin benimsenmesinde önemli bir rol oynarlar (Althusser, 2000; Foucault, 1992; Freire; 1991). Öğretmenler okulda kendilerini disiplinle ilişkilendirmelerinde egemen ideoloji adına düzen koruyan, kurallar koruyan, başarı ve kontrol sağlayan ve disiplinli olma konusunda öğrencilere rol model olan bireyler olarak görmektedirler (Ağın, 2019: 91). Öğretmenlerin kendilerini disiplinle ilişkilendirme biçimleri okullarda hakim disiplin pratiklerini oluşturmada etkilidir.

Okullarda disiplin konusu alanyazında geniş bir yer tutmaktadır. Özellikle disiplin sorunlarının tanımlanması, disipline yol açan davranışlar ve disiplin sorunlarının sonuçları çoğu çalışmanın odağındadır (Aydın ve Ağca Karakaya, 2021; Yeşil Aydoğan, 2019). Disiplinle ilgili çalışmalar eğitimin her kademesini kapsamaktadır ve çoğu zaman bu çalışmalar tarafından disiplin olgusu sorunlu bir alan olarak değerlendirilmektedir. Özellikle meslek liselerinde disiplin vakalarının diğer eğitim kurumlarına göre daha fazla yaşandığı bilinmektedir. Nitekim meslek elemanı yetiştirme hedefiyle açılan meslek liseleri çoğu zaman sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı ve akademik açıdan zorluk yaşayan öğrencilerin eğitim gördüğü kurumlar olarak damgalanmaktadır (Fındık ve Kavak, 2013). Toplumsal cinsiyet açısından da erkek ve kız meslek liseleri gibi dikey olarak ayrılan meslek liseleri, özellikle öğretmenlerin daha sert tutum takındığı,

öğrencileri geleneksel disiplin yöntemleri ile hizaya getirdiği eğitim kurumları olarak görülmektedir. Liselerin bulunduğu çevrede sosyoekonomik düzey düştükçe öğretmenlerin disiplin anlayışlarının da sertleştiğini gösteren çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmadan yola çıkarak meslek liselerin yoğun olarak sosyoekonomik düzeyi düşük ve başarısız öğrencilerin tercih ettiği kurumlar olarak düşünüldüğünde meslek liselerindeki öğretmenlerin geleneksel, sert ve katı disiplin tutumlarına daha çok sahip olduğu söylenebilir (Duman, Gelişli ve Çetin, 2004). Örneğin Çelik (2005) bu geleneksel disiplin anlayışını çoğunlukla düzeni korumaya yönelik olmakla eleştirmektedir. Mevcut düzenin korunmasına odaklı bu disiplin anlayışı öğrenciler açısından çeşitli riskleri de beraberinde getirmektedir. Yapılan araştırmalarda öğretmenlerin sergiledikleri sert disiplin metotları ve otoriter tutum öğrencilerin derse katılımını azaltmakta, öğrenci-öğretmen iletişimini zedelemekte ve genel olarak öğrenme iklimini olumsuz etkilemektedir (Goodboy ve Bolkan, 2009; Goodboy, Myers ve Bolkan, 2010; Banfield, Richmond ve Mccorskey, 2006; akt. Kaya ve Ergül, 2021: 2119). Nitekim bazı çalışmalar öğretmenlerin okullardaki otoriter tutumlarının öğrencileri öğretmenlerle çatışmaya itebildiğini, sınıfta güç mücadelesine zemin hazırladığını ve öğrencileri asi bir tutuma yöneltebildiğine işaret etmektedir (Kaya ve Ergül, 2021). Özellikle meslek liseleri gibi sosyo-ekonomik ve akademik açıdan dezavantajlı öğrencilerin yoğun olarak eğitim gördüğü okullarda öğretmenlerin gösterdikleri otoriter tutumlar öğrencilerin yaşadığı dezavantajlı durumu daha da derinleştirebilmektedir.

Bu araştırmanın odağı da meslek liselerinde görev yapan öğretmenlerin deneyimleri ışığında disiplin algısı ve kullandıkları yöntemlerin eleştirel bir yaklaşımla incelenmesidir. Bu kapsamda Düzce’de uzun yıllardır faaliyet gösteren iki meslek lisesinde nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu liselerin seçilmesinin sebebi öğretmenlerin sıklıkla disiplin suçları ile karşılaşması ve disiplin yöntemlerini kullanmalarıdır. Nitekim bu okullar disiplin suçlarının sık yaşandığı ve yerli halk tarafından “tekinsiz” olarak tanımlanan okullardır. Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler ve gözlem aracılığıyla verilerin oluşturulduğu bu araştırma kapsamında on iki öğretmen ve dört yönetici ile görüşülmüştür. Bu araştırma ile meslek liselerinde çalışan öğretmenlerin karşılaştıkları disiplin olayları ve bu olaylar karşısında yaklaşımlarını, kullandıkları disiplin yöntemlerini eleştirel bir perspektiften inceleyerek literatüre katkıda bulunmak; Öğretmenlerin okulda, sınıfta veya atölyelerde kullandıkları otoriter tutumları ve disipline etme yöntemlerini görünür kılarak disipline etmenin gelenekselliği

konusunda farkındalık yaratmak ve öğrencilerin keşfetmelerine olanak sağlayan, onlara saygıyla yaklaşılmalı ve başarılı bir yaşam için ihtiyaç duyacakları becerileri keşfetmeye dayalı, öğrencilerin kendilerini güvende hissetmelerine katkı sunan pozitif disiplin anlayışları çerçevesinde politika önerileri sunmak amaçlanmıştır. Bu araştırma ile eğitim politikalarında görünür olmayan meslek liselerindeki disiplin yaklaşımına dikkat çekilmesi hedeflenmektedir.

Bu çalışmanın bulguları birkaç önemli konuya işaret etmektedir. Öğretmenler meslek liselerinde kurallar koyma ve kurallara itaat etmeye zorlama, ceza verme gibi geleneksel disiplin yöntemlerini kullanmaktadır. Bunun yanında ağır disiplin suçları olarak niteledikleri durumlar karşısında ahlaki değer yargılarıyla karar vermekte ve öğrencileri psikolojik baskı yaparak cezalandırma, kaydını başka okullara almaya zorlama veya açık liseye kayıt yaptırmaya zorlama gibi enformel disiplin yöntemleri kullanmaktadırlar. Bourdieu eğitimde tahakküm ilişkilerini açıklarken pedagojik otorite kavramından yararlanır. Buna göre pedagojik otorite bireyin otoriteliğini ortadan kaldırmayı ve tahakküm ilişkilerini iktidarın lehine yeniden üretmeyi amaçlar. Öyle ki pedagojik otorite kimin eğitim alacağına kimin almayacağına karar veren yapıdır (Bourdieu ve Passeron, 2015). Okullardaki disiplin mekanizması pedagojik otoritenin uzantısı olarak görülmektedir. Hangi öğrencinin uzaklaştırma alacağına hangi öğrencinin örgün eğitimin dışına çıkarılacağına disiplin mekanizması sayesinde karar verilir. Okullardaki disiplin mekanizması ve disiplin pratikleri yönetici, veli ve öğretmenlerin beklentileri doğrultusunda şekillenmektedir. Araştırmanın bulgularına göre yönetici ve veliler öğretmenlerden öğrencileri sürekli gözetleme, suçüstü yapma gibi bekçilik rolünü yüklenmelerini beklemektedirler. Bu gözetlemenin amacı hata ve suç bulmaya yöneliktir. Gözetleme esnasında sürekli öğrencileri uyarmaktadır. Bu beklentiler sonrası öğretmenin tavrı sertleşebilmektedir. Bu sertlik karşısında öğrenci ile öğretmen arasındaki ilişki olumsuz etkilenmektedir. Ayrıca beklentiler arasında kadın öğretmenlerin disiplin sorunlarıyla tek başına uğraşmamalarına yönelik beklentiler de mevcuttur. Bu beklenti meslek liselerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretildiğini göstermektedir. Öğretmenler geleneksel disiplin yaklaşımlarının yanında öğrencilerle ilişkisel disiplin oluşturma yöntemleri de kullanmaktadır. Öğretmenlerin tanımlarına göre bu yöntemler ağabaylık/ablalık yapma, nasihat etme gibi yöntemlerdir. Bu yöntemler çağdaş disiplin yaklaşımlarına benzerlik gösterse de arka planında öğrenci ile bağ kurarak disipline etme düşüncesi hakimdir. Bu gibi yöntemler disiplin konusunda simgesel şiddetin varlığını

göstermektedir. Öğrencilerin anlamayacağı biçimde, onlarla bağ kurarak yakınlık gösteren öğretmenler şiddetin görünmez ve kibar biçimini uygulayarak öğrencileri disipline etmektedir (Bourdieu ve Passeron, 2015). Sonuç olarak öğretmenler yoğun bir şekilde meslek lisesi öğrencilerini kontrol etmeye çalışmaktadır. Öğretmenlerin rehberlik eden, öğrencinin özgür kalarak keşfetmesine yönelik çağdaş eğitim yöntemlerinin aksine uyguladıkları yoğun kontrol ve baskı öğrencilerle öğretmenler arasındaki ilişkiyi olumsuz etkilemekte ve eşitsizliğin ve dezavantajlılığın yoğun olarak hissedildiği meslek liselerinde öğrenciler adına eşitsiz yapının yeniden üretilerek eşitsizliği daha fazla derinleşmesine neden olmaktadır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmayı bilgilendiren alanyazın temel kavramlar ve kuramsal yaklaşımlar eşliğinde değerlendirilmektedir. Eğitim ve disiplin arasındaki ilişkiyi açıklarken eleştirel bir perspektif benimsenmekte ve Louis Althusser, Samuel Bowles ve Herbert Gintis, Michel Foucault ve Pierre Bourdieu gibi düşünürlerin görüşlerinden yararlanılarak eğitim kurumlarının işlevi ve disiplin olgusuna dair eleştiriler sunulmaktadır. Eğitim alanına dair kavramsal ve kuramsal tartışmaların sonrasında eğitim sürecindeki disiplin kavramı, disiplin modelleri ve disiplini ilgilendiren mevzuatlar bir sonraki başlıkta ele alınmıştır.

2.1. EĞİTİMİN TOPLUMSAL İŞLEVLERİ

Toplumsal bir kurum olarak eğitim kurumunun işlevi, içeriği ve amacı toplumlara ve zamana göre değişiklik göstermektedir. Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ve beklentiler değiştikçe bilgi, beceri ve tutum kazanmanın yöntemleri de değişmektedir (Okçabol, 2005: 108; Uras, 2002: 190). Eğitim sosyolojisinin önde gelen düşünürlerinden Durkheim'e göre eğitim, çocukların sosyalleşmelerinde oldukça önemli bir yere sahiptir ve eğitimin öncül amacı bireysel yeteneklerin toplumun gereksinim ve faydası doğrultusunda geliştirilerek toplumsallaşmanın sağlanmasıdır (Durkheim, 1956; akt. Tan, 2019: 561). Aynı zamanda eğitim ortak değerlere sahip bireyleri birleştirici bir işleve sahiptir. Eğitim sayesinde çocuklar toplumsal normları içselleştirme fırsatı bulurlar (Giddens, 2012: 732). Nitekim ünlü felsefeci Aristoteles eğitimin temel amacının çocuklara sosyal ve ahlaki değerleri aşılamak olduğunu savunuyordu. Dolayısıyla Aristoteles ahlak eğitiminin kolektif olması gerektiğine inanmış ve toplumun değerlerini ve kurallarını geniş ölçüde yansıtan bir müfredatın öğretildiği okullarda okuyan çocukların eğitimine odaklanmıştır (McMillan, 2010, 535). Durkheim da ahlaki değerlerin aktarımında ve çocukların toplumun aktif üyeleri haline gelmelerinde eğitimin önemini savunmuştur (Durkheim, 1956 akt. McMillan, 2010: 535). Eğitim sayesinde çocuklar toplumda işleyebilmeleri için gerekli olan norm, değer ve becerileri öğrenir.

Eğitim kurumu aynı zamanda toplumdaki eşitsiz ilişkileri, rolleri ve konumları da aktarmakla, öğrencilere öğretmekle eleştirilmektedir. Tezcan (1985) eğitimin toplumsal

işlevlerini açık ve gizli işlevler olarak ayırmıştır. Toplumun kültürel mirasını, birikimini ve sürekliliğini sağlamak, toplumun değerlerini ve toplumun normlarını çocuğa öğretmek, yenilikçiliğe karşı çıkmayan anlayış geliştirmek ve yenilikle uzlaşa sağlamak, siyasal işlevi bakımından devlet düzenine sadakati sağlamak ve siyasal önderler yetiştirmek, yetenekli çocukları seçme işlevini gerçekleştirmek gibi işlevler eğitimin açık işlevlerini oluşturmaktadır (Lunderberg ve diğerleri, 1970; Musgrave, 1965; Tezcan, 1985: 66-75). Bunların yanı sıra eğitimin uygun eş seçme imkanı sağlama, arkadaş çevresini geliştirme, statü kazandırma, eğitim gören öğrencilerin işsiz olarak gözükmelerini engelleyecek şekilde işsizliği önleme, çocuğun ekonomik olarak sömürülmesini engelleme gibi gizli işlevleri de bulunmaktadır (Young ve Mack, 1959; Vander Zanden, 1975; Tezcan, 1985: 75-78). Özetle, toplumsal düzenin devamı, toplumsal normların kabul ettirilmesi gibi eğitimin uyumlulaştırıcı etkisine dair kavramlar çoğu düşünür tarafından kullanılmaktadır.

Eğitimin toplumsal işlevlerine eleştirel yaklaşımlar ise eğitimin iktidarın hegemonyasını ve toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretme işlevine odaklanmaktadır. Eğitim kurumu, içerisinde iktidar ilişkilerini barındıran, toplumun ve bireylerin yeniden üretimlerini sağlayan, benzetme, programlama, dönüştürme, şekillendirme süreci olarak pek çok sosyal bilimci tarafından eleştirilmektedir. Örneğin Ivan Illich eğitim sürecinin insanı yeniden oluşturma süreci olduğunu ve bu bakımdan eğitim kurumlarının insanı programlama merkezleri olduğunu savunmaktadır (Illich, 1988: 65). Kapitalist toplumsal ilişkileri çözümlemeye odaklanan Louis Althusser de devletin ideolojik aygıtlarından birisi olarak eğitim kurumunu toplumun yeniden üretimini sağlayan bir mekanizma olarak görür (2000: 78). Althusser, 'devletin ideolojik aygıtı' (kısaca DİA) kavramı ile egemen sınıfın ideolojisini yaydığı ve toplum üzerindeki egemenliğini sürdürdüğü çeşitli kurum ve uygulamalara atıfta bulunur (Althusser, 2000: 36). Eğitim, medya, din, aile ve kültürel uygulamalar gibi kurumları içeren bu DİA'lar bireylerin inançlarının, değerlerinin ve normlarının şekillenmesinde ve toplumsal düzenin yeniden üretilmesinde önemli rol oynamaktadır. Ona göre hiçbir egemen sınıf bu aygıtlara hakim olmadan iktidarını elinde tutamaz.. Althusser'e göre yüzyıllarca hüküm süren kilisenin ideolojik aygıt olarak işlevini modern dünyada öğretimsel DİA almıştır.

Tüm toplumsal sınıfların çocuklarını ana-okulundan başlayarak alır ve anaokulundan başlayarak, yeni veya eski yöntemlerle, yıllar boyunca, çocuğun "etkilere en açık" olduğu çağda, aile DIA'sı ve öğretimsel DİA arasında sıkışmış

olduğu yıllar boyunca, egemen ideolojiyle kaplanmış "beceriler"i (Fransızca, hesap, doğa tarihi, bilimler, edebiyat), ya da sadece katıksız egemen ideolojiyi (ahlâk, felsefe, yurttaşlık eğitimi) tekrarlaya tekrarlaya çocukların kafasına yerleştirir. On altıncı yüzyıla doğru bir yerde, dev bir çocuk kitlesi üretimin içine düşer: Bunlar işçiler ve küçük köylülerdir. (...) Fakat başka hiçbir DİA bu kadar yıl boyunca haftanın 5-6 günü 8'er saatten, kapitalist toplumsal formasyonun çocuklarının tümünün zorunlu (ve üstelik bedava) dinleyiciliğine sahip değildir. (Althusser, 2000: 44-45)

Althusser, modern-kapitalist ulus devletlerde hegemonya ve eğitim arasındaki ilişkiyi açıklarken okulları kapitalist toplumsal formasyonu yeniden üreten eğitim aygıtları olarak görür. Ona göre kapitalist toplumlarda eğitim ve okul sistemi ikili bir amaca hizmet etmektedir; kapitalist üretim için ihtiyaç duyulan işgücüne gerekli nitelikleri sağlamak ve kapitalist toplumsal ilişkilerin devamını sağlayacak değerleri aşmak (2000.:45). Okullarda öğrencilere genel kültür, toplumsal görgü ve terbiye kurallarının yanı sıra gelecekte iyi bir işçi olmanın yolları öğretilir, bu sayede temelde toplumsal işbölümünün ve hiyerarşinin kabulü ile egemen sınıfın düzeninin getirdiği kurallara itaat yeniden üretilir (Althusser, 2000: 22-23). Özetle, okullar sadece nitelikli emek gücünün üretimini değil egemen sınıfa uyum ve itaatin de içselleştirilmesini sağlar (Althusser, 1978; Sayılan, 2017: 136). Bu eğitim sisteminden geçen bireyler mezun olduktan sonra işçi olarak üretim sürecine dahil olurlar, böylelikle çalıştığı işyerlerinin kurallarına boyun eğen emeğin üretime aktarılması sorunsuz bir şekilde gerçekleşir (Althusser, 2014; Şimşek, 2021: 115).

Althusser, okulların egemen ideolojiyi yeniden üreterek bilgiyi öğretmenler aracılığıyla aktararak ve tarafsız gibi göstererek egemen ideolojinin gizlenmesinde rol oynadıklarını savunur (2000:45) Başka bir deyişle öğretmenler de masum değildir, öğretmenler bazen farkında olmadan hakim egemen sınıfın pratiklerini öğrencilere benimsetirler. Althusser, öğretmenlerin bu durumu ile ilgili şu cümleleri söylemektedir:

Berbat koşullar içinde, "öğrenimini" yaptıkları bilgi ve tarihte bulabildikleri birkaç ender silahı kendilerini kısıktırak saran ideolojiye, düzene ve pratiklere doğru çevirmeyi deneyen öğretmenlerden özür dilerim. Bir tür kahramandır onlar. Fakat sayıları çok azdır ve içlerinden kaç tanesi (çoğunluğu) düzenin (onları aşan ve ezen) kendilerini yapmaya zorladığı "iş"ten kuşulanmaya başlamayı bilir; daha da kötüsü bu işi inanarak yaparken bütün yürek ve becerilerini kullanır ve en ileri

bilinçliliğe (ünlü yeni yöntemler!) başvururlar. Bundan o kadar az kuşku duyarlar ki, fedakârlıklarıyla, bundan birkaç yüzyıl öncesinde atalarımızın gözünde Kilise, cömert, vazgeçilmez ve "doğal" olduğu gibi, okulu da çağdaşlarımızın gözünde aynı derecede "doğal" ve vazgeçilmez, yararlı, hattâ hayırlı kılan bu ideolojik tasarımın beslenmesine ve bakımına katkıda bulunurlar (Althusser, 2000: 45).

Bowles ve Gintis de bir ideoloji olarak kapitalizm ile eğitim arasındaki bağlantıyı ortaya koymaktadır. 1970'lerde ABD'de okullaşmayı inceleyen yazarlar okulların toplumdaki hiyerarşik iş bölümü pratiklerini, sınıfsal farklılıkları, sosyal ilişkileri ve otoriteye boyun eğmeyi yeniden ürettiğini savunurlar. Okullarda otoriteye boyun eğmeyi ve bireysel olarak güçsüzlüğü öğrenen çocuklar için bu değerler gelecekteki çalışmalarının zeminini oluşturacaktır. Nitekim işçi sınıfı çocukları okullarda aldıkları eğitimle işçi sınıfına özgü toplumsal ve ekonomik rolleri öğrenmektedirler (Bowles ve Gintis, 1977; Tezcan, 2013: 29). Örneğin okullar işçi olacak öğrencilere dakikliği, talimatları takip etme becerisini, üstlere saygıyı ve itaat etmeyi öğretirken yönetici adaylarına ise esneklik, ölçülü davranış ve değişime karşı olumlu tutumları, serbest çalışma gibi becerileri öğretmektedir (Bowles ve Gintis, 1977; İnal, 1992: 799). Başarının liyakate bağlı olduğu ve dolayısıyla eğitimden geçtiği düşüncesi ile öğrenciler kapitalist üretim ilişkilerinin ihtiyacı olan çalışkanlığı içselleştirecektir (Worsley, 1987; Tezcan, 2013: 29). Özetle, öğrenciler okullarda uygulanan eğitim pratikleriyle otoriteye boyun eğmeyi, bireysel güçsüzlüğü kabul etmeyi öğrenmektedirler. . Bunun yanında Althusser gibi Bowles ve Gintis de kapitalist bir toplumda kitlesel eğitimin sosyo-ekonomik eşitliği garanti edeceği ve bireylerin yeteneklerini ve potansiyelini geliştireceği fikrine eleştiri sunmaktadır. Okul ve eğitim sistemi egemen sınıfın ideolojilerini yeniden üretmeye hizmet eden devletin ideolojik bir aygıtı olarak çalışır. Kapitalist iş gücüne nitelikli emek gücü kazandırmaya ve kapitalist toplumsal ilişkileri sürdüren değerleri aşılama hizmet eder. Bu doğrultuda okullarda geleceğin emek gücünü hazırlamak ve yönetici sınıfın kurallarına uyumunu sağlamak için bir takım beceriler öğretilir. Bu öğretim sürecinin aktörleri olarak öğretmenler okullarda farkında olmadan devletin ideolojik aygıtının bir uzantısı görevini üstlenirler.

2.1.1. Foucault: Eğitim, Disiplin ve İktidar

İktidar ilişkileri alanındaki eleştirel çalışmaları ile bilinen Michael Foucault eğitim alanındaki görüşlerinde okulları belli bir mekan içerisinde discipline eden kurumlar olarak değerlendirmiştir. Disiplin kavramını, iktidar tarafından bedenin özenle denetlenmesi ile

iktidarın güçlerinin sürekli olarak tabi kılınmasını sağlayan ve bedenlere bir itaatkârlık-yarar oranını dayatan yöntemler olarak tanımlamıştır. Aynı zamanda disiplinle bağımlı, idmanlı ve itaatkâr bedenler üretmek amaçlanmaktadır (Foucault, 1992: 169). Foucault’a göre, modern iktidarlar egemenliğini sürdürmek için bireyleri biat ettirip cezalandırmak yerine terbiye ve denetim altında tutmayı seçer. Bireyler iktidar karşısında boyun eğer ve iktidarı uygulayan konumundadır. Bunu yaparken hiçbir zaman iktidarın onaylayan ve atıl hedefleri olarak da kalmaz aynı zamanda iktidarın da bir aracısıdır (Foucault, 2005: 107-108).). İktidar ile birey iç içe konumlanmıştır, iktidar bireyin dışında konumlanan bir işleyişe sahip değildir. İktidar tarafından uygulanan disiplin iktidarı icra etmenin bir biçimidir ve disiplin ne bir kurumla ne de bir aygıtla özdeşleştirilmektedir. Disiplin bir iktidar tipi, iktidarı icra etmenin bir tarzıdır. İktidar mekaniği ve anatomisi olarak tanımlanan disiplin çeşitli alet, teknik, usul ve hedefler de içermektedir (Foucault, 1992: 275). İktidar mekaniği ve anatomisi başkalarının bedenlerine hükmetme ve onlardan istenilen şeyleri gerçekleştirme olarak değil aynı zamanda istenilen şekilde hızlı olma ve belli teknikleri kullanmayı da öğretmektedir (Foucault, 1992: 171). Modern iktidar kapitalist yapının istediği gibi onun tarihsel ve iktisadi koşullarına uyan üretici bireylere ihtiyaç duyar. Bireylerin özneleştirilmesi modern kapitalizmde emek ve yurttaşlık kavramıyla ilintili olacak şekilde oluşturulmuştur. İktidar bu amaçlara uygun modern kapitalizmin de istediği gibi bağımlı, idmanlı ve itaat eden bedenler üretmektedir (Foucault, 1992: 171). Bu süreçte disiplin bireyleri terbiye etmenin yanında en yararlı oldukları ya da en az tehlikeli oldukları kışla, atölye, okul ve hapisanelere yerleştirmektedir. Bu yerler; bireyi kuşatan, onun kim olduğunu, ne yaptığını ve onunla ne yapılacağını, onun konumunu bilmeyi sağlayan disipline edici makinelerdir (Foucault, 2005: 213-214). Foucault bireylerin okullara kapatılarak okullarda gözetlendiğini ve kontrol altında tutulduğunu, bu şekilde toplumsal norm ve kurallara uymaya zorlandığını ve terbiye edildiğini savunur. Aynı zamanda bireyler okullarda bulunarak aylaklığa karşı kendilerini en yararlı buldukları alanlara yönlendirme fırsatı bulurlar. Bu kontrol, kapatılma ve gözetim sonucunda öz disiplinli ve üretken bireyler üretme amaçlanmaktadır. Foucault, okullara eğitimin bireyleri sınıflandırma işlevi gördüğünü de düşünür. Bireyler toplumsal normlara ve disipline uyumlanma sonucunda normal ve iyi olarak sınıflandırılırken, uyum sağlayamama durumunda ise kötü ve anormal olarak sınıflandırılırlar. İktidar bu sınıflandırma sayesinde bireyleri kendi kimliğine bağlar ve diğerlerinin de tanıdığı iktidar yasasını dayatarak gündelik hayata müdahale etme olanağı bulur. Disipline eden iktidar bireyi adlandırma, sınıflandırma, gözetim altında tutma,

denetleme ve cezalandırma disiplin teknolojilerini kullanarak uyuma ve norma tabi olmaya zorlar ve bu şekilde bireyin bedenine müdahale eder. Bundan dolayı okul öğrencilerin normlara uymayı öğrenme ve kapatılma mekanları olarak görülür (Foucault, 1992). Foucault'un eğitim hakkındaki bu görüşleri panaptikon kavramıyla benzeşim gösterir. Bu düşüncelerden yola çıkarak bireyler okullarda günün belirli saatlerinde belirlenen mekânlarda eğitim öğretim görürler. Eğitim öğretim sırasında belirli kurallarla kontrol edilirler. Serbest zamanlarında nöbetçi öğretmen tarafından gözetlenerek suç işlemleri engellenmeye ve kurallara uymaya zorlanırlar.

Foucault'un disiplin ve eğitim ile ilgili görüşleri ile uyumluluk gösterir. Okulda öğrenciler üzerinde disiplin, farklı teknikler kullanılarak inşa edilir. Disiplinin işlemesi için mekân, zaman bakımından düzenlemeler yapılması, modern okul uzamının sınırlandırılarak (çitleme) belli bölümlere ayrılması, insan bedenlerinin bu uzam içinde dağıtılması, zaman açısından faaliyetlerin belirlenmesi ve denetlenmesi, ast-üst ilişkisini içeren hiyerarşik bir düzenin oluşturmaktan bahsetmektedir (Foucault, 1992: 166-212). Okulda disiplin sağlama sadece mekanın organizesiyle sağlanmaz, aynı zamanda zamanın yönetimi ile de sağlanır. Okullarda öğrencilere etkinlikleri yapacakları zaman dilimleri telkin edilerek eylemin zamansal yoğunlaşması sağlanmaktadır. Böylelikle bireyin beden hareketleri zamansal olarak disipline edilmektedir. Zaman aracılığıyla bireylerin bedenleri ele geçirilmekte ve denetlenerek disiplinci iktidarın etkisi derinleştirilmektedir. Zamansal yoğunlaşmayla beden verimli kullanılarak aylıklığa ve yararsızlığa mahal verilmez. Beden istenilen hareket doğrultusunda desteklenerek disiplinli bir beden formuna sokulmaktadır. Zamansal yoğunlaşmaya bağlı olan beden ile jest disiplinin anahtarıdır (Foucault, 1992: 189). Okul ortamında öğrencilerin zil seslerine, teneffüs zamanlarına ve öğretmenlerin emirlerine (işaretler, ritimler) uymaları, zamanı disiplinli kullanma ve uyum açısından değerlendirilir. Okul ortamında öğrencilerin hareketleri düzenlenir ve bedenleri bölümlenerek disipline edilir (Temir, 2013, 46). Böylelikle birey eğitim sayesinde zamanını verimli kullanmayı öğrenir ve zamanını iktidarın belirlediği aktivitelerde harcayarak iktidar açısından verimlilik sağlamış olur. Zamanın verimli kullanılması disiplinin temel taşı olarak görülür. Foucault'un eğitimde disiplin ve iktidar ilişkisini anlatırken iktidarın boyun eğdiren, denetleyen ve tahakküm kuran yönlerine yaptığı vurgunun benzeri P. Bourdieu tarafından da yapılmaktadır. Bourdieu eğitimin tahakküm kuran yanını açıklarken kültürel yeniden üretim, simgesel şiddet ve pedagojik otorite gibi kavramlardan yararlanır.

2.1.2. Bourdieu: Kültürel Yeniden Üretim, Simgesel Şiddet, Pedagojik Eylem ve Pedagojik Otorite

Eğitim alanına önemli katkıları olan Pierre Bourdieu de eğitimin iktidarla yakın ilişkisini kültürel üretim ve yeniden üretim, simgesel şiddet, pedagojik eylem ve pedagojik otorite kavramları ile açıklamaya çalışır. Bourdieu'a göre eğitim ilk olarak interaktif ve özgürleştirici olarak görülse de gelecek kuşakların ideolojik olarak itaat edici bir şekilde yetiştirilmesi amaçlanır (Aktay, 2014: 473). Eğitimin toplumsal değerlerin nesilden nesile aktarıldığı bir yapı olduğu konsept olarak kabul edilse de Bourdieu nesiller arası eşitsizliklerin pekiştirildiği bir alan olarak kabul etmiştir; Ulus devletlerde iktidar standart bir insan tipine ulaşmada, devletin kendini sürdürme, tesis etme ve var etmede önemli bir kurum olarak tanımlanır öyle ki eğitimin gerçekten çocukların temel hakkı olduğunu düşünenler yanılgı içindedir. Özellikle Türkiye gibi zorunlu eğitimin olduğu ülkelerde çocuğun hangi okulda okuyacağına, müfredat içinde hangi kazanımları alacağını devlet mutlak otoriterlikle belirler. Bu durum insanlar adeta kendi çocuklarının sahibi olmadıklarını, devletin bütün çocukların babası olduğunu ve insanların devlet adına çocuk doğurduklarını hatırlatır (Aktay, 2014: 474-475). Bourdieu, eğitim sisteminin temel işlevinin Durkheim'in önerdiği gibi bir bütün olarak toplumun kültürünü aktarmaktan ziyade yönetici sınıfların kültürünü yeniden üretmek olduğunu savunur. Bu kavramı kültürel yeniden üretim olarak adlandırmıştır. Buna göre, egemen gruplar kendi değerlerini empoze etme ve kendilerini meşrulaştırma gücüne sahip olmakta, kültürlerini değerli eğitim sisteminde bilginin temeli olarak yerleştirme çabasıındadırlar (Haralambos ve Heald, 1985: 215; Akt. Tezcan, 1993: 30). Kültürel yeniden üretim, okulların diğer sosyal kurumlarla birlikte sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri bir nesilden diğerine aktararak devam ettirdiği süreçtir. Bu kavram; okulların, öğrencilerin değerlerini, tutum ve alışkanlıklarını şekillendirme biçimine ve gizli müfredatı nasıl kullandığına dikkat çekmektedir. Bu kültürel yeniden üretim sürecinde işçi sınıfından gelen ve çoğu kez azınlık olan çocuklar okulda egemen güçle çatışan bir dil geliştirirler. Nitekim işçi sınıfın çocukları yabancı bir kültürün içine düşmüşlük ile orta sınıfın çocuklarına göre okula başladıklarında daha fazla kültürel çatışma içine girerler. Bu çocuklar akademik başarıya ulaşma konusunda daha az motive olmakla kalmayıp, her iki taraf da iletişim kurmak için ellerinden geleni yapsa bile konuşma ve davranış biçimleri de öğretmenlerinininkiyle uyumsuz olmaktadır (Giddens, 2012: 759). Sonuç olarak okul, disiplin kurallarını uygular ve öğretmenin akademik öğrenmeyi teşvik etme yetkisini korur. Okulda uzun saatler

geçiren çocuklar resmi müfredatın dışında kendilerinden dakiklik, çalışma hayatına içkin çalışkan ve özenli olma becerilerini öğrenerek çalışma hayatına dair ön deneyim kazanırlar (Webb ve Westergaard 1991; akt. Giddens, 2012: 759). Bourdieu'ya göre kültürel sermaye, gücü elinde bulunduranların (devlet olduğu düşünülür) eğitim sayesinde ailelere ve ailelerden tevarüs yoluyla bireylere aşıladığı yapıdır ve buna bilgi sermayesi de denmektedir (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 108). Kültürel sermayenin en önemli kaynaklarından birisi eğitimidir. Eğitim sistemi çoğunlukla seçkin yapının başarılı olduğu bir düzen dayatması içindedir. Seçkin olmayan aileler de eğitim sistemi içerisinde başarının şart olduğuna kendini inandırarak sistemin yeniden üretimine katkı sağlarlar (Bourdieu, 2006a: 395)

Simgesel şiddet, pedagojik eylem, pedagojik otorite gibi kavramlar Bourdieu'nun eğitim kavramsallaştırmasında önemli bir yere sahiptir. Bourdieu'a göre devlet, bir toprak parçası üzerinde yer alan nüfus üzerinde fiziksel ve simgesel şiddet kullanma tekeli elinde bulundurur ve elindeki aygıtlarla bunu başarılı bir şekilde uygular (Bourdieu, 2006b: 99). Eğitimi ise “şiddetin görünmez ve kibar bir biçimi” olarak tanımladığı bu simgesel şiddetin önemli bir kaynağı olarak görür (Bourdieu ve Passeron, 2015; Harker ve May, 1993; Akt. Türk 2014: 613). Bourdieu'ya göre modern demokrasilerde eğitim sistemi simgesel şiddetin uygulanmasında ve insanların habituslarının şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Habitus kavramı belirli bir kültürde yaşayan insanların zihinlerinde oluşan bilgi stoğu ve dışsal yapıların içselleştirilmesiyle oluşan pratikler olarak tanımlanmaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 118). İnsanlar simgesel şiddet kullanılarak iktidar karşısında belli pratikler elde etmektedir. Simgesel şiddet öncelikle eğitim yoluyla bireyleri belirli bir düzene koymaya, sınırlandırmaya, kategorize etmeye ve toplumsal konumlarını belirlemeye hizmet eder. Eğitimin başlıca işlevi, iktidardakilerin konumlarını ailesel veya çevresel faktörlerden ziyade nitelikler ve başarılar yoluyla kazandığı fikrini oluşturmaktır. Devlet, bürokratik rutinler, eğitim yapıları ve sosyal ritüeller yoluyla zihinsel yapıları yasal olarak tanımlanmış bir kalıba sokmaya ve onları uygarlaştırmak için çeşitli bölümlendirme görüş ve algılarını zihinlere empoze etmeye çalışır (Bourdieu, Wacquant and Farage. 1994: 7). Bourdieu'nun eğitim kurumuna bakış açısı, öğrencileri ayırttığı ve hiyerarşik bir düzeni sürdürdüğü yönündedir. Eğitim öğrencileri yönetici sınıfın lehine birbirinden ayırır, böylece kültürel sermayeyi güçlendirir (Özsöz, 2014: 290).

Bourdieu'ya göre her pedagojik eylem, iktidar tarafından belirlenen bir kültürel oluşumu

dayattığı için sembolik şiddetin bir biçimidir. Pedagojik eylem, kültürel dayatmayı ve zihne kazımayı içerir. Bourdieu, yönetici ve ezilen sınıflar arasındaki kültürel keyfilğin yalnızca kurumsal eğitimde değil, aynı zamanda resmi olmayan eğitim ve aile eğitimi de dahil olmak üzere tüm pedagojik faaliyetlerde de yeniden üretildiğini savunmaktadır. Pedagojik eylem veya eğitimsel etkinlik egemen sınıf ile ezilen sınıflar arasında kültürel keyfiyetin yeniden üretimin gerçekleştiği bir alandır (Bourdieu- Passeron, 2015: 35-36). Bourdieu’a göre pedagojik eylem her zaman mevcut güç yapılarının tarafındadır. Anaerkil bir toplumsal yapıda pedagojik eylemin amacı kadının gücünü yeniden üretmek iken, ataerkil bir toplumsal yapıda erkekliğe ayrıcalık tanıyan eril ideolojiyi yeniden üretme gücünü elinde bulundurur (Bourdieu- Passeron, 2015: 36-37). Sembolik güç olarak gördüğümüz pedagojik eylem, pratikte ancak iletildiğinde sembolik etkisini gösterir. Başka bir deyişle, pedagojik eylem pedagojik etkisini kalıcılık ve ezberlemenin toplumsal koşullarıyla ve iletişimin biçimsel anlamda somutlaştırdığı güç ilişkileriyle birleştirildiğinde elde eder (Bourdieu ve Passeron, 2015: 37-38). Özetle, pedagojik eylem eğitimde iktidarın statükosunu ve ideolojisini sürdürme işlevini görür.

Bourdieu, pedagojik eylem kavramını “pedagojik otorite” kavramıyla da ilişkilendirir (Bourdieu- Passeron, 2015: 41-45). Pedagojik otorite olmadan pedagojik eylem sosyal olarak imkansız ve mantıksal olarak çelişkilidir. Nitekim bireyin otoritesini ortadan kaldırmayı ve tahakküm ilişkilerini yeniden üretmeyi amaçlayan pedagojik eylemin uygulanması pedagojik otoritenin varlığını gerektirir. Pedagojik otorite, kimin eğitim almaya layık olduğunu, kimin eğitimden dışlanması gerektiğini belirleyen kuralları içeren eğitim alanını düzenleyen bir güçtür (Bourdieu ve Passeron, 2015: 43). Pedagojik otorite aktörler ve ürettiği ideolojiler üzerindeki kontrolünde özerkleşerek yarattığı eşitsizliği meşrulaştırmaktadır; bu yolla hangi sınıfların eğitim alıp hangilerinin almayacağını belirlemek de pedagojik otoritenin işidir (Palabıyık, 2011: 138). Okullardaki disiplin mekanizması ve yönetim kurulları pratikte bu pedagojik otoritenin somutlaştığı uygulamalardır. Nitekim disiplin mekanizması hangi öğrencilerin okuldan uzaklaştırılacağı hangi öğrencilerin eğitim dışına çıkarılacağına karar verir. Özetle, iktidar eğitim yoluyla ve pedagojik otorite aracılığıyla simgesel şiddet kullanımını meşru kılmaktadır. Böylelikle iktidar ve hâkim sınıf eğitim sayesinde kendi gücünün yeniden üretimini gerçekleştirmektedir.

Sonuç olarak, Bourdieu'nun eğitim teorisi, eğitimin toplumsal eşitsizlikleri nasıl pekiştirdiğini ve iktidarın kendi gücünü eğitim aracılığıyla nasıl yeniden ürettiğini

anlamak için önemli bir çerçeve sunar. Eğitimin özgürleştirici bir süreç olduğu düşünülse de, Bourdieu'ya göre bu süreç, egemen sınıfların değerlerini ve kültürel sermayesini yeniden üreterek toplumsal hiyerarşiyi sürdürür. Eğitimin toplumda özgürleştirici bir rolü olduğu düşünülse de, Bourdieu bunun ideolojik olarak itaatkâr bireyler yetiştirme amacı taşıdığını belirtir ve insanları eğitim hakkında yanılgıya sürüklediğini ifade eder. Bourdieu'ya göre eğitim nesiller arası eşitsizlikleri pekiştirerek çocukların eğitimini kontrol eder ve devletin otoritesini pekiştirir. Tüm bunları yaparken de pedagojik otorite, pedagojik eylem ve simgesel şiddetten yararlanır. Eğitim alanında iktidarın otoriterliğine eleştiri getiren bir diğer anlayış eleştirel pedagojidir. Eleştirel pedagoji anlayışı ezilen sınıf olarak görülen öğrencilerin boyun eğdirici bir şekilde disipline edilmesini eleştirir.

2.1.3. Eleştirel Pedagoji ve Eğitim

Eleştirel pedagoji savunucuları okulları anlatırken güç ve politika merkezli bir bakış açısıyla açıklar ve öğrenci öznelliği gibi konularda eleştiriler geliştirirler (Mclaren, 2011: 273). Eleştirel pedagojinin temel prensibi “dünyayı iyileştirmek, onarmak ve dönüştürmek” duyarlılığıyla hareket etmek ve eğitim konusunda umudunu kaybetmeyen bireylere kültürel, etik ve siyasi yönden yönlendirmelerde bulunmaktır. Eleştirel pedagoji ezilenin yanında tavizsiz biçimde yer alır ve tarihi özü itibarıyla değişimci, özgürleşme yanlısı, daha farklı bir dünya yaratma ideali sunduğundan devrimci bir yapıdadır (Mclaren, 2011: 274). Eleştirel pedagojide öğrenci okulda ezilen sınıf olarak görülür. Öğretmen okulda öğrencileri disipline etmek için çeşitli yöntemler uygular ve onlara tahakküm kurmaktan geri kalmaz (Freire, 1991). Eleştirel pedagojinin temel kuramsal yapısını oluşturan Freire, okuldaki disiplin yapılarını ve barındırdığı pratiklerle ilgili temel bir kavram seti oluşturmuştur. Onun eleştirilerinden “bankacı eğitim modeli” olarak isimlendirdiği eğitim sistemi okuldaki disiplin sistemlerinin bir temsili niteliğindedir. Bu kavrama 1968 yılında tamamladığı ve eleştirel pedagojinin temel kitabı sayılan “Ezilenlerin Pedagojisi” kitabında yer vermektedir (Freire, 1991). Bankacı eğitim modeline göre öğretmenler yatırımcı, öğrenciler de yatırım nesnesidir. Öğretmen iletişim kurmayı bir kenara bırakırken yatırım nesneleri olan öğrencilerden sabırla ezberlediği yatırımları almalarını bekler. Öğrenciler de yatırılanı kabul eder ve sınıflandırır, eğitim bu yatırım-yatırım nesnesi ilişkisine indirgenmiş olur ve buna bankacı eğitim modeli adı verilir (Freire, 1991: 47). Öğrenci bu şekilde nesneleşir, değersizleşir ve şekillenmesi gereken şeyler haline gelir. Bankacı eğitim modeli ezen topluma ayna tutacak biçimde kurallarını şu davranış ve uygulamalarla hayata geçirmektedir:

- a) Öğretmen öğretir ve öğrenciler ders alır.
- b) Öğretmen her şeyi bilir, öğrenciler hiçbir şey bilmez.
- c) Öğretmen düşünür, öğrenciler hakkında düşünülür.
- d) Öğretmen konuşur, öğrenciler uslu uslu dinler.
- e) Öğretmen disipline eder, öğrenciler disipline sokulurlar.
- f) Öğretmen seçer ve seçimini uygular, öğrenciler buna uyarlar.
- g) Öğretmen yapar, öğrenciler öğretmenin eylemi yoluyla yapma yanılısamasındadırlar.
- h) Öğretmen müfredatı seçer ve (kendilerine danışılmayan) öğrenciler buna uyarlar.
- i) Öğretmen bilginin otoritesini, kendi mesleki otoritesiyle karıştırır ve bu otoriteyi öğrencilerinin özgürlüğünün karşıtı olarak öne sürer.
- j) Öğretmen öğrenme sürecinin öznesidir, öğrenciler ise sadece nesnesidirler (Freire, 1991: 48).

Bankacı eğitim modelinin öğrencileri uyarlanması ve etki altına alınması gereken nesneler olarak görmesi kaçınılmazdır. Öğrenciler kendilerine yüklenen yükleri yığmak ve tasniflemekle uğraşırken dünyayı dönüştürme konusunda eleştiri yeteneklerini kaybedeceklerdir. Böylelikle amaçlanan gerçekleşecektir (Freire, 1991: 48). Modelde öğrenciler; itaat eden, emirlere uyan, bilgileri olduğu gibi kabul eden şeyler olarak görülür. Bu şekilde öğretmen ve öğrenci arasında ezen ezilen ilişkisi perçinlenir. Öğretmen banka memurudur ve öğrencinin zihnine sürekli bilgileri istif eder, öğrenci de bu bilgileri alır ve eleştiride bulunacak gücü kendinde bulmaz. Öğretmen mesleki tecrübesini kullanır ve otoritesini tesis ederek öğrencilerin egemen normlarla çatışmasını engeller, böylelikle öğrenciler normlara uyumlulaşır. Problem tanımlayıcı eğitimde insanlar dünyayı durağan bir yer olarak algılamayıp dönüşümün içindeki gerçekliği fark eden olmalıdır. Var olma tarzlarını geliştirerek eleştirel kavrama gücünü geliştirmelidir. Ancak tüm bunları eğitim içindeki ezen ve ezilen ilişkisi kısıtlar (Freire, 1991: 58). Okulun çocuklar üzerinde otorite kurma mekânları olarak tasarlanması eleştirel pedagojinin itiraz noktalarının temelini oluşturur. Özetle, eleştirel pedagojide en önemli kavram özgürleşen eğitim kavramıdır. Öğretmen ve öğrenci arasında itaat koşulunun oluşmasını sağlayan, egemen normların öğrencilerin aktif ve özgür düşünme becerilerini yıkıcı bir şekilde öğrencilere dayatılan, diyalog kurmaktan uzak ve pozitivist anlayışla

yürütülen eğitime karşı çıkmaktadır. Öğrencinin düzeltilmesi ve şekil verilmesi gereken bir nesne olarak görüldüğü eğitim biçimleri öğrencileri eleştiri yapma becerilerine zarar verecektir. Bu yüzden öğretmenler de bu tip pratikleri fark ederek buna karşı çıkmalıdır. Dolayısıyla eleştirel pedagoji, ezenlerin tasarımıyla egemen eğitim sisteminin dönüşümünü, yine sistem içerisinde gerçekleşmesi beklenen pedagojik ve kültürel pratiklerde arar.

Özetle, Bu modelde, öğrenciler eleştirel düşünme yeteneklerini kaybederler ve dünyayı dönüştürme konusunda etkisiz hale gelirler. Öğrenciler itaat eden, bilgileri sorgulamadan kabul eden bireyler haline gelir ve öğretmen-öğrenci arasında ezen-ezilen ilişkisi pekişir. Eleştirel pedagoji, özgürleştirici eğitimi savunur ve öğretmen ile öğrenci arasında itaat ilişkisini reddeder. Diyalogdan uzak, pozitivist anlayışla yürütülen eğitim sistemlerine karşı çıkar. Öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirebilmeleri için öğretmenlerin bu tip pratikleri fark etmeleri ve karşı çıkmaları gerektiğini vurgular. Eleştirel pedagoji, egemen eğitim sisteminin dönüşümünü pedagojik ve kültürel pratiklerde arar ve öğrencilerin aktif ve özgür düşünme becerilerini teşvik eder. Eleştirel pedagoji anlayışının eleştirilerinin karşılığında Türkiye’deki okullarda uygulanan disiplin sistemi bulunmaktadır. Eleştirel pedagojide geçen Bankacı Eğitim Modeli günümüz Türkiye’inde verilen eğitim bir karşılığı olarak görülmektedir. Bu sebeple Türkiye’de eğitim sürecinde disiplin kavramı açıklanmalı ve alanyazında yapılan disiplinle ilgili çalışmalara yer verilmelidir

2.2. EĞİTİM SÜRECİNDE DİSİPLİN KAVRAMI VE ÖĞRETMENLERİN ROLÜ

Disiplin; Latince, disciplina (çıraklık, öğrencilik); discipulus (edep öğrenen, öğrenci); discere (öğrenmek, edeplenmek); decere (edebе uymak) anlamını taşıyan bir kavramdır. Latince kökenli olan disiplin kavramı Türkçe’ye Fransız kaynaklarından girmiştir. Fransızcada discipline sözcüğünün temel anlamı eğitim vermek, terbiye etmek, edep iken bir diğer anlamı ise bilim dalıdır (Nişanyan Sözlük, 2017). Türkiye’de eğitim bilimlerinde eğitmek, terbiye etmek, edeplendirmek manasında kullanılan disiplin, insanın olduğu alanlarda toplumsallaşmanın bir gereği olarak bireylerin birbirlerinin hak ve özgürlüklerine saygı duyarak yaşamasını içeren kurallar bütünü olarak ifade edilmektedir. Kurallar bütünü olarak ifade edilen disiplin insan hayatında düzen ve nizam oluşturarak gelişigüzelliği ortadan kaldırmakta ve kişilerin yaşamına dair kurallar oluşturmaktadır

(Korkut, 2018: 8). Celep'e (2002) göre disiplin, bir arada olmaktan doğabilecek huzursuzluğu ve anlaşmazlığı ortadan kaldırmayı amaçlayan bir kavramdır. Bireyin haklarını öne çıkarır ve onlara kendini ifade etme alanı sağlamaktadır. Disiplin aynı zamanda bireylerin ev, okul, dış mekan gibi sosyal alanlarda da kendilerini korumalarını ve haklarını aramalarını sağlar (Celep, 2002).

Disiplin Türkiye bağlamında genellikle olumsuz ve negatif bir kavram olarak ceza vermek olarak algılanmaktadır. Ceza, kelime anlamı olarak yaptığı bir hatadan dolayı kişiyi cezalandırmak ve ona yaptığıının karşılığını ödetmek anlamına gelmektedir (Cemaloğlu, 2007). Oysa disiplinin özünde cezadan farklı olarak kişinin sorumluluk kazanması ve cezayı gerektirmeyecek şekilde kurallara uygun davranışlar sergilemesi yer almaktadır. Disiplinin yanlış kavramsallaşmasının temelinde geleneksel eğitim yönteminde kurallara uygun davranmayan öğrencilere yönelik uygulanan, şiddet ve baskıyı içeren ceza verme sistemi yer almaktadır (Cemaloğlu, 2007). Disiplinin toplum tarafından yanlış algılanmasında eğitimcilerin de payı olduğu düşünülmektedir. Öğretmenlerin sınıf düzenine uymayan öğrencilere yönelik ceza vermesi ve devamında “disiplini sağladım” veya “disiplin cezası” gibi kavramlar kullanması eğitimde disiplini ceza ile eşleştiren bir kavramsallaştırmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur (Erden, 2005; Akt. Korkut, 2018: 9). Tüm bu yanlış kavramsallaştırmalar karşısında disiplin eğitim bilimlerinde istenmeyen davranışların önlenmesi ve iyileştirilmesi olarak kullanılmaktadır (Jones ve Jones, 1990). Bu tanım, okul ve sınıftaki disiplinin boyutlarını dikkate almakta ve öğrenme ortamında disiplinsizlik olarak kabul edilen davranışların düzeltilmesini ve yasaklanmasını içermektedir. Okullardaki disiplin uygulamalarının geleneksel amaçları öğrenci davranışlarını düzeltmek veya yönetmek ve kişisel disiplini geliştirmektir (Ünsal, 2011: 234). Disiplin iş birliğine kapalı, güven ve huzur ortamını olumsuz etkileyen ve istenmeyen davranış içinde bulunan insanların davranışlarına maruz kalan bireylerin hakkını koruma işlevini üstlenmektedir (Celep, 2002: 170). Sonuç olarak, okullar gibi toplumsal alanlarda kurallara uygun olmayan davranışlar sergileyen kişi veya grupların uygun şekilde yönetilmesi için disiplinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Kişilerarası ilişkilerde daha seviyeli ve etkili bir iletişim kurmanın yolu disiplin ve uyumu ön plana çıkarmaktır. Eğitimde yaygın olan disiplin kavramsallaştırması, öğrencilerin arzu edilen davranışları kazanmalarına yardımcı olma ve anormal kabul edilen davranışları azaltma uygulaması olduğu yönündedir.

Okul ortamında birçok farklı durum disiplin sorunu olarak ele alınmaktadır. Öğrencinin

okuldaki kontrolsüz davranışlarının yanı sıra aşırı kontrollü davranışlar da disiplin sorunu kabul edilebilmektedir (Tezer Asan, 2013: 59). Örneğin ders esnasında öğretmenin sorduğu soruya cevap vermeyip sessiz kalmak isteyen bir öğrenci ders öğretmeni tarafından dersi ciddiye almayan disiplinsiz bir öğrenci olarak nitelendirilirken, ders esnasında çok konuşan bir öğrenci de gevezelik yapmakla nitelendirilip dersin huzurunu kaçıran disiplinsiz bir öğrenci olarak kabul edilebilmektedir. Bu yaklaşımlar öğretmenin eğitime ve öğretime yaklaşımı ile de yakından ilişkilidir. Bazı öğretmenler kılık kıyafet uygulamalarını yersiz bulurken bazı öğretmenler ise kılık kıyafet uygulamasına büyük önem atfederek öğrencilerin belirli bir forma giymesini istemektedir. Kılık kıyafet uygulamasına uymayan öğrencileri de disiplinsiz olarak nitelemektedir. Nitekim disiplin konusuna, kılık kıyafet uygulamasına uymama, okul ortamında huzursuzluk çıkarmak, dersi aksatmak, şiddet olayları gibi disiplin problemleri doğrultusunda bakmak dar bir bakış açısı sunmaktadır.

Daha geniş anlamda öğretmenlerin sınıf içi ve okul için davranış ve tutumları da disiplinin konusuna girmektedir. Bağırma, emir verme, hükmetme ve kontrol etme girişiminde bulunma, alay ve küçümsemeyi kontrol aracı olarak kullanma, şiddetli eleştirilerde bulunma, öğrencilere incitici nitelemeler yapmak yoluyla öğrenciyi etiketleme gibi öğretmenin kontrolsüz davranışları da disiplin sorunlarına kaynak oluşturabilmektedir (Tezer Asan, 2013: 60). Bu gibi davranışlar öğrencinin özsaygısının düşmesine ve okula ilişkin duygularının olumsuz etkilenmesine sebep olabilmekte, giderek uyumsuz ve disiplinsiz olarak nitelendirilen davranışlar sergilemesine yol açabilmektedir (Blanford, 1998: 5; Tezer Asan, 2013: 71). Araştırmalar, uygunsuz öğretmen davranışlarının, istenmeyen öğrenci davranışlarına yol açabileceğini keza öğrencilerin sıklıkla öğretmenlerini rol model olarak gördüklerini ve genellikle kendi davranışlarını öğretmenlerinin davranışlarına göre modellediklerini göstermektedir (Jones ve Jones, 1990: 73). Bu nedenle öğretmenlerin öğrencilerine olumlu model olarak uygun davranışlar sergilemeleri, düşünce ve duygularını olgunlaştırmaları, yerinde ifadeler kullanmaları önemlidir (Montagu, 1987, s.264). Öğretmenlerden kaynaklanan olumsuz ifadeler, gurur incitici davranışlar öğrencinin okula karşı olumlu duygularını yıkabilmekte ve hatta kimi zaman okulu bırakmaya kadar gidebilmektedir (Fırtına, 2002: 34). Bu durum özellikle bedensel cezalarda gözlenebilir. Öğretmenin bedensel cezalar kullanarak öğrenciyi disipline etme yönteminin eğitim öğretim sürecine zarar verdiği bilinmektedir (Russel, 1964; Tezer Asan, 2013: 62).

Öğrencilerin psikolojik ve duygusal sorunları yıkıcı ve mantıksız olarak kabul edilen davranışlara yol açabileceğinden, öğrencilerin özgüvenini geliştirmek okul disiplininin önemli bir yönü olmalıdır. Bakioğlu (2009), çalışmasında öğretmenlerin sınıf ortamında disiplini sağlamak için fiziksel şartların önemine değinmiştir. Örneğin öğretmenin sınıf içindeki konumunu belirlemesi disiplin sağlamanın temeli olarak görülmektedir. Öyle ki öğretmenin sınıfta öğrenciler tarafından rahatlıkla görülebildiği bir yerde durmasının önemi vurgulanmaktadır (Bakioğlu, 2009: 43-69). Bu şekilde tüm öğrencilerin gözlenmesi mümkün hale gelmesiyle sınıf yönetimi kolaylaşmaktadır. Öğretmenin sınıftaki tüm öğrencileri gözlemleyememesi öğrencilerin ihtiyaçlarının göz ardı edilmesine neden olabilmektedir.

Disiplin öğretmen davranışları ile alakalı olduğu kadar öğrencinin ruhsal durumu, sosyal ilişkileri, algı ve duyuları, duygu ve düşünceleri ile alakalı bir kavram olarak görülmektedir (Humpherys, 1999: 15). Bir başka deyişle; öğrencinin dünyasındaki okul kavramsallaştırması, okul kuralları ve sorumluluklarına karşı algısının okulda uygulanan disiplin pratiklerine verdiği karşılığı etkilemektedir. Öğrencinin rol beklenti dengesi, okuldaki rolüne karşı duyarlılığı ve içsel uyum şartlarını sağlaması okul disiplini karşısındaki davranışlarını etkilemektedir. Bunun yanında ebeveynlerin çocukta beklentileri de disiplini etkileyen faktörler arasında yer almaktadır (Bursalıoğlu, 1991: 48). Özetlemek gerekirse disiplin daha geniş anlamda öğrencilerin ruhsal durumu, sosyal ilişkileri, algı ve duyuları, duygu ve düşünceleriyle ilişkilidir ve bu faktörler okul disiplini karşısındaki davranışlarını etkilemektedir. Bunun yanında öğretmenlerin konumu, olgunluğu, mesleki yetkinlikleri, öğretme rolünün yanında eğitme rolünü de benimsemesi okul ortamında disiplin faktörünü etkileyen önemli faktörler olarak görülmektedir. Bir sonraki başlıkta okullarda öğrenci odaklı disiplin anlayışını etkileyen faktörler incelenmektedir.

2.2.1. Okullarda Yaşanan Disiplin Olaylarının Kaynakları

Öğrencilerin okul yaşamındaki disiplin olaylarını anlamak ve çözüm üretmek için disiplin olaylarının kaynaklarının incelenmesi gerekmektedir. Disiplin olaylarında aile etkisi, öğrenciden kaynaklı bireysel nedenler, öğretmenden ve eğitim sisteminden kaynaklanan nedenler, fiziki ortamdan kaynaklanan nedenler gibi faktörler öğrencilerin davranışlarını etkileyen nedenler arasındadır. Araştırmanın problem durumlarından bir tanesi de öğrencilerin disiplin suçu işleme nedenlerine yönelik öğretmen görüşleridir. Dolayısıyla

alan yazında disiplin olaylarının kaynaklarını açıklamak araştırmanın bulgularını tartışmada fayda sağlayacaktır. Bu bağlamda, disiplin olaylarının kaynaklarını anlamak için mevcut literatürden elde edilen bulgular önemlidir.

2.2.1.1. Aile Etkisi

Bireyin içinde doğup büyüdüğü aile ve yetiştirilme biçiminin ileriki yaşamında çevresiyle kurduğu iletişim ve davranış biçimlerinde belirleyici olduğu kabul edilmektedir (Ada ve Çetin, 2006). Çocuğun sosyalleşme ve toplumsallaşma süreci ailenin sosyal, kültürel, eğitim düzeyi ve ekonomik gücünden önemli ölçüde etkilenmektedir (Akyüz, 2018: 263). Öğrencilerin duyguları ve düşüncelerini anlamada ailenin etkin olması ve sorumluluk alması öğrencinin akademik ve sosyal yaşamına olumlu katkılar sunmaktadır. Mevcut çalışmalar, öğrencilerde görülen disiplinsiz davranışlar ve okul terki gibi durumların çoğu zaman öğrencinin ailesi ve çevresiyle sağlıklı bir şekilde ilişki kuramamasından kaynaklandığına işaret etmektedir. Sorunlu aile ilişkileri öğrencilerin okul hayatını olumsuz etkilemekte, gelecek beklentisini düşürmekte ve okul terki gibi problemlere sebep olabilmektedir (Çakır ve Çolak, 2019, s. 283). Okul terki olgusu sadece akademik başarısızlıkla açıklanamayacak karmaşık ve sosyo-ekonomik temelli bir sorundur. Ailenin çocuğa karşı duyarsızlığı ve düşük sosyo-ekonomik özellikler gibi sınıfsal özelliklerle okul terkinin nedenlerinden bazıları olarak görülmektedir (Aküzüm vd., 2015: 185). Polat (2004) çalışmasında düşük sosyo-ekonomik özelliklere sahip ailelerin çocuğu terbiye etmede fiziksel cezaları tercih edebildiğini ve bu ailelerin çocuklarının ebeveynlerin bu davranışlarını taklit ettiğini dolayısıyla sosyal yaşamlarında da şiddet içeren davranışlar sergileyebildiğini ortaya koymaktadır. Bu duruma yaşanan ekonomik güçlükler ve bu güçlüklerin yol açtığı psikolojik problemler, düşük eğitim seviyesi gibi sebepler kaynaklık etmektedir (Karadağlı, 2020: 32). Aile içi şiddet ile okulda disiplin cezası alma arasında ilişki kuran Ayan'ın (2011) çalışmasına göre aile içinde sözel ve fiziksel şiddete maruz kalan çocukların okulda disiplin cezası alması ihtimali artmaktadır. Ailedeki kısıtlı ekonomik koşullar ve ailenin eğitim şekli öğrencilerde okul yaşamına yansyarak birçok disiplin problemlerine neden olabilmektedir (Binbaşoğlu, 1981, s.191; Satoğlu, 2008: 32). Ailede iyi eğitim almayan öğrenciler sınıf disiplinine ve okulun kurallarına ayak uydurmakta güçlük çekebilmekte ve olumsuz kişilik özelliklerine sahip olabilmektedir (Başaran, 1985: 232).

Anne babanın eğitim ve öğrenim düzeyi ile çocuğun okul başarısı arasındaki ilişkiye odaklanan araştırmalar da mevcuttur. Tor (2003) araştırmasında eğitim yüzeyi yüksek

anne babaların çocuklarında başarıma duygusunu artırabildikleri ve başarıma güdüsünü daha etkin bir şekilde harekete geçirebildiklerini ortaya koymaktadır. Eğitim düzeyi düşük ailelerden gelen çocukların başarıma güdülerini harekete geçirmede yetersiz kaldıkları görülmüştür. Anne ve babanın öğrenim düzeyi düştükçe, öğrencinin disipline aykırı davranışta bulunma oranı artmaktadır (Şenses, 1990). Düşük gelir düzeyine sahip olmak da öğrencinin okul başarısını etkilemektedir. Öğrencinin iyi bir evde oturmaması, giyiminin iyi olmaması sosyal bir gruba dahil olmasını güçleştirmekte ve yine okul başarısını olumsuz etkilemektedir (Tor, 2003). Okul başarısının da davranış sorunlarıyla ilişkisi bulunmaktadır. Nitekim okulda davranış sorunları olan öğrencilerin başarıma inancında eksiklikler olduğu görülmektedir. Bu öğrencilerin deneyip başaramamaktansa bir şey yapmamayı, başarısız görünmektense sorun çıkaran bir öğrenci olarak görünmeyi tercih ettikleri bilinmektedir (Köktaş, 2003).

Parçalanmış aileye sahip olmak çocuklarda güven duygusunda zedelenme, terk edilme duygusu ve ruhsal problemler meydana getirebilmektedir. Bu durum çocuklarda okul başarısızlığı ve davranış bozuklukları görülmesine neden olabilmektedir. Parçalanmış ailelerin çocuklarında suç işleme durumlar görülürken, suç işlemeyenlerde de küskünlük ve hüzünlü yaşam gibi durumlar görülebilmektedir (Tezcan, 1985).

Ekonomik ve sosyal olanakları kısıtlı ailelerin tersine evlerinde aşırı hoşgörülü bir ortamda yetişen ve her istedikleri karşılanan öğrenciler de okul ortamında kurallara uymakta zorlanabilmektedir (La Grand, 1970, akt. Kök, 2007: 13). Zayıf ebeveynlik becerileri, zayıf öz kontrol, şiddet içeren davranışlar çocuklar için rol model oluşturabilen davranışlardır (Kök, 2007: 15). Bu davranışlar zamanla çocuğun davranışlarına da etki etmekte ve çocuk tarafından benimsenmektedir. Çocuğun gösterdiği saldırgan davranışlara yönelik ailelerin zayıf kontrolde bulunmaları ve bu durumu yönetememeleri çocuğun bu davranışının artmasına neden olabilmektedir (Bemak, 2000, akt. Çelik ve Ereskici, 2008: 273).

Aşırı hoşgörülü ev ortamının yanında yüksek düzeyde kontrolün ve aşırı disiplinin olduğu ev ortamında yetişen çocuklarda da disiplinsiz davranışların görüldüğüne dair araştırmalar mevcuttur. Köktaş (2003) çalışmasında evde aşırı denetimin disiplin sorunlarına neden olduğunu savunmaktadır. Ailenin ilgisiz ve kayıtsız davranması veya öğrencide kapasitenin üstünde performans beklentisi öğrenciyi isyan seviyesine getirerek çalışmayı bırakmasına neden olmakta ve okul başarısızlığına sebep olabilmektedir (LaGrand, 1970; akt. Kök, 2007: 13).

Çocuğun sosyal öğrenme yoluyla yakın çevresindeki kişilerle kurduğu etkileşimler sebebiyle de disipline aykırı sert ve saldırgan davranışları görülebilmektedir (Efilti, 2003). Evinde yeterli ilgiyi göremeyen çocuklar, bu ilgiyi genellikle öğretmenlerinden arayarak karşılamaya çalışmaktadırlar (Tezcan, 1985). Birçok çocuk yalnızca sorun olan davranışta bulunduğu ailesinin ilgisini çekebilmektedir. Ailesinde sevgi içinde büyüme olanağı bulamayan çocuklarda özgüven duygusu gelişmemekte bunun sonucunda toplumsal etkinliklerde bulunamamakta, çevreleriyle uyumsuzluk göstermekte, dikkatlerini yoğunlaştıramamakta ve sınıf içinde sık sık istenmeyen davranışlar göstermektedirler (Köktaş, 2003). Aytuna (1963) sınıfında problem oluşturan öğrencileri anne babasının hayatta olup olmadığı, ailenin kültür seviyesi ve yaşam şartları, ailenin inanç sistemi ve çocuğa karşı yaklaşımları açısından inceledikten sonra gerekli önlemleri alabileceğini belirtmiştir (Akt. Çelik ve Ereskici, 2008: 277).

Tüm bu sebepler meslek liselerinde okuyan öğrenciler için anlamlıdır. Nitekim bu öğrenciler genellikle sosyo-ekonomik düzeyi düşük işçi ailelerden gelmekte, ebeveynlerin eğitim düzeyi ve davranışları meslek liselerindeki çocukların disiplinsiz davranışlar göstermesinde etkili faktörlerdir. Araştırmalar meslek liselerinde öğrencilerin disiplinsiz davranışlar göstermesinde ailenin etkisini geniş anlamda ele almakta ve önemli olduğunu göstermektedir. Ailenin sosyo ekonomik düzeyinin düşüklüğü, ailede uygulanan fiziksel cezalar ve dayak, ailenin ilgisini alamama, ailede yaşanan şiddetli tartışmalar, ailenin otoriter yaklaşımı meslek liselerinde disiplin olaylarını artıran nedenler arasındadır (Dedeoğlu, 2010; Toytok ve Yıldırım, 2018).

2.2.1.2. Öğrenci Kaynaklı Bireysel Nedenler

Öğretmenler ve okul yönetimi tarafından disiplin sorunlarının kaynağı olarak çoğunlukla öğrenciler görülmektedir. Bu yaklaşımda öğrenciler, okul veya toplumsal çevreden bağımsız olarak davranış problemleri göstermektedir. Alanyazında bu yaklaşımı savunan çalışmalar vardır. Örneğin Öztürk, öğrenciden kaynaklanan nedenler arasında kişisel özellikler, başarı durumu ve gelişim dönemi özelliklerini göstermektedir (Öztürk, 2019: 157). Sınıf ortamında bulunan her öğrenci farklı kişisel özellikler taşımakta ve öğrencilerin sınıf içi davranışlar bu özelliklerinden etkilenmektedir. Öğrenci sınıf içinde kendisine uygun olarak belirlediği role göre davranışlarını belirler. Bu rol, öğrencinin okul öncesinde ailesinde ve sosyal çevresinde benimsediği davranış biçimlerine, öğretmenin ona karşı yaklaşımı ve bu yaklaşımı algılama biçimlerine göre değişiklik göstermektedir (Öztürk, 2019: 158). Öğrencinin düşük özgüven algısı, düşük yeterlilik

hissi başarısızlık duygusu oluşturarak okul içinde sorumluluktan kaçma, sorumluluk verildiğinde aşırı kaygılanma, sorumluluklarını yerine getirmede mazeretler üretme ve nihayetinde sorumsuz olarak algılanan davranışlar göstermesinde neden olabilmektedir. Bunun tersi olarak bazı öğrenciler de aşırı aktif, lider davranışları göstererek sınıfta hakimiyet kurmaya çalışan yapıda bulunabilmektedir. Bu öğrenciler kendilerini etkin olarak görmekte ve çevresine kendi düşüncelerini benimsetme çabası içinde olabilmektedir. Zıt görüşte olan bireylerle problemler yaşayabilmekte ve bazı zamanlarda öğretmenlerle de problem yaşayabilmektedirler (Öztürk, 2019: 158)

Öğrencinin geçmiş yaşantısından edindiği değer ve davranış biçimlerinden kaynaklanan nedenlerle de karşılaşlabilmektedir. Birey ailesinde ve sosyal çevresinde gördüğü ve işlediği değer ve tutum ve inançlara göre davranışlarını şekillendirmektedir. Özellikle geleneksel ve kapalı kültürden gelen bireyin farklı davranış kalıplarıyla karşılaşması, bu davranış biçimlerini yorumlaması ve doğru olarak algılaması zayıf olabilmektedir. Bu kişiler o fikirlerle uzlaşma sağlamak yerine çatışma içinde olabilmektedir. Bu tip nedenler en fazla alt sosyoekonomik sınıfa ait grupların olduğu okullarda görülmektedir (Öztürk, 2019: 160).

Başarı durumu öğrenci davranışlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Başarılı öğrencilerin çoğunlukla akademik etkinliklere, öğrenme faaliyetlerine odaklanma düzeyi yüksektir. Bu durum öğrencilerin disiplinsiz davranışlar yaşatıcı faaliyetlerine yönelmelerini büyük oranda engellemektedir. Başarılı öğrenciler sınıf içindeki konum açısından öğretmene daha yakın bir konum seçebilmektedir. Böylelikle öğretmenle iletişim kurma konusunda başarısız öğrencilere göre daha avantajlı olmaktadır. Öğretmenler de bu öğrencilere yönelik daha destekleyici ve güven verici davranabilmektedir. Tam tersi olarak da başarı durumu zayıf, okul içindeki faaliyetlere yönelik az ilgisi olan, kendini geliştirme çabası içinde bulunmayan öğrenciler de disiplinsiz davranışlar daha yoğun görülebilmektedir. Sonuç olarak da ortamdaki dikkat dağıtıcı faaliyetlerle ilgilenme, olumsuz davranışa yönelme, öğretmene ve okula karşı olumsuz tutum gösterebilmektedir. Öğretmenin derse ait kazanımları yetiştirme çabası ile başarılı öğrencilerle başarısız öğrencilere nazaran daha fazla iletişim kurması başarısız olan öğrencileri dersten koparmakta ve ilgisini başka alanlara yönlendirmesine sebep olabilmektedir (Öztürk, 2019: 161). Sonuç olarak öğrencinin başarı durumu öğrencinin gözünde okul ortamında ve öğretmenin gözünde değeri ile ilgili bazı fikirler verebilmektedir. Öğretmenin ilgisini başarılı öğrencilere yöneltmesi başarısız olan öğrencide düşük kendilik algısına ve değersizlik algısına sebep

olabilmektedir. Öğrencinin olumsuz davranmasında bir kayıp yaşamayacak olması okul normları açısından daha risk alıcı bir şekilde davranmaya itmektedir.

Bireyin davranışlarında gelişim dönemi özellikleri de geniş yer tutmaktadır. En çok problem görülen gelişim alanları da ergenlik dönemi ve öncesine denk gelmektedir. Bu dönemde bireyin hızlı gelişim ve değişimler göstermesi sonucu davranışlarında da değişimler meydana gelmektedir. Motor becerilerdeki değişimler sonucu bir takım sakarlıklar oluşması, kas becerisi gerektiren aktivitelerde kısmen yetersiz kalarak bu gibi davranışlara yönelik zorlanma ile yetersizlik algısı, cinsel gelişime bağlı artan karşı cins iletişimi, karşı cinsin beğenisini kazanmak ve popüler olmak adına bazı aktivitelerde bulunmak, hızlı gelişen duygusal değişimler ve ataklar, kimlik arayışıyla girilen rol çatışmaları, otoriteye karşı direniş sergileme, çetelere veya zararlı gruplara üye olma, silah taşıma, bağımlılık yapıcı maddeler kullanma, otorite olarak görülen öğretmene yıkıcı davranışlarda bulunarak güç gösterisinde bulunma ve karşı cinse karşı popülerlik elde etme gibi durumlar ergenlik döneminde sıklıkla görülebilecek durumlardandır (Öztürk, 2019: 163; Sarıtaş, 2000; Shafii ve Shafii, 2001). Sonuç olarak ergenlik döneminde olumsuz olarak görülebilecek bir takım davranışlarla karşılaşmak mümkündür. Fiziksel değişim ve olgunlaşma sonucunda motor becerilerinde oluşan değişimden dolayı okul içerisinde oluşan bir sakarlık yüzünden öğrencinin okul malına zarar verme şeklinde suçlanması, öğrencinin okula karşı tutumunu olumsuz etkileyebilir.

2.2.1.3. Öğretmenden Kaynaklı Nedenler

Pagliari (2011), disiplin olaylarının önemli bir kısmının öğretmen kaynaklı olabileceğini ifade etmiştir. Öğretmenler tarafından öğrencilerle alay edilmesi, öğrenci ile iletişimde aşağılayıcı bir tutum benimseme, öğrenciler arasında ayırım yapma, bir öğrenciye diğerinden daha fazla ilgi gösterme, öğrencinin sözünü kesme ve öğrenciyi dinlememe, düşünce ve önerileri önemsemeyen üstten bakış sergileyen bir yönetim anlayışı benimseme, katı hiyerarşik tutum, aşırı yönlendirici davranarak öğrenciye alan tanımama, ağır ve sıkıcı ders anlatarak dersin akışını bozma, çoğunlukla öğrencinin başarısızlıklarını vurgulama, öğrencilerin güçlü yanlarını göz ardı etme, anlamsız ve verimsiz ödevleri dayatma, kişisel yetenek ve ilgileri dikkate almadan herkese aynı görev ve sorumlulukları verme, kurallara yönelik tutarsız davranışlar sergileme gibi nedenler istenmeyen, disiplin bozucu öğrenci davranışlarına kaynaklık etmektedir (Akt. Elma, 2016: 222). Öğretmenin olay ve durumlara göre yerinde ve zamanında doğru tutum sergilemesi sınıf yönetimi için önemlidir. İstenmeyen davranışlar oluşmasında öğretmenin yetkin ve yeterli olması

engelleyici olmaktadır. Bunun yanında öğretmenin geleneksel öğretim yöntemi olarak sürekli anlatıcı konumda olması ve öğrencinin pasif dinleyici konumda olması, öğrencilerle gerekli iletişimi kuramaması, öğretmenin toplumsal becerilerde eksiklik yaşaması istenmeyen davranışların oluşmasına kaynaklık edebilmektedir. Bunun yanında öğretmenin kişisel özellikleri, başarısızlık korkusu yaşaması, mesleki olarak tükenmişlik yaşaması, hayat doyumunun eksik olması, çocukları sevmeme ve evlilik vb. özel durumları istenmeyen durumların oluşmasında etkili olabilmektedir (Tertemiz, 2001: 58).

2.2.2. Sınıf Yönetiminde Disiplin Modelleri

2.2.2.1. Canter Modeli: Etkili Disiplin

Etkin disiplin, 1976 yılında Marlene Canter ve Lee Canter tarafından geliştirilmiştir. Güvengen disiplin olarak adlandırılan kaynaklar mevcuttur. Etkin disiplin modeline göre, öğrencileri tek düze bir kabul söz konusudur. Tüm öğrencilere aynı ölçütlere göre yaklaşım, hepsine benzer şekilde davranma, bütün öğrencilere yönelik aynı beklenti içerisinde olunmaktadır. (Çelik, 2003). Bu modelin amacı; öğretmenlerin sınıf içinde görev almasını sağlamak, öğrencilere karşı sakin ve güçlü bir görünüm içinde olmayı öğretmektir (Moore, 1998; Erdem, 2014: 91). Etkin disiplinde hatalı olan davranışa tolerans gösterilmemektedir. Öğrencinin kişisel özellikleri, duygusal durumu, aile ortamı göz önünde bulundurulmamaktadır. Kurallara uyulmama durumunda ortaya çıkacak sonuç ve yaptırımlar sene başında veli ve öğrencilere net ve açık bir şekilde açıklanmaktadır. Kurallara uyan öğrenciler ödüllendirilmekte, uymayanlar ise cezalandırılmaktadır. Cezalar; teneffüse çıkmama, ders bitiminde okulda kalma, müdür odasına gönderilme gibi durumlardan oluşmaktadır. Öğrencilerden nezaketli ve sorumlu davranma beklenmekte, bunları tüm öğrencilerin yapabileceği kabul edilmektedir. Kurallar zorla kabul ettirilmeye çalışılmaz ancak kuralları inisiyatifsiz uygulanır. Öğretmenlerden son derece tutarlı davranması ve öğrenci davranışına göre hareket etmesi beklenmektedir (Erdem, 2014: 91).

2.2.2.2. Kounin Modeli: Grup Yönetimi

Kounin disiplin modeli Jacob Kounin tarafından 1970 yılında geliştirilmiştir. Bu model önleyici disiplin modeli olarak da bilinmektedir. Bu modele göre öğretmen istenmeyen davranışı önceden belirlemeli ve buna yönelik önlemler almalı, istenmeyen davranışın yerine konabilecek olumlu davranış ön plana çıkarılmalıdır (Tertemiz, 2012). Başka bir deyişle öğretmenlere öğrencilerin davranış sorunlarıyla uğraşmak yerine, sorun ortaya

çıkmadan çözmek etkili sınıf ortamı yaratmanın ön koşuludur (Eggen ve Kauchkak, 2001). Kounin'e göre, sınıf yönetimi ve disiplin kavramları birbirinden ayrılmaktadır. Sınıf yönetimi etkin bir sınıf ortamı oluşturmak için öğretmenin uyguladığı yöntemlerden oluşurken, disiplin ise sorunlar karşısında öğretmenin verdiği tepkilerden oluşmaktadır. Sınıf yönetimi önleyici, disiplin ise sorunlar ortaya çıktıktan sonra izlenecek yoldur (Tertemiz, 2003). Etkili bir disiplinin sağlanabilmesi için öğretmenler sınıf içinde yaşananlara hakim olmalı, öğrencilerle iletişimi güçlü tutmalı, istenmeyen davranış oluşmadan önce istendik davranışlar hedefi oluşturmalı ve bunları ön plana çıkarmalı, öğrenci sorumluluk almaya teşvik edilmeli ve öğretim programları verimli olacak şekilde güncellenmelidir (Kounin, 1977; Akt. Ağın, 2019: 29). Bu modele göre etkili sınıf disiplini sağlamanın ön koşulu oluşabilecek sorunlara yönelik önlemler almaktır. Alınanlar önlemler pozitif uygulamaları içerecek şekilde istendik davranışları artırıcı bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

2.2.2.3. Davranışçı Model: Skinner Modeli

Kurucusu Frederic Skinner'dir. Skinner bu modelde davranışlar üzerinde durmuştur. Çalışmalarında edimsel koşullanma ve tepkisel koşullanma olmak üzere iki tip koşullanmadan bahsetmiştir. Tepkisel davranışlar bir uyarıcı tarafından organizmaya dönük oluşturulurken, edimsel davranışlar ise birey tarafından ortaya konan ve bazen tesadüfen keşfedilen davranışlardır (Senemoğlu, 2007; Akt. Doğan Kılıç, 2016: 176). Davranış değiştirmede ödül-ceza yöntemi etkili bir yöntemdir. Sistematiği biçimde ödüllendirilen davranış, istendik yönde davranış değişikliği meydana getirebilmektedir. İstenen davranışın ödüllendirilmesi o davranışın tekrarını kolaylaştırmaktadır. Öğretmenler öğrencilerin olumlu davranışlarını yorum, jest ve mimik, gülümseme, hoş söz, notlandırma şeklinde ödüllendirmesi öğrencinin olumlu davranış sergilemeye yönelik motivasyonunu artırmaktadır. Ödüllendirilmeyen, görülmeyen ve cezalandırılan davranışlar da tersi biçimde zayıflar ve sönümlenir (Pala, 2005: 174).

2.2.2.4. Etkili Öğretmenlik Eğitimi Modeli: Etkin Dinleme, Ben Dili

Thomas Gordon tarafından geliştirilen modelde öğretmenlerin öğrencilerle olumlu ilişkiler kurmasına odaklanılmıştır. Buna göre, öğretmenlere öğrencilerle olumlu ilişki kurma yollarının öğretilmesi amaçlanmaktadır. Öğretmenlerin, sorunlu öğrenci davranışlarına karşı açık ve kışkırtıcı olmayan iletişim yoluyla yaşanan problemleri azaltabileceklerine inanılmaktadır (Gordon, 1993; Moore, 1998; Erdem, 2014: 95).

Modelin disiplin sorunlarını azaltma süreci “problem kime ait” sorusunun sorulmasıyla başlamaktadır. Buna göre sorun öğrencide ise öğretmen rehberlik eder ve öğrenciyi etkin bir şekilde dinler, sonuç olarak öğrencinin sorunun çözümünü keşfetmesini sağlar. Sorun öğretmende ise öğretmen ve öğrenciler birlikte tartışarak ortak bir çözüm yolu bulurlar. Öğretmenin soruna dair iletişim kurarken ben dilini kullanması esastır. Problemler “kaybeden yok” tekniği kullanılarak çözüme kavuşturulur. Bu teknikte herhangi bir taraf daha güçlü değildir, eşit katkı sağlamak önemlidir. Kaybeden yok tekniği; sorunun tanımlanması, olası çözümleri üretme, çözümün değerlendirilmesi, karar verme, uygulama yöntemini keşfetme, çözümü değerlendirme basamaklarından oluşur. Öğretmenin amacı öğrencinin mantıklı bir şekilde problem çözmesi ve yaşamında problem çözme becerisini içselleştirmesini sağlamaktır (Erdem, 2014: 95).

2.2.2.5. Ussal Sonuçlar Modeli: Öz Disiplin Geliştirme

Rudolf Dreikurs tarafından geliştirilmiştir. Öğrencide öz disiplin geliştirmeyi amaçlamaktadır. Mantıksal sonuçlar öğretmen tarafından düzenlenen ve oluşturulan gerçek yaşantının temsil edildiği deneyimlerdir. Öğrenciler davranışlarından kendileri sorumludur ve bunu öğrencinin fark etmesi sağlanır. Sınıf içerisinde bir sorun varsa öğrenci sorumluluk alır ve yerine getirir. Bu model öğrenciye durum değerlendirmesi yapmayı, yaşayarak öğrenme yoluyla uygun tercihlerde bulunmayı öğretmektedir (Moore, 1998; Erdem, 2014: 96). Öğrenci kendi davranışından kendisinin sorumlu olduğunu öğrenmesi modelin temelini oluşturur. Sınıf kuralları ve ihlalinde oluşacak sonuçlar demokratik yolla tespit edilir (Erdem, 2014: 96). Öğrencilerin istenmeyen davranışlar sergilemesinin altında yatan sebeplerin kabul edilme ve gruba aidiyet hissi oluşturma isteği olarak kabul edilir. Onaylanma isteği olan öğrenciler hatalı bir şekilde uygunsuz davranışla onay göreceklere inanırlar. Bunlar hatalı amaçlardır. İlgi çekme, güç gösterisinde bulunma, intikam isteği ve içe kapanma şeklinde dört hatalı amaç vardır (Şişman, 2012; Erdem, 2014).

Dreikurs’a göre üç tip öğretmen bulunmaktadır. Otokratik öğretmen, serbest bırakıcı öğretmen, demokratik öğretmen. Otokratik öğretmen, resmi giyimli ve soğuk bakışlıdır. Bu gibi öğretmenler sınıf kontrolünü elinden bırakmaz ve bunu hissettirmeye çabalar. Öğrencilerin soru sorması ile alay eder. İstenmeyen davranışların kaynağı olarak görülür. Öğrenciler otorite figürünü reddetme eğilimine girerler. Serbest bırakıcı öğretmen tipi sınıfta oluşan olumsuz durumlardan genellikle çok rahatsızlık duymazlar. Öğrenciler toplumsal yaşamda kuralların gerekliliği ile ilgili farkındalık geliştiremezler ve zamanına

bakmadan nasıl isterlerse öyle davranırlar. Demokratik öğretmenler; kuralları belirlerken öğrencilerle iş birliği yaparlar, uygun olmayan davranışlarda öğrencilerin sorumluluk alacağını vurgular. Sınıfta yaşanan olumsuz durumlarda fark ettiğine dair öğrencilere sinyal gönderirler (Pala, 2005: 175). Dreikurs modeli öğrencilerin davranışlarında sorumluluk alıcı şekilde davranmalarına odaklıdır. Öğrencinin okul yaşamında uygun seçimler yapabilmesi ve bunu kendi yaşamında da uygulaması amaçlanmaktadır.

2.2.2.6. Fritz Redl ve William Wattenberg Disiplin Modeli

Redl ve Wattenberg (1959) tarafından geliştirilen bu model öğrencilerin sınıftaki davranışlarını etkileyen veya etkileme potansiyeli olan psikolojik ve sosyal faktörleri açıklamışlardır. Bu modele göre öğretmen öncelikle istenmeyen davranışların potansiyelini keşfetmelidir. İstenmeyen davranışların sınıf içinde çok çabuk yayılma potansiyeli vardır. Yayılma potansiyeli taşıyan davranışlara yönelik öğretmen vakit kaybetmeden müdahalede bulunmalıdır. Müdahalede bulunmak için; öğrenci ile göz kontağı kurma, baş mimikleri kullanma, yanına yaklaşp yanında durma, mizah gibi stratejiler kullanılır. Davranış yayılma potansiyeli taşımıyorsa görmezden gelinebilir ve doğru davranış öğrenciye belirtilebilir. Öğretmen istenmeyen davranışların ortaya çıkması durumunda etkinlikleri zaman, yeterlilik, seviyeye uygunluk, ilgi çekicilik açısından değerlendirir (Pala, 2005: 173). Redl ve Wattenberg'e göre öğrencilerin davranışları grup içindeki davranışları bireysel davranışlarından farklılaşmaktadır. Grup dinamiğinin farkında olunması etkili sınıf yönetimi için önemlidir. Öğretmen kendi kontrolünü kaybetmeden, duruma göre yardım sunarak, istenmeyen davranışların altında yatan psikolojik, zihinsel ve ahlaki gelişim alanlarının özelliklerinden haberdar olarak grubu kontrol altında tutabilir (Şişman, 2012: 29).

Redl ve Wattenberg, öğretmenin öğrencilerle iletişim kurarken öğrenciler arasında ayrımcı davranması ve bazı öğrencilere daha yakın davranması diğer öğrencilerde kıskanma duygusu oluşturabilmektedir. Buna göre öğretmen ödül verirken belirli esaslara göre nitelikli çalışmalara ödül vermesi istenmeyen davranışların önüne geçebilir. Bu modelde öğrencilerden beklenenler ve sonuçları açık ve net bir şekilde belirtmeli ve öğrencilere karşı empatik tutumla yaklaşılmalıdır. Bu sayede sınıfta olumlu bir iklim oluşturulabilir (Pala, 2005: 173).

2.2.2.7. Geleneksel Disiplin Anlayışı

Türkiye'de öğretmenlerin okullarda geleneksel disiplin anlayışına yönelik uygulamaları

yoğun olarak kullandıklarına yönelik araştırmalar mevcuttur (Ada ve Ölçüm, 2002). Geleneksel disiplin anlayışına yönelik uygulamalar aşırı ceza verme ve verilen cezaların düzeltici etkiye sahip olmaması, belirsiz bir şekilde koyulan kurallar, uygulanamayacak ya da uygulanması zor kurallar koyma, öğretmenin kötü davranışına yönelik uygulamalar ve bunları görmezden gelme, sorunlar karşısında sergilenen tutarsız öğretmen davranışlarını içermektedir (Zachos, Gkontzou ve Delaveridou, 2017: 102). Okullarda bağırma, kızma, ceza verme, tehdit etme, alay etme gibi davranışlar geleneksel yaklaşım davranışlarıdır. Bu tür disiplin uygulamaları genel olarak öğrenciyi korkutan, okuldan soğutan, öğrencinin pozitif doğasına zarar veren, öğrenmeye karşı ilgiyi kaybettiren ve intikam duygusunu harekete geçiren uygulamalardır (Humphreys, 1999: 10). Geleneksel olan bu yöntemler istenmeyen davranışı engellemekten çok yeni sorunların ortaya çıkmasına ve gün geçtikçe artan kontrol durumunun oluşmasına neden olmaktadır (Humphreys, 1999: 12).

Ada ve Ölçüm (2002) öğretmen adaylarının pozitif disiplin anlayışına göre istenmeyen davranışları önleme becerilerini araştırdığı araştırmasında öğretmenlerin pozitif disiplin konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları ortaya çıkmıştır. Buna göre öğretmenlerin önemli bir kısmının disiplin uygulamalarında ödül ve cezaya başvurma eğiliminde olmaları ve kendilerini geleneksel disiplin anlayışından kurtaramadıkları görülmüştür.

Bilir, Kuru ve Tezcan (2007) Muğla ilinde liselerde disiplin uygulamalarına yönelik öğretmen ve yönetici görüşlerini araştırdığı çalışmada öğretmenlerin disiplini sağlamada ödül ve cezaya başvurduklarını ve mevzuatta olmayan cezalandırmaları da kullandıklarını ortaya çıkarmıştır. Bu öğretmenler disiplin mevzuatını da ceza verme odaklı olması konusunda eleştirmektedir. Öğretmenler ceza uygulamasının yanında ödül uygulamasını da kullanmakta ancak bu uygulama başarılı öğrencilere yönelik gerçekleştirilmektedir. Bu haliyle disiplin sorunlarını azaltıcı değil eşitsizlikleri pekiştirici bir nitelik taşımaktadır.

Bayhan ve Dalgıç (2012) liseyi terk eden öğrencilerin tecrübelerine göre okul terkini araştırdığı çalışmada disiplinsiz davranışların kaynağında aile, öğretmen ve yönetici etkisi vurgulanmaktadır. Buna göre öğrencilerin öğretmenlerle ilişki kurmaması, geleneksel ve otoriter disiplin anlayışları, öğretmen ve idarecilerin onur kırıcı şekilde yaklaşımları ve şiddete başvurmaları öğrencileri hem okuldan uzaklaştırmakta hem de öğrencilerin öğretmenlere karşı disiplin suçu işlemelerine sebep olmaktadır.

Atmaca (2020) öğretmenlerin yaptıkları mesleki hataları araştırdığı çalışmasında en çok disiplin ve sınıf yönetimi alanında hata yaptıklarını ortaya koymuştur. Bu hatalı yaklaşımlar öğrenciyi arkadaşlarının önünde rencide etme, hakaret etme ve küçük düşürme, tehdit etme, bağırma, bir şeyden mahrum bırakma, özgüvenlerini kırıcı şekilde davranmadır. Bu hatalı yaklaşımlar genellikle sınıf ortamı ya da öğretmenlerin nöbet görevi gibi öğretmenin kontrollü davranışlarının yoğun olduğu alanlarda gerçekleşmektedir.

Araştırmalarda görüldüğü üzere Türkiye’de geleneksel disiplin anlayışı hala devam etmektedir. Bu anlayışın öğrencileri okula karşı soğutması, okula yönelik algıyı olumsuz etkilemesi bakımından sorunlu olarak değerlendirilmektedir.

3. YÖNTEM

Bu çalışma meslek liselerindeki disiplin sistemini öğretmenlerin deneyimlerinden ve perspektifinden incelemeyi amaçlamaktadır. Mevcut disiplin sisteminin çağdaş disiplin yöntemlerine göre durumunu değerlendirme ve bu konuda farkındalık yaratma araştırmanın diğer amaçlarındandır. Araştırmanın alt soruları 4 maddeden oluşmaktadır.

- Öğretmenlerin meslek liselerinde karşılaştıkları disiplin olayları nelerdir?
- Öğretmenler meslek liselerinde disiplini sağlamak için ne gibi yöntemler kullanmaktadır?
- Öğrencilerin disiplin suçu işleme nedenlerine yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?
- Meslek liselerinde görev yapan öğretmenlerin disiplin olgusuna yönelik tutumları ve disiplin kavramsallaştırmaları nelerdir?

Meslek liselerinde görev yapan öğretmenlerin disiplin yaklaşımı ve uyguladıkları yöntemleri eleştirel bir perspektiften incelemeyi hedefleyen bu çalışma nitel araştırma türünde, olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, ana bilgi kaynağı insan olan, insanların düşünce, algı ve deneyimlerinin araştırıldığı, elde edilen verilerin araştırma sürecinde yeniden oluşturulduğu bir yöntem olarak kabul edilir (Kümbetoğlu, 2019: 37). Olgubilim deseninde ise bireylerin bir olguya yönelik deneyimleri, algıları ve bunlara yükledikleri anlamı ortaya çıkarma amaçlanmaktadır. Raporlaştırma ve veri analizi sırasında deneyimler betimlenmekte, temalar ortaya çıkarılmakta ve doğrudan alıntılara yer verilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 75). İnsanların deneyimlerine ve perspektiflerine odaklanan nitel araştırmalarda ve olgubilim deseninde veriler sıklıkla derinlemesine görüşme, gözlem gibi yöntemlerle elde edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 41). İnsanların davranışlarını biçimlendirme şekilleri, başkalarının davranışlarına yönelik algılarını, farklı ortamlara uyum sağlama yöntemlerini, farklı sosyal olaylarla ilgili varsayımlarını nasıl oluşturduklarını anlamak sosyoloji ve eğitim alanında oldukça önemlidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 38). Bu çalışmada olgubilim Toplumsal olguları doğal akışında derinlemesine anlamak ve yorumlamak için nitel araştırma oldukça elverişlidir. Liselerdeki disiplin yaklaşımı gibi

bir konuyu araştırmak ancak görüşme ve gözlem gibi nitel araştırmanın araçları ile mümkündür. Nitekim ğretmenler geleneksel disiplin pratiklerini anlatmakta çoğu zaman isteksiz veya hafifletme eğiliminde olabilmektedir. Nitel yöntemin araçlarının esnek bir veri oluşturma olanağı sunması ve derinleştirici soru sormaya imkn vermesi de bu yaklaşımın tercih edilmesinde önemlidir. Araştırmacının kendisi de nitel araştırmada bir veri oluşturma aracıdır. 10 yıllık bir ğretmen olarak meslek liselerinde 4 yıllık çalışma süresine sahiptir. Araştırmacı meslek liselerinde gerçekleşen birçok disiplin olayını ve öğretmenlerin disipline edici yaklaşımlarını yakından gözlemleme fırsatı yakalamıştır.

3.1. ÖRNEKLEM

Araştırmanın rneklem grubunu Düzce ilinde yer alan iki Mesleki ve Teknik Anadolu lisesinde çalışan öğretmenler ve yöneticiler oluşturmaktadır. Bu kapsamda on iki ğretmen ve dört okul yöneticisi olmak üzere toplam on altı katılımcı ile grşlmştir. Çoğunlukla meslek dersi öğretmenleri ile görüşme yapılmış olup öğretmenlerin dördü İngilizce, matematik, Türk dili ve edebiyatı, müzik gibi kültür dersleri öğretmenleridir. Yaşları çoğunluğu 30’lu yaşlarda olan ve 34 ile 49 yaşları arasında değişiklik gösteren öğretmenlere amaçsal ve kartopu örneklem yöntemi ile erişilmiştir. Amaçsal rnekleme; araştırmanın amacına dayanan, belirli bir ölçüt veya özelliğe bağlı belli kişi ve grupların seçildiği yöntemdir. Buna lt örneklem de denmektedir (Black, 2002: 61; Kümbetoğlu, 2019: 99). Örneklem alınmada belirlenen ölçütler arasında meslek lisesinde çalışıyor olması, daha öncesinde disiplin kurullarında görev almasıdır. Bunun yanında kartopu ve zincir örneklem de rneklemi belirlerken kullanılmıştır. Kartopu rneklem ise kaynak kişilerin araştırmaya katılacak diğer kişi veya kişilere yönlendirdiği rastlantısal olmayan örneklem tipidir (Kümbetoğlu, 2019: 99). Görüşülen ğretmenlere, görüşmeye gönüllü olabilecek ve ltleri sağlayabilen öğretmenler sorulmuş ve öğretmenlerin yönlendirmeleriyle görüşme yapılacak bazı öğretmenlere erişilmiştir. Araştırmaya başlamadan önce Düzce Üniversitesi Etik Kurulundan onay alınmış (Ek 2) ve Düzce İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden izin alınmıştır. Araştırma kapsamında görüşülen öğretmenlerden yazılı ve sözlü olarak bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

3.2. VERİ OLUşTURMA

Nitel araştırmalarda görüşmeler, gözlemler, belgelerin analizi, grsel-işitsel bilgiler ve

diğer çoklu veri toplama teknikleri dahil olmak üzere çeşitli veri kaynakları kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Nitel araştırmalarda konunun derinlemesine incelenmesini amaç edinen araştırmacı, katılımcının dünyasına girebilmeyi ve onun dünyasını açabilmeyi öncelikli işi olarak görür (Kümbetoğlu, 2019). Bu araştırmada nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan görüşme ve gözlem yöntemi kullanılmıştır. Görüşme sırasında yarı yapılandırılmış mülakat tekniği çerçevesinde görüşmeler düzenlenmiş, katılımcıların düşüncelerini derinlemesine ortaya çıkarmayı amaçlayan derinleştirici sorularla görüşme zenginleştirilmiştir. Ayrıca öğretmenlerle yapılan enformel sohbetler, okul içinde yapılan gözlemler diğer veri toplama yöntemleridir. Verilerin kaybolmaması ve analizinin kolaylaştırılması için ses kaydı yapma, ses kaydını metne çeviren programlar ve not tutma kullanılmıştır. Bu yöntemler katılımcıya anlatılmış ve gerekli izin alındıktan sonra kullanılmıştır. Görüşmede kullanılan mülakat formu ekte sunulmuştur.

Öğretmenlerle görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler öğretmenin uygun gördüğü sessiz ve görüşme odağını dağıtmayacak alanlarda gerçekleştirilmiştir. Bu yerler genel olarak öğretmen odaları, şeflik odaları veya ders olmayan sınıflar olmuştur. Öğretmenlerin kendilerini rahat bir şekilde ifade edebilmesi adına görüşme esnasında başka bir kişinin alanda olmamasına dikkat edilmiştir. Araştırmacının kendisinin de öğretmen olması hem erişimde hem de öğretmenlerle sohbette önemli bir kolaylaştırıcı olmuştur.

3.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE ETİK KONULAR

Araştırma 2023-2024 eğitim öğretim yılında Düzce ilinde yer alan iki meslek lisesinde yürütülmüştür. Öğretmenlerle yapılan görüşmeler mesai saati içinde çoğunlukla öğretmenlerin okulda ders yükümlülüklerinin olmadığı zamanlarda yapılmıştır. Öğretmenlerin vakitlerinin kısıtlı olması ve görüşmelerin bu zaman aralıklarında yapılması araştırmanın belli başlı sınırlılıklarındandır. Ancak bu sınırlılık birden fazla okul ziyareti ile hafifletilmeye çalışılmıştır. Ayrıca öğretmenler okulda karşılaşılan disiplin olaylarını anlatırken detaylı bilgi vermekten kaçındıkları gözlenmiştir. Öğrenci ya da vakalara dair bu bilgilerin gizlilik ilkesi ile korunması gereken bilgiler olduğu ve okulun mahremiyetini ihlal ettiklerine dair düşünceleri bazı bilgileri detaylandırmalarını engellediği görülmüştür. Özellikle kullandıkları disiplin yöntemlerini anlatırken bazı durumları hafifleterek anlattıkları görülmüştür. Bazı bilgiler okulda yapılan gözlemler

neticesinde elde edilmiştir. Veriler öğretmenlerin sorulara verdikleri yanıtlar, okulda yapılan gözlem ve öğretmenlerle yapılan enformel sohbetlerden elde edilen verilerle sınırlıdır. Lise öğrencileriyle görüşmeler yetişkin olmayan bireylerle görüşmelerin getirdiği bazı sorunlar içerdiği için ya da içinde bulundukları kuruma ve öğretmenlere dair değerlendirmelerini kısıtlayabileceği için sağlıklı veriye ulaşılamayacağı düşüncesiyle yapılmamıştır. Yerine bu çalışmada sadece öğretmenlerle görüşme gerçekleştirilmiştir.

3.4. VERİ ANALİZİ

Katılımcılardan elde edilen verilerin kaydının yapılacağı, araştırma esnasında not tutulacağı, katılımcıların tanıklıklarını görüşme esnasında metne dönüştüren online program kullanılacağı katılımcıya açıklanmış ve gönüllü katılım konusunda görüşülenlerin rızası alınmıştır. Veriler kaybolmaması ve analizi kolaylaştırmak için araştırma esnasında kaydedilmiş ve/veya not tutulmuştur. Görüşme esnasında alınan veriler Microsoft 360 uygulamasının dikte etme özelliği kullanılarak görüşme esnasında online olarak metne aktarılmış ve kaydedilmiştir. Kaydedilen veriler vakit kaybetmeden görüşme sonrasında düzenlenmiş, yanlış aktarımlar tespit edilerek düzeltilmiştir. Düzenlenen veriler hazırlanan soru rehberi doğrultusunda betimsel analiz ve içerik analizi kullanılarak temalara ayrılmış ve analiz edilmiştir. Katılımcılardan elde edilen veriler anonimleştirilmiş, etik kaygılarla katılımcıların her biri için takma isim kullanılmış ve kimliklerini açık edici detaylara yer vermemeye özen gösterilmiştir. Çalışma yapılan okulların ismi, adresi gibi özelliklere de yer verilmeyerek katılımcıların tahmin edilmesine yönelik önlem alınmıştır. Bir sonraki bölümde araştırma bulguları sunulmaktadır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

Bu çalışma Düzce’de yer alan iki mesleki ve teknik Anadolu lisesinde görev yapan öğretmenlerle yürütülmüştür. Araştırma yapılan okullar öğrenciler arasında disiplinsiz davranışların yoğun olarak görüldüğü okullar olarak bilinmektedir. Bu durum araştırmanın bu okullarda yapılmasına karar verme sürecinde etkili olmuştur. Araştırma kapsamında on iki öğretmen ve dört okul yöneticisi ile görüşülmüştür. Katılımcılar üç kadın ve on üç erkekten oluşmaktadır. Yoğun olarak meslek dersi öğretmenleriyle görüşme yapıldığından ve meslek dersi öğretmenleri ve okul yöneticileri çoğunlukla erkek öğretmenlerden oluştuğundan kadın katılımcı sayısı sınırlı kalmıştır. Katılımcıların yaş dağılımları otuz dört ile kırk dokuz arasındadır ve mesleki kıdemleri dört ile yirmi beş yıl arasında değişmektedir. Ağırlıklı olarak 30’lu yaşlarının ikinci yarısında olan erkek meslek öğretmenleri ile görüşülmüştür. Öğretmenlerin bulundukları okullarda çalışma süreleri ise üç yıl ile on iki yıl arasında değişmektedir. Görüşülen altı öğretmen yüksek lisans mezunuyken on katılımcı lisans mezunudur. Görüşülen öğretmenlerin ağırlıklı olarak branşları meslek dersleridir, diğer dört öğretmen ise edebiyat ve İngilizce gibi kültür dersleri vermektedir. Kadın öğretmenlerden ikisi kültür derslerine girmektedir. Öğretmenlerin demografik özelliklerine ait bilgiler Tablo 1’de özet olarak verilmiştir.

Tablo 1. Görüşülenlerin Demografik Özellikleri.

İSİM (kod)	Cinsiyet	YAŞ	EĞİTİM DURUMU	GÖREVİ	BRANŞ	MESLEKİ KIDEM	BULUNDUĞU OKULDA ÇALIŞMA SÜRESİ
1.Ramazan	Erkek	43	Yüksek Lisans	Öğretmen	Müzik	14	7
2.Kadir	Erkek	34	Lisans	Öğretmen	İngilizce	10	4
3.Rüstem	Erkek	49	Yüksek Lisans	Öğretmen	Makine ve teknolojileri	25	3
4.Veli	Erkek	39	Lisans	Müdür yardımcısı	Matematik	8	3
5.Saadet	Kadın	39	Lisans	Öğretmen	Türk dili ve edebiyatı	12	7

Tablo 2 (devamı). Görüşülenlerin Demografik Özellikleri.

6. Aras	Erkek	36	Yüksek lisans	Müdür	Mobilya ve dekorasyon	12	10
7.Devran	Erkek	36	Lisans	Öğretmen	Makine ve teknolojileri	9	3
8.Asyâ	Kadın	38	Yüksek lisans	Öğretmen	İngilizce Öğretmeni	14	5
9.Hasan	Erkek	43	Lisans	Öğretmen	Bilişim teknolojileri	24	4
10.Selim	Erkek	41	Yüksek lisans	Öğretmen	Mobilya ve dekorasyon	14	3
11.Erdem	Erkek	41	Lisans	Müdür yardımcısı	Muhasebe ve Finansman	15	12
12.İrfan	Erkek	35	Lisans	Öğretmen	Gıda Teknolojisi	9	4
13.Nihat	Erkek	38	Yüksek lisans	Öğretmen	Mobilya ve dekorasyon	10	10
14.Adnan	Erkek	39	Lisans	Öğretmen	Makine ve teknolojileri	8	5
15.Şerafettin	Erkek	35	Lisans	Müdür yardımcısı	Bilişim teknolojileri	4	4
16.Yasemin	Kadın	37	Lisans	Öğretmen	Mobilya ve dekorasyon	9	9

Görüşülen öğretmenlerin üçü 2023-2024 yılında disiplin kurulunda üye olarak görev yapmaktadır. Diğer öğretmenlerin çoğunluğu da meslek hayatında en az bir kez disiplin kurulunda görev aldığını ifade etmiştir. Görüşülen kadın öğretmenlerin hiç biri daha öncesinde disiplin kurulunda görev almadıklarını ancak yedek olarak kurullarda yer aldıklarını söylemiştir. Bu durumun sebebi sorulduğunda aktif olarak görev almayı tercih etmediklerini ifade etmişlerdir.

4.1. ÖĞRETMENLERİN KARŞILAŞTIKLARI DİSİPLİN OLAYLARI

Araştırma kapsamında görüşme yapılan okullar Düzce ilinde mesleki eğitim veren en kalabalık okullardandır. Bu iki lisenin öğrenci sayısı 500'ün üzerindedir. Tüm bu durumların disiplin olaylarına da etki ettiği düşünülmektedir. 14 yıllık kıdemli meslek

öğretmeni Selim (41, Mobilya) okuldaki kalabalığı şöyle tarif etmektedir:

Okulumuz çok kalabalık, öğrenci sayımız da çok öğretmen sayımız da. Okulda benim hiç görmediğim öğretmen arkadaşım olabiliyor. Bir de biz meslek öğretmeni olduğumuzdan atölye dışına pek çıkmıyoruz. Diğer bölümlerin öğrencilerini de pek bilmemiz mümkün olmuyor.

Bu okullar yüz ölçümü bakımından da kentte büyük bir alana sahiptir. Diğer okuldan yine kıdemli bir meslek öğretmeni olan Erdem (41, Müdür yardımcısı) de bu büyüklüğün disiplin konusunda zorluk yarattığını şöyle ifade etmiştir: “Okulumuz alan olarak geniş, öğrencileri gözetleme şansımız baya azalıyor, hele bir de ağaçlarımız var, suç işleme mekanlarıydı orası, kesildi biraz, rahat ettik”. Görüşülen öğretmenler iki okulun kalabalık olmasının ve alanının geniş olmasının disiplin suçlarını artırdığı görüşündedir. Öğrenci kapasitesi ve fiziki yapısı büyük olan okullarda öğrencilerin ve hatta öğretmenlerin aidiyet duygusunun düşük olduğuna işaret eden Güneş’in (1999) çalışmasına benzer şekilde bu araştırma verileri de büyük liselerde disiplin cezasının daha sık kullanıldığına işaret etmektedir. Yerli halk arasında da bu okulların sıklıkla disiplin olaylarının yaşandığı ve bazı kişilerce “tekinsiz” okullar olarak nitelendirildiği bilinmektedir.

Yapılan derinlemesine görüşmelerde öğretmenlere okulda tanık oldukları disiplin olaylarının içeriği sorulmuştur. Görüşülen öğretmenler okulda yaşanan disiplin suçlarını sıklıkla yaşanan olaylar ve sonuçları bakımından ağır disiplin suçları olarak iki kategoride ifade etmektedirler. Bu çalışmada da öğretmenlerin yaptıkları bu sınıflandırma dikkate alınarak okulda karşılaşılan disiplin suçları, “sıklıkla yaşanan disiplin suçları” ve “ağır disiplin suçları” olarak iki tema altında verilmektedir.

4.1.1. Öğretmenlerin Sıklıkla Karşılaştıkları Disiplin Olayları

İlk ve orta öğretim kurumlarında disiplinin işleyişini sağlamak için Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından uygulanan iki önemli yönetmelik mevcuttur. Bunlar özetle MEB Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği ve MEB Okul Öğrencilerinin Kılık Kıyafetlerine Dair Yönetmeliktir.¹ Disiplinle ilgili kavramlar MEB Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği (MEB, 2013) içinde yer almaktadır. Ödül ve disipline ilişkin hükümler altında öğrencilere verilecek ödül ve cezalar tanımlanmaktadır. Ödüller onur belgesi, takdir ve teşekkür belgesi, üstün başarı belgesi olarak belirlenmiştir. Kavg

¹ Belirtilen iki yönetmelik ek olarak yer almaktadır.

etmek, ders esnasında bilişim araçlarını kullanmak, kurul ve komisyonları tehdit ederek çalışmasını engellemek gibi bazı disiplin suçlarına göre cezalar ise kınama, okuldan kısa süreli uzaklaştırma, okul değiştirme, örgün eğitim dışına çıkarma olarak belirlenmiştir. Ayrıca kurulların görevleri ve işleyişleri, verilen cezalara itiraz etme gibi başlıklar da yer almaktadır (MEB, 2013). Bir diğer yönetmelik MEB Okul Öğrencilerinin Kılık Kıyafetlerine Dair Yönetmeliktir. Bu yönetmelikle öğrencilerin okul içindeki kılık kıyafetlerini düzenleyici hükümler yer almaktadır. Okullarda öğrencilerin giyimleri bu yönetmelikle düzenlenmektedir. Öğretmenler öğrencilerin kıyafetlerini, fiziksel görünüşlerini bu yönetmelik doğrultusunda denetlemektedir. Görüşülen meslek liselerinde de disiplin suçu bu iki yönetmeliğe göre tespit edilmekte ve ceza verilmektedir.

Öğretmenlere en fazla hangi disiplin ihlalleri ile karşılaştıklarını sorulduğunda, sıklıkla yaşanan disiplin olaylarını sınıfta veya atölyede cep telefonu kullanımı, kavga etme ve akran zorbalığı yapma gibi şiddet içeren olaylar, okul forması dışında farklı kıyafet giyme, kızların takı takması veya saç boyaması gibi fiziksel görünüş ile ilgili disiplin suçları, dersi önemsememe, dersin sorumluluklarını yerine getirmeme, okul sınırları içinde sigara içme, öğretmene saygısızlık etme, okulun demirbaşlarına zarar verme gibi suçlar olarak ifade etmektedirler. Bilişim öğretmeni Hasan, okullarda en sık rastlanan olayların başında öğrencilerin ders saatlerinde telefonla meşgul olmasını şöyle anlatmaktadır:

Şu sıralar en fazla yaşadığımız problem sanırım dijital gereçlerle alakalı. Yani uygunsuz telefon kullanımı ya da sosyal medya kullanımı gibi... Yani öğrenciler sınıfta ya da atölyede bazen ders esnasında ellerine telefonu alıyorlar, mesajlaşıyorlar ya da sosyal medyada geziniyorlar. Bazen ileriye giden de oluyor, alıyor eline telefonu mesela bir fotoğraf çekip ders esnasında paylaşım yapıyor. Bu da hoş değil bence, sonuçta dersin bir mahremiyeti var. Uyarıyorsun öğrenciyi oğlum kızım bak yapma diye. Ben bir şey mi yapıyorum hocam ne var bunda diyor. Öğretmene dikleniyor, bu da bir disiplinsizlik. Bazen saate baktım sadece diye yalan söylüyor falan. Neyse yeni değişen yönetmelikle bunun da önüne geçmeye çalışıyorlar artık. Telefon kullanımı okulda yasak. (Hasan, 43, Bilişim)

Sınıf içinde cep telefonu kullanımı öğretmenlerin en sık dile getirdiği disiplin suçları arasındadır. Teknolojik gelişmelerin ve sosyal medyanın etkisiyle sınıf içerisinde cep telefonu kullanımı artmaktadır (Bilir, Kuru ve Tezcan, 2007; Kahveci, 2012). Bu sorunla

mücadele için Hasan öğretmeninin de bahsettiği genelge, 21.08.2023 tarihinde “2023-2024 Eğitim ve Öğretim Yılına İlişkin İş ve İşlemler adlı genelge” adıyla yayınlanmıştır (MEB, 2023). Bu genelgede öğrencilerin okulda cep telefonu kullanımının kısıtlanmasının yanı sıra öğretmenlere de ödev ve sorumlulukların öğrenciye bildirilmesinde sosyal medya uygulamalarını kullanmamaları gerektiği ifade edilmektedir (MEB, 2023).

Sınıfta telefon kullanımını takiben ikinci sırada öğrencilerin sigara kullanımı gelmektedir. Hemen hemen tüm öğretmenlerin dile getirdiği rutin bir disiplin olayı ve cezası olarak sigara öğrenciler arasında yaygındır. Öğrencilerin hem üzerlerinde sigara bulundurması hem de okul dışında sigara içmesinin disiplin yönetmeliğindeki karşılığı kınama cezası iken tekrar eden durumda öğrenci okuldan uzaklaştırma cezası alabilmektedir. Bu disiplin cezalarına rağmen 25 yıllık meslek öğretmeni olan Rüstem (49) öğrencilerin okulda yaygın bir şekilde sigara kullandıklarını şöyle açıklamaktadır:

Erkeklerin de en büyük derdi, sigara içmeyen yok gibi sanki. Bu kadar fazla olması da normal değil. Çocuk bir güçlülük imajı oluşturuyor sanki sigara içerek. Bir de içmeye çalışması yetmezmiş gibi başkalarını da buna alıştırmaya çalışıyor. İçmeyenle dalga geçenleri gördüm. Nasıl geçeceksek bu sorunun önüne? Disipline vermek de yetmiyor. Sigara içenleri biliyoruz, geliyor öğrenci, hemen çıkar diyorum, çıkarmıyor. Aradığım zaman ya göbeğine saklamış ya da iç çamaşırının oraya. Göbeğinde olduğu zaman pot pot ses geliyor zaten (Rüstem, 49, Makine Teknolojileri).

Öğretmenlerin hemen hemen hepsinin sigara kullanımı ile ilgili bir tanıklığı bulunmaktadır. Öğretmenlerin tanıklığı bu kadar yaygın olan okul içinde sigara içme davranışına tavizsiz bir şekilde yaklaştıklarına işaret etmektedir. Öğretmenler okulda kendilerini adeta “duman avcısı” olarak görmekte ve bu konunun bekçiliğini ciddiyetle yürütmektedir. Liselerde rehberlik servisinin geçmiş yıllarda bu konu ile ilgili çeşitli projeler yaptığı bilinmektedir ancak sigara içmeyi önleme konusunda son yıllarda bir çalışma yapılmamış, sadece yakalanan öğrenciler cezalandırılmışlardır. Toytok ve Yıldırım’ın (2018) meslek liselerinde yaptıkları çalışma öğretmenlerin sigara içme davranışına yaklaşımları okullarda değişen yönetimin bakış açısına göre değiştiğini göstermektedir. Bu çalışmada da bazı yöneticiler bu konuya daha tavizsiz yaklaşırken bazıları görmezden gelebilmektedir. Bu durum öğretmenlerin tavırlarının da yöneticilerin tavırlarına göre değiştiğini göstermektedir.

Sigara kullanımının yanında madde kullanımı da öğretmenlerin karşılaştıkları disiplin suçları arasındadır. Öğretmenler madde kullanan öğrencilerin kendilerini gizlediklerini düşünmekte ve bu suçların çoğunlukla tespit edemediği, şüphe düzeyinde kaldığını ifade etmektedirler. Müdür Yardımcısı ve disiplin kurulu üyesi olan Şerafettin öğretmen ise öğrencilerin bazılarının okul dışında bağımlılık yapıcı madde kullandıklarını duyduklarını ancak bunu tespit edemedikleri için müdahalede etmediklerini ifade etmektedir:

Ben bu disiplin kısmının, disiplinsizlik kısmının diyim daha doğrusu, daha çok karşılaştığımız şeyler öğrencilerin zararlı alışkanlıklara yönelmesi gibi disiplinsizlikler var. Mesela yoğun bir şekilde sigara kullanımı var bizim okulda. Bu zamana kadar madde kullanımı ile ilgili okulda bir duruma rastlamadık ama duyum aldığımız bazı öğrenciler de var. Okulda yakalayamadığımız için de bir şey deme şansımız yok. (Şerafettin, 35, Müdür yardımcısı).

Düzce'deki liselerde madde kullanımı ve sıklığını araştıran Akkuş vd. (2016) madde kullanım sıklığının endüstri meslek liselerinde okuyan 12. sınıf erkek öğrenciler arasında daha yoğun görüldüğü bulgusuna ulaşmıştır. Madde kullanımına, çevresinde madde kullanan kişilerin olması, disiplin cezası alma, okul başarısının düşük olması gibi durumlar etki etmektedir (Akkuş ve diğerleri, 2016). Araştırmanın bulguları ilginç olarak disiplin cezalarının madde kullanımını artırdığına işaret etmektedir. Bu durum disiplin cezalarının liselerdeki sorunları önleme düzeyinde etkisiz kaldığı hatta negatif etkilediğini de göstermektedir.

Sigara ve uyuşturucu kullanımının yanı sıra kılık kıyafet konusundaki disiplin cezaları en yaygın uygulanan cezalardır. Aslında okullarda kılık kıyafet yönetmeliği öğrencilerin tek tip kıyafet giymeye zorlanamayacağını ve öğrencilerin kıyafet seçimlerinin serbest olması gerektiğini öngörmektedir. Yönetmelikte kılık kıyafet serbestliği şeffaf, yırtık, delikli veya mevsim şartlarına uygun olmayan kıyafetler veya diz üstü şort, etek ve vücut hatlarını belli eden tayt gibi kıyafetlerin giyilemeyeceği konusunda sınırlandırılmıştır (MEB, 2012). İlgili mevzuata göre öğrenciler kıyafet seçimlerinde serbest bırakılsa da okul aile birliği toplantılarında alınacak karar ile okul forması belirlenebilmektedir. Bu düzenleme ile okulda kılık kıyafet serbestliğini kaldırma konusunda okulu belirleyici yapmakta ve yönetmeliğin içinde yer alan kısıtlama maddeleri ile kılık kıyafet serbestliğini öngören madde etkisiz kılınmaktadır. Araştırma yapılan okullarda okul forması uygulaması devam etmektedir. Öğretmenler bu kıyafet uygulamasını okul aile

birliği toplantılarında aldıkları karara dayandırmaktadır. Öğrenciler okul forması giymek zorunda olup kılık kıyafet denetimi yapılmaktadır. Atölyede önlük veya tulum giyilmesi ve haftanın belirli günü kıyafet serbestliği uygulaması dışında öğrenciler forma giymeye zorlanmaktadır. Her ne kadar yönetmelik temelde kıyafet serbestliğini öngörse de görüşülen meslek liselerinde disiplin suçları genelde bu alanda uygulanmaktadır.

Bir uygulamamız var, çarşamba günleri serbest kıyafet günümüz. Bu gün öğrenciler istedikleri kıyafetle gelmesi serbest ama abartanlar oldu. Krop giymiş gelmiş, bir kenara çektim kızını “bak burası uygun değil bu kıyafet için” falan dedim ama dinleyen kim. Hatta kapıyı çarpıp çıktı öğrenci ben böyle üsteleince (Saadet, 39, Türk dili ve edebiyatı)

Bizim okulda disiplin suçu olarak genellikle kılık kıyafet kurallarına uymama noktasında disiplini bozucu hareketleri oluyor... disiplin suçları genellikle öğrencilerin giyimleri ile kıyafetle alakalı oluyor. Öğrenci okul kıyafetiyle gelmek istemiyor genellikle, serbest giyinmek istiyor yani farklı renkte bir kıyafet giyinmek istiyor veya işte kız öğrencilerde özellikle takı olayını yönetmeliklerde yasak olan saç boyama ondan sonra uzun ve boyalı tırnaklarla gelme olaylarıyla bizi çok karşılaşıyoruz (Ramazan, 43, Müzik).

Öğretmenler kılık kıyafet ile ilgili disiplin ihlallerini tarif ederken genellikle kız öğrencilerin kıyafetlerine atıf yapmaktadır. Kız öğrencilerin açık ve renkli kıyafetler tercih etmesi, saç boyamaları, tırnaklarında oje kullanmaları, tayt gibi giysiler giymeleri genel olarak dikkatlerini çeken durumlardandır. Kılık kıyafet yönetmeliğinde yapılan şeffaf, vücut hatlarını belli eden tayt, etek gibi betimlemelerde de kadın kıyafetleri üzerinde oluşan bir kısıtlama yer almaktadır. Erkeklerin kılık kıyafetleri ile ilgili yorum yapan öğretmen sayısı azdır. Bu durum kılık kıyafet konusunda toplumsal cinsiyet ayırımına işaret etmektedir. Eren Deniz’in (2014) kız meslek liselerinde yaptığı çalışmasında okuldaki disiplinin sıklıkla kız öğrencilerin kılık kıyafetlerinin kontrol edilmesiyle sağlandığını ortaya koymaktadır. Eren Deniz öğretmen ve idarecilerinin söylemlerinde yoğun olarak “kıza yakışır biçimde giyinme” ifadesini kullandıkları, bu söylemlerin arkasında yatan sebebin cinsiyetçi tutum ve algılar olduğu vurgulanmaktadır. Bu araştırmanın verileri de öğretmenlerin kılık kıyafet ile ilgili suçları anlatırken çoğunlukla kız öğrencilere atıf yapması cinsiyetçi tutuma işaret ettiğini göstermektedir.

Sigara, uyuşturucu ve kılık kıyafetten sonra liselerde en sık rastlanan disiplin ihlali

zorbalık ve şiddet olarak tanımlanmaktadır. Öğretmenler öğrencilerin sosyal medya üzerinden birbirini rahatsız ettiğini, hakaret etme gibi suçlar işlediğinden bahsetmekte ve bu gibi durumların genellikle okulun dışında, akşam saatlerinde olsa da sonradan kavga şeklinde okula da yansıdığını söylemektedirler. Disiplin yönetmeliğinde bilişim araçlarını öğretmenler kurulunda belirlenen usullere aykırı kullanmak ve bilişim araçları ve sosyal medya aracılığıyla öğretim faaliyetlerine, kişilere ve kurumlara zarar vermek gibi “disiplin suçu” tanımları mevcuttur. Bu gibi durumlar için kınama ve okuldan kısa süreli uzaklaştırma gibi cezalar ön görülmektedir.

Öğrenciler sosyal medya üzerinden birbirilerine küfür ediyorlar hakaret ediyorlar sonra okula gelip kavga etmeye kalkıyorlar sen bunu bana nasıl söylersin falan diye. Aslına bakarsanız okul içinde olmuyor siber suçlar ama yansması okula gelip kavga etmek birbirlerine zarar vermek oluyor o zaman mecburen disiplini devreye sokmak gerekiyor. Geçenlerde böyle bir olay yaşadık öğrenciler akşam sosyal medyadan mesaj atıyorlar birbirlerine küfürlü mesajlar falan bunlar. Sonra ertesi gün okula geliyorlar. Tabi buna arkadaşları da dahil oluyor, sınıf bir anda savaş alanı... Nöbetçi öğretmenimiz de müdahale ediyor hemen ama ayırmak çok kolay olmadı. Ondan sonrasında tabi disiplin soruşturması falan oldu (Ramazan, 43, Müzik).

Benzer şekilde Özer ve Şad (2021) da çalışmasında özellikle pandemiden sonra okullarda siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalık uygulama davranışlarının arttığını ortaya çıkarmıştır. Özellikle meslek liselerinde siber zorbalığın öğrencilerde tükenmişliği daha fazla artırdığı bulgular arasındadır. Siber zorbalığın hem öğrencileri hem de öğretmenleri etkileyen bir şiddet biçimi olduğu öğretmenler tarafından söylenmektedir.

Öğretmenlerin en fazla şikayet ettikleri konulardan birisi de öğretmene karşı saygısızlık, konuşma üslubunun uygun olmaması ve küfürlü konuşmalar gibi disiplin ihlalleridir. Öğretmenler bu davranışları özellikle meslek lisesi olmakla bağdaştırmakta ve öğrencinin genel profilinden kaynaklandığını düşünmektedir. Bu profil sosyoekonomik olarak düşük düzeyde, kültürel ve sosyal sermaye açısından işçi sınıfına ait öğrencilerin ait olduğu, aile içinde ve çevrede kültürel olarak küfür etmenin normal karşılandığı profili ifade etmektedir. Bu durumun kültürel bir durum olduğunu düşünen öğretmenler de vardır. Doğan (2020) ve Karakaya (2023) da liselerde öğrencilerin, öğretmenlere dahi aldırmadan, küfür etme davranışının yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Öğrenciler öğretmenlerin şahit olacağı şekilde küfür etmelerinin yanında öğretmeni küçümseme,

öğretmenle alay etme gibi disiplin sorunları yaşamaktadır. Okullarda karşılaşılan öğrencilerin küfür etme ve öğretmene karşı saygısızlık davranışlarını Şerafettin öğretmen “kahvehane ağzıyla konuşmak” deyiimiyle tanımlarken Rüstem ve Selim öğretmenler deneyimlerini şöyle aktarmaktadır:

Şu oluyor... bazen çocuklarda ağızlarının ayarı yok konuşmayı bilmiyorlar. Üslupları yok, hani bir laf söylüyorlar ya karşıdaki öğretmenin senin, bu laf öğretmene karşı kullanamazsın. O da yetiştikleri ortamdan kaynaklanıyor, yani adam çok özür dilerim buradan daha köyünde kahvede babasıyla beraber oturmuş muhabbet etmiş gibi konuşmaya kalkıyor. Baba yok adamın ağzının ayarı yok, ortaokuldan öğretmenleriyle görüştüm, dedim bu çocuk nasıl bir insandı, söylenen laf biraz işte hani affedersiniz eşek tabiatlı idi dediler, normal demek ki çocuğun mayada böylece geliyor yapacak bir şey yok. Her şeyi duymuyorsunuz, bazen kulak kapatıyorsunuz ama bazen gözünün içine bakarak söylediği için bu eşek tabiatlılar, duyuluyor. Duyduktan sonra da usulüne uygun bir şekilde uyanıyorsunuz akabinde toparlama oluyor mu oluyor (Rüstem, 49, Makine Teknolojileri)

Geçen bir olay yaşadık hatta bir öğrenciyi öğretmen arkadaşlarımızdan biri yanına çağırıyor. Öğretmen öğretmenler odasında. Sabahın ilk saati bu. Öğrenci, “bu da ne diye çağırıyorsa sabah sabah (burada küfür ifade ediyor) diye bağıra bağıra koridorda ilerliyormuş. Bir de öğretmenler odasının baya yakınında bunları söylüyor. Bir erkek öğretmen arkadaşımız da bu olayı duymuş. Sen ne diyorsun falan diye çıkmış. Öğretmenle öğrenci kavga etti. Ama bildiğiniz öğretmene karşı elini falan kaldırmaya kalktı öğrenci... Sonrasında okuldan alın falan dedi idare çocuğu, aile geldi özür diledi öğretmenden, son sınıf diye bu seferlik affettiler (Selim, 41, Mobilya ve Dekorasyon)

Görüşülen öğretmenler çalıştıkları liselerde sıklıkla şiddet içeren olayların yaşandığını da dile getirmektedir. Öğrenciler okullarda kavga etme, yumruk atma, birbirini itme gibi fiziksel olarak zarar verici davranışlar sergilerken tehdit etme, hakaret etme, aşağılayıcı davranma gibi duygusal anlamda zarar veren şiddet olayları sergilemektedirler. Öğrenciler bazı zamanlarda okul dışında kavga organize ederek okul içinde yaşanan şiddeti okul dışına da taşıyabilmektedirler. Bunun yanında öğrenciler arasında hızla yayılan kendilerine ve başkalarına fiziki olarak zarar veren oyunlar oynamaktadırlar. Okullarda yaşanan şiddet olaylarını öğretmenler şöyle ifade etmektedirler:

Bir ara öğrenciler kanlı para diye bir oyuna sardılar. Burada kendilerine zarar veriyorlardı, ellerini falan kanatıyorlar. Çocuk da sanki kendine ve başkasına zarar vermekten zevk alıyor gibi arttı da arttı bu oyun. Bence içlerinde bastırdıkları şiddet olgusunu ortaya çıkardılar bir şekilde. Bu da bir disiplin suçu tabi. Okulda veya sınırlarında ne kendine ne de başkasına zarar veremezsin. Olmaz... İnanır mısın kızlar erkeklerden daha fazla ilgi gösterdi bu oyuna. Kızların ellerine bakıyoruz, narin olması gerekirken kan revan içinde, dertleri neyse artık... (Rüstem, 49, makine teknolojileri)

Bu günlerde öğrenciler birbirleriyle çok kavga etmeye başladılar. Her gün neredeyse bir kavga ayırıyoruz. Bu çocukların içinde şiddet eğilimi gerçekten var. Bir şekilde normal görüyorlar ve saklayamıyorlar içlerindeki şiddet eğilimini. Sorsanız zaten birçoğunda öfke kontrol problemi de vardır. Kendileri böyle söylüyor, hemen tanıyı da koymuşlar. Bir de rehberlik servisine gitti mi zaten direkt bunun arkasına sığınıyorlar (Saadet, 39, Türk dili ve edebiyatı)

Okulumuzda en çok karşılaştığımız disiplin olayları genelde bir öğrencinin diğer öğrenciye zarar vermesi ve şiddet göstermesi şeklinde. İşte okulda öğrenciyi tehdit etme, seni çıkışta döveceğim, sana zarar vereceğim gibi tehditler... İşte, sen beni nasıl öğretmene şikâyet edersin, idareye şikâyet edersin veya işte arkadaşına yumruk atma itekleme bu tarz şeylerle çok karşılaşıyoruz. Özellikle öğrencilerin birbirine şiddet göstermeleri en çok karşılaştığımız durumlar. Yakın zamanda mesela okul bahçesinde öğrenciler top oynarken kavga ettiler. Hemen nöbetçi öğretmenimiz tutanak tuttu bunu idareye bildirdik, velilere bildirdik ve disiplin kuruluna anında bildirim sağladık (Devran, 36, Makine teknolojileri).

Meslek liselerinde sık karşılaşılan disiplin suçlarından biri de şiddet olaylarıdır. Öğretmenlere göre meslek lisesinde okuyan öğrencilerin şiddete eğilimi bulunmaktadır. Öğrencilerin kendisine veya başkasına fiziki zarar veren oyunlar oynaması, kavga etme, organize olarak grup şeklinde kavga etme, tehdit etme, yumruk atma, itme, yaralama gibi durumlar okuldaki şiddet olayları olarak tanımlanmaktadır. Öğrenciler kimi zaman rehberlik servisine gitmeyi şiddet olaylarını bir nedene bağlamak için kullanmaktadır. Öfke problemi yaşadığını söyleyerek rehberlik servisine giden öğrenciler bu disiplin problemini dışsallaştırmaya çalıştığı düşünülmektedir. Toytok ve Yıldırım (2018) liselerde disiplin suçları ve şiddet olaylarının yoğun olarak görülmesinin sebeplerinden biri olarak öğrencilerin ergenlik dönemi yaşamasına işaret etmektedir.

Bu çalışmada ortaya çıkan sonuçlara göre bazı problemlerin kaynağı kültürel yapıdır. Küfürlü konuşma, sert el şakası yapma gibi eylemler bazı kültürlerde normal olarak karşılanmaktadır. Okulda sıklıkla karşılaşılan disiplin olayları; sınıfta cep telefonu kullanımı, ders esnasında ve okulun içinde yaşanan durumların fotoğrafını çekerek sosyal medyada paylaşma, öğretmene diklenme, okul içinde sigara içme, okulun kılık kıyafet kurallarına aykırı davranma, kızların takı takması, kızların makyaj yapması, kızların açık giyinmesi, kızların oje kullanması, kızların saçını boyaması, akran zorbalığı yapma, sosyal medya üzerinde birbirini rahatsız edici bir şekilde iletişim kurma, okulda kavga etme, küfür etme, arkadaşlarına hakaret etme ve aşağılama, birbirlerine zarar veren oyunlar oynama, öğretmene karşı saygısızlık yapma, öğretmenle arkadaşça konuşma, öğretmenle kahvehane ağzıyla konuşma, öğretmene yönelik küfür etme, öğretmenin duyacağı şekilde küfür etme, okulun eşyalarına zarar vermedir. Öğretmenler bu olayları rahatsız edici bulsa da okulda sıklıkla yaşanması sebebiyle alıştıklarını söylemektedir. Çok sık yaşandığından bazen görmezden geldiklerini hepsine dikkat ederlerse sürekli sorunlarla uğraşmak zorunda kalacaklarını ifade etmektedirler. Ayrıca bir öğretmen sıklıkla yaşanan disiplin olayları arasında madde kullanımını da söylemiştir. Öğretmenler madde kullanan öğrencilerle ilgili duyumlar almakta ama okulda bu tarz davranışlara çok rastlamamaktadır. Bu nedenle bu durum okulda yaşanan bir disiplin suçu değil daha çok adli bir vaka olarak değerlendirilmektedir. Sıklıkla karşılaşılan disiplin suçları karşısında öğretmenler azaltma ya da önleme amaçlı bir çözüm aramamaktadır. Genellikle karşılaşılan disiplin suçları karşısında cezalandırma ya da görmezden gelmeyi tercih etmektedirler. Bu durum da disiplin suçlarını azaltmamakta aksine artırmaktadır.

4.1.2. Ağır Disiplin Olayları ve Olaylar Karşısında Öğretmen Tutumları

Öğretmenlerin okulda karşılaştıkları ağır disiplin suçları, disiplin cezasına konu olan olayların okul ikliminde oluşturduğu etkiler bakımından sınıflandırılmaktadır. Bu olaylar okul dışında cinsel ilişkiye zorlama veya cinsel birliktelik yaşama, sınıfta veya okulun herhangi bir yerinde cinsel içerikli videolar izleme ya da sınıfta yaklaşma ve sosyal medyada paylaşma gibi cinsel içerikli davranış içeren suçlar, yaralamalı kavga etme, okula silah getirme, okulda biber gazı kullanma, bağımlılık yapıcı madde kullanma ya da hırsızlık gibi olaylardır. Bu gibi suçlar adli vakaya dönüşme, öğrencilerin okuldan resmi olmayan biçimde alınmasına zorlanma ya da ailenin kendi isteğiyle öğrencinin başka bir okula nakledilmesi veya açık liseye kaydının yaptırılması şeklinde sonuçlanmaktadır. Öğretmenler de bu gibi olayları okulun çevre tarafından olumsuz değerlendirileceği ve

okulun imajının zedeleneceği düşüncesiyle gizleme eğilimindedir.

4.1.2.1. Cinsel içerikli suçlar ve öğretmenlerin tutumu

Cinsel içerikli ağır suçlara örnek olarak Ramazan öğretmen sınıfta iki öğrencinin yakınlaşmasını ve bu anları sosyal medyada paylaşmasını şöyle anlatmaktadır:

Okuldaki en ağır disiplin suçu bir kız öğrenci ve erkek öğrencinin birbiriyle gereğinden fazla samimi olmasıydı okul ortamı için uygun olmayacak bir samimiyeti bununla alakalı gereken cezalar yönetmeliklere göre verildi. Sınıf içerisinde bir kız öğrenci bir erkek öğrenciyle... Öğrenciler yakınlaşmış fotoğraflarını sosyal medyada paylaşmışlar arkadaşları şikâyet etti öğretmenler ve idarenin bu şekilde haberi oldu (Ramazan, 41, Müzik).

Ramazan öğretmen ahlak kuralına uygun olmadığını düşündüğü bu olayın detaylarını gizleyerek olayı basit bir şekilde anlatmayı tercih etmiştir. Bu olayda öğrencilerin okuldan kısa süreli uzaklaştırma cezası aldıkları bilinmektedir. Resmi olarak alınan cezanın dışında öğretmenlerin öğrencilere karşı tavır alması, onlarla ilişkilerini değiştirmeleri ve arkadaşları tarafından etiketlenmeleri de öğretmen ve diğer öğrenciler tarafından verilen psikolojik cezalardır. Öğrenciler hem resmi olarak ceza alıp hem de arkadaşları ve öğretmenlerin psikolojik baskısı altında kalmışlardır. Sullivan ve Erikson gibi gelişim teorisyenleri ergenlik döneminde romantik ilişkilerin gelişimin bir parçası olduğunu ifade etmektedir. Amerika, Fransa ve Çin gibi ülkelerde yapılan araştırmalarda ergenlerin çıkma/flört gibi romantik ilişkiye başlama yaşları 14 ile 18 arasında değişmektedir. Türkiye’de de sonuçlar benzerdir. Çalışmalar Amerika’da liselerde dokuzuncu sınıflarda her üç öğrenciden birinin, onuncu sınıf öğrencilerinden yaklaşık yarısının (yüzde 40) ve son sınıfların yarısından fazlasının (yüzde 63) romantik ilişki yaşadığını göstermektedir (Sullivan, 1953; Erikson, 1968, Tang ve Zuo, 2000; akt. Bayhan ve Işıtan, 2010). Bayhan ve Işıtan çalışmasında toplumsal ve kültürel bakış açısının romantik ilişkilere bakışı da belirlediğini vurgulamaktadır (2010: 42). İnsan gelişiminin bir parçası olarak görülen karşı cinsle ilişki toplumsal bakış açısına göre yasaklı ya da kısıtlanması gereken bir davranış olarak görülebilmektedir. Ramazan öğretmenin tanıklığında yaşanan olay da bunu göstermektedir. Nitekim kendisinin detay vermek istememesi, geçiştirmesi ve cinselliğe bir tabu gibi yaklaşması bu gibi durumların toplumsal olarak ayıp, günah, yasaklı davranış olarak görüldüğüne işaret etmektedir. Liselerde yapılan diğer çalışmalar da okul terki ile sonuçlanan cinsel disiplin suçlarına

işaret etmektedir. Öğrencilerin lise çağlarında karşı cinsle iletişim kurma isteği yaşadığı ve daha fazla vakit geçirmek için sıklıkla okuldan kaçtıkları ve en sonunda bu durumun okulu bırakmaya kadar gidebildiği aktarılmaktadır (Bayhan ve Dalgıç, 2012).

Liselerde kimi zaman karşı cinsten öğrencilerin yan yana oturması bile öğretmenler tarafından şüphe ile karşılanmakta ve öğretmenler bu gibi durumlarda öğrencilere uyarılarda bulunmaktadır. Öğretmenlerin bu konuyu ahlaki bir sorun olarak görüp baskı kurması öğrencilerin okula yabancılaşmasına, baskı ve yasak sonucu öğrencilerin bu gibi davranışları yaparken gizlenme isteği duymasına ve hatta kimi zaman kendilerine bir gözcü seçerek birlikte vakit geçirmelerine sebep olmaktadır.

Öğretmenler bu tür olayları anlatırken dahi zorluk yaşamaktadır. Nitekim Şerafettin öğretmenin okulda bir erkek öğrencinin kantinde çalışan kız öğrenciye ilişki teklif ettiği olayı anlatırken güçlük çektiği, sorularda geçişirici cevaplar verdiği gözlenmiştir. Teklifin içeriğini tam olarak söylememekte ve “ahlaksız teklif” olarak nitelendirmektedir.

Okul kantininde bir olay yaşandı. Bizim öğrencilerden bir tanesi kantinde çalışan kıza ahlaksız bazı tekliflerde bulunmuş. Bunu da uzun süre devam ettirmiş sonradan ortaya çıktı bu. Tabi bu durum en hafif tabirle taciz suçu ve uzun bir süre devam etmiş. Kız da kantin çalışanı değil okulumuzun öğrencisi. Kantinde staj yapıyor. Aslında ilk başta kız da bu duruma olumlu karşılık vermiş ama erkek öğrenci biraz abartınca söyleme gereği duymuş. Neyse sonrasında çocukların ailesine bildirdik ahlaksız teklifte bulunan öğrenci okuldan uzaklaştırma cezası aldı. Sonrasında okulda kalması da doğru değildi. O yüzden aile okuldan aldı çocuğu başka bir okula götürdüler. Aileler arasında da problem oldu. Kızın ailesi diğer ailenin üzerine yürüdü, biraz sıkıntılı bir durumdu (Şerafettin, 35, müdür yardımcısı).

Bu olayın ardından erkek öğrenciye ceza verilerek okuldan uzaklaştırılmasına karar verilmiştir. Resmi olarak ceza verilen öğrenci bunun yanında eğitim gördüğü okuldan başka bir okula alınmasıyla cezalandırılmıştır. Öğrencinin gittiği okulda akıbeti bilinmemektedir. Bayhan ve Dalgıç (2012) çalışmasında başka okula kaydı alınan öğrencilerin gittiği okulda da çeşitli sorunlar yaşadığına ve kimi zaman okulu terk ettiklerine işaret etmektedir. Okulu bırakan öğrenciler çoğunlukla çalışmak zorunda kalmakta ve erken yaşta fiziki emek gücü gerektiren işlerde istihdam edilmektedir. Bahsedilen olayda özellikle kız ailesinin erkeğin ailesinin üzerine yürümesi, erkek

öğrencinin uzaklaştırılması kültürel anlamda kızların korunması gerektiği inancı ve namus kavramına da işaret etmektedir. Bu konuda Kılıç (2013) ebeveynlerin toplumsal cinsiyet algılarına göre çocuk yetiştirme biçimlerini sunduğu araştırmasında ebeveynlerin “kız erkek farketmez, hepsi bizim çocuğumuz” algısında olsa da görüşme derinleştikçe kızların korunması gerektiğine dair cinsiyetçi kalıp yargılarını ifade ettiklerini ortaya koymaktadır. Bu araştırmanın verileri de kız öğrencilere karşı cinsiyetçi yargılarının hakim olduğunu ve disiplin cezalarının toplumun namus algısından etkilendiğini göstermektedir. Aras, Şemin, Günay, Orçin ve Özcan (2005) lise öğrencilerinin cinsel tutum ve davranışlarını araştırdığı çalışmalarında meslek lisesinde okuyan öğrencilerin diğer liselerde okuyan öğrencilere göre erken yaşta cinsel ilişki yaşadıklarına işaret etmektedir. Ayrıca erkek öğrencilerin ilk cinsel ilişki deneyimi yaşı gelişmiş ülkelerdeki bulgulara çok yakın bulunmuştur. Bulguların devamında öğrencilerin %32,4’ü tarafından bildirilen cinsel ilişki yaşama oranı erkeklerde (%56,6) kızlara (%5,1) göre yüksek bulunmuştur. Ergenlerde kızlar ile erkekler arasında cinsel ilişki yaşama deneyiminin bu kadar farklı bulunması kızlar ve erkeklerden beklenen cinsel davranışların farklı olduğu, eşitsiz toplumsal cinsiyet rejimi ile açıklanabilir. Yapılan araştırmalar ergenlerin cinsel ilişki yaşama deneyimi olduğunu işaret etse de Türkiye’de cinsel eğitimle ilgili okullarda herhangi bir eğitim verilmemektedir. Gençlerin ailelerinden ya da rastgele kaynaklardan cinsel yaşamla ilgili bilgiler edinmesi çeşitli sağlık ve gebelik riskleri de barındırmaktadır.

Cinsel davranış içeren suçlar okul dışında yaşansa bile okulu etkileyen bir durum olarak ifade edilmektedir. Öğretmenler bu gibi suçların diğer öğrencileri kötü etkileyeceğini düşünmekte ve diğer öğrencilere olumsuz örnek oluşturarak öğrenciler arasında yaygın bir davranış haline gelmesinden korkmaktadırlar. Mevzuatta bu suç ile ilgili net bir tanımlama bulunmamakla birlikte “genel ahlaka uygun olmayan davranışları alışkanlık haline getirmek” maddesi bulunmaktadır (MEB, 2013). Bu madde için okul değiştirme cezası öngörülmektedir. Bu madde genel ahlak davranışı ile ilgili net bir tanımlama barındırmamakta ve öğretmenlerin ya da disiplin kurulunun yorumuna bırakılmıştır.

Öğretmenlerin ve disiplin kurulunun ahlak tanımı benzer suçlarda verilen cezaları ve kararları etkilemektedir. Örneğin Nihat öğretmen, iki öğrencinin okul dışında cinsel birliktelik yaşamasını ve bunun adli bir olaya dönüşmesini şöyle anlatmaktadır:

İki öğrencimiz vardı. Kız bir akşam köydeki evlerinde gece aile üyeleri uyuduktan sonra yine bizim okulda olan erkek arkadaşıyla konuşmaya başlıyor. Sanırım erkek arkadaşı kızı biraz zorlamaya başlıyor ben size geleyim diye. Kız ilk önce yok istemiyorum falan dediyse de erkek arkadaşının ısrarlarına dayanamıyor, kabul ediyor. Sonra oğlan gitmiş eve, kız gizlice içeri almış. Kızın kaldığı odaya gitmişler. Orada birlikte olmuşlar. Oğlan sonrasında bunu arkadaşlarına anlatıyor, onlar da başkasına derken, ortaya çıkıyor. Haberi olan öğretmen tutanak tutup adli kurumlara bildirim yaptı. Ailelerin falan da haberi oldu tabi. Sonrasında okuldan aldılar ikisini de evlendirdiler. Çocuklar on altı yaşından büyük olduğu için aile rızası ile evlenebiliyorlar sanırım. Ne oldu sonra boşandılar, şimdi kız çok pişman açık liseye geliyor (Nihat, 38, Mobilya ve Dekorasyon).

Bu olay sert bir disiplin uygulaması barındırmaktadır. Öğrenciler hem okul tarafından hem de aileler tarafından cezalandırılmışlardır. Öğrencilerin okuldan alınması ve örgün eğitim hayatlarına son verilmesi eğitim hakkına erişimlerini engelleyen bir uygulamadır. Öğrencilerin okuldan alınarak evlendirilmesi resmi olarak verilen bir ceza değil ahlak temelli bir cezalandırılmadır. Öğrencilerin okuldan alınarak evlendirilmesi eğitim hakkına erişimi engellemekle birlikte yaşamlarına dair karar verme özgürlüklerini de ellerinden almaktadır. Lisede okuyan iki öğrencinin evlendirilmesi erken yaşta evlilik sorununu da doğurmaktadır.

Bu araştırmanın bulguları öğretmenlerin özellikle cinsel konularda sorun çözücü bir şekilde değil sorunu uzaklaştırıcı bir şekilde davrandığını göstermektedir. Bu durum da öğrencinin doğru yönlendirilmediği ve çeşitli sorunları da beraberinde getiren bir yöntem olarak görülmektedir.

4.1.2.2. Zorbalık ve Şiddet Olaylarına Karşı Öğretmenlerin Tutumu

Öğretmenler okullarda yaşanan kavgaların da okul iklimini etkilediğini düşünmektedir. Okulda yaşanan kavga ve şiddet olaylarının artmasından şikâyet etmekte ve bu durumu endişe verici olarak nitelemektedirler. Yaralama ve şiddet olayları da ağır disiplin cezası gerektirmektedir. Kavga etmek ve fiili olarak birine zarar vermek en az okuldan kısa süreli uzaklaştırma cezası ile cezalandırılmaktadır. Genellikle öğrencilerin birbiri ile bireysel kavga etmesi ve zorbalık yapması sıklıkla yaşanan ve öğretmenler tarafından endişe verici olarak görülmemektedir. Organize olarak grup halinde kavga etme, kesici ve delici aletlerin olduğu kavgalar, yaralamalı kavgalar ağır disiplin suçu olarak

görülmekte ve endişe verici bulunmaktadır. Örneğin Kadir öğretmen bir öğrencinin yaralama vakasını şöyle anlatmaktadır:

Benim iki öğrencim vardı. Bunlar yaralanmalı bir şekilde okulda kavga ettiler. Aslında kesici alet getirmiş öğrenci okula. Bunu bizim farketmemize imkan yok. Öğrencilerin üstlerini arayamıyoruz, bakamıyoruz. Ya da bu bizim işimiz asla değil. Bu da özellikle meslek liselerinde güvenliği tehlikeye düşürüyor. Bu potansiyelde öğrenciler var çünkü. Neyse... Bu kavga esnasında öğrencinin biri iz olacak şekilde boynundan yaralandı. Adli bir olaya çevrildi tabi olay. Bir çok insanın başı ağrıdı. Çok uğraştırdı öğretmenleri de. Nöbetçi öğretmen, idare falan soruşturma geçirdi. Öğrenci ceza aldı üst perdeden. Okul falan değiştirdi. Gittiği yerde kim bilir neler yapıyordur? Belalı dediğimiz tiplerdendi çünkü (Kadir, 34, İngilizce).

Benim hatırladığım bir olay var. Aslında büyük bir şey değil ama sonucu büyük olabilirdi. Bir öğrenci okula silah getirmiş, kendi aralarında iddiaya giriyorlar getirirsin getiremezsin diye. Çocuk da ertesi gün getiriyor okula silahı. Kurusıkıymış ama yine de bir faciaya sebep olabilirdi, Allah korusun. Onu da bir öğrenci sayesinde öğrendik. Okula silah getirdiler dedi haber verdi. Gidip hemen çantasından aldık. Ailesine haber verdik, geldiler. Ailenin de sorumsuzluğu var tabi. Ne diye silahı orta yerde bırakırlar. Sonrasında çocuğu okuldan aldılar. Heralde açık liseye devam ediyor şimdi. Bir disiplin cezası verilmedi ama okul hayatı bitti işte (İrfan, 35, Gıda Teknolojisi).

İrfan öğretmen bu olayı okulda sonuçları açısından hayati tehlike arz eden bir şekilde sonuçlanabileceğini düşündüğünden ağır bir disiplin olayı olarak nitelendirmektedir. Yine burada olay öğrencinin davranışlarını düzelten, olumlu davranışa yönelten bir anlayışın dışında öğrencinin eğitim hakkının elinden alınarak açık liseye kaydının alınması ile sonuçlanmıştır. Bu anlayış sorunu çözmek yerine sorunu uzaklaştırma ve sorun görülenden kurtulma anlayışını barındırmaktadır. Yapılan araştırmalarda kavgaya katılma, kavga başlatma ve tehdit etme, bıçak ve muşta gibi zarar verici aletler taşıma gibi şiddet faaliyetleri içeren davranışlar yaygın olarak görülmektedir (Aras, Günay, Özcan ve Örcün, 2007). Tüm bu şiddet olayları yaşanırken bu çalışmada yer alan bulguların da doğruladığı gibi öğretmenler sorunun çözümüne yönelik bir yaklaşım belirlememektedir. Avcı (2012) da şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevleri, aile bireylerine ilişkin problemler, öfke ve öfke ifade tarzlarını

araştırdığı çalışmasında benzer bir durumu ifade etmektedir. Avcı, çalışmasında saldırganlık ve şiddet davranışının ergenlik döneminde görülen bir davranış olduğunu ifade etmektedir. Ergenler akranları arasında güç göstermek ve popülerlik kazanmak için şiddet gibi davranışlara başvurabilmektedir. Bu durum disiplin olaylarının sebebinin araştırılması gerektiğini göstermesi açısından önemlidir.

Adnan öğretmen de bir öğrencinin okula bir öğrencinin biber gazı getirerek şaka yapmaya çalıştığını ve başka bir öğrencinin biber gazından etkilenerek hastaneye kaldırılmasını anlatmaktadır. Öğrencilerinin sağlıklarının zarar görmesinden dolayı yaşanan olayı ağır bir olay olarak nitелеmektedir. Yaşanan olayı Adnan öğretmen şu şekilde aktarmaktadır.

Bir öğrencimiz okula biber gazı getirmiş. Biber gazını da öğrencilerin yoğun olduğu alanda boşaltıyor. Bir anda herkes öksürmeye başladı. Bir hengamedir koptu. Ben de şeflik odasındaydım. Atölyeden oraya kadar geldi biber gazının etkisi. Bazı astımı olan öğrenciler etkilendi hastaneye falan kaldırılmak zorunda kaldılar. Sonrasında atölyeyi iki gün havalandırmak zorunda kaldık. Yani bu bilgisizlik ve cahillik. Herkes bilir biber gazının insanları nasıl etkileyeceğini. Ama şaka yaptım zannederek başkalarının sağlıklarına zarar vermek bence tam bir saygısızlık ve vurdumduymazlık (Adnan, 39, Makine Teknolojileri).

Veli öğretmen okulda tanık olduğu ağır disiplin olayları olarak nitelendirdiği iki olayı anlatmaktadır.

Büyük bir olay diye nitelendirebileceğim aklıma iki durum geldi. Birincisi, telefon idare odasında durur, öğrenciler anlaşımlar, idare odasına gizli girmişler telefonlarını toplu olarak almışlar. Sonra da okuldan kaçmışlar. Bana göre iyi cesaret. İdare odasına gizlice giriyorsun, bir öğretmen tarafından yakalanırım diye de korkmamışlar demekki. Tabi güvenlik kameralarının olduğunu da hesaba katmamışlar, kolayca bulduk yaparı. Bir bu işi aralarında en saf olanı diyeyim artık, onu kullanmışlar. O da itiraf etti hep birlikte planladık diye. Bir bu olay bir de tuvaletlerde topluca sigara içmişlerdi o aklıma geliyor. Ama her yeri duman kaplamıştı. Yine bir öğrenci rehberlik servisine gitmiş, rehber öğretmenimiz de hemen idareyi bilgilendirdi, genelde böyle şeylerde aktif olmayı sevmez rehber öğretmenimiz, ben otorite konumunda olmamam gerekir diyor. Haklı biraz tabi... Neyse, gittik ama öğrenciler çıkmış çoktan (Veli, 39, Müdür Yardımcısı, Matematik öğretmeni).

Birinci olayda öğrenciler gizlice idare odasına girip öğrencilerden toplanan telefonları almaktadır. Veli bu olayı fazlasıyla cesaret gösterilen bir durum olarak nitelemektedir. Bu durumu idarenin mutlak otoritesi ve hiyerarşisine ihlal olarak değerlendirmektedir. Diğer olayda öğrenciler grup halinde okul binasında yer alan tuvaletlerde sigara içmişlerdir. İki olay da öğrenciler tarafından grup halinde yapılmıştır. Veli öğrencilerin grup halinde suç işlemelerini okul otoritesine ve hiyerarşiye karşı bir başkaldırı olarak görmektedir. İfadelerinde kullandığı “iyi cesaret” vurgusu buna işaret etmektedir. Ayrıca ikinci olayda, rehber öğretmenin okuldaki rolüne yönelik algıyı göstermektedir. Rehber öğretmen, rolünün öğrenci ile otorite ilişkisi içinde olmayan bir konumda değerlendirmektedir. Ancak rehber öğretmenin okuldaki disiplin soruşturmalarında soruşturma kapsamında öğrencilerle öğrencilerin psikososyal yönlerini araştırmak amacıyla görüşmeler yaptığı bilinmektedir. Disiplin kuruluna sevk edilen bir öğrenci rehberlik servisine gönderilmekte ve rehberlik servisinin verdiği psikososyal değerlendirme raporu suça verilen cezaya etki etmektedir. Olaylar esnasında otorite ilişkisi kurmamak için olayın bulunduğu alana gitmeyen rehber öğretmen disiplin soruşturması esnasında öğrencilerle görüşme yapma zorunluluğunun bulunması rehber öğretmeni dolaylı olarak otorite konumuna getirmektedir. Ağın (2019) da disiplin pratiklerine eleştirel açıdan yaklaştığı çalışmasında rehber öğretmenlerin ödül ve disiplin kurulunda yer almamasına rağmen okul yöneticileri tarafından kurul toplanmadan önce rapor hazırlamak için görevlendirildiği bulgusuna ulaşmıştır. Okul yöneticileri rehber öğretmenleri ödül ve disiplin kurulu toplanmadan önce “ön disiplinci” bir role indirgediği ifade edilmektedir. Öğrencilerin disiplin kuruluna gitmeden önce rehber öğretmenlerle görüşme yapması rehber öğretmeni disiplin sürecinin içine doğrudan dahil etmektedir. Yine bu çalışmasında okullardaki diğer öğretmenlerin disiplin uygulamalarını gerekli bulurken rehber öğretmenlerin eleştirel yaklaştığı sonucuna ulaşmıştır. Buna göre rehber öğretmenler disiplin tutumlarını fazla geleneksel bulmakta ve öğrencilerle iletişimi göz ardı ettiği konusunda eleştiri sunmaktadır.

Rüstem öğretmen bir öğrencisinin madde kullanıp sattığı ile ilgili olayı anlatmaktadır.

Madde kullanıp ve satan bir öğrencim oldu. Tabi bunda müdür beyin yapmış olduğu bir hata vardı bir başka öğrenciyi yem olarak kullandı, arkadaşlarından birini... Bu büyük bir hataydı, diğer çocuk o çocuğa bilenebilirdi, maazallah kötü bir şey yapabilirdi. Yani çocuk okula uyuşturucu getiriyordu, babası da kullanıyormuş zaten, aynı zamanda satmaya başlamış. Yakaladık disiplin cezasını

verdik emniyete bilgi verdik zaten hem mahkemeye çıkarıldı ceza aldı hem de disiplin cezası aldı (Rüstem, 49, Makine Teknolojileri).

Rüstem öğretmen bu olay karşısında okul müdürünün okulda disiplini sağlayabilmek için başka bir öğrenciyi kullanmasını eleştirmektedir. Okul müdürü bir öğrenciyi başka bir disiplin suçunu ortaya çıkarmak için kullanması enformel bir disiplin sağlama yöntemi ve yetkisinin dışında değerlendirilen bir durumdur.

Hasan öğretmen okulda yaşanan hırsızlık olayını şöyle anlatmaktadır:

Biraz çocuğun mahremine giriyor ama isim verilmeyeceği için rahatlıkla anlatabilirim diye düşünüyorum. Bir hırsızlık olayı olmuştu. Olayda çocuk öğretmenler odasına girip bayan öğretmenlerimizden birisinin çantasından cüzdanını alıp içinden parasını alıyor. Öğrenci bulundu. Sonrasında disiplin cezası verilmedi ama ailesi ikna edilip başka bir okula gitmesi sağlandı. Ailesinde de sanırım böyle şeyler varmış. Hırsızlık yani... Çocuk da ailesinden görmüş olacak ki okulda böyle bir şey gerçekleştirdi (Hasan, Bilişim öğretmeni)

Okullarda hırsızlık cezası okul değiştirme cezasını öngören bir durumdur. Bu olayda öğretmenler öğrencinin ailesini ikna yoluyla okul değiştirmeye zorlamışlardır. Öğretmenler bu yöntemle disiplin mevzuatı dışında hareket etmişlerdir. Yeşil, Aydoğan ve Tunç (2020) meslek liselerinde öğrencilerin toplumsal kökeni ve istenmeyen davranışlarını araştırmak için yaptığı çalışmasında, okullarda görülen istenmeyen davranışlar arasında; madde kullanımı, sigara kullanımı, okuldan kaçma, hırsızlık, okul fişi çalma gibi davranışlar olduğunu bulmuştur. Bu gibi davranışlara çoğunlukla dezavantajlılık, yoksulluk, aile ilgisizliği gibi durumlar yol açmaktadır. Araştırmanın bulgularında hırsızlık olayının genellikle arkadaşlarının parasını veya eşyasını alma şeklinde gerçekleştiği ve öğrencilerin sigara ya da madde alma gibi ihtiyaçlarını gidermek için hırsızlık yaptıkları bulgular arasındadır.

Öğretmenler cinsel ilişkiye zorlama, okul dışında cinsel birliktelik yaşama, sınıfta cinsel içerikli videolar izleme, sınıfta yakınlaşma, yaralamalı kavga etme, silah sayılacak eşyaları okula getirme, okulda bağımlılık yapıcı madde kullanma ve satma, hırsızlık ve grup halinde işlenen suçları ağır disiplin suçu olarak nitelendirmektedir. Okullarda yaşanan bu olayları ifade ederken zorlandıkları ve bazen söylemek istemedikleri gözlenmiştir. Okulun mahremiyetini bozduklarını ve okulun kötü olarak bilinmesinden korktukları düşünülmektedir. Okulda gözlemlenen ağır suçlar sonucunda yapılan iş ve

işlemleri gizlilik içinde yürüttüklerini ve kimseyle paylaşmadıklarını ifade etmektedirler. Özellikle cinsel içerikli suçları gizleme eğiliminde oldukları gözlenmiştir. Cinsel içerikli suçlarda vakit kaybetmeden adli makamlara bilgi vererek adli iş ve işlemlerin başlatılmasını sağlamaktadırlar. Öğretmenler bu suçları rahatsız edici bulmakta ve bu rahatsızlıktan kurtulmak için çoğu zaman çözümü öğrencinin okuldan gönderilmesi olarak görmektedirler. Öğrencinin okuldan bu şekilde gönderilmesi disiplin mevzuatı devreye sokulmadan velinin öğrenciyi okuldan almasına ikna ve zorlama ile gerçekleşmektedir. Bu durum kimi zaman açık liseye kayıt yaptırılarak öğrencinin örgün hayatının bitmesine kimi zaman başka bir okula nakli ile sonuçlanmaktadır. Açık liseye kaydı yapılarak örgün hayatına devam edemeyen öğrenci bir yerde işe girip çalışma konusunda baskı ile karşılaşabilmektedir. Bu işler genellikle yemek sektöründe kuryelik, oto ve halı yıkamacılarda işçilik gibi işler olmaktadır. Sonuç olarak çocuk işçiliğine de kapı aralanmaktadır. Grup halinde işlenen suçlar ise okul yönetiminin otoritesini sarsıcı ve kurallara karşı toplu bir başkaldırı olarak görüldüğünden özellikle yöneticiler tarafından ağır suçlar kapsamında değerlendirilmektedir. Örneğin sigara içme davranışı bireysel olarak işlendiğinde ağır suç olarak değerlendirilmemekte ancak, grup halinde oluştuğunda ağır suç olarak değerlendirilmektedir.

4.2. ÖĞRETMENLERİN OKULDA DİSİPLİNİ SAĞLAMAK İÇİN KULLANDIKLARI YÖNTEMLER

4.2.1. Disiplini Sağlamada Öğretmenden Beklentiler

Öğretmenlerin okulda disiplini sağlamak amacıyla gerçekleştirdikleri pratikler sadece disiplin yönetmeliği değil yöneticiler, veliler ve çalışma arkadaşlarının beklentileri doğrultusunda da şekillenmektedir. Okul yöneticileri öğretmenlerden sınıfta düzeni sağlama, nöbetlerde dikkatli davranma ve suça engel olma, problem davranış tespit ettiklerinde tutanak tutma ve okul idaresini bilgilendirme, riskli davranışlarda inisiyatif kullanmadan hareket etme ve öğrencinin ceza almasını sağlama, derse giriş çıkış saatlerine riayet etme, öğrencilere çok fazla serbest zaman bırakmayarak öğrencilerin suç işlemesini engelleme gibi beklentilere sahiptir. Liselerdeki disiplin uygulamalarını eleştirel bir perspektiften analiz eden Ağın (2019) öğretmenlerden beklentilerin genellikle sorumluluklarını yerine getirmeleri, öğrencilere rol model olmaları, öğrencileri kontrol etmeleri ve susturmaları şeklinde ortaya çıktığına işaret etmektedir. Okul içinde öğretmenler atfedilen bu davranış ve roller sıklıkla “polislik”, “bekçilik” “çobanlık” ya

da “koçluk” yapmak olarak ifade edilmektedir. Özer ve Şad (2024) çalışmasında nöbetçi öğretmen için öğrencilerin güvenlik, polis, bekçi anne-baba, asker metaforlarını kullanmaktadır.

Araştırma kapsamında görüşülen öğretmenler velilerin de kendilerinden okulda disiplini sağlama beklentisi olduğunu ifade etmektedir. Bu anlamda en büyük beklenti ise öğrencinin okuldaki faaliyetleri ile ilgili bilgilendirilmek ya da başka bir deyişle öğrenciyi veliye rapor etmektir. Buna göre veliler, öğrenci devamsızlık yaptığı zaman ve okulda suç işlediği zaman bilgilendirilmeyi beklemektedirler. Nitekim makine teknolojileri alanında kıdemli bir öğretmen olan Devran “Velilerle sürekli iletişim halinde olmamız bekleniyor. Anlık olarak devamsızlıkları velilere bildiriyoruz. Çocuk okula gelmediği zaman evden çıkıp başka yerde takıldı mı yaptı bilemeyiz, biz de direkt veliye haber veriyoruz” diyor. Yeşil Aydoğan ve Tunç (2020) da velilerin benzer beklentilerini ortaya koymakta ve öğrencinin başarısızlık durumunda velilerin not yükseltme talepleri için iletişime geçtiklerini göstermektedir. Öğretmenler de velilerden okulda zaman zaman arama yapabilmek için izin talebinde bulunmaktadır. Düzen sağlama ve nöbetlerde denetimle ilgili beklentileri Ramazan öğretmen şöyle dile getirmektedir:

İdare tarafından en başta istenen şey sınıfta düzenin sağlanması. Sınıfta düzen sağlanmazsa bu idareye yansıyor. İdareden velilere yansıyor sonra geri dönüşü tekrar bize oluyor. Sınıfa hakimiyet kurma konusunda dikkat edin falan diye uyarıyorlar, e haliyle bu durum çok hoşumuza gitmiyor. Özellikle nöbetlerde daha dikkatli olmamız, nöbet yerini terk etmememiz ve hatta öğle arasında bile mutlaka nöbet yerinde olmamız isteniyor. Bazen yemek yemeye gidiyoruz o zaman bir olay oluyor, suçlu biz oluyoruz. Nöbet olduğu zaman resmen nefes almaya vakit kalmıyor. Dönüşümlü gidiyoruz yemeğe artık (Ramazan, 41, Müzik)

Ramazan öğretmen, burada öğretmenlerin de disipline edildiğini vurgulamaktadır. Öğretmenlerin nöbet günlerinde yemek ve dinlenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılama konusunda bile zorlandıkları dile getirilmektedir. Bu zorlanma öğretmenlerde tükenmişlik duygusu yaratmakta ve öğrencilere karşı öğretmenlerin daha sert davranmalarına da yol açabilmektedir. Nitekim çalışmalar öğretmenlerin okuldaki nöbetleri stresli ve verimliliği azaltan bir görev olarak gördüklerine işaret etmektedir (Öztürk Özer ve Üstün, 2022). Öte yandan öğrenciler de nöbetçi öğretmenler tarafından kendilerini sürekli göz hapsinde hissetmektedir (Özer ve Şad, 2024). Görüşülenlerden Kadir, öğretmenlerin sürekli öğrencileri kontrol etmeleri ve denetim altında tutmalarına

dair beklentileri vurgulamaktadırlar.

İdare yedi yirmi dört öğrencileri gözlemleyemediği için öğretmenler daha çok sık öğrencileri gördüğü için ya da daha iyi tanıdığı için öğretmenlerden de öğrencilerin disiplinsiz davranışlarına müdahale etmemizi istiyorlar. Gerekliği anlamda hemen bizim tutanak tutmamızı ve o olayı kayıt altına almamızı istiyor. Biz zaten mesela çoğu öğrencimizin kılık kıyafetine dikkat ediyoruz, davranışlarına dikkat ediyoruz, işte üzerinde tütün maddeleri bulundurmasına dikkat ediyoruz ki bu isteklerin çoğu aynı şekilde veliden gelen istekler. Çünkü veliler buraya öğrencilerini normal okusun diye yolluyorlar ve çoğunun kendi çocuğunun işte sigara içtiğinde okuldan kaçtığından haberi olmuyor biz bu durumlarda işte tutanak tutup ailesine bildirdiğimizde en azından bunun bir tık önüne geçtiğimizi düşünüyoruz (Kadir, 34, İngilizce).

Saadet öğretmen de yöneticilerin öğretmenlerden derse giriş çıkış saatlerine dikkat etmeleri ve zamanında girip çıkmalarını beklediklerini şöyle ifade etmektedir:

Derse zamanında girip çıkmamız bekleniyor. İdare tarafında en büyük beklenti de bu sanırım. Derse zamanında girip çıkmak. Diğer konularda pek üstelemezler. Hatta derse zamanında girip çıkma konusunda denetleniyoruz bile. Zil çalar bir tane müdür yardımcısı hemen gelip öğretmenler odasına oturur. Orada muhabbet ediyor gibi görünse de aslında hangi öğretmenin sınıfa gidip gitmediğini kontrol ediyordur (Saadet, 39, Türk Dili ve Edebiyatı).

Benzer şekilde meslek öğretmeni olan Devran (36, Makine Teknolojileri) idarenin kendilerinden öğrencileri boş bırakmamalarını istediklerini vurgulamaktadır. “Öğrenciyi boş bıraktığımız zaman bir problem çıkartıyor” diyen Devran, bu yüzden öğrencilere sürekli ekstra işler bulduklarını ifade etmektedir. Öğretmenlerin öğrencileri sürekli gözetleme ve kontrol etme beklentileri çoğunlukla sorun tespit etme üzerine kuruludur. Gözetleme esnasında görmezden gelinebilecek ya da görülmediği zaman sorun çıkarmayacak bir durum bile tutanak altına alınıp idareye bildirilmektedir. Sürekli sorunlu davranışların konuşulması, olumsuz davranışların daha da görünür hale gelip artmasına neden olabilmektedir.

Öğretmenler de yöneticiler tarafından denetime tabi tutulmaktadır. Okul yöneticilerinin öğretmenler odasına gelerek öğretmenlerin derse zamanında girip girmediğini kontrol etmektedir. Yöneticiler okulda disiplini sağlamak için disiplin olaylarında öğretmenlerin

taviz vermemelerini beklemektedirler. Örneğin lisede yönetici olan Veli, okul idaresinin öğretmenlerden beklentilerini şöyle ifade etmektedir:

Biz mesela öğretmenleri disiplinsizlikleri göz ardı etmemeleri konusunda uyarıyoruz. Bir öğretmen kuralları esnetirse öğrenci bunlar, diğer öğretmenlerin de kuralları esnetmelerini bekleyeceklerdir. Öğretmenlerin bir idareci olarak bizden bekledikleri var. En önemlisi de bir öğretmene karşı bir suç işlendiğinde hiç bir zaman affedilmemesi. Öğretmen incinmiş hissetmek istemiyor kendisini öğrenci karşısında. Biz de öğretmenlerin bu isteklerini göz önünde bulunduruyoruz. Öğretmen kendisine saygısızlık yapıldığını bize söylediği zaman biz mutlaka ceza veriyoruz. Disiplin kurulunu bile toplamadan ceza aldığı oluyor. Bunu da öğrencilere açıklıyoruz. Şu suçtan ceza aldı diye ki caydırıcı olsun diğer öğrenciler de yapmasın bunu (Veli, 39, Müdür yardımcısı).

Rüstem öğretmen de bu tanıklığı destekler şekilde okul idaresinin kendilerinden işleyişi takip etmeleri ve risk almamaları gerektiğine yönelik beklentileri olduğuna işaret etmiştir: “Yani ne bileyim çocuğun bir tanesi artık hani bazı şeyler dışarıda çocuk kullanmaya başlar veya alkollü işte ilaçlar bu tarz şeyler hani bu çocuğu düzeltmeye uğraşmak da pek kolay mevzu değil. Bizim aşabileceğimiz şeyler değil sonuçta.” Rüstem öğretmen bu gibi durumlarda öğretmenlerin müdahil olmadan gereğinin yapılmasını istediğini, başka bir deyişle öğrenciye ceza verilmesini veya okuldan atılmasını istediğini kastetmiştir. Öğretmenler de kendilerine yönelik işlenen disiplin suçlarında okul yönetiminin tavizsiz bir şekilde davranmasını istemektedir.

Bu araştırmanın bulguları meslek liselerinde disiplinin sağlanması konusunda erkek öğretmenlerin asıl disiplin sağlayıcılar olarak ön planda olduğuna işaret etmektedir. Meslek liselerinde erkek öğrencilerin ve erkek öğretmenlerin fazla olmasından dolayı erkek egemen bir atmosferin hakim olduğu söylenebilir. Örneğin Yasemin öğretmen beklentilerde cinsiyete yönelik farklılıklar olduğunu dile getirmektedir. Öğrencilerle ilişkilerinde zaman zaman zorlandığını ve cinsiyetçi bir yaklaşımla karşılaştığını ifade etmektedir.

Burası bir meslek lisesi hocam. Biz kadın öğretmenler gerçekten burada zorlanıyoruz. Heleki ben bir de meslek öğretmeniym. Çocuklar erkek öğretmenleri daha fazla önemsiyorlar. Bizden beklenenler de disiplinle ilgili bir mesele olduğunda alan şefi hocamıza ya da başka bir erkek öğretmene

söylememiz ve bizim çok uğraşmamamız. Bu durum aslında çok hoşlandığım bir durum değil. Ama bazen de buna mecbur kalıyorum. Zaten bana ders verirken bile genelde çizim dersleri gibi dersleri veriyorlar, teorik yani. Pek uygulama derslerine girmiyorum ben (Yasemin, 37, mobilya ve dekorasyon).

Görüşülenler tarafından kadın öğretmenlerin öğrencilerle disiplin ilişkisinde ön planda olmamaları gerektiğini ve daha çok erkek öğretmenlerden yardım istemeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Ders dağılımında da erkek öğretmenler meslek derslerini alırken kadın öğretmenlere daha ziyade teorik dersler verilmektedir. Bu durum kadın öğretmenlerle öğrencilerin arasındaki disiplin sorunlarının derinleşmesine ve kadın öğretmenlerin daha fazla sorunla karşılaşmasına neden olabilmektedir. Örneğin öğrencilerin kadın öğretmenlere karşı daha fazla zorlayıcı davranması, dersi önemsememesi, ders sorumluluklarını yerine getirmemesi gibi davranışlar kadın öğretmenlerin derslerinde daha fazla ortaya çıkmaktadır.

Okulda disiplini sağlamak amacıyla okul yöneticilerinin öğretmenlerden beklentileri sınıfta düzenin sağlanması, kurallara uyma ve kuralları uygulama, disiplin olayları karşısında tavizsiz olma etrafında şekillenmektedir. Öğretmenler disiplin pratiklerini bu beklentilerle şekillendirmekte ve bu beklentilerle disiplin uygulamaları da sertleşebilmektedir. Nitekim öğrenciyi doğru davranışa yöneltici bir yaklaşımdan ziyade gözetleme, suçüstü yakalama motivasyonu daha fazladır. Genellikle öğretmenlerden gözetleme, polislik yapma, suçu yakalayıp bildirme beklentileri daha çok vurgulanmaktadır. Bu durum da öğrencinin doğru davranışı öğrenip uygulamasına yönelik olmayıp, daha çok ceza almasına yönelik bir anlayışı ortaya çıkarmaktadır. Öğretmenlerin sürekli öğrencileri gözetleyen ve kontrol eden “bekçi” rolleri Foucault’nun panaptikon kavramı ile açıklanabilir. Foucault’un (1992) görünmeden görmeyi sağlayan bir iktidar mekanizması olarak tanımladığı panoptikon kavramı, hiyerarşik yapısıyla personeli her an gözetler durumda olan okul için de geçerlidir. Örneğin nöbetçi öğretmen genellikle bir köşeye geçer ve gözetleme işlemine başlar, öğrenciler de öğretmeni görmese bile gözetlendiğini bilirler. Yöneticilerin odalarında çoğunlukla güvenlik kameraları ekranları bulunmaktadır. Bu iki aşamalı gözetleme sayesinde hem öğrenciler hem de öğretmenlerin davranışlarını kontrol etmek ve okulda disiplin ve düzeni sağlamak hedeflenir. Öğretmenlerin disiplin sağlama yöntemleri bir sonraki başlıkta sunulmaktadır.

4.2.2. Öğretmenlerin Disiplin Sağlama Yöntemleri

Öğretmenler okulda disiplini sağlamak amacıyla çeşitli yöntemler uygulamaktadır. Bu yöntemler okulun disiplin yönetmeliklerinden ziyade öğretmenlerin enformel olarak geliştirdikleri yöntemlerdir. Öğretmenlere öğrenciler arasında disiplini nasıl sağladıkları sorulduğunda genellikle birebir iletişim kurmak, olaydan sonra kenara çekip konuşmak, nasihat etmek, aileleri okula çağırarak bilgilendirmek, notla tehdit etmek, kurallar koymak, sınıf içinde veya atölyede düzenlemeler yapmak, kuralları öğrencilere söylemek, kuralları sık sık hatırlatmak, öğrenciye bağırma ve kızma gibi davranışlar sergilemek, öğrencinin yaptığı işi kolaylıkla beğenmeyip ince eleyip sık dokumak, öğrencilere rol model olmak için kurallara uymak, iyi davranış sergileyen öğrenciyi ödüllendirmek gibi davranışlardan bahsetmişlerdir. Bu davranışlar öğretmenlerin cinsiyetine, yaşına, branşına, okuldaki konumuna göre değişkenlik göstermektedir. Ancak özellikle erkek öğretmenler enformel yöntemlerle sınıfta ve okulda disiplini nasıl sağlamaya çalıştıklarını söylemişlerdir. Örneğin Selim ve Kadir öğretmen nasihat verme, ağabeylik yapma, iletişim kurma gibi yöntemleri nasıl kullandıklarını şöyle anlatmaktadır:

Yani ben açıkçası bire-bir ilişki kurmayı tercih ediyorum. Genel olarak bir problem olduğu zaman öğrenciye ne olduğunu sorarım, nasihat ederim. Abilik yaparım. Sonrasında öğrenciler genel olarak bizde bu davranışı gördükten sonra düzelme eğiliminde olurlar (Selim, 41, Mobilya teknolojileri).

Daha çok nasihat tarzında yaklaşımda bulunduğumu düşünüyorum. Yani dersine daha önceden girip bu sene girmediğim öğrencilerle alakalı “oğlum bak dersinde hocana karşı saygısızlık yapma, hani bak böyle böyle yaparsan böyle ceza alırsın, bu ceza sonunda seninle mesleğine kadar gider. Hani 2 kişi seçecekleri zaman bakarlar hangisi suç işlemiş diye, bu suç işlememiş şunu alalım derler, pişman olursun” diye daha çok nasihat tarzında yönlendirmeler yapıyorum...(Kadir, 34, İngilizce)

Öğretmenler ilişkilerinde disipline edici öğeleri de çokça kullanmaktadır. Öğrenci ile kurdukları ilişkide hiyerarşi ve otorite olması gerektiğini vurgulamaktadırlar.

Hani denir ya klişe bir laf vardır. Öğretmen öğretmenliğini öğrenci öğrenciliğini bilecek. Arada mutlaka mesafe olması gerekir. Şimdi bir problem çıkartan öğrenci varsa ya da öğrencide bir çökkünlük hali varsa mutlaka o öğrenciye neyin var, bir

problem var mı diye sorarım. Bunu yaptıktan sonra öğrencilerden bazıları mesafeyi iyi ayarlayamıyor. Sanki bize arkadaşımız gibi konuşuyor. Özellikle 9.sınıftan itibaren öğrencilere aradaki mesafe ile ilgili izahatta bulunmaya çalışırım. Mesaj veririm. Ağaç yaşken eğilir. Tabi bunları söyledikten sonra istikrarlı bir şekilde uygulayım... Mesela ben öğretmenler odasında yanına gelmeyin diyorum, çünkü orası benim dinlenme alanım. Sonra ders girişi ne anlatacaksa anlatır (Ramazan, 43, Müzik öğretmeni).

Tabi bence öğretmen öğrenci ilişkisi başlı başına disiplinel bir durum. Öğrenci çok yakın olamaz mesela biraz geri durmasını isterim. Herşeyi gelip benle konuşması da uygun değil bence biraz öğretmeni olduğumu kavraması gerek. Herşeyi konuşmaya başladığımızda bu sefer laubali oluyorlar. Ne gerek var, sonra ipin ucu kaçıyor toparlayamıyorsun. O öğrenci mezun olana kadar ya öyle devam ediyor ya da aksi davrandın mı küsüyor (İrfan, 35, Gıda teknolojileri).

Öğrencilerle sıcak ve samimi bir ilişki kurduğunu söyleyen öğretmenler de ilişkilerin disipline edici yönüne değinmektedir.

Öğretmenlerin disiplini sıcak bir ilişkidir. Öğrenciler benim yanıma korkusuzca gelir ve ben onlara iyi davrandığım için benim disiplinimi ezmezler, ezemezler (Rüstem, 49, Makine teknolojileri).

Ben aslında sıcak ve samimi yaklaşım öğrencilere. Bizim bölümde az da olsa kız öğrenci var. Mesela onlardan bir şey isteyeceğimde “gel bakalım fıstık” gibi şeyler söylerim. Ya da erkek öğrencilere “gel bakalım yakışıklı” diye hitap ederim. Hoşlarına gidiyor bu durum. Hem sevgi hissettirmiş oluyorum. Hem de biraz övgü gibi oluyor onlar için. Ondan sonra istediğim şeyi daha kolay yaptırıyorum (Nihat, 38, Mobilya ve Dekorasyon).

Öğretmenler öğrenci ile ilişkilerini disipline edici şekilde kurmaktadır. Kurdukları ilişkiyi; akıl veren öğütleyen, hiyerarşik ve otoriter, babacan ve arkadaşça olarak nitelemektedirler. Sıcak ve samimi ya da babacan ve arkadaşça ilişki kuran öğretmenlerin arka plandaki amacı öğrencilerle bağ kurup davranışlarını kontrol etmektir. Örneğin, öğrencilere “fıstık” ve “yakışıklı” diye kullanılan hitaplar genellikle bir komut ve iş vermeden hemen önce kullanılmaktadır. Öğrencilerin bu hitaplardan motive olarak istenileni istekli bir şekilde yaptıkları vurgulanmaktadır. Araştırma yapılan okulda atölyede yapılan gözlemde öğretmenin misafiri için öğrenciden çay getirmesini

istemeden önce bu hitapları kullandığı gözlenmiştir. Öğretmen burada öğrenci ile ast-üst ilişkisi kurmaktadır. Benzer şekilde Ağın da (2019) öğretmenlerin öğrencileri ile kurdukları ilişkilerde çoğunlukla ağabeylik, ablalık gibi kavramları kullandıklarını göstermektedir. Öğretmenlerin bu ilişki biçimi öğrencilerin öğretmene tabi olmasını gerektirmektedir. Nitekim öğretmen kurduğu bu ilişkide öğrencilerin rızaları ile boyun eğmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bourdieu da eğitimde simgesel şiddeti açıklarken bu şiddeti “görünmez ve kibar” olarak tanımlamaktadır (Bourdieu ve Passeron, 2015). Öğretmenler sıcak ve samimi, babacan tavırlar göstererek öğrencilere boyun eğdirmeyi amaçlamaktadır.

Öğretmenlerin öğrencileri disipline etmede uyguladıkları bir diğer yöntem de not ile cezalandırmaktır.

Disiplin olayları genel olarak kültür derslerinde oluyor. Bizim derslerde çok fazla olmaz. Çünkü benle öğrencilik hayatının lise hayatının yarısından fazlası geçiyor öğrencinin. Öğrenci meslek öğretmenlerinden biraz çekinir. Bizim bu tarafta disiplinsizlik yaptığı zaman geçemeyeceğini bilir öğrenci. Ne yaparım? Mesela yaptığı işte ince eler sık dokurum, kolay beğenmem, tabiri caizse burnu sürtülür (Selim, 41, Mobilya teknolojileri).

Benim sınıfımda dönem başladığı zaman öğrencinin notu 100 puandır. Bunu öğrencilere söylerim. Ama mesela öğrenci kıyafetini mi getirmede eksi alır, derse zamanında mı gelmedi eksi alır, dersin ve atölyenin huzurunu mu bozdu eksi alır. Çizelge tutarım ve bu çizelgeyi zaman zaman öğrencilerle paylaşıyorum. Yaptığı her hata öğrencinin 100 puanının eksilmesine sebep olur. Öğrenciler de hata yapmamaya dikkat eder (Devran, 36, Makine teknolojileri).

Özellikle meslek dersi öğretmenleri öğrencileri not ile disipline etmeyi sıklıkla kullanmaktadır. İngilizce, Türk Dili ve Edebiyatı gibi kültür derslerinde öğrenciler notları çok fazla önemsememektedir. Bunun sebebi bu derslerin yoğunluklarının az olması ve öğrencilerin ilgisinin olmamasıdır. Akyüz (2019), Türkiye’de öğretmenlerin, sınav notlarını sorgulayan öğrencilere "sınav kağıdına bakarlarsa fazla puanlarını geri alacakları" tehdidinde bulunmaları gizli müfredatın bir parçası olarak görüldüğünü ifade etmektedir. Öğretmen bu tehditle öğrenciye psikolojik şiddet kullanarak otoritenin kimde olduğunu hatırlatır. Öğrencilerden sessiz kalmaları ve kaderlerine razı olmaları beklenmektedir. Gizli müfredat, resmi müfredat içerisinde eksik ve muğlak kalan,

sosyalleşmeyi egemen siyasi sistem ve kültür içerisinde derinleştiren, öğrenci tipini daha dar kalıplar içerisinde kristalleştirmeye çalışan bir müfredat olarak tanımlanmaktadır (İnal, 2008). Örneğin yaklaşık on yıllık meslek öğretmeni olan Devran öğrencileri için bir çizelge tuttuğunu ve bu çizelgede belirtilen kriterlere göre öğrencilere artı eksi verdiğini anlatmaktadır. Burada dikkat çeken nokta öğrencinin kıyafetinin getirme durumunu da göz önünde bulundurması ve buna göre de not vermesidir. Öğrencinin akademik veya uygulama performansı ile ilgisi olmayan bu uygulama akademik performansına yansıtılmaktadır. Ayrıca Devran öğretmen genel olarak hatalara odaklandığını, öğrenci bir hata yaptığı zaman not eksilttiğini söylemekte ancak olumlu bir davranış sergilediğinde not artırdığına yönelik bir ifade kullanmamaktadır. Notla disipline etmenin akademik performans ile ilgili olmayan noktalarda kullanması eleştiri konusudur. Bu durum öğrencilerin hatalarına odaklı bir disiplin anlayışı olduğunu ve olumlu davranışlarına yönelik pozitif bir disiplin uygulaması kullanılmadığını göstermektedir. Öğretmenlerin bu yaklaşımları Canter ve Canter (1976) tarafından geliştirilen etkin disiplin modeli ile açıklanabilir. Nitekim bu disiplin modelinde öğrencilerin hatalarına yer yoktur, öğrencilere tek düze bir yaklaşım söz konusudur. Bütün öğrencilere yönelik beklenti aynıdır ve mutlak bir şekilde kurallara uyma beklentisi vardır (akt. Swinson ve Melling, 1995: 4).

Öğretmenler okulda disiplini sağlamak adına kurallar koymakta ve öğrencilerin kurallara mutlak uyum sağlamasını beklemektedirler. Kural koyma ile ilgili uygulamalarını şöyle anlatmaktadırlar.

Kurallar koyuyoruz. Ve bu kuralları uygulama konusunda öğrencilere uyarılar yapıyoruz. Mesela ne gibi kurallarımız var? Kantine sadece teneffüs saatinde giriş var diğer saatlerde giriş yok. Zil çaldığında nöbetçiye gidip hemen çıkarmak için uyarı yapıyoruz çocuklara. Ben mesela özellikle son zamanlarda karşılaştığım bir durum. Sınıfta, derste öğrencini sakız çiğnemesini istemem. Böyle bir şey gördüğümde git çöpe at diyorum. Bazen itiraz eden öğrenciler oluyor bu sefer de o dediğimi yapmadan derse geçmiyorum, arkadaşları baskı yapıyor bu sefer. Bak hoca senin yüzünden derse geçmiyor diye. O zaman gidip atıyor (Ramazan, 43, Müzik).

Ben ilk önce kurallarımı net koymakla başlarım ve bunu ısrarla hatırlatırım. Baktım çocuk uymuyor kurala çekerim birebir konuşurum yine olmazsa idareye sevk ederim. Orda yapsınlar gereğini. Bazı öğrencilerle uğraşmak gerçekten çok

zor. Mesela sınıfıma bakın birçok yerde çocukların uyacakları kurallar yazıyor bu onlara hatırlatma oluyor. Bir de böyle yazmam çocuklara buranın kuralcı bir alan olduğunu benimsettiriyor. O açıdan iyi oluyor (Asya, 38, İngilizce)

Okulların otorite mekanları olarak geliştirildiğine işaret eden Freire'nin (1991) bankacı eğitim modelinde öğrencileri itaat eden, emirlere ve kurallara uyan şeyler olarak görmektedir. Bu araştırmanın sonucunda da öğretmenlerin öğrencilerin uyacağı birçok kural oluşturduğu ve bunlara uymalarının zorunlu olduğu görülmektedir. Oluşturulan kuralları disiplini ve düzeni sağlamak için oluşturduğunu söylemektedirler. Öğrencilere bu kuralları açıklayan öğretmenler sonrasında kuralların devamlılığı için bazı pratikler geliştirmişlerdir. Örneğin kuralların ihlal edildiğini gören Ramazan öğretmen sınıfta öğrencilere bakarak sessizce bekleme pratiğini öğrencilerin toplanması adına geliştirmiştir. Veli, kuralları belirleyen öğretmenin de kurallara uyarak rol model olması gerektiğini vurgulamaktadır. Asya öğretmen ise kurallara uymayan öğrencileri idareye göndererek öğrencileri disipline etmede okulun ana otorite figürü olan yöneticileri kullanmaktadır. Ayrıca kuralları panolara asarak ortamın disipline edici etkisinden de yararlanmaktadır.

Öğretmenler öğrencileri disipline etmek için bazı beden pratikleri geliştirmişlerdir. Sınıfa girip sessizce beklemek, öğrencilere gözünü dikerek bakmak, jest ve mimiklerini kullanarak ciddi bir ifade sergilemek beden pratiklerinden bazılarıdır. Bu duruma şahit olan öğrencilerin davranışlarını kontrol ettikleri ve disipline edildiklerini düşünmektedirler. Öğretmenlerin disipline edici beden pratikleri şöyledir:

Ben ilk derse girdiğimde elimi kolumu sallayarak girmiyorum içeri. Ciddi bir duruş takınıyorum. Sonrasında girdiğimde sınıfın orta kısmına geçip sessizce bekleyip öğrencilere bakıyorum. Öğrencilere ben geldim buradayım mesajı veriyorum. Beni gören öğrenciler sıralarına geçiyor. Ve beni gördükleri zaman ayağa kalkmalarını bekliyorum. Ayağa kalkıyorlar hepsi geçene kadar ve ayağa kalkana kadar bekliyorum. Şimdi ilk başta sessiz oldum diyorum ya bazı öğrenciler sessiz olmaktan anlamıyorlar onlara illa sesimi yükseltmek zorunda kalıyorum. Dersim sözel ağırlıklı bir ders olduğu için derste çocukları ayık tutmak zorundayım. Sürekli soru cevap yapıyorum (Saadet, 39, Türk Dili ve Edebiyatı).

İlk girdiğinde her zaman için gülmemeye çalışırım. Karşımdakilere sert görünmeye çalışırım ki en azından bu hoca biraz sinirli diye düşünsünler. Bu

şekilde öğrencilerin daha çok çekinmelerini isterim. Yani ama onun haricinde diğer derslere girdikten sonra ikinci üçüncü derslerde gülmeye başlarım ya da espri yapmaya başlarım ama yeri geldiği zaman ani çıkışlar yaparım ki tamam bu hoca evet gülüyor, eğleniyor ama sınırimızı da bilelim şekline düşünsünler diye (Kadir, 34, İngilizce).

Burada Kadir öğretmen ve Saadet öğretmen ciddi görünmenin öğrencileri disipline ettiğini düşünmektedir. Öğretmenler bu beden pratikleriyle korku oluşturmayı ve öğrencilerin davranışlarını korkuyu kullanarak istedikleri yönde şekillendirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca öğrencilerin öğretmeni gördüğünde ayağa kalkmalarını beklemeleri geleneksel disiplin anlayışının varlığına örnektir. Goffman (1967) ayağa kalkma, otoriteyi görünce küçük selamlama yapma gibi davranışları statü ritüelleri olarak adlandırır (Akt. Meşeci, 2007: 22). Öğrenci öğretmeni gördüğünde ayağa kalkar ve öğretmen içeri girip yerine geçinceye kadar ayakta bekler. Bu durum otorite altındaki kişinin otoriteye boyun eğme ritüelidir. Bu ritüelin yerine getirilmesini isteyen öğretmenler kendilerini okulda hiyerarşinin üst basamağı olarak görmekte ve öğrencilerin ayağa kalkmalarını istemektedirler.

Öğretmenler okulda öğrencileri disipline etmek için serbest zamanları da organize ettiklerini anlatmaktadır.

Mesela bu sınıf uygulamasına başlamamız da disiplini sağlamak için oldu. Öğrencinin sınıfı değil, öğretmenin sınıfı var. Öğrenciler teneffüs aralarında sınıf değiştiriyor. Sınıf değiştirirken suç işlemeye vakitleri kalmıyor. Etkisi oldu mu bilemem belki biraz etki etmiş olabilir ama yine de engel olmuyor. Sınıf değiştirirken koridorda karşılaşp sen niye baktın diye bile kavga edebiliyorlar (Asya, 38, İngilizce).

Öğretmenler, bu uygulamayı toplantılarda alınan kararlarla uygulamaktadırlar. Öğrencilerin teneffüslerde yer değiştirmesini sağlayarak dinlenecekleri ve ihtiyaçlarını giderecekleri vakitleri yeni dersliğe geçmek için kullanmalarını sağlamaktadırlar. Bu yolla öğrenciler disiplin suçu işlemeye vakit bulamayacağını ve disiplin suçlarının önüne geçeceklerini düşünmektedirler. Foucault'a göre disiplinin sağlanması zamanın yönetimi ile de sağlanır. Okullarda öğrencilere etkinlikleri yapacakları zaman dilimleri telkin edilerek eylemin zamansal yoğunlaşması sağlanmaktadır. Böylelikle bireyin beden hareketleri zamansal olarak disipline edilmektedir. Zaman aracılığıyla bireylerin

bedenleri ele geçirilmekte ve denetlenerek disiplinci iktidarın etkisi derinleştirilmektedir. Zamansal yoğunlaşmayla beden verimli kullanılarak aylaklığa ve yararsızlığa mahal verilmez. Beden istenilen hareket doğrultusunda desteklenerek disiplinli bir beden formuna sokulmaktadır. Zamansal yoğunlaşmaya bağlı olan beden ile jest disiplinin anahtarıdır (Foucault, 1992: 189). Okul ortamında öğrencilerin zil seslerine, teneffüs zamanlarına ve öğretmenlerin emirlerine (işaretler, ritimler) uymaları, zamanı disiplinli kullanma ve uyum açısından değerlendirilir. Okul ortamında öğrencilerin hareketleri düzenlenir ve bedenleri bölümlenerek disipline edilir (Temir, 2013, 46). Foucault ve Temir'in ifadesinde yer aldığı gibi araştırma yapan okulda da disiplinci iktidar zamana müdahale ederek bireyin bedeninin ele geçirmekte ve olumsuz davranışlarını engellemeye çalışmaktadır. Okulda yapılan gözlemde bu uygulama öğrenciler tarafından olumsuz değerlendirilmekte ve daha fazla stres kaynağı oluşturmaktadır. Öğretmenlerin uyguladıkları bu yöntem insani ihtiyaçlarından öğrencileri mahrum bırakmaktadır. Okulda yapılan gözlemde ders aralarında serbest zamanlarını yer değiştirme ile geçiren öğrenciler derse zamanında girmemekte ya da yer değiştirirken diğer sınıfların öğrencileriyle çatışma yaşamaktadır. Bu durum disiplin suçlarını önlemekten uzak, disiplinsiz davranışları artıran ve hümanistik olmayan bir yöntem olarak değerlendirilmektedir.

Bağırma, kızma ve kulak çekme gibi sert disiplin yöntemleri öğretmenlerin kullandıkları yöntemler arasındadır.

Bazen ses tonumuzu yükselttiğimiz oluyor. Etkili de oluyor. Darp etme yok tabi, ses tonunu yükseltip bir de ciddi konuşmaya başladığın zaman öğrenci bir duruyor. (Rüstem, 49, Makine teknolojileri).

Bağırma, kızma gibi şeyleri de yaşamıyor değiliz ama daha çok iyi niyetle çözmeye çalışırım problemleri (Şerafettin, 35, Müdür yardımcısı)

Özellikle atölye ortamında öğrencilerin kurallara sıkı bir şekilde uymalarını istiyoruz. Bunun için de sürekli uyarılarda bulunuyoruz. Şakalaşma falan gördüğümüzde kesinlikle sert bir şekilde uyarıyoruz öğrenciyi... Eğer hem kendini hem de çevresini etkileyecek kadar büyük bir olaya sesimizi yükselterek uyarıyoruz öğrenciyi. Atölyemizde bir olay yaşanmıştı ben değil bir başka öğretmen arkadaşımız öğrenciyi uyarmış ama öğrenci dinlemiyor. Bir, iki derken öğrencinin kulağını tutmuş, hafif sıkıştırmış. Öğrenci de bunu kendi gururuna

yedirememiş olacak ki babasına söylemiş, karakola gidip şikayetçi oldular sonrasında baya uğraştık bölüm olarak. Ama bizim öğrenciler gerçekten farklı bir durumda bazen uyarmak öğrencide tesirli olmuyor. İlla biraz sertlik istiyor çünkü öyle görmüş çocuk (Adnan, 39, Makine teknolojileri).

Sert disipline etme yöntemleri anlatılırken öğretmenlerin genel olarak bu yöntemleri yumuşatmaya çalıştıkları gözlenmiştir. Örneğin atölyede kulağı çekilen ve daha sonrasında öğretmen hakkında suç duyurusunda bulunan bir öğrenciyi anlatırken “kulağını tutmuş ve hafif sıkıştırmış” ifadesini kullanmıştır. Öğretmenlerin sert disipline etme yöntemlerini anlatırken yaşadıkları veya tanık oldukları olayı hafifletmeye çalışmaları mesleki anlamda soruşturma yaşamaktan ya da başlarına bir şey geleceğinden korkmalarındandır. Bunlara rağmen atölyelerde veya sınıflarda öğretmenlerin bağırma, kızma ve hakaret etme gibi fiziksel ya da duygusal şiddete varan disipline etme yöntemlerine zaman zaman başvurdukları bilinmektedir. Sadık ve Yalçın da (2021) liselerde disiplin uygulamalarına yönelik öğrenci ve öğretmen görüşlerini araştırdığı çalışmada öğretmenlerin azarlama/bağırma, notunu düşürme, ceza verme gibi yöntemleri kullandığını bulmuştur. Bulguların devamında öğretmenler disipline etme yöntemleri arasında yoğun olarak iletişim kurma yöntemini söylese de öğrenciler en fazla cezalandırmanın uygulandığını söylemektedir (Sadık ve Yalçın, 2021). Bu yönüyle öğretmenlerin yüksek öğretmen kontrolüne dayalı geleneksel yöntemleri hala kullandıkları görülmektedir. Öğretmenlerin kimi zaman kendi aralarında enformel sohbetlerinde “bunların aileleri dövüyor ama biz bir şey yaptığımızda ortalığı yıkarlar” gibi cümleler kurduklarını da burada not düşmek gerekir. Bu gibi yorumlar öğretmenlerin kullandıkları sert disiplin yöntemlerini meşru bir temele çekerek normalleştirme çabası olarak değerlendirilebilir. Bu görüşe göre öğrenci ailesinde şiddet görüyorsa, öğrencinin alışkın olduğu disipline edilme yöntemi şiddettir ve ancak bu yöntemle disipline edilebilir. Bu düşüncenin öğretmen davranışlarına da yansımaları kaçınılmazdır. Fiziksel şiddet ile disipline edemeyen öğretmen duygusal şiddet, simgesel şiddet gibi yollara başvurur.

Öğretmenler okullarda disiplini sağlamak için sınıf içi düzenlemeler de yapmaktadır. Örneğin öğrencilerin oturma düzenini belirlemek, sıra düzenini değiştirmek, kuralların bir yere asılması ve görünürlüğünün sağlanması gibi uygulamalar yapıldığı öğretmenler tarafından anlatılmaktadır.

Sınıf içinde oturma düzenine dikkat ediyorum. İki problemlili öğrenciyi yan yana oturtmuyorum. Öğrenciler konuşuyorsa rahatsızlık verenin yerini değil diğerinin yerini değiştiriyorum. Bu konuşan öğrenciye hem bir uyarı oluyor hem de onu rencide etmeyip diğerlerinin tepkisinden koruyorum (Ramazan, 43, Müzik).

Daha sonra disiplin maddelerinin hepsini sınıf içerisinde yazılı olarak bulunduruyoruz zaten. Sınıf panosunda o öğrencilerin de bunlara dikkat etmesini sağlıyoruz yani biz sürekli söz olarak uyarıyoruz zaten genel anlamda (Kadir, 34, İngilizce).

Freire'nin (1991) geliştirdiği bankacı eğitim modeli gibi meslek liselerindeki uygulamalarda da öğrenciler değersiz ve nesneleştirilen şeyler, disipline edilen, kendisi hakkında karar verilen, emirlere uyan şeyler olarak görülür. Nitekim örneklerde görüldüğü gibi dersin akışını bozan, ders esnasında susmayıp konuşan öğrencilerin oturma düzenlerini öğretmenler değiştirmektedir. Öğretmenlerin sene başında oturma planları yaptığı, öğrencileri bu oturma planlarına göre oturttuğu bilinmektedir. Çoğu zaman öğrencilerin oturacakları yeri seçme gibi basit bir karar bile öğretmenlerin eline verilerek otorite kavramı derinleştirilmektedir. Görüşülen öğretmenler uyguladıkları cezalara, öğrencilere atölyeyi temizletme, makineleri temizletme, çöpü çıkarma, mevzuatı uygulayıp öğrenciyi disipline sevk etme gibi örnekler vermiştir. Ödülün faydalanamayan ama ceza konusunda da başı çeken bu öğrenciler eşitsizliği derinden hissetmektedir. Ödül ve ceza kullanımı yaygın olarak öğretmenlerin disipline etme yöntemlerindendir. Adnan ve Şerafettin öğretmenler ödül ve ceza kullanımını şöyle anlatmaktadır.

Ceza konusunda kesinlikle bir ödevinden ya da projesinden not kırma yapmam. Çalışmasında ne yaptıysa onu değerlendiririm. Ha disiplin suçu işleyen bir öğrenciye toleranslı da davranmam, kanaat kullanmam. Bu da bir ceza olur. Ya da öğrenci bir disiplinsizlik içerisindeyse temizlenmesi gereken bir yeri bir makineyi temizletirim. En azından okulla alakalı kendi sorumluluğunu öğretici bir ceza bence bu. Ödül olarak da bazen atölye içi etkinlik yaparız. Mesela bugün akşam iftar yapacağız burada [Görüşme Ramazan ayında yapıldı]. Sac getirdi çocuklar kavurma yapacağız (Adnan, 39, makine teknolojileri).

Ödül konusunda, olumlu davranış sergileyen öğrencilere ya da bir şey başarmış olan öğrencilere plaket veriyoruz. Herkesin önünde bunu duyurup öğrenciyi onure

ediyoruz. Bu da öğrencilere pozitif disiplin oluyor. Başarıyı ve övgüyü kazanmış öğrenciler bir daha bunu kaybetmemek için uğraşıyor... Tabi bu ödülleri verdiğimiz kişiler disiplin suçu işlemiş kişilerin arasından olmuyor. Başarı sergileyen çocuklar oluyor. Disiplin problemi işleyen öğrenci olumlu bir davranış sergilemişse ödül alıyor, sergilemediyse almıyor tabi. Ceza kullanımı konusunda mevzuat dışı bir ceza uygulaması yapmıyorum. Mevzuat ne diyorsa o. Öğrenciler tarafından ceza olarak algılanan şeyler var mesela. Devamsızlıklarla ilgili velileri belli periyotlarda bilgilendiriyoruz. Bunu da öğrenciler istemiyor çok fazla (Şerafettin, 35, Müdür yardımcısı)

Ödül kullanımı genellikle okulda iyi davranış sergileyen ve bir alanda kendini gösterip başarılı olan öğrenciler için kullanılmaktadır. Öğretmenler, disiplinsiz davranışlar sergileyen öğrencilere yönelik bireysel ödül kullanmamaktadır. Bu öğrenciler genellikle grup halinde yemek etkinliği yapma, birlikte çay içme gibi okul içinde yapılan yeme içme etkinliklerine katılmaktadır. Okul içinde yapılan yeme içme etkinliklerini, öğretmenler öğrencilere verilen bir ödül olarak görmektedir. Ancak bu ödül esnasında bile öğrenciler disipline edilmeye devam edilmektedir. Okul içinde yapılan etkinliklerde yeme içme hazırlıklarını öğrenciler yapmakta ve hazırlık, ortam düzenlemesi, temizlik işlerinde öğrenciler çalıştırılmaktadır. Disiplin problemi olan öğrencilere yönelik iyi tanımlanmış ödül uygulamasının olmaması öğrenciler arası eşitsizliği derinleştirmektedir. Okulda yapılan gözlemde öğrencilerin “hep onlara (başarılı öğrencileri kastediyor) yapılıyor yapılan, bizi kimse görmüyor” gibi cümleler kullanarak eşitsizliği derinden hissettiklerini göstermektedir. Yaşanan bu eşitsizlik ödülünden mahrum kalan öğrencilerin kendilerini okula ait hissetmemelerine sebep olmaktadır. Sadık ve Yalçın (2021) çalışmasında öğretmenlerin not yükseltme ve sembolik ödül kullanımının sistematik bir yapıda olmadığını, gelişigüzel ödüllendirme yaptıklarını, ödül uygulamasının sürekliliğinin olmadığını ve etkisinin bu gibi sebeplerden azaldığını göstermektedir. Öğrencileri disipline etmede ödül uygulamaları dezavantajlı, akademik olarak başarısız öğrencileri ödüllendirme dışı bırakılarak okula yabancılaştırılmakta ve eşitsizliği yeniden üretmektedir (Bilir vd., 2007).

4.2.2.1. Disiplin Kurulları

Okulların benimsediği disiplin mevzuatına yönelik disiplin kurulunun düzenli toplanması da öğrencileri disipline etmekte kullanılan yöntemlerdendir. Öğretmenlere disiplin kurullarının işleyişi sorulduğunda alınan yanıtlar bu kurullarda da ağırlıklı olarak

cezalandırma yaklaşımının uygulandığını göstermektedir.

Disiplin kurulunu düzenli bir şekilde topluyoruz. Her ay mutlaka toplanıyor. Disipline sevk edilen öğrenciyi ilk önce rehberlik servisine yönlendiriyoruz. Rehberlik servisi çocuğun durumu ile ilgili bir rapor sunuyor. Bu suçu işlemesinin arka planında yatan sebepler neler, bununla ilgili bir rapor. Yani tolere edilebilecek bir disiplinsizlik ise alt seviyeden, tolere edilemeyecek bir disiplinsizlik ise üst seviyeden cezası veriliyor. Ailesine de bunun bilgisi veriliyor (Aras, 36, Mobilya ve Dekorasyon).

Ben kendi adıma mevzuatın uygulanması taraftarıyım. Öğrenci ceza alması gerekiyorsa almalı. Affı olmamalı ki disiplin problemlerinin önüne geçilebilsin. Ben kendim de disiplin kurulunda olduğumdan önümüze gelen suçlar neyse mevzuata göre ceza verilmesi yönünde oy kullanırım... Tabi bir suç varsa onun cezası oylamaya sunulur. Oy birliği gerekir sonuç için. Disiplin kurulunda öğretmenler bir de disiplin kurulu ile ilgili sorumlu müdür yardımcısı vardır. Normalde öğrenci temsilcisi de olması gerekir ama ne yalan söyleyeyim biz öğrenci temsilcisi bulundurmadık. Müdüre göndeririz müdür onaylarsa cezayı duyururuz. Onaylamazsa tekrar görüşmemiz için gönderir. Aynı kararlar gönderirsek ilçe disiplin kurulunda görüşmek için ilçe disiplin kuruluna gönderilir dosya (Kadir, 34, İngilizce).

Kadir öğretmenin belirttiği gibi bu kurullarda öğrenci temsilcisi yoktur. Dolayısıyla öğretmenler ve öğrenciler arasında disiplin kuruluna sevk, ceza almaya eşdeğerdir. Ancak mevzuata yönelik yöntemler geliştirmenin önemli olduğunu düşünen öğretmenlerin yanında mevzuat uygulamasının yetersiz olduğunu düşünen ve konuya eleştirel bir bakışla yaklaşan öğretmenler de bulunmaktadır.

Disiplin mevzuatı hakkında bir bilgiye sahip değilim. Ama yine de bir şeyden bahsedeceğim sene sonunda öğrencinin aldığı disiplin cezalarını kaldırıyoruz bence çok saçma bir şey. Öğrenci sonrasında biliyor, ya benim cezam kalkar diye düşünüp istediğini gerçekleştirmeye başlıyor (Saadet, 39, Türk Dili ve Edebiyatı).

Tabi tutanak tutup idareye gönderiyoruz. Mevzuata göre süreç işliyor. Yani bir öğretmen olarak ben de mevzuata uygun davranmak, ona uymak durumundayım. Yine kılık kıyafetle ilgili bir şey diyeceğim. Mesela bana göre erkek bir öğrencinin saçını uzatması, kız öğrencinin makyaj yapması ya da saçını boyatması sorun

değilken mevzuat bunu sorun olarak görüyor. Bu durumda mecbur işlem yapmak durumunda kalıyoruz (Ramazan, 43, Müzik).

Bence disiplin kurulları gerçekten mantığa aykırı. Öğretmen öğretici konumda ama oradaki öğretmenler ceza veren konumda oluyor. Düşünsenize bir sınıf öğretmeni hem de disiplin kurulunda. Sınıfından bir öğrenci geldi o öğrenciye ceza verdi. O öğrenci tavır alacak öğretmene. Sınıf öğretmeni sorunu çözme konumunda olmalı ama ceza vererek sorun yaratan oluyor. Rehber öğretmenle görüşüyor disiplin kovuşturması sürecinde sonra gidiyor çocuğa okuldan uzaklaştırma cezası veriliyor. O çocuk evde problem yaşıyorsa gidip rehber öğretmenle nasıl görüşecek. Rehber öğretmen ceza verme sürecinin içine dahil oldu. Bence çok yanlış (Asya, 38, İngilizce).

Pek disiplin mevzuatına hakim de değilim açıkçası. Açıp okudum mu, hayır? Disiplin kurulunda olanlar zaten biliyor mevzuatı. Benim bilmeme gerek yok. Disiplin mevzuatı ve disiplin kurulları desanız zaten sadece korku yaratma ve ceza verme üzerine kurulmuş. Yani çocuğa disiplin cezası verilmeden önce bu çocuk bunu neden yaptı biz yakalayabildik mi yakalayamadık. Bunu sormak lazım ilk önce. Öğretmenlik sonuçta hakkıyla yapılması gereken bir meslek. Hatta bazen öğretmeni koruma kurumu gibi de çalışıyor. Öğretmen bir öğrenci hakkında bir tutanak tutuyor veriyor müdüre, müdür yönlendiriyor. [Disiplin kuruluna]. Hatta bir olay oldu. Bir öğrenciye öğretmen arkadaşlardan biri değişik bir ifade kullanmış. Öğrenci de çıkışmış sen bana böyle bir şey diyemezsin diye. Öğretmen geldi bana söyledi. Çocuğa sordum evet söyledim dedi. Sonra gittim çocuğun ensesine hafif vurdum [babacan bir tavırla vurmayı kastediyor]. Gel bakalım böyle sen dedim. Öğrenci beni sever ama hocam böyle böyle diye durumu anlattı. Sonra kadın gitmiş öğrenciyi disipline vermiş. Disiplin kurulunda da öğrenciyi eziyorlar sen öğretmenine nasıl bunları dersin diye. Tamam diyemez ama öğretmen bunları diyebilir mi lan dedim. Ben de ayarlar kaçır bazen böyle. Çatır çatır savundum öğrenciyi. %100 ceza verecekleri bir öğrenciye ceza veremediler sonra (Erdem, 41, müdür yardımcısı).

Görüşme yapılan öğretmenlerin çoğunluğu mevzuat uygulamalarının sorunlu bir alan olduğunu dile getirmektedir. Bazı öğretmenler disiplin mevzuatına hakim olmadığını, bazı öğretmenler de disiplin mevzuatının uygulamalarına katılmasa da uymak zorunda olduğunu belirtmektedir. Öğretmenler disiplin mevzuatını ve uygulamalarını; verilen

disiplin cezalarının yılsonunda kaldırılması, mevzuatın çağın gerisinde kalması, öğretmenin eğiten ve rehberlik eden konumunun dışında ceza veren bir otorite konumuna getirmesini, korku yaratma ve öğretmeni koruma kurumu gibi çalışması açısından eleştirmektedir. Yapılan araştırmalarda da mevzuata yönelik disiplin uygulamalarının ceza verme (kınama, uyarı, okuldan kısa süreli uzaklaştırma, okul değiştirme, örgün eğitimin dışına çıkarma) ile sınırlı kaldığını göstermektedir (Bilir ve diğerleri, 2007; Sadık ve Yalçın, 2021; Kahveci, 2012). Toytok ve Yıldırım (2018) meslek liselerinde yaptığı disiplin araştırmasında mevzuata yönelik cezalandırma ve disiplin kurullarında yapılan işlemlerin okullarda disiplin sorunlarını engelleme veya önlemede etkisiz kaldığını ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın verileri de Disiplin Kurullarının ceza odaklı ve öğrencinin ihtiyaçlarını görmeyen bir yerden beslendiğini ve öğrenciyi düzelten bir yaklaşım oluşturmadığını göstermektedir.

Öğretmenler bu disiplin pratikleriyle öğrencileri kontrol altında tutma, düzen sağlama, öğrencileri topluma uyumlu hale getirme, kurallara uyma bilincinin kazandırma, öğrencilerle tabiiyet ilişkisi kurarak boyun eğmelerini sağlama hedefleri vardır. Öğretmenlerin ilişkisel disiplin sağlama yöntemleri; öğrenciye ağabeylik/ablalık yapma, öğrencilere hal hatır sorma, nasihat etme, sıcak ve samimi bir ilişki kurma, gündelik hayat hakkında sohbet etme, övgü kelimeleri ile seslenme olduğu bulunmuştur. Öğretmenler yakın ve sıcak ilişki kurar simgesel şiddet kullanmaktadır. Öğrencilerin rızası ile boyun eğmelerini sağlamaya yönelik bu uygulamalar şiddetin görünmez ve kibar biçimi olarak adlandırılabilir. Bunun yanında ilişkisel disiplin sağlama yöntemleri arasında; araya mesafe koyma, mertebeye göre davranma, hiyerarşik ve otoriter davranma, akıl verme ve öğütme bulunmaktadır. Bu yöntemlerde amaç yer bildirmektir. Öğretmenler öğrencilerle farklı bir mertebe ve konumda olduğunu düşünebilmektedir. Bu konumu hissettirmek için davranışlarına yön vermektedirler. Öğretmenlerin simgesel disipline etme yöntemleri; not ile disipline etme, ortaya çıkan bir ürünü beğenmeme, yaptıkları işte zorlama, artı/eksi çizelgesi tutma gibi yöntemler belirlemiştir. Bu yöntemde sembolik ve simgesel öğeler kullanarak öğrencileri istenilen davranışa yöneltme amaçlanmaktadır. Öğretmenlerin düzen sağlamaya yönelik disipline etme yöntemleri; kurallar oluşturma, kuralları açıklama, kuralları panolara asma, kurallara uymaya zorlama, serbest zamanları dolduracak şekilde düzenlemeler yapma, sıra düzenini oluşturmak, sıra düzenini değiştirmek, öğrencilere rol model olucu şekilde yaklaşma olarak belirlenmiştir. Öğretmenlerin disipline edici beden pratikleri arasında; sınıfa girip sessizce beklemek,

öğrenciye gözünü dikerek bakmak, göz teması kurmak, ciddi ve korkutucu yüz ifadesi takınmak bulunmaktadır. Öğretmen burada iktidarın beden pratikleri geliştirerek disipline etmesini göstermektedir. Sert ve geleneksel disipline etme yöntemleri; bağırma/kızma ve azarlama, ses tonunu yükseltme, kulak çekme, sert şekilde uyarma gibi yöntemlerdir. Bu yöntemler çağ dışı kalmasına rağmen öğretmenlerce uygulanmaktadır. Ödül ve ceza kullanımına yönelik disipline etme yöntemleri, başarılı olanlara maddi hediye alma, sosyal etkinliklere katılanlara maddi hediye, başarılı öğrencilere törenlerde hediye verme ve bu başarısını duyurma, plaket verme, sınıfta veya atölyede yeme içme özgürlüğü düzenleme, öğrencilere yemek veya çay ısmarlama. Burada amaçlanan öğrencilere verilen ödül ile itaati ve verimliliği takas etmektir. Öğrencilerin daha itaatkar ve verimli olması sağlanmaya çalışılır. Ödül kullanımı başarılı ve iyi davranış sergileyen öğrencilere yönelik olması dezavantajlı gruplar açısından sorunludur. Dezavantajlı gruba ait öğrenci hiçbir zaman ödüle ulaşamayacağını bilir ve uyumlu davranmak için bir çaba harcamaz. Bunun aksine kendisini dışlanmış hissederek okula yabancılaşmaktadır. Ceza yöntemleri de kanaat notunu kısıma, atölyede makine temizleme, mevzuata yönelik ceza vermedir. Ceza ise genellikle başarısız öğrencilere, okulun hakim pratiklerine uyumsuz öğrencilere ve dezavantajlı gruptaki öğrencilere verilmektedir. Ödül ceza kullanımındaki bu eşitsiz tutum eşitsizlikleri daha da derinleştirerek yeniden üretmektedir. Başarılı öğrenciye daha başarılı olması için motive eden öğretmenler başarısız öğrencilerin başarması için herhangi bir çabada bulunmamaktadır.

4.2.3. Öğretmenlerin Disiplin Sağmaya Yönelik Uyguladıkları Ritüeller

Araştırma verileri görüşülen öğretmenlerin öğrencileri disipline etmek için çeşitli ritüeller geliştirdiklerine işaret etmektedir. Öğretmenler tarafından anlatılan ritüeller otoriteyi devam ettirici, otoritenin meşruluğunu sağlayan pratiklerdir. Örneğin Kadir (34, İngilizce) öğretmen her sınıfa ilk girdiğinde kendinden ve istemediği ya da istediği davranışlardan bahsettiğini söylemektedir: “İşte birinin söz alırken parmak kaldırmasını istiyorum mesela parmak kaldırmadan konuşmaya çalışanları görmezden geliyorum.”

Kurallar benimsetme ritüeli öğretmenlerin genel olarak yaptığı, otorite ve kural koyan olarak öğrencileri kendi isteklerine boyun eğdiren bir yaklaşımdır. Örneğin öğrencinin konuşmadan önce parmak kaldırması uygulaması hemen hemen her öğretmenin istediği bir davranıştır. Öğretmen bu istekle tek otoritenin kendisi olduğunu ve her davranışı kontrol ettiğini öğrencilere işlemektedir. Toplumun yeniden üreticisi olarak okullar

birtakım kurallarla iyi vatandaş olmanın temelini atmaktadır (Ensing, 1994). Birey okula başladığında kendini bir kurallar kümesi içinde bulur. Bu kurallarla ona oturmasını ve kalkmasını, öğretmenin talimatlarını nasıl izleyeceği, nasıl sıraya gireceğini, yeme zamanını, konuşma zamanını ve öğrenciden beklenen kurallara uyması gerektiği öğretilir. Bu yaklaşımla itaatkar öğrencinin yetişkin hayatında yine itaatkar ve kurallara uyan vatandaş olacağı, itaatkar olmayanlar ise sapkın davranışlara sahip, toplumunu huzurunu bozan, acımasız ve bencil bir birey olacağı varsayılmaktadır. Müdür Yardımcısı Şerafettin öğretmen de kuralları benimseten ve kural oluşturan ritüelini “bir sınıfa ilk girdiysem mutlaka kuralları belirlerim. Kuralları da öğrencinin oluşturmamasını isterim. Çocuklar bu sınıfta sene boyunca hangi kurallar geçerli olmalı diye sorarım” şeklinde ifade etmektedir. Burada öğretmen çoğulcu ve demokratik görünmeye çalışsa da yine kendi istediği kuralları sınıf kuralı olarak belirlemektedir. Kurallara uymayan ve sınıf içinde dersin akışını bozan öğrencilere yönelik de öğretmenler uyarma ve ses tonunu ile vurgu yapma gibi ritüeller geliştirmiştir.

Kullandığım ritüeller sanırım uyarı olur. Konuştukları zaman uyarıyorum. Ya da dikkat dağılmaya başladığı zaman bekliyorum hiçbir şey yapmadan. Durumu fark eden öğrenciler bu sefer diğerlerini uyarmaya başlıyorlar (Ramazan, 43, Müzik).

Ses tonu... Ses tonu çok önemli. Bir şeyler anlatırken baktım çocuklar dağıldı. Sesimi biraz yükseltiyorum. Vurgumu artırıyorum. Hemen ne oldu diye toparlanıyorlar. Bir derste mutlaka birkaç kez bunu kullanıyorum. Yani bu çocukların çoğunun dersle ilgisi yok, dikkat süreleri de kısa. Çabuk dağılmaya müsaitler. Bir şekilde bunları ayık tutmak gerekiyor (İrfan, 35, Gıda teknolojileri).

Uyarılar zaman zaman sakın bir şekilde ya da öğretmenin sadece hiçbir şey yapmadan beklemesi ile gerçekleşse de bazen sert bir şekilde bağırarak da gerçekleşmektedir.

Derse giriş esnasında öğrencileri disipline etmek için de ritüeller geliştirilmektedir. Rüstem öğretmen selamlaşma ritüelini şöyle anlatmaktadır.

Selamunaleykum derim içeri girdiğimde. Selamlaşma önemli. Allahın selamını üzerinize olsun demek, bir de Allahın selamını onlara göndermek onları ciddileştirir. Ben de onlar da Allahın selamı geldiyse almak farzdır gözüyle bakarlar (Rüstem, 49 Makine Teknolojileri)

Bu yaklaşımda öğrencilerin tamamının dini hassasiyeti olduğu ve dini öğeleri eğitim içine serpiştirerek öğrencilerin disipline edileceğini varsayılmaktadır. Ayrıca öğretmenin

eğitim ritüellerinde dini öğeleri kullanması kendi konumunu kutsallaştırmasını da sağlamaktadır. Ağın'a göre (2019) öğretmenlerle öğrencilerin selamlaşma biçimleri disipline edici bir pratiktir. Nitekim öğrenciler öğretmenlerin selamlaşma biçimini, bedenlerin duruş biçimi fark ederek anlamlandırırılar. Bu selamlaşma biçimleri çoğunlukla toplumun örf ve geleneklerini içerdiğinden tüm öğrenciler tarafından kabul edilir, nadiren bazı öğrenciler bu ritüele karşı direniş geliştirir. Simgesel şiddet Bourdieu'nun kavramsallaştırmasıyla bedenler üzerinde fiziksel kuvvet uygulamayan büyü bir güçtür (Bourdieu ve Passeron, 2015). Sınıfa girerken kullanılan dini içerikli selamlaşma da öğrencileri disipline etmek için kullanılan simgesel bir şiddet olarak değerlendirilebilir. Öğretmenler muhafazakar öğeler barındıran ritüellerin yanında milliyetçi öğeler barındıran ritüeller de kullanmaktadır. Saadet öğretmen her sene başında uyguladığı milliyetçi öğeler barındıran ritüelini şöyle anlatmaktadır:

Her sene başında öğrencilere defter alıp istiklal marşı ve gençliğe hitabeyi yazdırıyorum defterin başına. Böylelikle belki o yazdıklarını okuyarak anlar ve bir ders çıkarırlar ama nerde bizim öğrencilerde, bu bilinç yok ki (Saadet, 39, Türk dili ve edebiyatı).

Milliyetçi öğeler barındıran bu ritüelde öğretmen birleştirme ve bir ülkü etrafında toplama amacını vurgulamaktadır. Gençliğe hitabede vurgulanan devlete, millete, ülkeye bağlılık öğrencilerde oluşturulmaya çalışılmaktadır. 1929 yılında oluşturulan İlk Mektepler Talimatnamesi'nde yer alan "Eğitimde, Türklük ve Türk vatanı esas mihveri teşkil eder. Çocuklarda millî hislerin beslenmesi ve kuvvetlendirilmesi için her fırsattan istifade edilmelidir. Türk inkılâbı ve bu inkılâbın nimetleri, bu nimetlere ermek için yapılan büyük cidaller onlara lâyükile anlatılmalıdır. Cümhuriyet Bayramı, 23 Nisan Bayramı gibi büyük millî günlerde mektepte tertip olunacak şenlikler ve müsamereler çocukların millî hassasiyetlerini arttırmak için en iyi fırsatlar verir. Bu fırsatlardan istifade edilmelidir" ve "Talebe vatanın ve milliyetin timsali olan bayrağı sevmeli ve ona hürmet etmelidir. Bunun için her ilk mektepte haftanın ilk günü sabahleyin ve son günü öğleden sonra bayrak merasimi yapılmak lâzımdır" maddeleri şu anda devam ettirilen eğitimdeki milliyetçi ritüellerin başlangıcıdır. Bu ritüellerde amaçlanan Türklük kimliği ve Türk vatanına yönelik millî hislerin oluşturulması ve kuvvetlendirilmesidir (Akt. Meşeci, 2007: 130). Bu sebeple öğretmen kendisini devletin bir temsilcisi olarak görerek kendine bağlılığı gerçekleştirmeye ve devletin ideallerine dönük öğrenci yetiştirmeye çalışmaktadır. Gelenekselleşmiş bazı disiplin pratiklerinin yüzyıllardır devam ettiği

görülmektedir. Geleneksel eğitim yaklaşımlarının terk edilerek çağdaş eğitim yaklaşımlarının benimsendiği Dünya'nın aksine Türkiye'de gelenekselleşmiş yaklaşımların uygulanmasına devam edildiği bu çalışmada da görülmektedir. Bazı öğretmenler bu milliyetçi düşüncenin uzantısı olarak askeri ritüeller de geliştirmişlerdir. Nihat ve Adnan öğretmen atölyelerde gerçekleştirdikleri atölye sırası ritüelini şöyle açıklamaktadır:

Biz atölyeye girmeden önce öğrenciler tek sıra halinde bekler. Biz gireriz. Bir başkan olur. Yoklamayı almıştır. Kim var kim yok diye sorarım. Olmayanları sayar. Sonra selamımı veririm. Günaydın, tünaydın neyse... Onlar da sağ ol derler. Sonrasında dersin içeriğine geçerim. Bu bizim otoritemizi derinleştirir (Nihat, 38, Mobilya ve Dekorasyon).

Bir atölye öğretmeni olarak düşünecek olursa atölye sırası dediğimiz bir sıra var. Kısa olanlar önde uzun olanlar arkada olacak şekilde ikişerli sıra olur öğrenciler. Yoklama yapılır. Bazen sağ baştan say yaparız, bazen sınıf başkanı kendisi alır, bazen de biz sayarız. Gün içerisinde yapılacak işleri öğrencilere açıklarız. Sonrasında iyi dersler, günaydın gibi şeyler söyleriz. Hep bir ağızdan “sağ ol” derler. Bazen ses cılız çıktığında uyansınlar diye tekrardan iyi dersler derim. Böyle hem dikkatlerini toplarım hem de karşımda cılız bir şekilde durulmayacağını anlarlar. Gün sonunda ise bir temizlik listemiz olur ve o listedeki sıraya göre öğrenciler temizliklerini yaparlar (Adnan, 39, Makine teknolojileri).

Araştırma sırasında da gözlemlenen bu atölye sırası ritüelinde öğrenciler tıpkı askerlikte olduğu gibi yapılandırılmış bir sıra halinde öğretmenin atölyeye giriş yapmasını beklerler, içlerinden bir temsilci ya da başkan yoklamayı alır ve öğretmen geldiğinde yoklama sonucunu öğretmene bildirir. Öğretmen yoklamayı öğrendikten sonra öğrencilerle göz göze gelerek öğrencilere selamını verir. Selamı duyan öğrenciler hep bir ağızdan gür bir sesle “sağ ol” şeklinde karşılık verir. Bu ritüel asker birey, vatandaş anlayışının bir uzantısıdır. Devletin her erkek vatandaşı aynı zamanda birer askerdir anlayışının yansımaları okulda birebir askeri düzenle sergilenir. Bu ritüel çoğunluğu erkek öğrencilerden oluşan meslek lisesi öğrencilerini aynı zamanda askerlik görevine hazırlayan bir ritüel olarak da düşünülebilir.

Atölye sırası kadar sert askeri bir uygulama olmasa da okuldaki tüm öğrenciler her sabah okul önünde “hazır ol”da sıra halinde toplanmaktadır. Müdür yardımcısı Erdem öğretmen

sabah sırası ritüelini şöyle anlatmaktadır:

Bizim aslında tüm okulların bir ritüeli var. Sabah ilk girişte öğrencileri sıraya alırsız dışarıda. Öğrenciler bekler, bir müdür ya da müdür yardımcısı her ikisi de yoksa nöbetçi öğretmen çocukların karşısına geçer ve sessiz olmasını isteriz. “Rahat” ve “hazır ol” komutu verilir. Öğrenciler bu davranışları yapar. Orada birşeyler söylenecekse söylenir. Sonrasında “günaydın” denir ve öğrenciler “sağ ol” diye karşılık verir. Öğrenciler tek sıra halinde içeri alınır ve kılık kıyafet kontrolü yapılır. Kılığı kıyafeti uygun olmayan öğrenciler bir kenara alınır (Erdem, 41, Müdür yardımcısı).

Foucault’nun kavramlarıyla Türk eğitim sisteminde iktidar-eğitim ilişkisini inceleyen Tezer Asan (2013) Osmanlı eğitim sisteminin askeri, kültürel ve ekonomik hedefleri içerecek şekilde tasarlanırken, Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim ve disiplin anlayışının "kendini ifade edebilen ve haklarını arayabilen Cumhuriyet vatandaşları" yaratma ilkesine dönüştüğünü ifade etmektedir. Ancak günümüz eğitim ritüelleri içinde de halen askeri düzen sağlama pratiklerini görmek mümkündür. Ateş (2012) Türk modernleşmesinde hala disiplin yaklaşımı benimsenirken, bedensel ve zihinsel olarak bireylerin “asker gibi” itaatkar ve verimli yetiştirme ülküsünün devam ettiğini söylemektedir. Örneğin sabah sırası ritüelinde askeri düzen devam etmektedir . Kendini devletin temsilcisi ve okuldaki baş otorite ya da komutan gibi gören müdür veya müdür yardımcısı öğrencilerin karşısına çıkmakta ve çoğunlukla beden eğitimi öğretmenleri öğrencilere “rahat”, “hazır ol” komutu vermektedir. Öğrencilere gün içinde uymaları gereken kurallar hatırlatılmakta ve söylenmesi gerekenler burada duyurulmaktadır. Müdür konuşmasını çoğunlukla “iyi dersler” dileğiyle bitirirken öğrenciler hep bir ağızdan “sağ ol” şeklinde karşılık vermektedir.

Araştırma yapılan gözlemler bu sabah ritüellerinin aynı zamanda disiplin cezası alan ya da ödül alan öğrencilerin isimlerinin de duyurulduğu bir etkinlik olduğuna işaret etmektedir. Disiplin cezası alan öğrenciler açıklanırken öğrencinin suçuna dair bir tanımlama ve cezası duyurulur. Disiplin cezası alan öğrencilerin bu uygulamaya maruz kalması onlar için utanç verici ya da suçun kanıksandığı bir durum oluşturmaktadır. Öğrenci bu uygulamanın sonunda okula yabancılaşmakta ve okulu sevmemekte veya bir suç makinası haline gelmektedir.

Sabahları okula girerken uygulanan bu ritüellerde öğrenciler tek sıra halinde binaya

alınmakta ve girişte bekleyen öğretmenler tarafından kontrol edilmektedir. Öğrencilerin tek tek kıyafetlerini kontrol eden öğretmenler kıyafeti uygun olmayan öğrencileri kenara ayırmaktadır. Bu öğrencilerin ismini not eden öğretmenler daha sonra öğrencileri sınıflarına göndermektedir. Bazı zamanlarda bu öğrenciler bir ders saatine yakın o alanda bekletilmektedir. Öğrenciler derse girmekte gecikmekte ve derse giren öğretmenler dersleri anlatmaya başlamaktadır. Sonradan sınıflara giden öğrenciler derslerinden de geri kalmaktadır. Okulların ve eğitimin bireyleri normal/anormal ya da iyi/kötü gibi sınıflandırma işlevi gördüğünü savunan Foucault'nun (1992) kavramsallaştırmasıyla iktidar bu sınıflandırma sayesinde bireyleri kendi kimliğine bağlar ve gündelik hayata müdahale etme olanağı bulur. Her sabah okula girişlerde yaşanan bu öğrencileri ayıklama ritüelinde de öğretmenler disiplinli ve uyumlu ile disiplinsiz ve uyumsuz öğrenci ayrımı yapmaktadır. Meslek liselerinde yapılan gözlemlerde kenara ayrılan öğrencilerin birbirleri arasında sohbet ettiği ve gülüşmelerin yoğun olduğu görülmüştür. Öğrencilerin bu davranış biçimleri bu ayıklama uygulamasının öğrenciler üzerinde öğretmenlerin istediği gibi bir disiplin etkisi oluşturmadığını düşündürmektedir. Hatta öğrenciler orada bulunmaktan keyif alıyor gibi görünmektedirler.

Bir de öğrencilerin sabah geç kalma durumunda başka bir ritüel uygulaması vardır. Müdür yardımcısı Veli bunu şöyle anlatmaktadır:

Sabah ilk derse girişte bir ritüelimiz var. Öğrenciler de bunu kabul ettiler. İlk derse 10 dakika geç gelmeleri tolere ediyoruz. 10 dakika içinde gelirse öğretmenlerimiz mutlaka yoklama fişinin altına not düşüyor öğrenci 10 dakika geç gelmiştir diye. Akşam yoklamaları girerken de “geç” giriyorum yoklamasına. 10 dakikadan fazla geciktiyse ilk ders yok yazılmış oluyor o da yarım gün gelmemiş sayılıyor. Mevzuatta da yeri böyle aslında. Geç gelmelerimiz azaldı. Öğrenciler okula gelirken servisten erken inip biraz sigara içerek okula geliyorlardı haliyle geç kalıyorlardı bu uygulamayla bunu da hallettik gibi (Veli, 39, Müdür Yardımcısı).

Başka bir deyişle Veli öğretmen bu uygulamayla hem öğrencilerin geç kalmasına çözüm bulduklarını hem de sigara içmelerini engellediklerini söylemektedir. Öğrenciler derslere geç geldiğinde uygulanan bu ritüel mevzuata dönük bir uygulamadır. Bu gibi uygulamaların kararları okullardaki öğretmen toplantılarında alınmaktadır.

Tüm bu ritüellerin yanı sıra öğretmenlerin derse girişlerinde de uyguladıkları ritüeller vardır. Öğrencinin öğretmen içeri girdiğinde ayağa kalkması ve öğretmenin otur komutu

ile yerine oturma ritüeli Selim öğretmen tarafından şöyle anlatılmaktadır:

En başta ritüellerden bir tanesi öğrencinin ayağa kalkması. Öğretmen derse girdiğinde tüm öğrenciler ayağa kalkar ve öğretmenin oturun demesini bekler. Bazen kalkmayan öğrenciler oluyor o zaman hiç kimseyi oturtmuyorum. Gerçi ben derslikte çok işim olmuyor çoğunlukla atölyedeyim ama atölyede de öğrenciler bizi sıraya geçmiş halde bekliyorlar (Selim, 41, Mobilya dekorasyon).

Öğrencilerin öğretmen içeri girince ayağa kalkma ritüeli eğitimde uzun yıllar uygulanan ritüellerdendir. Okul ortamında, öğretmen karşısında eğilmek, ceket ilikleme, onları selamlarken veya karşılarırken ayağa kalkmak gibi saygı jestleri, öğretmenlerin konumunu tanımlamaya ve kutsallaştırmaya hizmet eder ve ayırıcı ritüeller arasında yer alır. Özetle bu ritüeller öğretmen ile öğrenci arasındaki hiyerarşik ilişkinin bir göstergesidir ve öğretmenle öğrenci arasına derin bir set çeker (Meşeci, 2007). Eğitimin her kademesinde öğrencilerin bedenlerine eklemlenen bu hareketler öğretmenin mutlak otorite ve saygı duyulması gereken bir varlık olduğu inancını yeniden üretmektedir. Öğretmenler mutlak otorite anlayışını kürsü gibi sınıf içindeki eşyaları kullanarak da göstermektedirler.

Ben mesela mutlaka öğretmen masasının kenarda değil ortada olmasını isterim. Ortada olsun ki ben öğrenciye hakim olayım. Öğrenciler de bilir benim öğretmen masasını ortaya doğru çekeceğimi alırlar ben gelmeden önce biraz orta kısma doğru. Bir de ön de boş sıra varsa öğrencinin en arka sıraya geçip orda oturmasını istemem. Mutlaka öne getirtirim. Arka sıraya geçen uyuyor çünkü (Asya, 38, İngilizce).

Asya öğretmenin uyguladığı bu ritüel öğretmenin dikkati üzerinde toplamak ve öğrencilerin kendisini dinlemesini sağlamak amacını taşımaktadır. Arka tarafta oturan öğrencileri öne çağırması ve ön sıralara oturtması da bu düşüncüyü göstermektedir. Öğrenciler tamamen öğretmenin kontrolü altında sınıfta bulunmakta, öğretmen bu kontrolü kaybetmemek için sınıf ortamında düzenleme yapmaktadır.

Öğretmenler; kural oluşturma ve kuralları benimsetme, ders esnasında uyarma ve ses tonunu kullanma, dini selamlaşma, milliyetçi öğretiler barındıran gençliğe hitabe ve istiklal marşını dikte etme, atölye ve bahçe sırası yapma, kıyafet kontrolünde öğrencileri ayırma, öğrencilerin öğretmen sınıfa girdiğinde ayağa kalkması, öğrencinin konuşacağı zaman parmak kaldırması gibi disipline edici ritüeller belirlemiştir. Tüm bu ritüellerin amacı okulda otoriteyi derinleştirmek ve daha etkili hale getirmektir. Belirlenen

ritüellerde sadece öğretmenin otoritesi değil devlet otoritesi de hissedilmektedir. Saadet öğretmenin uyguladığı ritüelde devletin varlığının kutsanması derinden hissettirilmeye çalışılmaktadır. Aynı zamanda her haftanın başlangıcında istiklal marşı öğrenciler tarafından gür bir sesle okutulmakta, böylelikle devletin otoritesi sağlamlaştırılmaktadır. Yılın belirli zamanlarında yapılan kutlama ve anma programları, milli bayramlar da bu amaca hizmet etmektedir.

Öğrencileri disipline etmek için okul içinde kullanılan birtakım ritüeller bulunmaktadır. bu ritüeller otoriteyi devam ettirici, otoritenin meşruluğunu sağlayıcı bir şekilde çalışmaktadır. kuralları benimsetme ritüeli, uyarma ve ses tonunu kullanma ritüelleri, selamlaşma ritüelleri, askeri ritüeller, derse giriş ritüelleri otorite kurmaya ve otoriteyi derinleştirmeye hizmet etmektedir. Bu ritüeller sayesinde öğrenciler belli davranışları kazandırmaya zorlanmakta ve belirli beden pratikleri geliştirerek iktidar tarafından beden hakimiyeti sağlanmak istenmektedir. Çağdaş pozitif disiplin yönelimlerine göre birey toplumsal kuralları öğrenirken kendini iyi hissetmesine olanak sağlanmalı (Honig ve Wittmer, 1991); sınıf ve okul ortamı şefkate, kararlılığa, karşılıklı saygı oluşturmaya, iş birliğine yönlendirmeye ve cezalandırıcı olmayan alternatifleri uygulayarak problem çözme becerilerini kazandırmaya yönelik düzenlenmelidir (Nelson, Lott ve Glenn, 2000; Akt. Şahin, 2002: 348). Ancak öğretmenlerin okulda uyguladıkları ritüellerdeki en büyük amaç bireyin benliğinden vazgeçerek otoriteye mutlak boyun eğmeyi sağlamaktır. Öğrenciler bu ritüeller esnasında pozitif disiplin ortamının aksine kendini iyi hissetmesi ve karşılıklı saygı oluşturarak özgür bir eğitim ortamında hissetmesi olanaklı gözükmemektedir.

4.2.4. Disiplin Oluşturucu Ortam Düzenlemesi

Okulda, atölye ve sınıflarda disiplini sağlamak için öğrencilere yönelik hatırlatıcı ve disipline edici çeşitli yazı ve resimler bulunmaktadır. Bu durum daha çok atölyelerde yaygındır. Öğretmenler atölyelerin genel itibarıyla daha fazla disipline edilmeyi gerektiren bir ortam olduğunu düşünmektedir. Hatırlatıcı resimler ve uyarı yazılarının disipline edici etkisini meslek öğretmeni olan Nihat şöyle anlatmaktadır.

Sınıflarda ve atölyelerde kuralları hatırlatıcı resimler, yazılar var. Bu öğrencilere kuralları benimsetmede önemli oluyor. Mesela atölyede “önce güvenlik, sonra iş” ya da “en küçük dikkatsizlik ciddi sonuçlar doğurur” gibi yazılar var. Bunun yanında “dışarıdan yiyecek içecek getirmek yasaktır”, “yerlere çöp atma” gibi

yazılı hatırlatıcılar var. Bazen öğrenciler küfürlü konuşabiliyorlar “adap ve ahlak çerçevesinde konuş” uyarımız asılı. Bunlar biraz da olsun disiplini sağlamada etkili oluyor (Nihat, 38, Mobilya ve Dekorasyon).

Özellikle yoğun bir şekilde atölyelerde bulunan bu yazılar ve resimler öğrencilere sürekli olarak kurallara uygun davranmayı empoze etmektedir. Atölyelerde bulunan bu yazı ve resimler öğretmenler tarafından zaman zaman güncellenmektedir. Kuralların yazılı olduğu panolara nadir de olsa kültür derslerinin verildiği dersliklerde de rastlanmıştır. Panolar öğrencileri disipline etmek için kullanılan enstrümanlardır. Ağın (2019) araştırma yaptığı liselerde panolarda çeşitli bilgilerin yer aldığı, dini veya siyasi önemli günlere dair afiş ve duyuruların yer aldığına bulgularında yer vermiştir. Bu gibi yazıları, afişleri ve duyuruları ideolojik aktarım aracı olarak görmektedir ve hakim ideolojiyi öğrencilere benimsetmek için kullanılmaktadır. Duvardaki asılmış uyarı notları da kuralları benimsetme ve öğrencileri disipline etme amacı gütmektedir.

Odaların konumu ve görünürlüğü de ortamda disipline edici bir unsur olarak görülmektedir. İrfan ve Şerafettin öğretmen şeflik atölyeleri ve idare odalarının disipline edici yanı ile ilgili fikirlerini şöyle paylaşmaktadır:

Şeflik odaları atölyelerde çevrili bir şekilde. Öğrenciye şu mesajı veriyor. Öğretmen başka bir konumda ve yerde. Sen her zaman ona ulaşamazsın, kapısı var, her zaman rahatsız edemezsin onu mesajı var. Mesela çoğu atölyede öğrencinin oturup dinlenebileceği bir yer yok. Öğrenciler dinlenecek yeri kendi üretiyor. Sanki öğretmen patron da öğrenci işçi gibi bir görünüm oluyor. Bu bile disipline edici bir durum diye düşünüyorum (İrfan, 35, Gıda teknolojileri)

Okullarda genelde müdür ve müdür yardımcısı odaları orta katlarda olur. Yukarıya da hakim aşağıya da. Bunun yanında müdürün odası hep köşede bir yerdedir. Benim gözlemim bu yönde. Giderken önünden geçtim deme durumu yok yani. Bir işin varsa öyle gidersin oraya. İçeri girdiğinde de başka bir havası vardır (Şerafettin, 35, Müdür yardımcısı)

Şeflik odalarının durumunu İrfan öğretmen fabrikadaki patron odalarına benzetmektedir. Nitekim dar kapsamda amacı fabrikalara işçi yetiştirmek olarak görülen meslek liselerinde şef öğretmenlerin patron odalarına benzetilen odasının bulunması fabrika ortamını taklit eder niteliktedir. Öğrencilerin dinlenecek bir alanlarının olmaması, bu alanları kendilerinin üretmesi öğrencilere “sen işçisin” mesajını da örtük bir şekilde

vermektedir. Araştırma yapılan okullarda yapılan gözlemde şeflik atölyelerinin dışarıdan görünmemesi için camlarının cam filmi ile kapatıldığı gözlemlenmiştir. Bu durum yine panoptikon kavramı gibi otoritenin görünmediği ancak öğrencileri izleyebildiği bir ortam yaratmakta, öğretmenin kontrol gücünü artırmaktadır. Okul idare odalarının orta katlarda bulunması da okul yöneticilerinin okulun her alanına hakim olmak istemelerinin bir göstergesidir. Panoptik gözetim yapan iktidar, gören ama görünmeyen formuyla öğrencileri etkisi altına alır. Aslında bir tuzak olan panoptikon kavramı disipline edilen bireyi sürekli olarak gözetlendiğine inandırır. Bu yöntemle öğrenci nesneleştirilmiş ve iletişim sınırlandırılmıştır.

Okul koridorları ve sınıflar da her an gözetlemeye uygun bir şekilde dizayn edilmiştir. Koridorların düz olması ve sınıf kapılarına gözetleme delikleri açılması Ramazan ve Kadir öğretmen tarafından şöyle anlatılmaktadır.

Bizim okulumuzda koridorlar düz. Koridorların düz olması işe yarıyor. Her koridorun başında nöbetçi öğretmenler bekliyor. Nöbet alanları orası. Nöbet alanlarında bulunan öğretmenleri gören öğrenciler suç işleyemiyorlar. Bundan çekiniyorlar. Ama işte meslek lisesi öğrencileri için küfürlü konuşma normal bir durum. Bazen bizim orda olduğumuzu bile bile küfür ediyorlar biz de bunu duyuyoruz. Çoğunlukla uyarı ile geçiştiriyoruz. Eğer hepsine işlem yapmak zorunda kalsak okulun yarısından fazlası disiplinlik olurdu (Ramazan, 43, Müzik).

Şimdi bir de sınıfların kapılarına gözetleme deliği açıldı. Daha öncesinde vardı, önceki okul müdürü sınıf mahremiyetine aykırı diye kapattırmıştı. Ama şimdi İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından okullara emir gelmiş, tüm sınıfların kapısına gözetleme deliği açılacak diye. Mantık nedir yani. Bu hem öğretmen açısından hem de öğrenci açısından iyi bir şey değil. Düşünsenize hem öğretmen hem de öğrenci sürekli gözetleniyor muyum acaba diye düşünecek (Kadir, 34, İngilizce).

Okulun bölümleri panoptikon benzeri işlevleri yerine getirmek üzere dizayn edilmiştir. Okul sınıf, yemekhane, yatakhane, bahçe, spor salonu, revir, koridor ve kazan dairesi gibi bölümlere ayrılmıştır Nöbetçi öğretmen koridorlarda panoptikon benzeri bir gözetleme işlevini yerine getirmektedir. Nöbetçi öğretmenlik uygulaması gözetlemeyi sağlayan ve öğretmenleri bekçi öğretmenlere dönüştüren bir uygulamadır. Gözetleyerek öğrencileri kontrol eden öğretmenler, öte yandan, sınıflara gözetleme deliklerinin açılmasıyla öğrencilerle birlikte bu gözetlemeye de maruz kalmaktadırlar. Okul yöneticileri ya da

başka kişiler tarafından sınıfında izlenmeye olanak kılan bu uygulama öğretmenleri rahatsız etmektedir. Öğretmenler sınıfta tek otoritenin kendisinin olduğunu düşünmekte ve tek otorite konumunun sarsılmasından şikâyet etmektedir.

Sıraların ve öğretmen kürsülerinin yeri, şekli ve düzeni disiplini sağlayıcı bir unsur olarak görülmektedir. Konu ile alakalı düşüncelerini kültür öğretmeni Asya öğretmen şöyle aktarmaktadır:

Bence sıra ve kürsülerin yeri ve konumu disiplini sağlamada etkili. Hatta sıraların ardı ardına dizilmesi, öğrenci sıralarının daha küçük olup öğretmen masasının daha büyük olması, öğretmen sandalyesinin daha konforlu olması bile disiplinin bir unsuru. Çünkü öğretmen daha değerli mesajı ya da öğretmen otorite mesajını veriyor karşı tarafa. Aynı bunun gibi öğretmen odalarının daha konforlu olması da etkili (Asya, 38, İngilizce).

Öğretmen kürsüsü öğretmenin otorite olduğunun göstergesi olarak kabul edilmektedir. Öğretmen kürsüleri öğrenci sıralarından daha kalın, daha yüksek ve daha geniş olarak tasarlanmıştır. Bu görüntü sınıfa ilk adım atıldığı andan itibaren fark edilir. Ayrıca öğrencilerin oturma alanı iki kişinin paylaştığı sıralar iken öğretmenler görece rahat sandalyeler veya koltuklarda oturmaktadır. Öğrenci sıralarının ard arda dizilmesi ve yönünün öğretmene dönük olması öğrencilerin kontrolünün sağlanmasına yöneliktir.

Sonuç olarak, okulların iç mekânları, sınıflar ve atölyelerin tasarımı ve düzenlemesi öğrencilerin gözetlenmesi ve disiplinin sağlanması amacına hizmet etmektedir. Atölyelerde şeflik odaları bulunması ve bu odaların atölyenin diğer kısımlarından ayrılması öğretmenin otoritesini daha belirgin hale getirmektedir. Koridorların düz olması, okul idaresi odalarının orta katta bulunması, sınıfta sıra ve kürsülerin şekli ve dizilimi, öğretmen odaları ve idare odasında yapılan iç mekan düzenlemeleri, sınıf kapılarına açılan gözetleme delikleri ortamda yapılan disiplin oluşturu düzenlemelerdir. Okulların bu tasarımı hem öğrencilere hem de öğretmenlere sürekli bir gözetim ve denetim altında olma hissi yaratmaktadır. Sürekli gözetlendiğini düşünen öğrenciler kendilerini okulda özgür hissetmemekte ve okula dair algılarının olumsuz olarak değişmesine sebep olmaktadır. Sınıfların kapısına açılan gözetleme delikleri bu kontrolü derinden hissettirmektedir. Öğretmenler de gözetlendiğini hissetmekte ve sınıf içi mahremiyetin yok edildiğini düşünmektedir.

4.3. ÖĞRENCİLERİN DİSİPLİN SUÇU İŞLEME NEDENLERİNE YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Bu bölümde öğrencilerin okulda disiplin suçu işlemlerine yönelik öğretmen görüşleri sunulmaktadır. Öğretmenlere öğrencilerin disiplin suçu işlemlerinin nedenleri sorulduğunda başta aile olmak üzere öğretmenden kaynaklı nedenler, öğrencinin bireysel özelliklerinden kaynaklı nedenler, okul ikliminden kaynaklı nedenler, kültürel unsurlar, sosyoekonomik durum ve eğitim sistemi ile ilgili nedenler sıralamışlardır. Çalışma yapılan meslek liselerinde öğrenci profili yoğun olarak akademik başarısı düşük, sosyoekonomik olarak düşük düzeyde ailelerden gelen, maddi sıkıntı yaşayan, kültürel olarak işçi sınıfı özelliklerine sahip öğrencilerden oluşmaktadır. Çoğunlukla ailelerin eğitime bakış açısı da sorunludur. Aileler öğrencilerin eğitiminde genel olarak ilgisizdir.

Öğrencilerin disiplin suçu işlemlerine yönelik aileden kaynaklı nedenlerle ilgili öğretmenler şunları aktarmaktadır.

Hocam ben açıkçası disiplin suçu işleme nedenlerinden en önemlisini aile ilgisizliği görüyorum. Ailesi ilgilenmeyen çocuklar toplumsal kuralları içselleştirmiyor. Aile ilgisini almayan çocuk nasıl oturup kalkması gerektiğini, biriyle konuşurken nelere dikkat etmeleri gerektiğini algılayamıyor. Bu ilki. İkincisi buna maddi koşulları da ekleyebiliriz. Açlık. Bakıyorum çocukların çoğu aç bir şekilde okula geliyor. Okula aç gelen çocuk siz de takdir edersiniz ki okulda derslerle ilgilenmeyecektir. Okulda derslerle ilgilenmeyen çocuk da orada bulunmasının en önemli amacını kaçırmış oluyor. Okula geliş amacını bilmeyen çocuk da daha kolay suç işliyor. Bizim okuldaki öğrencilerin aileleri genel itibariyle çocukların sorumluluklarını yeterince almıyor (Erdem, 41, müdür yardımcısı)

Bazı çocuklar var hiçbir şekilde kurala uymuyorlar, lakayit tavırlar sergiliyorlar. Ne yaparsan yap çocuğu kesinlikle kazanamıyorsun. Bakıyorsun bu çocuğa evde de sıkıntılı. Aile salmış çocuğu akşam gece yarılarına kadar dışarda kimle takılıyor bilmiyorsun. Maalesef çok var böyle çocuk. Bazen gece dışarıda oluyorum bi bakıyorum bizim bu problemlili dediğimiz öğrenciler parkta orda burda geziyor. Ne yapıyorsunuz diye soruyorum geziyoruz diyorlar. Bence aile kesinlikle çok serbest bırakıyor ya da başımdan gitsin diye bakıyor (Asya, 38, İngilizce).

Öğrenci disiplinin çoğu ailevi sebeplerden kaynaklanır. Öğrencinin aile düzeni olmadığı zaman disiplin sorunu çok olur. Kesinlikle sosyal yaşamıyla alakalı ya... Mesela, çocuk o gece uyuyamamıştır, evi soğuktur... O gün huzursuzluk çıkartır, arkadaşlarına zarar verir, karnı açtır, arkadaşını gasp eder, parasını alır, gider yemek yer (Devran, 36, Makine teknolojileri).

Bu bölgenin en büyük sorunlarından bir tanesi parçalanmış aileler. Bizim okulumuzda da bu çokça var. Kimisinin annesi kaçmış başka yere gitmiş, kimisi başka bir kadınla birlikte yaşıyor. Bir öğrencimiz vardı, babası eve başka birini getirdi. Annesi de orada yaşamaya devam ediyordu. Okulumuzda iki öğrenci var mesela farklı ana baba çocukları ama çocuklardan birinin annesi diğerinin üvey annesi falan. Bu gibi durumlar yoğun burada. Dolayısıyla düzensiz bir aile yaşamına sahip çocuklar pek fazla kurallara da uymuyorlar (Adnan, 39, makine teknolojileri).

Disiplin suçlarının oluşmasında aile etkisi öğretmenlerin anlatımında geniş yer tutmaktadır. Ailenin ilgisiz olması, çocuğun beslenme gibi fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayamaması, ailenin rahat ve özgür yetiştirme biçimi, ailenin kural koyamaması, maddi zorluklar, düzensiz aile yaşamı, parçalanmış aile gibi sebepler aileden kaynaklı sebeplerdir. Mevcut çalışmalar (Ereskici, 2006; Tekel, 2020) ailenin olumsuz tutumu, aile içinde fiziksel şiddet olaylarına tanıklık ve öğrenciye yönelik cezalandırma arttıkça öğrencilerin disiplin suçu işleme eğiliminin arttığını savunmaktadır. Bu araştırmada yer alan öğretmenlere göre meslek liselerine gelen öğrencilerin ailelerin çocuk yetiştirme biçimleri genel olarak sorunlu görülmektedir. Veli öğretmen öğrencilerin ailelerinin düşük sosyo-ekonomik durumuna şöyle dikkat çekiyor:

Genelde belli seviyenin altında öğrenciler geliyor. Sosyoekonomik düzeyi düşük, eğitimi önemsemeyen ailelerin çocukları genel olarak burada... Ailelerin bazıları da eğitime ve eğitimciye düşman gibi davranıyor. En ufak bir şey olduğunda “böyle şey mi olur, bu kadar da abartılmaz, kılık kıyafeti sivil geldiyse ne olmuş, bunun yüzünden disipline mi verilmiş” gibi söylemler geliştiriliyor. Çocuğun yanında da böyle konuşunca çocuk daha çok suç işliyor ve gardını alıyor (Veli, 39, Müdür Yardımcısı)

Bu tanıklıklar disiplin suçlarında Bourdieu’nun tanımına referansla kültürel sermayenin etkisini göstermektedir. Bourdieu, ailenin dili kullanma becerisi ve kültürel olarak

eğitime yatkınlığı çocuğun okula uyumunu ve başarısını belirlediğini savunur. Eğitim alanında başarılı olma çoğunlukla aile tarafından özel olarak öğretilmiş kültürel niteliklerin bir sonucudur. İşçi sınıfından gelen çocuklar ailesinden aldığı kültürel kodlarla eğitim ve okul ortamında çoğunlukla güçlüklerle mücadele etmek zorunda kalır (Akt. Yanıklar, 2010). Uyumsuz kültürel kodlarla eğitim ortamında bulunan öğrenciler de, bu araştırmanın bulgularının önerdiği gibi, daha fazla disiplin suı işlemeye meyilli olabilmektedir.

Öğrencilerin disiplin suı işlemelerinde aileden kaynaklı nedenlerin yanında okuldan kaynaklı sebepler de bulunmaktadır. Öğretmenler okuldan kaynaklı sebepleri şöyle anlatmaktadır.

Okuldan kaynaklı sebep de herhalde ders saatlerinin fazlalığı olabilir, ocuk sekiz buçukta okula geliyor akşam beşte çıkıyor okuldan, can mı dayanır buna, biz de yoruluyoruz (Nihat, 38, Mobilya ve dekorasyon).

Bir diğer mesele şu ki sınav mantığı. Öğrencilerin sınavları belli bir zamanda olup bitiyor sreye yayılan bir şey yok. Sınav olmayan süreçte öğrenciler okulu eğlence yeriymiş gibi algılıyor ve disiplin suçları artıyor. Bir de küfürlü konuşma bu bölgede çok yaygın. Küfürlü konuşan bir babanın ananın çocuğu da elbette melek olmayacaktır (Aras, 36, Mobilya ve dekorasyon).

Hadi diyelim ilkokulu çok katmayalım ama ortaokulda disiplinle ilgili bir şey yapılmamış. Öğrenci buraya gelince kendini kurallar içinde boğulmuş hissediyor. Bu da nerden çıktı der gibi bakıyor. Yani tamam küçük çocuklar ama hiç ceza verilmemesini de yanlış buluyorum. En azından sürekli disiplin suı işlemeyi alışkanlık haline getiren öğrencilere ceza verilmeli diye düşünüyorum. ... Bazen eğitim sisteminin içinde boşa kürek ekiyormuşuz gibi hissedip karamsarlığa kapılıyorum. Milli Eğitim Değerler Eğitimi adı altında bir program uyguluyor. Bildiğim kadarıyla sadece kağıt üstünde kalıyor. Bir şeyler yapıldı ama ne yapıldı belli değil. (Veli, 39, Müdür yardımcısı).

Öğretmenler okul yapısını eleştirirken eğitim sistemine yönelik eleştirilerde de bulunmaktadır. Okulda yoğun bir ders saatinin bulunması, günün neredeyse tamamının okulda geçirilmesi öğrencileri ve öğretmenleri sıkmakta ve yormaktadır. Sabahın erken saatlerinde okula giren öğrenciler akşam geç saatlerde okuldan çıkmaktadır. Tekel (2020) de öğrencilerin istenmeyen davranış göstermesinin nedenlerini; ders saatlerinin çok fazla

olması, müfredatın çocuklara cazip gelmemesi, disiplin yönetmeliğinin işlevsel olmaması, ilgili ve ilgisiz öğrencilerin aynı ortamı paylaşmaları gibi eğitim sisteminden kaynaklanan nedenler olarak bulmuştur.

Eğitime dair sorunları dile getiren öğretmenler kalıplaşmış eğitim sorunlarını da dile getirmektedir. Okula devam zorunluluğu bu sorunlardan bir tanesidir.

Bizim meslek lisesine özel olarak söyleyeceğim bunu. Diğer liseler için bilmiyorum. Bizdeki öğrenciler genelde amaçsız geliyorlar, amaçsız geldikleri için okulda zorla duruyorlar, okulu sevmiyorlar. Okulu sevmedikleri için de ne yapacaklar, yani boş kaldığı zaman kendilerini böyle ön plana çıkarmak için böyle disiplinsiz davranışlar yaparak kendilerini göstermeye çalışıyorlar. Bizim en büyük sorunumuz zorla çocukların okuması, zorla okula gönderilmeleri ve bizimkilerin seviye olarak belki beceriye dayalı bir eğitim olsa beceriye dayalı eğitim olduğu zaman çocuklar daha az sıkılıyorlar ve bu disiplinsiz davranışlar daha az oluyor. Bu okulda zorla edebiyatı matematiği öğretmeye kalkarsak disiplin suçu olur tabiki. Ben bile teorigi az tutup uygulama yaptırıyorum çoğunlukla. Bunu daha çok seviyorlar, gözle görünen bir ürün çıkartmaları onlar için çok motive edici. Çocuk ben fabrikada çalışacağım diye düşünüyor, ne yapsın aruz veznini, ne yapsın bilmem ne savaşını. Hiç bir yerde işime yaramayacak ve karşıma çıkmayacak diye düşünüyor belki de. Çoğu anne babasının zorlamasıyla geliyor. Şimdi sorun çocuklara lise diplomasını ne yapacaksın diye emin olun çoğu ehliyet alacağım diyecektir. Çocukların en büyük amaçlarından biri ehliyet almak (Hasan, 43, Bilişim).

Eğitimin akademik becerisi yüksek olan bireylere göre kurgulanması eğitim sisteminin en büyük sorunlarından birisi olarak görülmektedir. Bourdieu'a (2006a) göre işçi sınıfı çocukları da yanıltıcı bir şekilde bu sistemde başarılı olabileceklerine inandırılırlar ve seçkin zümrenin baskın kültürü yeniden üretilmeye çalışılır. Giddens da (2012) benzer şekilde işçi sınıfından çocukların okula başladıklarında yabancı bir kültürün içine düşmüşlüklerle daha fazla kültürel çatışma içine girdiklerini savunmaktadır. Bu çocuklar akademik başarıya ulaşma konusunda daha az motivedir, nitekim lise sonrasında önlerinde görünen ücretli işçi olarak çalışmaya başlayacak olmaları onları amaçsız kılmaktadır. Akademik beceriye sahip öğrenciler için kurgulanan eğitim sisteminin benzeri akademik becerisi düşük olan öğrencilerin yoğun olarak bulunduğu meslek liselerinde de sürdürülmektedir. İşçi sınıfı ailelerden gelen öğrenciler bu okullarda zeki

olmadığını ve akademik anlamda başarısız oldukları öğretilerek fabrikada işçi olmaya hazırlanmaktadır. Bu şekilde ailelerinden aldıkları başaramama duygusu ve işçi olma inancı yeniden üretilmektedir. Bir rehber öğretmen olarak mesleki deneyimimde ve araştırma sahasında yaptığım gözlemlerde eğitim gören öğrenciler arasında beyaz yakalı olma hayali kuran öğrenciye rastlamamıştır. Hasan öğretmenin ifade ettiği gibi çoğu öğrenci eğitim hayatı ile ilgili amaçları sorulduğunda ehliyet almak ya da iyi yerlere gelmek gibi tanımını yapamadığı yüzeysel cevaplar vermektedir.

Öğrencilerin okuldaki başarısızlığının disiplinsiz davranışlara yol açtığını ifade eden başka tanıklıklar da vardır. Saadet öğretmen öğrencilerin akademik alanda başarısız olduğunu şöyle dile getirmektedir.

Bence en büyük nedenlerden bir tanesi okul başarısı. Bu çocukların okul başarısı yok. Hep kalburun en dibinde olan çocuklar. Okulda olmaya dair bir gaye taşımıyorlar. Hatta bence bazıları neden burada olduklarını bile algılayamıyorlar. Bir yerde bulunmanızın amacını kavrayamadıysanız zaten orada problem yaşamanız olası. Zaten kültür derslerinde yaşanan disiplinsizlikler meslek derslerinde çok yaşanmıyor. Çünkü mesela orada öğrenci mobilyacı olmak istiyor öğretmenin anlattıklarını dikkatle dinliyor. Ya da makine bölümünde makineleri kullanmak, robotik kolu kullanmak, bir ürün çıkarmak çocuğa daha cazip geliyor. Yarın iki gün sonra fabrikada çalışacağını biliyor çocuk (Saadet, 39, Türk dili ve edebiyatı).

Mevcut araştırmalar meslek liselerinde akademik başarının düşüklüğüne ve bu durumun disiplin suçlarına olan etkisine dikkat çekmektedir (Toytok ve Yıldırım, 2018; Cihan ve Cihan, 2021). Meslek dersleri ön planda tutulurken teorik olarak görülen kültür dersleri ikincilleştirilmektedir. Meslek derslerinde öğrencilere verilen bilgiler emek sürecinde kullanıma uygun bir şekilde teknikleştirilerek verilmekte ve öğrenciler tarafından daha hayata dair bulunmaktadır (Cihan ve Cihan, 2021: 17). Çalışma yaşamında işe yarar ve dolayısıyla ekonomik kaynağa dönüştürülebilir bu bilgileri veren meslek dersleri ile kültür dersleri arasında yaratılan hiyerarşi sonucu kültür derslerinde daha çok disiplin suçu yaşanmasına etki etmektedir. Nitekim, öğrencilerin başarısız hissettiği edebiyat ve İngilizce gibi derslerin öğretmenleri, Erkul ve Dalgıç'ın (2014) araştırmasına benzer şekilde, derslerdeki başarısızlıktan kendilerini tükenmiş hissettiklerini ifade etmişlerdir. Tükenmişlik yaşayan öğretmenler belli bir zaman sonra duyarsızlaşmakta ve dolayısıyla öğrencilere olumsuz yaklaşabilmektedir. Bu araştırma kapsamında yapılan görüşmeler de

öğretmenlerin kendi konumlarını ve amaçlarını sorguladıklarını düşündürmektedir.

Öğretmenler meslek liselerinde var olan eğitim ile ilgili eleştirilerin yanında öğretmenlerden kaynaklı nedenlerin de bulunduğunu ifade etmektedir.

Öğretmenler bazen kural koymasını bilmiyorlar. Çok sıkı fıkı ilişki kuruyor öğrenciyle o öğretmenle problem yaşamıyor ama diğer öğretmene gidip o şekilde davranmaya çalıştığı zaman o öğretmen tepki gösteriyor. Yani bizim çocuklar çok aradaki mesafeyi ayarlayabilen çocuklar değilki (Asya, 38, İngilizce).

Öğretmenlerin öğrenciden öğrenciye değişen tutarsız ilişki kurma biçimleri öğrencilerin öğretmenlerle kuracağı ilişkide kararsızlık yaşamalarına sebep olmakta ve bu durum disiplin problemlerini artırmaktadır. Mevcut kaynaklarda öğretmenlerin bir öğrenciyi önemseyip diğerini önemsememe, öğrenciler arasındaki ayrımcılık davranışı, öğrenciyi aşağılama ve öğrenciyle dalga geçme, katı hiyerarşik tutum, aşırı yönlendirici davranıp öğrenciye alan tanımama gibi durumlar disiplin problemlerini artırıcı etkiye sahip olduğu ifade edilmektedir (Elma, 2016).

Öğrencilere sorumluluk verilmemesi de öğretmenlerle ilgili diğer sebep olarak işaret edilmektedir.

Birincisi öğrenciye bence yeterince sorumluluk verilmiyor çünkü bir öğrencinin sorumluluğu sabah okula gelip akşam gitmek olmaması lazım. Bu çocuğa sorumluluk verirseniz o işi ciddi bir şekilde yapma gereği hisseder çünkü bu çocukların mesela yaşadığımız bölge için düşünelim birçoğu fındıkta çalışıyor yazın, eminim bu çocuk fındıkta gösterdiği ciddiyetin onda birini okulda göstermiyordur. Çünkü sonuçta bir ürün alıyor ve bir işle uğraşıyor onun için çocuklara gerçek manada sorumluluklar verilmesi lazım (Aras, 36, Mobilya ve dekorasyon).

Tekel (2020) yaptığı araştırmada öğretmenlerin klasik yöntemlerle ders işleme ve sadece öğretim yapılması ve teorik dersleri anlatım öğrencileri sıkıldığını ve disiplin vakalarını artırdığını bulmuştur. Aras öğretmen örneği de bu çalışmayı destekler niteliktedir. Aras öğretmen öğrencilerin ürün aldığı ve yaşamın içinde yer alan işlerde daha başarılı ve daha ciddiyet sahibi olduğunu ifade etmektedir. Dünya’da eğitim daha yaşamın içinden ve yaşam becerilerine dönük değiştirilirken Türkiye’de kalıplaşmış becerilere, tek düze ezbere dayalı bir şekilde devam etmesi eleştiri konusudur. Kalıplaşmış ve tek düze şekilde verilen eğitimin faydası ve öğrencinin aidiyet hissine

olumsuz etkisi eleştirilmektedir.

Meslek liselerinde görülen disiplin olaylarının kültürel öğeler barındırdığını dile getiren örnekler bulunmaktadır. Yasemin ve Selim öğretmen disiplin olaylarının oluşmasında payı olan kültürel durumları anlatmaktadır.

Buraya en yakın mahalle [mahallenin adı yazılmıyor] mahallesi. Bu mahallenin iyi olmadığını biliyorum. Yaşam tarzları çok farklı. Şiddet olayı normal orada. Geçen bir arkadaştan duydum, burada genelde her ailenin bir düşmanı olurmuş. Hatta yabancı birini gördükleri zaman mahallede hemen kim olduğunu öğrenmeye çalışırlarmış. Oranın çocukları genelde bizim okula geliyor. Dolayısıyla suç oranı da biraz fazla oluyor... Bu çocuklar oturuyorlar akşam ailelerle birlikte mafya dizileri izliyor. Bir ara kurtlar vadisi vardı, şimdi onun versiyonları. Adam öldürme, racon kesme falan. Çocuklar hatta aileleri bile bu dizilerdeki karakterlere özeniyor. Sorun mesela çoğuna, ya polis olmak istiyordur ya JÖH ya PÖH derler. Hep şiddetle alakalı şeyler. Tamam asker olsun, polis olsun bizim için önemli meslekler ama bu çocuklar ilgileri bu meslekte olduğu için seçmiyor, içindeki şiddet dürtüsünü bir şekilde güzelleyebileceği ve topluma kabul ettirebileceği için bu meslekleri istiyorlar bence (Yasemin, 37, mobilya ve dekorasyon).

Bu da sanırım kültürel bir durum. Bir öğrencim vardı, bir cümlesi oldu. Arkadaşıyla kavga etmişti neden yaptın diye sordum. Gülerek “Biz Karadenizliyiz hocam” dedi. O zaman suratında ilginç bir gurur ifadesi de vardı gibi hissettim. Çok garip geldi bana. Burası Karadenizlilerin yoğun olarak yaşadığı bir yer. Zamanında neneleri dedeleri Trabzon, Giresun, Ordu’dan göçüp gelmiş. Anlatıldığı kadarıyla da hep oralarda suç işleyip öldürülmekten korkanlar bu tarafa göç etmiş. Bir şekilde şiddet aktarılıyor nesilden nesile. O zaman suç işleyen nenenin dedenin torunları bugün okul kurallarına da uymuyor. Aileden bu şekilde yetişen öğrenci genelde iyi bir liseye gidemeyip buraya geliyor. Sonra suçun önü alınmıyor (Selim, 41, Mobilya ve iç mekan tasarımı)

Bölgede yaşayan kişilerin yoğun olarak şiddet ve şiddetle ilgili edimleri kolaylıkla gerçekleştirebildiğini ve bunu benliklerine yerleştirdikleri düşünülmektedir. Bu durum okuldaki, özellikle şiddet ile ilgili disiplin olaylarını artırmaktadır. Öğrencilerin ailelerinden kendi davranışlarına eklemledikleri şiddet davranışı okulda da devam ettiği ifade edilmektedir. Medya etkisi de şiddet davranışını körüklemektedir. Gençlerin

çoğunlukla aileleri birlikte şiddet içerikli medya dizileri izlediği ve bu durumun davranışlarına yansıdığı vurgulanmaktadır. Ereskici (2006) meslek liselerinde disiplin problemlerinin nedenlerini araştırdığı çalışmasında ailede şiddet içerikli, mafyavari diziler izleme sıklığı da öğrencilerin disipline aykırı davranışta bulunma eğilimini artırdığını bulmuştur. Özellikle sosyoekonomik düzeyin düşük olduğu ailelerde bu gibi şiddet içeren medya yapımlarının sıklıkla tercih edildiğini ve bunun da çocuklarda şiddet davranışını artırdığını ortaya koymuştur. Araştırmanın başka bir bulgusunda ise aile içinde dövülen, kötü söz söylenen, bağırılan veya şiddete tanıklığı olan öğrenciler daha fazla disiplin olayına karışmaktadır. Yasemin öğretmen çoğu öğrencinin asker olma hayali kurduğunu ve hatta savaşma teknikleri açısından özel yetiştirilmiş birimlerde yer almanın hayalini kurduğunu anlatmaktadır. Medyada son yıllarda çeşitli asker dizileri öğrencilerin bu isteklerini artırmış olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca rehber öğretmenlik görevimde okullarda öğrencilerle yaptığım görüşmelerde şiddete eğilimli olan öğrencilerin geleceğe dair meslek hayalleri polislik, askerlik gibi şiddet olgusunun kutsal bir zemine taşındığı meslekler olduğu görülmüştür. Öğrenciler şiddet olgusunu meşru bir zemine taşımaya çalışmakta ve içselleştirmektedir. Bu durum meslek lisesi öğrencileri arasında oldukça yaygın görülen bir durumdur. Bunun yanında ailelerin yaşadığı göç gibi insan hayatında ağır bir etkisi olan olaylar da öğrencilerin şiddet davranışlarını etkilemektedir. Selim öğretmen bölgede yoğun olarak Doğu Karadeniz bölgesinden göç edenlerin yaşadıklarını ifade etmiştir. Göç etme nedenleri de çoğunlukla şiddet içeren durumlara dayanmaktadır. Bu şiddet nesilden nesile geçen ve devam eden bir nitelik taşımaktadır. Selim öğretmenin örneğinde öğrenci etnik kökenini şiddet ile birleştirmektedir ve bundan haz duymaktadır. Bu gibi durumlar öğrencilerin okulda şiddet davranışları göstermesine zemin hazırlamaktadır.

Meslek liselerine yönelik çevre algısı ve etiketlenme disiplin suçlarını artırdığı düşünülmektedir. Şerafettin öğretmen meslek lisesine dair algıyı anlatmaktadır.

Bir de ÇPL algısı var tabi. Halkta orası ÇPL orada bu bu suçlar işleniyor. Şöyle tekinsiz bir yer, böyle tekinsiz bir yer diye konuşmalar var. Algı bu yönde (Şerafettin ,35, müdür yardımcısı)

Meslek lisesinin çevrede “tekinsiz yer” olarak etiketlenmesi öğrencilerin suça yönelmesinde etkisi bulunmaktadır. Araştırma yapılan okullara dair halkın algısı “oraya çocuk gönderilmez”, “meslek lisesini mi gideceksiniz” gibi ifadelerde ortaya çıkmaktadır. Bu durum bazen öğretmenler tarafından da gerçekleştirilmektedir. Ortaokul

kademesinde ya da ilkokul kademesinde eğitim veren öğretmenler meslek lisesine gitmeyi psikolojik şiddet unsuru olarak kullanmakta ve öğrencileri bu yolla disipline etmeye çalışmaktadır. Bazı öğretmenlerin öğrencilere kızgınlıklarını ifade ederken “sizin sonunuz ancak meslek lisesi” söylemini kullandıkları görülmüştür. Bu durum öğretmenler için hem disipline etme yöntemi hem de meslek liselerini etiketleme olarak görülmektedir. Öğrencilerde de bu algı devam etmektedir. Okullarda problem davranış gösteren öğrencilere sorulduğunda “ben meslek lisesine gideceğim” cevabı sıklıkla alınmaktadır. Aynı zamanda diğer öğrencilerin bu gibi öğrenciler üzerinde “ben seni meslek lisesine gidersen görürüm” gibi ifadeler kullanarak zorbalık yapıldığına şahit olunmuştur.

Öğretmenler öğrencilerin disiplin suçu işleme sebeplerinde çoğunlukla aile özelliklerinin etkili olduğunu düşünmektedir. Öğretmenlere göre ailenin çocuk yetiştirme biçimi, sınır koyamama, parçalanmış aile ve ailenin eğitime bakış açısı disiplin suçunun nedenlerinde ön plana çıkmaktadır. Bunun yanında ailenin kültürel özellikleri, geçmişte yaşadığı göç etkisi, etnik köken özellikleri ve göçün nedenlerine yönelik etkenler de öğrencinin davranışlarını etkilemektedir. Öğretmenlere göre meslek liselerindeki öğrenciler derse ilgisiz davranmakta, akademik anlamda bir amaç taşımamakta ve öğrenciler gelecek yaşamlarında üniversite ya da akademik hayaller taşımamaktadır. Öğrencilerin çoğunluğu bir fabrikada işçi olarak çalışacağını düşünerek meslek derslerine daha ilgili davranmakta ve kültür derslerinde daha fazla disiplin suçu işlemektedir. Meslek liselerinin tekinsiz yer olarak etiketlenmesi, meslek liselerine yönelik ilgiyi azaltmakta ve tercih eden öğrencilerin davranışlarını da etkilemektedir. Bunun yanında öğretmenler de genel olarak öğrencileri başarısız, kültürel olarak alt sınıfta olarak etiketlemektedir.

4.4. ÖĞRETMENLERİN DİSİPLİN OLGUSU KAVRAMSALLAŞTIRMASI

Araştırmanın bu bölümünde meslek liselerinde çalışan öğretmenlerin disiplin olgusuna yönelik kavramsallaştırmaları üzerinde durulmuştur. Öğretmenlerin disiplini algılama biçimleri, öğrencilerle disiplin içeren ilişki kurma yaklaşımları, disiplin olgusuna yönelik amaç tanımlamaları okulda sürdürdükleri disiplin pratiklerinin anlaşılmasında önemlidir. Bu bağlamda öğretmenlerle yapılan görüşmeler neticesinde disiplin olgusuna yönelik tanımlamalar, öğrencilerle kurdukları disiplin içeren ilişkiler, disiplinin amaçlarına yönelik düşünceleri betimlenmeye çalışılmıştır.

4.4.1. Disiplin Olgusuna Yönelik Tanımlamalar

Öğretmenlerin disiplin olgusuna yönelik tanımlamaları onların sürdürdükleri disiplin pratiklerini ve disiplin olgusu ile kurdukları ilişkiyi anlamada önemlidir. Aynı zamanda okulun kurumsal disiplin pratiklerine yönelik bazı betimlemeler bu tanımlar sayesinde ortaya çıkacaktır. Öğretmenler disiplin kavramını; “var olan düzeni korumak”, “belirlenmiş kurallar çerçevesinde davranışlarını yönlendirmek”, “en yüksek verimliliği elde etmeyi sağlayan davranışlar”, zaman yönetimi sağlamak, bireyi fiziksel ve ruhsal olarak korumak, öğrenme ortamını daha işlevsel hale getirmek, adap ve görgü öğretmek, sorumluluk öğretici bir yapı olarak tanımlamıştır. Bunun yanında öğrenciler açısından korku oluşturan ve ceza veren, öğrencileri kukla gibi yöneten ve baskı kuran, insanları belli bir tip insana dönüştürüp ehlileştirmeye yarayan bir yapı olarak da tanımlanmıştır. Öğretmenlerin çoğunluğu disiplin tanımlamalarında öğretim ortamında huzuru sağlama, huzursuzluk çıkaran unsurları bertaraf etme olarak tanımlamıştır. Bu tanımlamalardan anlaşıldığına göre öğretmenler öğrenme ortamlarının daha kontrollü ve düzenli olması için disiplinden yararlanmaktadır. Disiplin ve düzeni sağlayamadıklarında verimliliklerinin de engellendiğini düşünmektedirler. Öğretmenlerin okul ortamındaki ve toplumsal yaşamdaki disiplin tanımlamalarına ait örnek ve düşünceleri aşağıda sunulmuştur.

Birçok öğretmen disiplin tanımlamasını düzen sağlama, düzeni koruma üzerine gerçekleştirmiştir. Düzen sağlama ve düzeni koruma ile ilgili görüşlerini öğretmenler şöyle anlatmaktadır:

Disiplin deyince aklıma düzeni sağlama geliyor. Yani bir kurumda işleyişin sağlıklı bir biçimde yürüebilmesi için bir takım kurallar çerçevesinde herkesin, öğretmen de dahil olmak üzere herkesin o kurallar çerçevesinde davranışlarını kendince yönlendirmesi geliyor (Ramazan, 43, Müzik).

Bulduğumuz yer meslek lisesi olduğu için özellikle öğrencilerin hem sağlığı olsun hem fiziksel olarak hem ruhsal olarak sağlıklarını korumak, bir düzen içerisinde bunu sağlamak için disiplini kullanmamız gerekiyor. Eğitim anlamında da aynı şekilde belli bir disiplinli çalışma yapmamız lazım ki işte öğrencilerin öğrenim durumlarında düzenli olsun iyi olsun, örnek vermek gerekirse işte sınıf içerisinde sürekli dersin akışını bozan bir öğrenci varsa eğitimi de sıkıntıya sokacaktır. Yani öğrenmeyi de sıkıntıya sokacaktır (Veli, 39, Müdür Yardımcısı).

Görüşülen öğretmenler alanyazındaki tanımlamalara benzer şekilde (örn. (Başaran, 2006; Kahveci, 2012; Sarpkaya, 2005) düzenin korunması ve devam ettirilmesine atıfla disiplin kavramını kullanmaktadır. Öğretmenler okulda kendilerini hakim gücün eyleyicisi varsaymakta ve öğrencileri disipline edecek tek unsur kabul etmektedir. Buna göre okul yaşam alanında öğrencilerin verilecek eğitimi nitelikli bir şekilde alabilmeleri için düzenin var olması gerektiğini savunmaktadırlar. Düzeni sağlamak ve devam ettirmek için; öğrencileri korumak, sağlıklı olmalarını sağlamak, adaleti sağlamanın gereğine işaret etmektedirler. Disiplin kavramı öğretmenler tarafından çoğunlukla okulda düzeni ceza ile sağlayan bir yapı olarak kabul edilmektedir. Bu odağın yanı sıra disiplinin verimlilik yönüne de referans verilmektedir.

Ya benim için disiplin verimlilik demektir. Yani eee kişinin kendine zarar vermeden gerek psikolojik gerekse vücutsal bütünlüğüne zarar vermeden yaptığı işten zevk alarak verimli olarak zamanı çok güzel kullanması. Zamanı güzel kullanması lazım ki devletine milletine ve kendine faydalı olacak işler yapsın. Mevzu bu aslında, disiplin bunun için gereklidir ... (Rüstem, 49, Makine teknolojileri öğretmeni).

Öğrenciyi bir “malzeme” olarak tanımlayan Rüstem öğretmen kendisini kalitesiz bir malzemeyi işleyerek daha kaliteli bir malzemeye dönüştüren zanaatkar olarak hayal etmektedir. Sonuç olarak ortaya çıkan ürünün devlete itaat etmesini ve devlet için faydalı bir şekilde varlığını sürdürmesini sağlaması disiplinin hedeflerinden birisi olarak görmektedir. Öğretmenlerin de iktidarın yeniden üretiminde masum olmadığını savunan Althusser’e (2000) göre eğitim kurumlarında çalışan öğretmenler hakim egemen sınıfın pratiklerini öğrencilere benimsetme rolünü üstlenirler. Öğretmenler bu rollerini yerine getirirken kapitalist ekonomik düzenin istediği şekilde işçi olacak öğrencilere verimlilik ve faydalı olmalarını sağlayacak şekilde terbiye ettiklerini söylemektedir.

Öğrenme ortamının uygunluğunu sağlama öğretmenlerin değindikleri diğer konu başlığıdır. Bu konuda öğretmenler görüşlerini şöyle dile getirmiştir.

Bir sınıf ortamında eğer ki bir disiplin yoksa, disiplindeki kastım, burada şöyle değerlendiriyorum hani kuralları öğretmek ve çocukların, öğrencilerin ve öğretmenin sınıf içerisinde kurallara uyması olarak değerlendiriyorum. Öyle ki sınıf içinde gerçekleştireceği eğitim öğretim disiplin olmazsa gerçekleştiremeyeceğini düşünüyorum. Yani eğitim öğretim vermeyi

kolaylaştıran bir olgu olarak değerlendiriyorum ben disiplini (Saadet, 39, Türk Dili ve Edebiyatı).

Okulda genel itibariyle derste disiplin sağlanır. Sağlanmalı da. Derste disiplin olmazsa öğrenme olmaz, öğrenme olmazsa eğer çocuk gider ders dışında öğrenir. Ondan sonra ne olur ekranlarla öğrenme olur. Bu da zararlı davranışlara yol açar. Eğer öğrenme ortamı olacaksa bu da okullarda disiplinle olmalı bence. Bunu yaparken de aşırıya kaçmadan yapmalıyız. Aşırıya kaçılan disiplin de öğrenciyi soğutur (Adnan, 39, Makine Teknolojileri).

Yani şimdi meslek lisesi gelen öğrencilerimiz hani belirli bir puanın altında kalıyorlar bazılarının işte ekonomik seviyesi düşük hani sınıfta nasıl davranacağını bilmeyen öğrenciler var hani bu öğrencilerin dersin huzurunu bozmasını engellemek için arkadaşlarına zarar vermelerini engellemek için disiplin kesinlikle meslek liselerinde olması gereken en önemli şey... (Devran, 36, Makine Teknolojileri).

Görüşülen öğretmenler öğrenme ortamının uygunluğunu sağlayamazlarsa okulun en büyük amaçlarından öğretime zarar verileceğini düşünmektedirler. Okul alanında disiplin kavramına odaklanan ve buna yönelik tanım üreten öğretmenlerin yanında disiplin kavramını tanımlarken toplumsal alanda disipline yönelik tanımlamalar da yapılmaktadır.

Disiplin bence kendini ve hayatını kontrol edebilme becerisi... Bir kişi hayatını bir düzen içinde götürebiliyorsa disiplinlidir. Disiplinsiz bir hayatı varsa oradan oraya savrulur durur, başarılı olmaz ne kendi yaşamında ne de iş yaşamında (Asya, 38, İngilizce).

Aslında iki yönlü bakmak gerekiyor sanırım disiplinin tanımına. Bir okul bazında değerlendirmek gerek, bir de toplumsal yönde. Toplumsal yönünü söyleyecek olursam sanırım bir düzen sağlanması, insanların belli bir yönde yönetilmesi için oluşturulmuş bir takım kurallara uyma olarak tanımlayabilirim. Sonuçta toplum yönetiliyor ve belli bir tip insan elde edilmeye çalışılıyor ve bunun için de bir takım kurallar oluşturuluyor. Bir nevi ehlileştirme. Okul için de bunu söyleyebiliriz aslında. (Yasemin, 37, Mobilya ve Dekorasyon)

Görüşülen çoğu öğretmenden farklı olarak Selim öğretmen ise disiplini tanımlarken pozitif anlam yüklemektedir.

Yani bence okulda disiplin dediğimiz şey öğrencinin halinden anlama, onunla empati kurma ve bir de kuralları düzgün anlatma. Öğrenci ile iletişiminiz düzgün olunca ve öğrenci ile birebir iletişimde olumlu model olursanız, zaten öğrenci sizin ağzınızın içine bakıyor. Kuralları da net bir şekilde anlatırsanız öğrenci kuralları içselleştirip uyguluyor. (Selim, 41, Mobilya ve dekorasyon).

Selim öğretmen kuralları belirlerken öğrencinin kişisel durumunu, ruhsal ve psikolojik durumunu göz önünde bulundurmak ve öğrenciye görelilik ilkesi ile kuralları belirlemek, kuralların öğrenciye iyi bir şekilde açıklanmasının pozitif bir disiplin getireceğini savunmaktadır. Rüstem öğretmen de disipline pozitif bir anlam yüklemektedir ve öğrencilerle iyi ilişkiler kurmanın disiplin konusunda etkili olduğunu vurgulamaktadır.

Aslında disiplinin önünde bu sevgi olması lazım, sevdiği zaman belli sorumlulukları yerine getirir çocuk, korktuğundaysa hata yapar ve o hatanın önüne geçemezsin ama severse o sevgiyi kaybetmekten korkar. Önce sevgiyi vereceğiz sevginin karşılığında da bu çocuk sizi kabullenmiş olacak. Yeri gelecek beyler sessiz olalım, ablalar sessiz olalım denildiğinde hop diye kesebileceksiniz ama bu sevgi benden özveri istiyor biraz. Aslında sıcak ve samimi bir ilişki kurmak öğretmenin disiplini diyebiliriz bence. Böyle olunca da yükün ağır oluyor, genelde öğretmenlikte bu yükü aldığın zaman çok uğraşırsın, birçok öğretmenimiz de bundan kaçır. Çünkü mükellefiyete ağırdır. Gece saat 12’de telefon çalacak, hocam benim kız arkadaşım vardı ne yapacak oğlum yarın konuşsaydık diye söylersin ama o anlatmaya başlamıştır bile. Yani bir noktada aslında insanlara psikolojik danışmanlık yapmak zorunda kalıyorsunuz işin özü bu (Rüstem, 49, Makine teknolojileri).

Rüstem öğretmen disiplini sevgi vermek olarak tanımlamaktadır. Öğrencinin problemleriyle günün her saati ilgilenme, öğrencilere adeta “Güzin Abı” rolüyle yaklaşma ve öğrencinin her zaman ulaşacağı bir danışman olmayı disiplin kurmayla ilişkilendirmektedir.

Öğretmenlere sorulan bilgi sorularından birisi disiplini açıklamaları ve kavramsallaştırmalarıdır. Alınan yanıtlar öğretmenlerin disiplin kavramını toplumsal yaşamda ve okulda disiplin olarak ayırdığını göstermektedir. Düzeni korumak, düzenin devam etmesini sağlamak, öğrencileri korumak, sınıf içi huzuru tesis etmek, verimlilik sağlama, yapılandırılmış bir eğitim sunma, öğrencileri bir taş işler gibi işleme, devlete

faydalı hale getirme gibi tanımlamalar okulda disiplini tanımlarken kullanılmaktadır. Bunun yanında okulda cezalandıran, öğrencileri korkutan bir yapı olarak da tanımlanmaktadır. Toplumsal yaşamda disiplin tanımlamaları da yine düzen sağlama, insanları yönetme, tek tip insan oluşturma, gerçek hayatın provası gibi tanımlamalar yapılmaktadır.

4.4.2. Disiplinin Amaçları

Öğretmenlerin disipline neden ihtiyaç duyduğu ilgili görüşleri sorulmuştur. Kurallara uyma ve düzeni sağlama öğretmenlerin yoğun olarak ifade ettiği konulardandır. Öğretmenlere göre disiplin olgusu düzen sağlama ve kurallara uymayı öğretmeyi amaçlamaktadır.

Disiplin kurallara uymayı öğretir. Bunu amaçlar bence. Yani disiplin olmasaydı mesela sabah çocuk kalkar istediği saatte istediği zaman gelir, istediği zaman sınıfa girerdi. Bir düzen olmazdı. Herkes aynı saatte burada olacak ki bir düzen olsun. Ya da istediği kıyafeti giyer gelirdi. Kimisi göbeği açık giyer, kimisi kısa şort giyer, saçını uzatır, saçını kazıtır. Ama her şeyin bir ölçüsü var, ve o ölçüyü kaçırmamayı sağlar bence disiplin (Veli, 39, Müdür yardımcısı).

Düzeni sağlama, kurallara uyma, kaosu bitirme, ölçülü davranma, statü belirleme öğretmenlerin vurguladıkları noktalardır. Öğretmenler disiplin sağlayarak öğrencilere düzenli olmayı, vaktinde girip çıkmayı, açık giyinmemeyi ve konumunu bildirmeyi amaçlamaktadır. Ağın da (2019) çalışmasında benzer şekilde öğretmenlerin disiplini düzeni koruma, hiyerarşik yapıyı kabul etme ve üretme, çevreye uyumu sağlama gibi kavramlarla ilişkilendirdiklerini bulmuştur. Ramazan öğretmen görüşlerinde okulda disipline edilmenin toplumsal yaşamda devletin otoritesini kabullenmeyi de sağladığını ifade etmektedir. Okullar nitelikli emek gücünün üretimi dışında egemen sınıfa uyumu ve itaatin içselleştirildiği ideolojinin içselleştirilmesini sağladığını ifade etmektedir (Sayılan, 2017). Okul mikro bir toplum olarak görülmekte ve okulda disipline edilen okulun kural ve normlarına uymayı öğrenen öğrenciler mezun olduktan sonra da toplumsal normlara uyumu geliştirecektir.

Saadet öğretmen de benzer şekilde okuldaki disiplin uygulamalarının öğrencilerin hayatı prova etmesini sağladığını ifade etmektedir.

Disiplin çocukları hayata hazırlıyor. Okuldaki disiplin ve öğretiler aslında çocukların kuracakları hayatın bir provası bence. Sabah kalkıp işe gitmek, iş yerinde görevlerini yerine getirmek, evlilik hayatında alacağı sorumluluklar... Hepsini prova ediyorlar okulda. Bunları sağlayabilmek için okulda disiplin var. Okulda disiplin olmazsa bence ne iş hayatında başarılı olurlar ne de evlilik hayatlarında. Bence disiplin kavramının en büyük rolü hayatın provası olmasıdır. Şimdi biz bu çocukları eğitmeliyiz disiplinli bir şekilde ki bu çocuklar da kendi çocuklarını ona göre yetiştirsinsinler, eğitim versinler (Saadet, 39, Türk Dili ve Edebiyatı).

Disiplinin öğrencileri iş hayatına hazırlamasını öğretmenler sıklıkla dile getirmektedir. Öğrencilerin yetişkin hayatında karşılaşacakları iş yaşamı, evlilik yaşamı gibi konularda öğretiler sunduğunu vurgulanmaktadır. Althusser, okullarda öğrencilere genel kültür, toplumsal görgü ve terbiye kuralları ile birlikte iyi bir işçi olmanın yolları öğretilirken temelde toplumsal işbölümünün ve hiyerarşinin kabulü ile egemen sınıfın düzeninin getirdiği kurallara itaatin yeniden üretildiğini savunur (Althusser, 2000). Devran öğretmen sunduğu örnekte disiplinin otoriteye itiraz etmeme ve boyun eğme amacını taşıdığını ifade etmektedir. Öğretmenden ceza alan öğrenci devlet otoritesinin toplumsal yaşamdaki görünümü olan polisler karşısında da itiraz etmeyecek, boyun eğecektir.

Meslek liselerinde disiplin sayesinde öğrencilerde bedenın hakimiyeti de sağlandığını söyleyen Aras öğretmen, hatasız davranma üzerinde durmaktadır.

Disiplin sayesinde öğrenciler hata yapmamayı öğreniyorlar. Hata yaptıklarında bunun bir karşılığı olacağını kavıyorlar. Bu çocuklar makine başlarında çalışacaklar makine başında hata demek bazen Allah korusun ölüm demek. Şimdi disiplin almalılar ki ilerde hata yapmamayı öğrenebilsinler. Bir nevi önleyici bir mekanizma gibi düşünebiliriz. Şimdiden davranışlarına, hareketlerine işlesin ki bunu normal hayatta ya da iş hayatında da kullanabilsinler. El hareketleri, beden hareketleri bile belli bir disiplinle olması gerekiyor ki artık fabrikada çalışırken otomatik hale gelsin ve kendi dikkati dağılsa bile o bedeni onun zarar görmesine izin vermesin (Aras, 36, Mobilya ve dekorasyon).

Bowles ve Gintis'e göre (1977) işçi sınıfı çocukları işçi sınıfına özgü ekonomik ve toplumsal rolleri öğrenirler. Okullar işçi olacak öğrencilere, talimatları dinlemeyi, dakik olmayı, üstlere saygı ve itaati öğretmektedir. Aras öğretmen de disiplin sayesinde iş

yerlerine iyi bir işçi yetiştirildiğini ifade etmektedir. Öğrencide oluşturulan disiplinli davranış sayesinde öğrencilerin beden hakimiyeti sağlanmakta ve hareketleri otomatikleştirilmektedir. Burada öğrencilerin robotlaştırılmasından bahsedilmektedir. Foucault da (1992) iktidarın disipline etmekteki amacı beden hakimiyetini sağlayarak bireyi tabi kılması ve bağımlı, idmanlı, itaatkar ve yararlı bedenler üretmek olduğunu söylemektedir. Meslek liselerinde de işçi sınıfına özgü pratikler öğretilerek bedenler iş gücü sermayesinin istediği şekilde yetiştirilmektedir

Devletin devamının sağlanması ve otoritesinin hissettirilmesi okul disiplinin amaçlarından biri olarak görülmektedir. Nihat öğretmen bu konuda görüşlerini şu şekilde dile getirmektedir.

Disiplin toplumun her bir ferdi için gerekli. Öğretmen için de geçerli. Ben disiplinli olmazsam öğrenciye yol gösteremem. İstedğim saatte derse girip canım sıkıldığında çocukları çıkartırsam o çocuklara dakikliği öğretemem. Sonuç olarak çok önemli bir iş yapıyoruz. Öğretmenlik kutsal ve önemli bir meslek. İnsan yetiştiriyoruz. Ülkenin ve devletin selameti biz öğretmenlerin elinde (Nihat, 38, mobilya ve dekorasyon)

İnsan yetiştirdiklerinden bahseden Nihat öğretmen öğretmenleri okulda devlet adına kutsal görev yürüten bir konumda görmektedir. Nihat öğretmen ifadelerinde hem devleti hem de öğretmenleri kutsallaştırmaktadır. Eğitim faaliyetleri ve disiplinle kutsal devlet mekanizmasının devamını sağlamayı amaçlamaktadırlar.

Erdem öğretmen disiplinin esas amacının öğrencilerin benliğini olumlu yönde şekillendirmek ve yaşam becerilerine katkıda bulunmak olduğunu ifade etmektedir.

Aslında disiplinin amacı yaşam becerilerini öğretmektir. Ama bu öğretmenin tavrından, okulun ikliminden, okulun öğretmenlerinin ve yöneticilerinin disipline bakış açısına göre değişir. Sert ve katı bir disiplin uygulanıyorsa o disiplin çocuğu okuldan ve eğitimden soğutmaktan ve ona ön yargı kazandırmaktan başka bir şeye yaramaz. Ama olumlu ve pozitif, düzelten, yargılamayan bir disiplin anlayışı varsa çocuğun özgüvenini bile artırır. Asıl amaç da çocuğun benliğinin şekillenmesi olmalıdır bence. Ama şu anki disiplin anlayışıyla bu zor hocam... (Erdem, 41, Müdür yardımcısı)

Öğretmenlerin disiplin anlayışının yoğun olarak cezalandırma ve yasaklama üzerine kurulu olduğu anlaşılmaktadır. Öğrencilerin özgüvenlerini geliştirme ya da benliğine

olumlu katkıda bulunma amacının çoğunlukla sözlü ifadelerde kaldığı disiplin pratiklerinde yer almadığı görülmektedir.

Öğretmenler tarafından verilen yanıtlar, devlet otoritesinin genel bir kabulünü yansıtmaya eğilimindedir. Bu durum, ehlileştirme, sosyal normlara uyumu sağlama ve öğrencilerinin mezuniyet sonrası iş ve evlilik hayatları da dahil olmak üzere yetişkinliğe geçiş provası yapma ihtiyacına yaptıkları vurguyla kanıtlanmaktadır. Bu kazanımlar sayesinde toplumsal yaşamın ve okul yaşamının daha düzenli olacağına inanmaktadırlar. Okulda uyguladıkları disiplin pratiklerinin iş yaşamı ve evlilik yaşamı gibi toplumsal yaşam bölümlerine uyumu güçlendirdiğini düşünmektedirler. Aynı zamanda öğretmenlere göre disiplin statü ve konum belirleme aracı olarak da kullanılmaktadır. Öğretmenler ve öğrenciler arasında belirli bir mertebe olduğunu düşünürken öğrencilerin de bu durumun farkında olması gerektiğini düşünmektedirler. Aynı zamanda ceza almayı kabullenme ve itiraz etmeden buna boyun eğme eğitim içerisinde öğrencilere kazandırmak istediği durumlardandır. Öğretmenlere göre öğrenciler meslek liselerinde eğitim görmekte ve sonrasında bir fabrikada işçi olarak çalışacaktır. Fabrikadaki kurallara benzer kuralları okul içinde eğitim yoluyla öğrencilere benimsetmektedirler. Bu sayede öğrenci okul bitiminde işçi olarak çalışacağı yerde kurallara aşina olacaktır. Disiplin aynı zamanda beden hâkimiyeti de sağlamaktadır. Kişilerin habituslarını ve beden kullanım şekillerini belirlemek için de öğretmenler disiplinden yararlanmaktadır. Böylelikle öğrencilerin davranışları benzeyerek kontrolün daha kolay olacağını düşünürler.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma Düzce ilinde bulunan ve genellikle disiplin olaylarının yüksek olduğu bilinen iki meslek lisesinde çalışan öğretmenlerin deneyimlerinden yola çıkarak disiplin olaylarına yaklaşımlarını, tutumlarını ve genel olarak disipline dair görüşlerini eleştirel bir perspektiften incelemektedir. Öğretmenlerin karşılaştıkları disiplin olayları, disiplini sağlamak için kullandıkları yöntemler, öğrencilerin disiplin suçu işlemelerine kaynaklık eden nedenler üzerindeki görüşleri ve son olarak öğretmenlerin disiplin kavramsallaştırmaları eleştirel bir bakışla analiz edilmiştir.

Bu çalışmanın bulguları öğretmenlerin okulda karşılaştıkları disiplin suçlarını sıklıkla karşılaşılan disiplin suçları ve ağır disiplin suçları olarak iki kategoriye ayırdıklarını göstermektedir. Okulda sıklıkla karşılaşılan disiplin olayları sınıfta cep telefonu kullanımı ve ders düzenini bozmak, öğretmene saygısızlık, okul içinde ya da dışında sigara içme, kılık kıyafet kurallarına aykırı davranma, akran zorbalığı ve okulun eşyalarına zarar verme benzeri olaylardır. Bu disiplin ihlalleri karşısında çoğu öğretmenler adeta bir bekçi gibi davranmakta ve bu disiplin olaylarına ceza yaklaşımı ile tolerans göstermemektedir. Ancak öğrencilerin bu disiplin ihlallerine verilen kınama ya da okuldan kısa süreli uzaklaştırma gibi cezalar etkili ve sorun çözücü değildir. Nitekim bu ihlaller sürekli tekrarlanmaktadır. Okulda çok sık yaşanmayan ağır disiplin suçları ise okul ikliminde oluşturduğu etkiler ve sonuçları bakımından tanımlanmaktadır. Ağır disiplin cezalarını gerektiren olaylar genellikle cinsel ve şiddet içerikli suçlar olarak tanımlanmaktadır; karşı cinsten iki öğrencinin okul içinde ve sınıfta romantik yakınlaşmaları, okul saati dışında cinsel birliktelik yaşaması, okulda yaralamalı kavga etme, okula kesici ve delici alet getirme, uyuşturucu madde kullanımı ve satışı ve hırsızlıktır. Bu suçlar sonucunda öğrencilere verilen cezalar genellikle okuldan atılma ve başka bir eğitim kurumuna kaydolmaya zorlanma, açık liseye gitmeye zorlanma, evliliğe zorlanma gibi yaptırımlar uygulanmıştır. Bu yaptırımlar uygulanırken öğretmenler ailelerle iş birliği yapmakta, başka okula kayıt aldırma ya da açık liseye kayıt yaptıрма gibi durumlarda aileleri ikna yoluna gidebilmektedir. Bu gibi yaptırımlar sert disiplin uygulaması barındırmaktadır. Özellikle okul dışında cinsel birliktelik yaşayan öğrencilerin evlendirilmesi ve okuldan alınması öğrencilerin hayatına yönelik sert ve ahlaki müdahaleyi içermektedir.

Öğrencileri refahını merkeze almayan ve cezalandırıcı bir şekilde uygulanan bu yaptırımlar öğrencilerin hayatını geri dönülemez şekilde etkilemektedir. Öğretmenlerin okullarda yaşanan ve ağır olarak nitelendirilen disiplin suçlarına enformel bir şekilde müdahaleci ve ahlaki çözümcü bir şekilde bir yaptırım uygulamaları hem mevzuata aykırı hem de yaklaşım açısından sorunludur. Bu yaklaşım geleneksel disiplin yaklaşımı içerisinde değerlendirilebilir.

Öğretmenlerin bu disiplin ihlallerine yaklaşımları öğretmenlerden beklenen denetim ve gözetim rolünün bir devamıdır. Bourdieu'nün ifade ettiği hangi öğrencinin eğitim alıp hangi öğrencinin eğitim almayacağına yönelik karar veren pedagojik otorite (Bourdieu ve Passeron, 2015) disiplin mekanizması olarak karşımıza çıkmaktadır. Disiplin mekanizması okullarda hangi öğrencinin eğitim dışına çıkarılacağına yönelik karar verir. bu kararlar öğretmenlerin yönlendirmeleriyle alınmaktadır. Kimi zaman değer yargılarıyla karar veren öğretmenler öğrencilerin hayatına sert bir şekilde etki edecek kararlar alabilmektedir.

Öğretmenlerin disipline yaklaşımı ve uyguladıkları yöntemler yöneticilerin, velilerin ve diğer öğretmenlerin beklentileri üzerinden şekillenmektedir. Disiplin sağlama konusunda yöneticiler öğretmenlerden sınıfta düzeni sağlama ve hakimiyet kurmayı, öğrencilerin disipline aykırı davranışlarına anında müdahale etme ve taviz vermeme gibi beklentileri vardır. Veliler ise problemleri durumları kendilerine bildirme ya da akademik başarı konusunda tolerans göstermelerini bekleyebilmektedir. Yönetici ve velilerin beklentileri öğretmenlerin disiplin pratiklerini beslemektedir. Öğretmenlerin velilerden en büyük beklentisi ise disiplin uygulamalarında öğretmenlere destek ve izin sağlamaktır. Öğretmenlerin yöneticilerden beklentileri disiplin sorunlarında öğretmeni koruyucu ve kollayıcı bir şekilde davranmalarıdır. Bu beklentiler genel olarak hakimiyet kurma ve otoriteyi derinleştirme üzerine kurulu beklentilerdir ve öğretmenin otoriter konumunu pekiştirmektedir. Bunun dışında öğretmenlerden, öğrencilere sevgi ile yaklaşmalarını ve onlara empatik davranış göstermelerine yönelik beklentiler de bulunmaktadır. Bu beklenti öğrencilere olumlu yaklaşım sergileyen pozitif ve eşitlikçi bir beklentidir. Disiplin olaylarında erkek öğretmenlerin ağırlığı vardır. Kadın öğretmenlerden; “kadın başına” disiplin sorunlarıyla uğraşmamaları, erkek öğretmenlerden destek almalarına yönelik beklentileri bulunmaktadır. Bu yaklaşım ve tutumlar toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında oluşan kalıp yargıların okullarda disiplin sistemi ile yeniden üretilmesi söz konusudur.

Bu araştırmanın bulguları öğretmenlerin okullarda karşılaştıkları disiplinle ilgili olaylarla mücadele etmek için bazı disiplin pratikleri geliştirdiklerine işaret etmektedir. Bu yöntemler “ilişkisel disiplin sağlama yöntemleri” olarak adlandırılabilir. Nitekim mevzuatta ya da çağdaş pedagoji tartışmalarında yeri olmayan enformel, muhafazakar değerlere dayalı, cinsiyetçi tutumlardır. Öğretmenlerin ilişkisel disiplin sağlama yöntemleri genellikle öğrenciye ağabeylik/ablalık yapma, öğrencilere hal hatır sorma, nasihat etme, sıcak ve samimi bir ilişki kurma, gündelik hayat hakkında sohbet etme, övgü kelimeleri ile seslenme gibi davranışlardır. Öğretmenlerin bu yakın ve sıcak ilişki kurma yöntemleri aynı zamanda Bourdieu’nün “şiddetin görünmez ve kibar biçimi olarak” tanımladığı simgesel şiddetin bazı biçimleridir. Nitekim ilişkisel disiplin sağlama yöntemleri olarak adlandırılacak bu yöntemler ile öğretmenler öğrencilerin rızası ile boyun eğmelerini sağlamayı istemektedir. İlişkisel disiplin sağlama yöntemleri arasında araya mesafe koyma, mertebeye göre davranma, hiyerarşik ve otoriter davranma, akıl verme ve öğütme bulunmaktadır. Öğretmenlerin simgesel disipline etme yöntemleri ise not ile disipline etme, ortaya çıkan bir ürünü beğenmeme, yaptıkları işte zorlama, artı/eksi çizelgesi tutma gibi yöntemler belirlemiştir. Bu yöntemde sembolik ve simgesel öğeler kullanarak öğrencileri istenilen davranışa yöneltme amaçlanmaktadır.

Öğretmenlerin okulda disiplin ve düzen sağlamaya yönelik diğer pratikleri ise kurallar oluşturma ve duyurma, sınıfta ve okulda bir takım ritüeller uygulama, ödül ve ceza sistemini kullanma, beden dilini kullanma, okul ve sınıf mekanlarını düzenleme olarak ortaya çıkmaktadır. Dini, askeri, milliyetçi ya da cinsiyetçi toplumsal değerlerden beslenen bu pratikler çağdaş pedagojik yaklaşımlar tarafından eleştirilmektedir. Nitekim öğretmenler bu disiplin pratikleriyle öğrencileri kontrol altında tutma, sınıflandırma, düzen sağlama, öğrencileri topluma uyumlu hale getirme, kurallara uyma bilincinin kazandırma, öğrencilerle tabiiyet ilişkisi kurarak boyun eğmelerini sağlamayı hedeflemektedir. Oysaki çağdaş pozitif disiplin anlayışı öğrencinin özgür bir eğitim ortamında olmasını ve problem çözme, karar verme becerileri gibi becerileri edinerek kendi potansiyelini geliştirmeyi hedef edinir. Çağdaş pozitif disiplin anlayışında öğrenci ve öğretmenin birbirlerine saygı duyması, cezaya dayalı olmayan bir yaklaşım söz konusudur (Nelson, Lott, Glenn, 2000; Akt. Işık ve Aslan, 2018: 409)..

Öğretmenlerin disiplin suçlarına yönelik açıklamaları genelde aile merkezlidir. Yani sıra, öğretmenden kaynaklı nedenler, öğrencinin bireysel özelliklerinden kaynaklı nedenler, okul ikliminden kaynaklı nedenler, kültürel unsurlar, sosyo-ekonomik durum, eğitim

sistemi ile ilgili nedenler de gösterilmektedir.

Öğretmenlerin disiplin olgusu tanımlaması, öğretmenlerin sürdürdükleri disiplin pratiklerini ve disiplinle kurdukları ilişkiyi anlamak açısından önemlidir. Öğretmenlerin disiplini; düzeni koruma, kurallar çerçevesinde davranışı yönlendirme, verimlilik sağlama, zaman yönetimi sağlama, öğrenciyi koruma, öğrenme ortamını işlevsel ve öğrenmeye uygun hale getirme, adap ve görgü öğretme, sorumluluk kazandırma, öğrenciyi devlete faydalı birey haline getirme, öğrencileri taş işler gibi işleme gibi tanımlamalarla açıklamaktadır. Bu tanımlamalar genellikle uyum sağlamayı vurgulayan tanımlamalardır. Bunun yanında korku, ceza ve baskı altına almak ya da ayrıştırıcı yönüne vurgu gibi olumsuz tanımlamalar da mevcuttur. Ancak genel olarak öğretmenlerin disiplin tanımlamaları geleneksel yaklaşımı barındıran disiplin tanımlamalarını ifade etmektedir. Öğretmenlere göre toplumsal yaşamda disiplinin amaçları, otoritenin kabulünün sağlanması, yaşam provası yaptırma, iş ve toplum hayatına uyum sağlama, bedenin iktidar tarafından hakimiyetini sağlamaya dönüktür. Okul yaşamında ise statü belirleme, düzen sağlama ve kurallara uyum, öğrencilerin eğitimi ve öğretmenliğin kutsallığını sağlama amaçlanmaktadır. Öğretmenler disiplinle öğretmenlik mesleğini kontrol sağlayan, öğrencileri gözetleyen, sınıfta huzuru tesis eden, öğrencilerin kurallara uymasını sağlayan, öğrencilere bekçilik eden ve onları sürekli uyaran, onlara rol model olan bir şekilde ilişkilendirmektedir. Disiplini koç veya danışman öğretmenlikle ilişkilendiren öğretmenler vardır. Bu ilişkilendirmede öğretmen kendini adeta “Güzin abla” konumuna koymakta ve her daim öğrencinin danışabileceği bir kişi olarak görmektedir. Aynı zamanda öğretmen öğrenciliğe aşina ve öğrencileri anlayıcı şekilde empatik davranan bir kişi olarak da disiplinle ilişkilendirilmektedir

Meslek liselerinde uygulanan disiplin sisteminin hem mevzuattan hem de uygulamadan kaynaklı olarak yukarıda kısaca özetlenen sorunlara işaret etmektedir. Karşılaşılan bu sorunlara yönelik olarak araştırma bulgularına ve mevcut alanyazındaki tartışmalara dayalı bazı öneriler geliştirilmiştir. Bunlar özetle şöyledir:

- Öğretmenlerin ve yönetimin okulda ve sınıflarda uyguladığı disiplin ritüelleri öğrenci odaklı bir değerlendirme ile değiştirilmeli ya da kaldırılmalıdır. Nitekim sertliği meslek liselerinde daha fazla hissedilen bu ritüeller öğrencilerin akademik ve toplumsal yaşamını olumsuz etkilemektedir.
- Pozitif disiplin anlayışına yönelik öğretmenlere mesleki gelişim çalışmaları

yapılmalıdır.

- Okullara yönetici seçimlerinde, yönetici adaylarına okulda pozitif disiplin anlayışı geliştirme konusunda bilgilendirici ve uygulamalı çalışmalar planlanmalıdır.
- Disiplin mevzuatı yenilenmeli ve ceza odaklı bir yaklaşım terk edilmelidir. Doğru davranışa yönlendirici ve pozitif disiplin ilkelerini hayata geçiren madde ve ilkeler belirlenmelidir.
- Rehberlik ve psikolojik danışmanlık birimleri okullarda dezavantajlı ve risk grubunda bulunan öğrencileri belirlemeli, okul idaresi ile birlikte hareket ederek kendi potansiyellerini keşfedebileceği çalışmalar planlamalıdır.

Bu araştırma deneyimden yola çıkarak gelecek araştırmalar için de bazı önerilerde bulunmak mümkündür:

- Öğretmenlerin ve okulun disiplin sisteminden en fazla olumsuz öğrencilerin de araştırmalara dahil edilmesi önemlidir. Araştırma yöntemi olarak daha sağlıklı bilgi edinebilmek için pedagoji ve rehberlik disiplininin birikiminden yararlanılabilir.
- Bu çalışma ile disiplin uygulamalarından velilerin de dolaylı olarak etkilendiği anlaşılmaktadır. Öğrenci velileri ile de görüşmeler yaparak öğretmenlerin disiplin pratiklerinin etkileri daha derinlemesine anlaşılabilir.
- Meslek liselerinde erkek öğrenci ve erkek öğretmenler çoğunluğu oluşturmaktadır. Kadın öğrenci ve öğretmenlerin ataerkil yapıdan etkilendikleri görülmüştür. Toplumsal cinsiyet algısı bağlamında kadın öğrenci ve öğretmenler üzerinde oluşan bu etkileri anlayabilmek için bir araştırma planlanabilir.

Bu çalışmanın öğretmenlerin geleneksel disiplin uygulamaları ve etkileri ile ilgili farkındalık sağlayacağı, çağdaş pozitif disiplin uygulamalarının geliştirilmesinde katkı sağlayacağı kabul edilmektedir.

6. KAYNAKLAR

- Ada, S. ve Çetin, M.Ö. (2006). *Eğitim ve öğretim Ortamında Disiplin Nedir?*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Ada, S. ve Ölçüm, M. (2002). Öğretmen adaylarının pozitif disiplin anlayışına göre istenilmeyen davranışları önleme becerileri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(15), 1-10.
- Ağın, E. (2019). *Bir ortaöğretim okulundaki disiplin uygulamalarının eleştirel bir çözümlemesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Akkuş, D., Karaca, A., Konuk Şener, A. ve Ankaralı, H. (2016). Lise öğrencileri arasında madde kullanım sıklığı ve etkileyen faktörler. *Bağımlılık Dergisi*, 17(4), 139-151.
- Aktay, Ü. (2014). Pierre Bourdieu ve maxvell cini olarak okul. *Ocak ve zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi* içinde (Ed. Günay Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aküzüm, C., Yavaş, T., Tan, Ç. ve Uçar, M. B. (2015). İlköğretim kurumu öğrencilerinin devamsızlık ve okul terki nedenleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 167-192.
- Akyüz, E. (2019). *Ivan Illich'in okulsuz toplum modelinde bir iktidar aracı olarak okul*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Akyüz, H. (1991). *Eğitim sosyolojisinin kavram ve alanları üzerine bir araştırma*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Akyüz, H. (2018). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Althusser, L. (1978) *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Althusser, L. (2000). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları* (Çev. Yusuf Alp, Mahmut Özışık). İletişim Yayınları: İstanbul.
- Aras, S., Günay, T., Özcan, S. ve Örçin, E. (2007). İzmir ilinde lise öğrencilerinin riskli davranışları/Risky behaviors among high school students in Izmir. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8(3), 186-196.
- Aras, Ş., Şemin, S., Günay, T., Örçin, E. ve Özcan, S. (2005). Lise öğrencilerinin cinsel tutum ve davranış özellikleri. *Türk Pediatri Arşivi*, 40(2), 72-82.
- Ateş, Y. S. (2012). *Asker evlatlar yetiştirmek*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Atıcı, M. (2006). İlköğretim öğrencilerinin davranış problemleriyle baş etme konusunda öğretmen-psikolojik danışman işbirliğine ilişkin görüşlerin karşılaştırılması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 25, 55- 65.
- Atmaca, T. (2020). Öğretmenlerin Yaptıkları Meslek Hatalarının Meslekî Öğrenme Bağlamında İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 309-326.

- Avcı, M. (2012). Eğitimde temel bir sorun: yabancılaşma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (3), 23-40.
- Ayan, S. (2011). Okulda disiplin cezası alma, ailede şiddete uğrama. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 12(2), 137-142
- Aydın, B. ve Ağca Karakaya, B. (2021). Özel ortaokul sınıflarında karşılaşılan istenmeyen öğrenci davranışları. *EKEV Akademi Dergisi* (88), 99-118.
- Aytuna, H. A. (1963). *Orta dereceli okullarda öğretmenlik ve problemleri*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Bakioğlu, A. (2009). *Çağdaş sınıf yönetimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Başaran, İ.E. (1985). *Örgütsel davranış*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Bayhan, G. ve Dalgıç, G. (2012). Liseyi Terk Edinenler Tecrübelerine Göre Okul Terki. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 107-130.
- Bayhan, G. ve Dalgıç, G. (2012). Liseyi terk eden öğrencilerin tecrübelerine göre okul terki. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 107-130.
- Bayhan, P. ve Işıtan, S. (2010). Ergenlik döneminde ilişkiler: akran ve romantik ilişkilere bakış. *Aile ve Toplum*, 5(20), 33-44.
- Beklan Çetin, O. (2017). Toplumsallaşma ve eğitim. *Anadolu üniversitesi sosyoloji-1* (1. Baskı) içinde (s.147-159). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Bemak, F. ve S. Keys (2000). *Violent and aggressive youth*. California: Corwin Press, Inc.
- Bilir, A., Kuru, S. ve Tezcan, F. (2007). Muğla ili ortaöğretim okullarında disiplin uygulamalarına ilişkin yönetici ve öğretmen görüşleri. *Muğla üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü dergisi (ilke)*, 19.
- Binbaşıoğlu, C., *Genel öğretim bilgisi*. Binbaşıoğlu Yayınevi. Ankara, 1981.
- Blandford, S. (1998). *Managing discipline in schools*. Newyork: Routledge..
- Borhan, E. (2022). Eğitimin ideolojik dönüşümü: kuramsal bir değerlendirme. *Yenisey Uluslararası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3(1), 25-34.
- Bourdieu, P. (2006a) *Sanatın kuralları: yazınsal alanın oluşumu ve yapısı* (Çev. N. Kamil Sevil). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Bourdieu, P. (2006b). *Pratik nedenler: eylem kuramı üzerine* (Çev. Hülya Uğur Tanrıöver). İstanbul: Hill Yayınları.
- Bourdieu, P. ve Passeron, J.C. (2015). *Yeniden üretim: eğitim sistemine ilişkin bir teörinin ilkeleri* (Çev. Aslı Sümer, Levent Ünsaldı ve Özlem Akkaya). Ankara: Heretik Yayınları
- Bourdieu, P. ve Wacquant, L.J.D. (2003) *Düşünsel bir antropoloji için cevaplar* (Çev. Nazlı Ökten). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P., Wacquant, L. J. D., and Farage, S. (1994). Rethinking the state: genesis and structure of the bureaucratic field. *Sociological Theory*, 12(1), 1-18. doi:10.2307/202032
- Bowles. S. ve Gintis, H. (1977). *Schooling in capitalist america*. Newyork: Basic Books.
- Bursalıoğlu, Z. (1991). *Eğitim yönetiminde teori ve uygulama*. Ankara: Şafak Matbaacılık.

- Büyükkaragöz S. ve Çivi C. (1996). *Genel öğretim metotları*. İstanbul: Öz Eğitim Yayınları.
- Canter, L. and Canter, M. (1976) *Assertive Discipline*. Santa Monica: Lee Canter Associates
- Celep, C. (2002). *Sınıf yönetimi ve disiplini*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Cemaloğlu, N. (2007). Disiplin ile ilgi kavramlar, ilkeler ve uygulamalar. *Milli Eğitim Dergisi*, 175, 8-24.
- Cihan, Ü., & Cihan, A. (2021). Mesleki ve teknik anadolu liselerindeki kültür dersleri ile meslek dersleri hakkında öğrenci algılarının değerlendirilmesi. *Atlas Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(7), 7-26.
- Çakır, R. ve Çolak, C. (2019). Lise öğrencilerinin okul terki riskine ilişkin görüşleri. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(21), 269-286.
- Çelik, S. ve Ereskici, E. (2008). Meslek liselerindeki öğrencilerin disipline aykırı davranışta bulunma nedenleri (Ankara ili Örneği). *Milli Eğitim Dergisi*, 177, 271-293.
- Demirtaş, H. (2002). Eğitimde alternatif paradigmlar. E. Toprakçı (Ed.). *Eğitim Üzerine* (s.321-367) içinde. Ankara: Ütopya.
- Doğan Kılıç, E. (2016). Sınıfta demokrasi ve disiplin. (Ed.T. Argon ve Ş. Sezgin Nartgün), *sınıf yönetimi* içinde (167-185). Maya Akademi: Ankara.
- Doğan, S. (2020). Öğretmen algısına göre istenmeyen öğrenci davranışları. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 148-159.
- Duman, T., Gelişli, Y. ve Çetin, Ş. (2004). Orta öğretim öğrencilerinin, öğretmenlerin sınıfta disiplin sağlama yaklaşımlarına ilişkin görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (3), 281-292.
- Durkheim, E. (1956). *Education and sociology*. New York: Free Pres
- Efiliti, E. (2003). Çocuklar saldırganlığı nasıl öğrenir. (Der. M. Gürsel), *Eğitime Yeni Bakışlar* içinde. Ankara: Mikro Yayınları.
- Eggen, P. ve Kauchkak, D. (2001). *Educational psychology*. Ohio: Merrill Prentice Hall.
- Ekici, G. (2006). Meslek lisesi öğretmenlerinin öğretmen öz-yeterlik inançları üzerine bir araştırma. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, 1(24), 87-96.
- Elma, C. (2016). Sınıf içi istenmeyen davranışlar ve yönetimi (Ed.T. Argon ve Ş. Sezgin Nartgün), *Sınıf yönetimi* içinde (219-252). Maya Akademi: Ankara.
- Ensign, J. (1994). *Changing roles in a classroom: an attempt that didn't work*. Paper Presented at a Meeting of the American Educational Studies Association.
- Erdem, A.R. (2014). Sınıf disiplini ve kuralları, (Ed. Ruhi Sarpkaya). *Sınıf yönetimi* içinde (ss. 83-116). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erden, M. (1998). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Eren Deniz, E. (2014). *Kız meslek lisesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rol ve kimliklerinin inşasına yol açan süreçlerin analizi: Ankara ili Mamak ilçesinde bir Anadolu Meslek ve Kız Meslek Lisesi örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ereskici, E. (2006). *Meslek liselerinde öğrencilerinin disipline aykırı davranışlarda*

- bulunma nedenleri (Ankara ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Erkul, A. ve Dalgıç, G. (2014). Meslek lisesi öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1-18.
- Fındık, L. Y. ve Kavak, Y. (2013). Türkiye'deki sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı öğrencilerin PISA 2009 başarılarının değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 2(2), 249-273.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin doğuşu* (Çev. M.Ali Kılıçbay). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Foucault, M. (2005). *Entelektüelin siyasî işlevi*. (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Freire, P. (1991). *Ezilenlerin pedagojisi* (Çev. Dilek Hattatoğlu). İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Giddens, A. (2012). *Sociology* (Ed. Cemal Güzel). İstanbul: Kırmızı Yayınları
- Goffman, E. (1967). *Interaction ritual: Essay on face to face behavior*. London: Penguin Books Ltd.
- Gordon, T. (1993). *Etkili öğretmenlik eğitimi* (Çev. E. Aksay ve B. Özkay). İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Güneş, Y. (1999). *İzmir Liselerinde Disiplin Olayları ve Cinsiyet Faktörü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Haralambos, M. and Heald, R.M. (1985). *Sociology, themes and perspectives*. Great Britain: Bell And Hyman.
- Harker, R. (1990). *An introduction to the work of Pierre Bourdieu*. Londra: Macmillan.
- Harker, R. and May, S. A. (1993). Code and Habitus: comparing the accounts of Bernstein and Bourdieu. *British Journal of Sociology of Education*, 14(2), 169-178. doi:10.1080/0142569930140204
- Hoadley, U.K., and Muller, J. (2009). Codes, pedagogy and knowledge: Advances in Bernsteinian sociology of education. (Ed. M. W. Apple, S. J. Ball, and L. A. Gandin). *The Routledge international handbook of the sociology of education* (ss. 69-79.).
- Humpherys, T. (1999). *Disiplin nedir? Ne değildir?* (Çev. Berat Çelik). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Illich I. (1988). *Şenlikli toplum*, (Çev. A. Kot), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Illich, I. (2006). *Okulsuz toplum* (Çev. C. Öner). İstanbul: Oda Yayınları.
- Illich, I. (2013). *Gölge iş* (Çev. D. Keskin). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi
- İnal, K. (1992). Bazı paradigmalarda eğitim ve özgürlük ilişkisi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 25(2), 795-820.
- İnal, K. (2004). *Eğitim ve iktidar: Türkiye'de ders kitaplarında demokratik ve milliyetçi değerler*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- İnal, K. (2008). *Eğitim ve ideoloji*. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.

- Jones, F. ve Jones, L. (1990). *Comprehensive classroom management*. Boston: Allyn.
- Kahveci, N.G. (2012). Genel liselerde karşılaşılan disiplin sorunlarının uzamsal incelenmesi: İstanbul'dan bir ilçe örneği. *Educational Policy Analysis and Strategic Research*, 7(1), 64-92.
- Karadağlı, M. (2020). *Ortaöğretim okullarında yaşanan disiplin problemlerinin öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.
- Karakaya, Y. (2023). *Meslek lisesi personelinin zorlukları ve sorunları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray Üniversitesi.
- Kaya, İ. Ve Ergül, H.F. (2021). Öğretmenlerin disiplini sağlama yaklaşımları ile öğrencilerin öğretimsel muhalefet davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(40), 2116-2145.
- Kılıç, A. Z., Durmuş, G. ve Soran, M. (2013). Ebeveynlerin toplumsal cinsiyet algısı ve çocuk yetiştirmeye etkileri. *Çocuk çalışmaları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Korkmaz, E. (2023). Meslek liseleri üzerinde politik bir analiz. *Hakkari Review*, 7(2), 1-26.
- Korkut, G. (2018). *Ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin disiplin stratejileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Kounin, J. (1977). *Discipline and Group Management in Classrooms*. New York: Holt, Rinehart and Winston
- Kök, M. (2007). *Ortaöğretim kurumlarındaki öğretmen, rehber öğretmen ve yöneticilerin ortaöğretim kurumları ödül ve disiplin yönetmeliğindeki ceza gerektiren davranışlar ile cezalara ilişkin görüşleri*. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Köktaş, K. (2003). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Nobel Kitabevi.
- Kümbetoğlu, B. (2019), *Sosyoloji ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık
- LaGrand, L. E. (1970). *Discipline in the secondary school*. New York: Parker Publishing Company.1
- Lord, R. (2017). Hidden curriculum in relation to local conditions in Fiji. *European Journal of Education Studies*, 6 (3), 298-300.
- Lunderberg, G.A., Clarence, C.S., Otto, N.L. (1970). *Sosyoloji 2* (Çev. Ö. Ozankaya ve Ü. Gürkan). Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji sözlüğü* (Çev. O. Akınhay. D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları
- Maya, İ. (2004). Mesleki-teknik liselerde istenmeyen öğrenci davranışlarına gösterilen öğretmen tepkileri. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı 6-9 Temmuz 2004 İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Malatya.
- Mclaren, P. (2003). *Critical pedagogy: a look at the major concepts* (Ed. A. Dader vd.). The Critical Pedagogy Reader içinde. London: Routledge Falmer,
- Mclaren, P. (2011). *Okullarda yaşam: eleştirel pedagojiye giriş* (Çev. M.Y. Eryaman ve

- H. Arslan). Ankara: Anı Yayıncılık.
- McMillan, L. K. (2010). What's in a right? Two variations for interpreting the right to education, *International Review of Education*, 56(5/6), 531- 545.
- MEB, (2012). *Millî eğitim bakanlığına bağlı okul öğrencilerinin kıyafetlerine dair yönetmelik*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20123959.pdf> adresinden 12.01.2024 tarihinde alınmıştır.
- MEB, (2013). *MEB Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği*. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=18812&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> adresinden 12.01.2024 tarihinde alınmıştır.
- MEB, (2023). 2023-2024 Eğitim ve öğretim yılına ilişkin iş ve işlemler. <https://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/2180.pdf> adresinden 24.05.2024 tarihinde alınmıştır.
- Meşeci, F. (2007). *Cumhuriyet sonrası Türk eğitiminde ritüeller: kuramsal bir çalışma*. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Moi, T. (1991). Appropriating Bourdieu: feminist theory and Pierre Bourdieu's sociology of culture. *New Literary History*, 22(4), 1017-1049. doi:10.2307/469077.
- Montagu, A. (1987). *Human heredity*. USA: Signet Science Library Book.
- Moore, K.D. (1998). *Öğretim Becerileri*, (Ed. Ersin Altıntaş, Çev. Nizamettin Kaya). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Musgrave, P.W. (1965). *The sociology of education*. London: Routledge.
- Nash, R. (1990). Bourdieu on education and social and cultural reproduction. *British Journal of Sociology of Education*, 11(4), 431-447. doi:10.1080/0142569900110405.
- New York: Routledge
- Nişanyan Sözlük: Çağdaş Türkçe'nin Etimolojisi. [disiplin - Nişanyan Sözlük \(nisanyansozluk.com\)](https://disiplin-nisanyan-sozluk.com) adresinden 06.02.2024 tarihinde erişilmiştir.
- Okçabol R. (2005). *Türkiye Eğitim Sistemi*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Özer, A. ve Şad, S.N. (2024). Ortaokul ve lise derslerinin nöbetçi öğretmen algılarının örtük programı bağlamında incelenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 31-47.
- Özer, N. ve Şad S.N. (2021). Lise öğrencilerinde siber zorbalık, siber mağduriyet ve okul tükenmişliği. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(229), 393-417.
- Özsöz, C. (2009). *Pierre Bourdieu sosyolojisi ve simgesel şiddet*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara.
- Öztürk Özer, D. ve Üstün, A. (2022). Okullarda nöbet uygulaması hakkında öğretmen görüşleri. *International Academic Social Resources Journal*, 7(42), 1167-1173.
- Öztürk, B. (2019). Sınıfta istenmeyen davranışların önlenmesi ve giderilmesi, *sınıf yönetimi* içinde (Ed. E. Karip). Ankara: Pegem Akademi.
- Pagliaro, M. M. (2011). *Eduactor or bully?: Managing the 21st century classroom*. Lanham, Maryland: Rowman and Littlefield Education.
- Pala, A. (2005). Sınıfta istenmeyen öğrenci davranışlarını önlemeye dönük disiplin

- modelleri. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 171-179.
- Palabıyık, A. (2011). Pierre bourdieu sosyolojisinde “habitus”, “sermaye” ve “alan” üzerine. *Liberal Düşünce*, 61(62), 121-141.
- Petrie, K. (2004). Social hierarchies in physical education: how they contribute to gender construction. *Journal of Physical Education New Zealand*, 37(1), 29-44.
- Polat, O. (2004). Dayak Bir Disiplin Yöntemi Değildir. http://www.0-18.org/haftanin_yorumu/014.htm (15.05.2006).
- Russel, B. (1964). *Terbiyeye dair*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Sadık, F. Ve Yalçın, O. (2021). Liselerde disiplin uygulamalarına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşleri. *OPUS, Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(40), 2530-2585.
- Sain, K. ve Zabun B. (2018, Nisan 28-30). *Eğitim-ideoloji ilişkisinde ulus devletin tarihsel belirleyiciliği*. 1. Uluslararası Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Sempozyumu, Antalya, Türkiye.
- Sarıtaş, M. (2000). Sınıf yönetimi ve disiplinle ilgili kurallar geliştirme ve uygulama, sınıf yönetiminde yeni yaklaşımlar içinde (Ed. L.Küçükahmet). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Satoğlu, E. (2008). *Ortaöğretim kurumlarında öğretmenlerin karşılaştıkları disiplin sorunları ve baş etme yolları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Sayılan, F. (2017). Yeniden üretim. *Eleştirel Pedagoji Dergisi*, 53-54, 135-137.
- Selvitopu, A. ve Kavurgacı, Ş. (2019). Frankfurt okulu bağlamında eleştirel teori ve eğitim. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 99-108.
- Shafii, M. ve S. L. Shafii (2001). School Violence. Washington-USA: American Psychiatric Publishing.
- Siyez, D. M. (2009). Liselerde görev yapan öğretmenlerin istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik algıları ve tepkileri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25 (1), 67-80.
- Swinson, J. ve Melling, R. (1995). Assertive Discipline: Four Wheels on this Wagon - A Reply to Robinson and Maines. *Educational Psychology in Practice*, 11(3), 3-8.
- Şahin, E. (2002). Etkili sınıf yönetimi için kurallar oluşturmada pozitif disipline dayalı bazı öneriler. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 341-353.
- Şenses, V. (1990). *Tokat ili merkez ve ilçe orta dereceli okul öğrencilerinin disipline aykırı davranışlarda bulunma nedenlerinin araştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şimşek, İ. (2021). Louis Althusser’in ideoloji ve devletin ideolojik aygıtları adlı çalışması üzerine bir değerlendirme. *Medya Ve Kültür*, 1(1), 112-115.)
- Şişman, M. (2012). Sınıf yönetimi ve disiplin modelleri. (Ed. M. Şişman ve S. Turan). *Sınıf yönetimi içinde* (s. 21-41). Ankara: Pegem Akademi.
- Tan, M. (2019). Eğitim sosyolojisinde değişik yaklaşımlar: işlevci paradigma ve çatışmacı paradigma. *Ankara University Journal of Faculty of Educational*

- Sciences (JFES)*, 23(2), 557-571.
- Tekel, E. (2020). İstenmeyen öğrenci davranışları: bir erkek lisesi örneği. *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi*, 3(1), 57-68.
- Temir, R. (2013). *Michel Foucault'nun disiplinler iktidar bağlamında gizli müfredat ve disiplin üzerine bir araştırma*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Tertemiz, N. (2001). *Sınıf yönetimi ve disiplin* (Ed. L.Küçük). Nobel Yayıncılık: Ankara.
- Tertemiz, N. (2003). Sınıf yönetimi ve disiplin. (Ed. L. Küçükahmet). *Sınıf yönetiminde yeni yaklaşımlar*. Ankara: Nobel.
- Tertemiz, N. (2012). Sınıf yönetimi ve disiplin modelleri. (Ed. L. Küçükahmet). *Sınıf yönetimi* (s. 109-135). Ankara: Pegem Akademi.
- Tezcan, M. (1985). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Tezcan, M. (1993). *Eğitim sosyolojisinde çağdaş kuramlar ve Türkiye*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Tezcan, M. (2003). Gizli müfredat eğitim sosyolojisi açısından bir kavram çözümlemesi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 53-58.
- Tezcan, M. (2005). *Sosyolojik kuramlarda eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tezcan, M. (2013). *Sosyolojik kuramlarda eğitim* (2.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tezer Asan, H. T. (2013). *Türk eğitiminde iktidar-eğitim ilişkileri ve insan yetiştirme politikalarının Michel Foucault'nun panoptikon metaforuna göre incelenmesi* (1975-1946). Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tor, H. (2003). Çocuğun okul başarısında ailenin rolü. (Der. M. Gürsel), *Eğitime Yeni Bakışlar içinde*. Ankara: Mikro Yayınları.
- Toytok, E. H. ve Yıldırım, M. B. (2018). Meslek liselerinde disiplin sorunları ve nedenleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 1759-1778.
- Tunç, B., Yıldız, S., Doğan, A. (2015). Meslek liselerinde disiplin sorunları, nedenleri ve çözümü: bir durum analizi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (2), 384-403.
- Türk, H.B. (2014). Sihirden nefret eden bir illüzyonist: Bourdieu, gelenek ve ideoloji. *Ocak ve zanaat Pierre Bourdieu derlemesi* (Ed. Günay Çeğin ve diğerleri) içinde (s.605-626). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uras, M. (2002). Eğitimin toplumsal temelleri. Erdal Toprakçı (Ed.), *Eğitim üzerine içinde* (s.190- 240). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Ünal, A.Z. (2014). Rahatsız edici bir adamın bilimi: sosyoloji. *Ocak ve zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi içinde* (Ed. Günay Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ünsal, H. (2011). Okulda ve sınıfta disiplin. (Ed. Ç. Özdemir). *Sınıf yönetimi içinde*. Ankara: Pegem Akademi.
- Van Houtte, M., and Stevens, P. A. J. (2008). Sense of Futility. *Youth and Society*, 40(2), 245–264.

- Vander Zanden, J. W. (1975). *Sociology: a sistematic approach*. New York: Ronald Press Company.
- Ward, C. M. (1998). Student discipline and alleviating criminal behavior in the inner City. *The Urban Review*, 30 (1), 29-48.
- Worsley, P. (1987). *The new introduction sociology*. England: Penguin Books.
- Yeşil Aydoğan, A. ve Tunç, B. (2020). Öğrencilerin toplumsal köken özellikleri ve istenmeyen davranışlar: Meslek liselerinde bir durum analizi. *e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7, 185-206.
- Yeşil Aydoğan, H. (2019). *Mesleki-teknik lise öğrencilerinin disiplin sorunlarının toplumsal kökenlerine ilişkin bir çözümleme*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin Üniversitesi.
- Yıldırım, A. (2013). *Eleştirel pedagoji*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Young, K. ve Mack, R.W. (1959). *Sociology and social life*. U.S.A: American Book Company.
- Zachos, D.T., Gkontzou, A. and Delaveridou, A. (2017). Teachers and school “discipline” in greece: a case study. *European Journal of Social Science Education and Research*, 4(1), 97-115.

7. EKLER

7.1. EK 1:Araştırmada Kullanılan Mülakat Formu

Katılımcı öğretmen:

Branşı:

Bulunduğu lisedeki görevi:

Hangi okul türünde öğretmenlik yapıyor, geçmişte çalıştığı okul türleri?

Meslekteki kıdemi ve deneyimi?: (farklı yerlerde çalışma vs)

Bulunduğu lisedeki çalışma süresi:

Mezuniyet durumu (Lisans, Yüksek lisans, doktora?):

Disiplin kurulunda görev alma durumu:

Görüşme Soruları:

1. **Öğretmenler disiplin olgusunu nasıl kavramsallaştırmaktadırlar?**
 - a. Disiplini nasıl tanımlarsınız? (Disiplin denince ne anlıyorsunuz?)
 - b. Disipline neden gerek duyulur? (Siz duyuyor musunuz? Kim, hangi nedenle ihtiyaç duyar?) Disiplin olmasaydı ne olurdu?
 - c. “Öğretmenlik” ile “disiplin” kavramı arasında bir ilişki kuruyor musunuz? Nasıl?
 - d. Disiplin neye hizmet ediyor? Okulda disiplin uygulamak gerçek hayatta ne gibi etkiler barındırıyor? Neye hizmet ediyor?
2. **Öğretmenler okulda ne gibi disiplin suçlarıyla karşılaşmaktadır?**
 - a. Okulunuzda sıklıkla yaşanan disiplin olayları nelerdir? Tanık olduğunuz, gözlemlediğiniz disiplin olaylarında dair örnekler verir misiniz?
 - b. Okulda bu zamana kadar karşılaştığınız en ağır disiplin suçu nedir? Örnek verir misiniz?
 - c. Okulda disiplin suçları kızlar ve erkekler arasında, farklı sınıf kademelerinin işlediği disiplin suçları açısından, okulun bölümleri açısından ne gibi değişiklikler göstermektedir? Örnek veriniz.
3. **Öğretmenlerin okuldaki disiplin uygulamalarına yönelik deneyim ve görüşleri nelerdir?**
 - a. Okulda disiplin sağlama konusunda sizden ne beklenmektedir? Siz bu rolü benimsiyor musunuz? (Benimsemiyorsa, siz kendinize nasıl bir rol yüklüyorsunuz?)
 - b. Derslerde veya okulun herhangi bir bölümünde düzeni ve yönetimi nasıl sağlıyorsunuz? (Kurallar koyuyor musunuz? Ne tür kurallar koyuyorsunuz? Sınıf kontrolünü nasıl sağlıyorsunuz?)
 - c. Okulda veya sınıfta disiplini sağlamak için kullandığınız ne gibi ritüeller ve alışkanlıklar var?
 - d. Öğrencilerle ilişkilerinizi düşündüğünüzde öğrencileri doğru davranışa yönlendirici veya disipline edici ne gibi yönler var? Sizce bir öğretmen ile öğrenci arasındaki ilişkide disiplinin yeri nedir?

- e. Ödül ve ceza kullanıyor musunuz? Ne gibi? Ödül ve ceza gibi disiplin uygulamalarına dair ne düşünüyorsunuz? Beklenen etkiyi yaratır mı? Nasıl etkiler?
 - f. Disiplini sağlarken mevzuattan nasıl faydalaniyorsunuz? Mevzuata ilişkin uygulamalarınız nelerdir?
 - g. Öğretmenler Toplantısı, Veli Toplantısı, Zümre Toplantısı ve Şube Öğretmenler Kurulu'nda disiplini sağlamak için ne gibi kararlar alıyorsunuz? Etkili oluyor mu?
 - h. Disiplini sağlamak için yardım istediğiniz birileri oluyor mu? Ne gibi bir yardım istiyorsunuz?
- 4. Öğretmenlerin disiplin kurulları ve işleyişine dair deneyimleri nelerdir?**
- a. Disiplin kurullarının çalışma usullerini anlatır mısınız? (Toplanma, karar verme, kararı bildirme süreci)
 - b. Disiplin kurulları karar verirken nelere göre karar verirler? Ne gibi durumları göz önünde bulundurur?
 - c. Öğrencilere sıklıkla hangi cezalar verilir? Ceza dışında başka yaptırımlar uygulanır mı?
 - d. Verilen cezalarla ilgili ne gibi işlemler yapılır?
 - e. Sizce disiplin kurulları disiplin sağlama konusunda ne kadar etkilidir? Eleştirileriniz var mı? Beklenen etkiyi yaratır mı?
- 5. Öğrencilerin disipline aykırı davranışta bulunma nedenlerine dair öğretmen görüşleri nelerdir?**
- a. Sizce öğrenciler neden kural dışı davranışlar sergiler? Bu davranışların kaynakları nelerdir?
- 6. Okuldaki disiplin uygulamalarının okul ikliminde oluşturduğu etkiler nelerdir?**
- a. Sizce öğrencinin ceza almasının davranışlarına, akademik ve eğitsel durumuna etkisi nedir? Ne gibi değişiklikler olur. Örneklendiriniz.
 - b. Okulda var olan disiplin uygulamasının öğrenciler üzerinde etkisi nedir? Öğrencinin ödül ve ceza alması öğrenciyi nasıl etkiler?
 - c. Okulda disiplin uygulamaları öğretmenler tarafından yorumlanır? Öğretmenleri disiplin uygulamaları nasıl etkiler?
 - d. Veliye hangi disiplin suçları bildirilir? Velinin tepkisi ne olur? Sonra ne yaşar? .
- 7. Okuldaki disiplin uygulamalarının öğrencinin yaşamına etkilerine dair öğretmen görüşleri nelerdir?**
- a. Disiplin uygulamaları neye hizmet eder?
 - b. Sizce okul disiplin pratiklerinin iş yaşamına yönelik ne gibi katkılar sunmaktadır?
 - c. Okul disiplin pratiklerinin toplumsal yaşama katkıları nelerdir?
- 8. Öğretmenlerin okulda disiplin suçlarını azaltmaya yönelik uygulamalar nelerdir?**
- a. Disiplin suçlarını azaltmak için ne gibi çalışmaları yaptınız, yapmayı planlıyorsunuz, yapmaktasınız?

7.2. EK 2: Etik Kurul Onayı

T.C. DÜZCE ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULU KARARLARI		
<u>TOPLANTI SAYISI</u> 11	<u>KARAR SAYISI</u> 2023/422	<u>KARAR TARİHİ</u> 11.12.2023

KARAR NO: 2023/422
Düzce Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencisi Ahmet GÜZEL'in, "Meslek Liseleri ve Disiplin Sistemi: Öğretmenlerin Perspektifinden Bir İnceleme" başlıklı çalışması Etik Kurulumuzca incelenmiş olup, ilgili çalışmanın araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olmak koşulu ile uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna;

Oy birliği ile karar verildi.

ASLI GİBİDİR.
12.12.2023 -

7.3. EK 3: Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği Disiplin Kısımı

ONUNCU KISIM

Öğrenci Davranışları, Ödül ve Disipline İlişkin Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM

Öğrenci Davranışları ve Öğrencilerin Korunması Öğrencilerin uyacakları kurallar ve öğrencilerden beklenen davranışlar

MADDE 157- (1) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Öğrencilerin; Atatürk inkılâp ve ilkeleriyle, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, Türk milletinin millî, ahlâkî, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve yücelten, insan haklarına saygılı, Cumhuriyetin demokratik, laik, sosyal ve hukuk devleti olması ilkelerine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getiren; beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı, gelişmiş bir kişiliğe, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetişmeleri için okul yönetimi, öğretmenler, rehberlik servisi, veli, okul aile birliği ve ilgili diğer paydaşlarla işbirliği yapması istenir.

(2) Bu doğrultuda öğrencilerden;

- a) Atatürk inkılâp ve ilkelerine bağlı kalmaları ve bunları korumaları,
- b) Hukuka, toplum değerlerine ve okul kurallarına uymaları,
- c) Doğru sözlü, dürüst, yardımsever, erdemli, saygılı ve çalışkan olmaları; güzel ve nazik tavır sergilemeleri; kaba söz ve davranışlarda bulunmamaları; barış, değerbilirlik, hoşgörü, sabır, özgürlük, eşitlik ve dayanışmadan yana davranış göstermeleri,
- ç) Irk, renk, cinsiyet, dil, din, milliyet ayrımı yapmaksızın herkese karşı iyi davranmaları; insan hak ve özgürlüğüyle onurunun korunması için gerekli duyarlılığı göstermeleri,
- d) Tutumlu olmaları; millet malını, okulunu ve eşyasını kendi öz malı gibi korumaları ve zarar vermemeleri,
- e) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Sağlığı olumsuz etkileyen ve sağlığa zarar veren, alkollü ya da bağımlılık yapan maddeleri kullanmamaları, bulundurmamaları ve bu tür maddelerin kullanıldığı yerlerde bulunmamaları,
- f) Her çeşit kumar ve benzeri oyunlardan, bu tür oyunların oynandığı ortamlardan uzak kalmaları,
- g) Okula ve derslere düzenli olarak devam etmeleri,
- ğ) Çevreye karşı duyarlı olmaları, çevrenin doğal ve tarihi yapısını korumaları,
- h) Kitapları sevmeleri ve korumaları, okuma alışkanlığı kazanmaları ve boş zamanlarını faydalı işler yaparak geçirmeleri,
- ı) Trafik kurallarına uymaları ve davranışlarıyla örnek olmaları,
- i) Fiziksel, zihinsel ve duygusal güçlerini olumlu olarak yönetmeleri; beden, zekâ ve duygularıyla bunları verimli kılacak irade ve yeteneklerini geliştirmeleri; kendilerine saygı duymayı öğrenmeleri, böylece dengeli bir biçimde geliştirdikleri varlıklarını aile, toplum, vatan, millet ve insanlığın yararına sunmaları,
- j) İnsan hakları ve demokrasi bilincini özümsemiş ve davranışa dönüştürmüş olmaları, kötü muamele ve her türlü istismara karşı duyarlı olmaları,
- k) Toplam kalite yönetimi anlayışıyla ekip çalışmalarında rol almaları,
- l) Okul, öğrenci veli sözleşmesine uygun davranmaları,
- m) İnsana ve insan sağlığına gereken önemi vermeleri,
- n) Savaş, yangın, deprem ve benzeri olağanüstü durumlarda topluma hizmet etkinliklerine

gönüllü katkı sağlamaları ve verilen görevleri tamamlamaları,

o) Zararlı, bölücü, yıkıcı, siyasi ve ideolojik amaçlı faaliyetlere katılmamaları, bunlarla ilgili amblem, afiş, rozet, yayın ve benzerlerini taşımamaları ve bulundurmamaları,

ö) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Bilişim araçlarını ve sosyal medyayı kişisel, toplumsal ve eğitsel yararlar doğrultusunda kullanmaları,

p) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Bilişim araçlarını ve sosyal medyayı; zararlı, bölücü, yıkıcı ve toplumun genel ahlak kurallarıyla bağdaşmayan ve şiddet içerikli amaçlar için kullanmamaları; bunların üretilmesine, bulundurulmasına, taşınmasına yardımcı olmamaları,

r) Alınan sağlık ve güvenlik tedbirlerine uyarak bu konuda örnek davranışlar sergilemeleri,

s) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Yanlış algı oluşturabilecek tutum ve davranışlardan kaçınmaları, genel ahlak ve adaba uygun davranmaları,

ş) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Okulu benimsemeleri, öğretmenlerine saygı göstermeleri ve okul kurallarına uymaları beklenir.

(3) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Öğrencilerden beklenen davranışların; derslerde, törenlerde, toplantılarda, rehberlik çalışmalarında, veli görüşme ve toplantılarıyla diğer sosyal etkinliklerde öğrencilere kazandırılmasına çalışılır ve uyulması gereken kurallar hatırlatılır.

(4) (Değ: 28/10/2016-29871 RG) Okul yönetimi, öğrencilerin uyacakları kurallar ve öğrencilerden beklenen davranışlarla bunlara uyulmaması durumunda öğrencilerin karşılaşabilecekleri yaptırımlar konusunda kendilerini ve velilerini bilgilendirir. Ayrıca bu hususlara okul veli sözleşmesinde yer verilir. Öğrenci nakil olduğunda sözleşme yenilenir.

(5) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Okulların özelliklerine göre ikinci fıkra hükümleri doğrultusunda ayrıca destekleyici kurallar belirlenebilir. Bu kurallar okul öğrenci ödül ve disiplin kurulunun önerisi, öğretmenler kurulunun kararına bağlı olarak okul müdürünün onayından sonra uygulamaya konulur.

(6) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Öğrenci ve veliler Okul Öğrenci Veli Sözleşmesinin gereklerini yerine getirir. Öğrencilerin korunması

MADDE 158- (1) Yönetici ve öğretmenlerce;

a) Aile içinde ve dışında şiddete maruz kalan, ilgisizlik nedeniyle veya zorlanarak kanunlarla toplumun etik kurallarına aykırı olan yollara yönelme ihtimali bulunan öğrencilerle ilgili gerekli önlemlerin alınması,

b) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Öğrencilerin sağlığını olumsuz etkileyen ve sağlığına zarar veren, alkollü ya da bağımlılık yapan maddeleri bulundurması, kullanması, bu tür maddelerin üretim ve kaçakçılığına alet olmasına karşı korunması,

c) Öğrencilerin pornografî, teşhir, cinsel sömürü, istismar, taciz ve her türlü olumsuz davranışlardan korunması,

ç) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Öğrencilerin; çevre, okul çalışanları ve diğer öğrenciler tarafından fiziksel ve ruhsal yönden zarar görmemeleri için dedikoduya, zorbalığa, tehdide, sataşmaya ve onur kırıcı her türlü lakap takılmasına karşı korunması konularında veli veya aileyle diğer ilgili kurum ve kuruluşlarla da işbirliği yapılarak gerekli tedbirler alınır.

(2) Bu tedbirler kapsamında, okul yönetimince; okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu kararına bağlı olarak alınan ihbar, şikâyet, duyumla gerekli görülen hallerde, önceden tedbir almak, olumsuz öğrenci davranışlarının fiil ve suça dönüşmesini engellemek, eğitim ortamlarının güvenliğini sağlamak ve öğrencileri her türlü olumsuz ve zararlı davranışlardan korumak amacıyla okul, pansiyon ve eklentileri, sıra, masa, dolap ve gerekli görülen diğer yerler aranır, tedbir amaçlı bu arama ve inceleme işleri öğrencinin

kişilik ve onurunu rencide etmeden okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu üyeleriyle görevlendirilen öğretmenlerce yapılır.

İKİNCİ BÖLÜM

Ödül Öğrencilerin ödüllendirilmesi

MADDE 159- (1) Örnek davranışların ve başarıların niteliklerine göre ödüllendirilmesinde öğrencilere;

- a) Teşekkür belgesi,
- b) Takdir belgesi,
- c) Onur belgesi,

ç) Üstün başarı belgesi verilir. Teşekkür, takdir ve üstün başarı belgesi ile ödüllendirme

MADDE 160- (1) Okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu, derslerdeki gayret ve başarılarıyla üstünlük gösteren, tüm derslerden başarılı olan, dönem puanlarının ağırlıklı ortalaması 70,00 den aşağı olmayan ve davranış puanı 100 olan öğrencilerden;

- a) 70,00-84,99 arasındakileri teşekkür belgesi,
- b) 85,00 ve daha yukarı olanları takdir belgesi,
- c) Ortaöğrenim süresince en az üç öğretim yılının bütün döneminde takdir belgesi alanları üstün başarı belgesi ile ödüllendirir.

(2) Üstün başarı belgesi almaya hak kazanan öğrencilere okulun iftihar listesinde yer verilir. Onur belgesi ile ödüllendirme

MADDE 161- (1) Okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu puan şartına bağlı kalmadan;

- a) Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanarak örnek olmak,
- b) Bilimsel projelerle sosyal etkinliklere katılmak, bu çalışmalarda liderlik yapmak, yapılan etkinliklerde eğitime katkıda bulunmak ve üstün başarı göstermek,
- c) Okul araç-gereç ve donanımlarıyla çevreyi koruma ve gözetmede davranışlarıyla örnek olmak,

ç) Görgü kurallarına uymada ve insan ilişkilerinde örnek olmak,

d) Trafik kurallarına uymada örnek davranışlar sergilemek,

e) Bilişim araçlarını kullanmada iyi örnek olacak davranışlar sergilemek,

f) Okula ve derslere düzenli olarak gelmek, bu yönde arkadaşlarına iyi örnek olmak,

g) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Zorunlu göç mağdurları, mülteci ve sığınmacılar, gazi ve şehit yakınları, doğal afetlerden etkilenenler, yaşlı, yetim, öksüz, güçsüz, engelli ve benzeri durumda olanlar ile diğer yardıma ihtiyaç duyanlara yönelik yürütülen toplum hizmetlerinde görev almak,

ğ) Alınan sağlık ve güvenlik tedbirlerine uyarak konuyla ilgili örnek davranışlar sergilemek gibi davranışlardan örnek oluşturacak bir ya da birkaçını gösteren davranış puanı indirilmemiş öğrencileri; öğretim yılı içinde herhangi bir ödül alıp almadığına bakılmaksızın öğrenci, öğretmen veya okul yönetiminin teklifi, onur kurulunun uygun görüşü doğrultusunda onur belgesiyle ödüllendirir. Bir öğretim yılı içinde iki ve daha fazla onur belgesi alan öğrencilere okulun onur listesinde yer verilir.

(2) Ayrıca öğretmenler kurulu, ders yılı başında yukarıda belirtilen davranışların dışında da onur belgesiyle ödüllendirilebilecek davranışları belirler. Belirlenen davranışlar okul yönetimince onur kuruluyla okul öğrenci ödül ve disiplin kuruluna bildirilir. Ödül takdirinde dikkat edilecek hususlar ve ödüllerin verilmesi

MADDE 162- (1) Ödül takdir edilirken öğrencinin;

- a) Okul içindeki ve dışındaki genel durumu,
- b) Ders ve ders dışı faaliyetlerdeki başarısı,
- c) Davranışının niteliği, önemi ve çevresine örnek olup olmadığı gibi hususlar göz önünde bulundurulur.

(2) Ödül belgeleri; öğrenci, veli, öğretmen ve yöneticilerin katıldığı bir ortamda törenle öğrencilere ya da velilerine verilir.

(3) Onur ve iftihar listeleri, ders kesiminde okul yönetiminin uygun göreceği bir günde öğrencilerin huzurunda, ayrı ayrı okunur ve daha sonra okulda herkesin görebileceği bir yere fotoğraflı olarak takip eden ders yılı süresince ayrı ayrı asılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Disiplin

Disiplin cezaları

MADDE 163- (1) Öğrencilere, disiplin cezasını gerektiren davranış ve fiillerinin niteliklerine göre;

- a) Kınama,
- b) Okuldan kısa süreli uzaklaştırma,
- c) Okul değiştirme,
- ç) Örgün eğitim dışına çıkarma cezalarından biri verilir.

(2) Disipline konu olan olaylar okul öğrenci ödül ve disiplin kurulunda görüşülüp karara bağlandıktan sonra;

- a) Kınama ve okuldan kısa süreli uzaklaştırma cezaları okul müdürünün,
- b) Okul değiştirme cezası, ilçe öğrenci disiplin kurulunun,
- c) Örgün eğitim dışına çıkarma cezası, il öğrenci disiplin kurulunun, onayından sonra uygulanır. Disiplin cezasını gerektiren davranış ve fiiller

MADDE 164- (1) Kınama cezasını gerektiren davranışlar ve fiiller şunlardır:

- a) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Okulu, okul eşyasını ve çevresini kirletmek,
- b) Yapması gereken görevleri yapmamak, c) Kılık-kıyafete ilişkin mevzuat hükümlerine uymamak,
- ç) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Tütün ve tütün mamullerini bulundurmak veya kullanmak,
- d) Başkasına ait eşyayı izinsiz almak veya kullanmak,
- e) Yalan söylemek,
- f) (Değ: 28/10/2016-29871 RG) Okula geldiği hâlde özürsüz eğitim ve öğretim faaliyetlerine, törenlere, sosyal etkinliklere ve okul pansiyonlarında etüde katılmamak, geç katılmak veya bunlardan erken ayrılmak,
- g) (Değ: 28/10/2016-29871 RG) Okul kütüphanesi, atölye, laboratuvar, pansiyon veya diğer bölümlerden aldığı kitap, araç-gereç ve malzemeyi, eksik vermek veya kötü kullanmak,
- ğ) Kaba ve saygısız davranmak,
- h) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Dersin ve ders dışı eğitim faaliyetlerinin akışını ve düzenini bozacak davranışlarda bulunmak,
- ı) Kopya çekmek veya çekilmesine yardımcı olmak,
- i) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Yatılı okullarda pansiyona geç gelmek,
- j) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Müstehcen veya yasaklanmış araç, gereç ve dokümanları okula ve okula bağlı yerlere sokmak veya yanında bulundurmak,
- k) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Kumar oynamaya yarayan araç-gereç ve doküman bulundurmak,
- l) Bilişim araçlarını amacı dışında kullanmak,
- m) Alınan sağlık ve güvenlik tedbirlerine uymamak,
- n) (Değ: 28/10/2016-29871 RG) Ders saatleri içinde öğretmenin bilgisi ve kontrolü dışında bilişim araçlarını açık tutarak dersin akışını bozmak.

(2) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Okuldan 1-5 gün arasında kısa süreli uzaklaştırma cezasını gerektiren fiil ve davranışlar;

- a) (Değ: 28/10/2016-29871 RG) Kişilere, arkadaşlarına, okul yöneticilerine, öğretmenlerine ve diğer çalışanlarına karşı okul içinde ve dışında sözle, davranışla veya sosyal medya üzerinden hakaret etmek, hakareti paylaşmak, yaymak veya başkalarını bu davranışa kışkırtmak,

- b) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Pansiyonun düzenini bozmak, pansiyonu terk etmek, gece izinsiz dışarıda kalmak,
- c) Kişileri veya grupları dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi ve dini inançlarına göre ayırmayı, kınamayı, kötülemeyi amaçlayan davranışlarda bulunmak veya ayrımcılığı körükleyici semboller taşımak,
- ç) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) İzinsiz gösteri, etkinlik ve toplantı düzenlemek, bu tür gösteri, etkinlik ve toplantılara katılmak, d) Her türlü ortamda kumar oynamak veya oynatmak,
- e) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Okul kurallarının uygulanmasını ve öğrencilere verilen görevlerin yapılmasını engellemek,
- f) Başkalarına hakaret etmek,
- g) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Müstehcen veya yasaklanmış araç, gereç, doküman ve benzerlerini dağıtmak, duvarlara ve diğer yerlere asmak, yapıştırmak, yazmak; bu amaçlar için okul araç-gerecini ve eklentilerini kullanmak,
- ğ) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Bilişim araçları veya sosyal medya yoluyla eğitim ve öğretim faaliyetlerine ve kişilere zarar vermek,
- h) (Değ: 28/10/2016-29871 RG) Okula geldiği hâlde özürsüz eğitim ve öğretim faaliyetlerine, törenlere ve diğer sosyal etkinliklere katılmamayı, geç katılmayı veya erken ayrılmayı alışkanlık haline getirmek,
- ı) Kavgaya etmek, başkalarına fiili şiddet uygulamak,
- i) Okul binası, eklenti ve donanımlarına, arkadaşlarının araç-gerecine siyasi, ideolojik veya müstehcen amaçlı yazılar yazmak, resim veya semboller çizmek, j) Toplu kopya çekmek veya çekilmesine yardımcı olmak, k) Sarhoşluk veren zararlı maddeleri bulundurmamak veya kullanmak,
- l) (Değ: 28/10/2016-29871 RG) Millî ve manevi değerlere, genel ahlak ve adaba uygun olmayan tutum ve davranışlarda bulunmak.
- (3) Okul değiştirme cezasını gerektiren fiil ve davranışlar;
- a) Türk Bayrağına, ülkeyi, milleti ve devleti temsil eden sembolere saygısızlık etmek, b) Millî ve manevi değerleri söz, yazı, resim veya başka bir şekilde aşağılamak; bu değerlere küfür ve hakaret etmek,
- c) Okul çalışanlarının görevlerini yapmalarına engel olmak,
- ç) Hırsızlık yapmak, yaptırmak ve yapılmasına yardımcı olmak,
- d) Okulla ilişkisi olmayan kişileri, okulda veya eklentilerinde barındırmak,
- e) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Resmî belgelerde değişiklik yapmak; sahte belge düzenlemek ve kullanmak ve başkalarını yararlandırmak,
- f) Okul sınırları içinde herhangi bir yeri, izinsiz olarak eğitim ve öğretim amaçları dışında kullanmak veya kullanılmasına yardımcı olmak,
- g) Okula ait taşınır veya taşınmaz mallara zarar vermek,
- ğ) Ders, sınav, uygulama ve diğer faaliyetlerin yapılmasını engellemek veya arkadaşlarını bu eylemlere katılmaya kışkırtmak,
- h) Eğitim ve öğretim ortamına yaralayıcı, öldürücü silah ve patlayıcı madde ile her türlü aletleri getirmek veya bunları bulundurmamak,
- ı) Zor kullanarak veya tehditle kopya çekmek veya çekilmesini sağlamak,
- i) Bağımlılık yapan zararlı maddeleri bulundurmamak veya kullanmak,
- j) Yerine başkasını sınava sokmak, başkasının yerine sınava girmek,
- k) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Eğitim ve öğretim ortamında; siyasi ve ideolojik amaçlı eylem düzenlemek, başkalarını bu gibi eylemler düzenlemeye kışkırtmak, düzenlenmiş eylemlere katılmak,
- l) Siyasi partilere, bu partilere bağlı yan kuruluşlara, derneklere, sendikalara ve benzeri kuruluşlara üye olmak, üye kaydetmek, para toplamak ve bağışta bulunmaya zorlamak,

- m) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Bilişim araçları veya sosyal medya yoluyla eğitim ve öğretimi engellemek, kişilere ağır derecede maddi ve manevi zarar vermek,
- n) İzin almadan okulla ilgili; bilgi vermek, basın toplantısı yapmak, bildiri yayınlamak ve dağıtmak, faaliyet tertip etmek veya bu kapsamdaki faaliyetlerde etkin rol almak,
- o) Bir kimseyi ya da grubu suç sayılan bir eylemi yapmaya, böyle eylemlere katılmaya, yalan bildirimde bulunmaya veya suçu yüklenmeye zorlamak,
- ö) Zor kullanarak başkasına ait mal ve eşyaya el koymak, başkalarını bu işleri yapmaya zorlamak,
- p) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Genel ahlak ve adaba uygun olmayan, yanlış algı oluşturabilecek tutum ve davranışları alışkanlık hâline getirmek,
- r) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Kişilere, arkadaşlarına ve okul çalışanlarına; söz ve davranışlarla sarkıntılık yapmak, iftira etmek, başkalarını bu davranışlara kışkırtmak veya zorlamak, yapılan bu fiilleri sosyal medya yoluyla paylaşmak, yaymak,
- s) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Pansiyon düzenini bozmayı, pansiyonu terk etmeyi ve gece izinsiz dışarıda kalmayı alışkanlık hâline getirmek,
- (4) Örgün eğitim dışına çıkarma cezasını gerektiren davranışlar;
- a) Türk Bayrağına, ülkeyi, milleti ve devleti temsil eden sembollere hakaret etmek,
- b) Türkiye Cumhuriyeti'nin devleti ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ilkesine ve Türkiye Cumhuriyeti'nin insan haklarına ve Anayasanın başlangıcında belirtilen temel ilkelere dayalı millî, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti niteliklerine aykırı miting, forum, direniş, yürüyüş, boykot ve işgal gibi ferdi veya toplu eylemler düzenlemek; düzenlenmesini kışkırtmak ve düzenlenmiş bu gibi eylemlere etkin olarak katılmak veya katılmaya zorlamak,
- c) Kişileri veya grupları; dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi ve dini inançlarına göre ayırmayı, kınamayı, kötülemeyi amaçlayan bölücü ve yıkıcı toplu eylemler düzenlemek, katılmak, bu eylemlerin organizasyonunda yer almak,
- ç) Kurul ve komisyonların çalışmasını tehdit veya zor kullanarak engellemek,
- d) Bağımlılık yapan zararlı maddelerin ticaretini yapmak,
- e) Okul ve eklentilerinde güvenlik güçlerince aranan kişileri saklamak ve barındırmak,
- f) Eğitim ve öğretim ortamını işgal etmek,
- g) Okul içinde ve dışında tek veya toplu hâlde okulun yönetici, öğretmen, eğitici personel, memur ve diğer personeline karşı saldırıda bulunmak, bu gibi hareketleri düzenlemek veya kışkırtmak,
- ğ) Okul çalışanlarının görevlerini yapmalarına engel olmak için fiili saldırıda bulunmak ve başkalarını bu yöndeki eylemlere kışkırtmak,
- h) Okulun taşınır veya taşınmaz mallarını kasıtlı olarak tahrip etmek,
- ı) Yaralayıcı, öldürücü her türlü alet, silah, patlayıcı maddeleri kullanmak suretiyle bir kimseyi yaralamaya teşebbüs etmek, yaralamak, öldürmek, maddi veya manevi zarara yol açmak,
- i) Kişi veya kişilere her ne sebeple olursa olsun eziyet etmek; işkence yapmak veya yaptırmak, cinsel istismar ve bu konuda kanunların suç saydığı fiilleri işlemek,
- j) Çete kurmak, çetede yer almak, yol kesmek, adam kaçırmak; kapkaç ve gasp yapmak, fidye ve haraç almak,
- k) Yasa dışı örgütlerin ve kuruluşların, siyasi ve ideolojik görüşleri doğrultusunda propaganda yapmak, eylem düzenlemek, başkalarını bu gibi eylemleri düzenlemeye kışkırtmak, düzenlenmiş eylemlere etkin biçimde katılmak, bu kuruluşlara üye olmak, üye kaydetmek; para toplamak ve bağışta bulunmaya zorlamak,
- l) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Bilişim araçları veya sosyal medya yoluyla; bölücü, yıkıcı, ahlak dışı ve şiddeti özendiren sesli, sözlü, yazılı ve görüntülü içerikler oluşturmak, bunları çoğaltmak, yaymak ve ticaretini yapmak.

(5) Yukarıda belirtilenlerin dışında ve disiplin cezası verilmesini gerektiren fiil ve hâllere nitelik ve ağırlıkları itibarıyla benzer eylemlerde bulunanlara suça uygun cezalar verilir. Pansiyon, başka okul veya işletmedeki disiplin olayları

MADDE 165- (1) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Öğrencinin kayıtlı olduğu okul dışında; kaldığı pansiyonda, ders, kurs veya telafi eğitimi aldığı okullarda, disiplin olaylarına karışmaları hâlinde, olayın meydana geldiği okul tarafından gerekli araştırma/inceleme/soruşturma yapılır. Olayla ilgili tanzim edilen dosya, karar verilmek üzere öğrencinin kayıtlı olduğu okula gönderilir.

(2) Staj çalışması veya meslek eğitimi görülen işletmelerde öğrencinin karıştığı disiplin olayları, kayıtlı bulunduğu okula bildirilir. Olay, okul müdürlüğünce araştırılarak/incelenerek/ soruşturularak sonuçlandırılır.

(3) Araştırma/inceleme/soruşturma süreci, ilgili okulların öğrenci ödül ve disiplin kurullarının işbirliği içerisinde yürütülür. Öğrencinin kayıtlı olduğu okul müdürlüğünce, olayın meydana geldiği okulun öğrenci ödül ve disiplin kurulu başkanı veya işletme yetkilisi, görüşlerine başvurmak üzere olayla ilgili öğrenci ödül ve disiplin kurulu toplantısına katılır ve karar için oy kullanır. Ancak işletme yetkilisi oy kullanamaz.

(4) Öğrencinin kayıtlı bulunduğu okulda disiplin olaylarına karışması ve buna ilişkin araştırma/inceleme/soruşturma sürdürülürken bir başka okula nakledilmesi durumunda, işlemi başlatan okul, araştırma/inceleme/soruşturmayı tamamlar ve dosyayı yeni okuluna gönderir. Yeni okulu aracılığıyla posta, e-Posta ve/veya diğer iletişim araçlarıyla tebligat yapılarak öğrenciye ceza uygulanır ve dosyasına işlenir. Ceza alan öğrenciyle ilgili karara itiraz, davranış puanının iade edilmesi ve cezanın dosyadan silinmesi gibi işlemler yeni okulu tarafından gerçekleştirilir. Cezaya neden olan davranış ve fiilin tekrarlanması MADDE 166- (1) Disiplin cezası verilmesine sebep olmuş bir fiil veya davranışın bir öğretim yılı içerisinde tekrarında bir derece ağır ceza uygulanır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Uygulama ile İlgili Esaslar ve Ceza Takdirinde Dikkat Edilecek Hususlar Uygulama ile ilgili esaslar

MADDE 167- (1) Şikâyetler, gerçek ve/veya tüzel kişilerce okul müdürlüğüne yazılı olarak bildirilir. İsimsiz ve imzasız başvurular işleme alınmaz.

(2) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Araştırma/inceleme/soruşturmayı gerektiren ve doğrudan okul yönetimine duyurulan veya bildirilen şikâyetler, yazılı olarak ilgililere zamanında iletilir. Ceza takdirinde dikkat edilecek hususlar

MADDE 168- (1) Disiplin cezaları takdir edilirken;

a) Öğrencinin 18 yaşına kadar çocuk olduğu,

b) Öğrencinin üstün yararı,

c) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Gizlilik ilkesi,

ç) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Sınıf rehber öğretmeni, gerektiğinde diğer öğretmenler ve öğrenci velisinin görüşleri,

d) Öğrencinin ailesi ve çevresiyle ilgili bilgiler,

e) Öğrencinin kişisel özellikleri ve psikolojik durumu,

f) Fiil ve davranışın hangi şartlar altında yapıldığı, öğrenciyi tahrik unsurlar,

g) Öğrencinin yaşı ve cinsiyeti,

ğ) Öğrencinin derslerdeki ilgi ve başarısı,

h) Öğrencinin daha önce ceza alıp almadığı, hususları göz önünde bulundurulur.

(2) Olayın mahkemeye intikal etmesi disiplin cezasının uygulanmasını engellemez.

(3) Öğrencinin daha önce ceza almamış olması, derslerinde başarılı olması ve davranışlarının olumlu olması durumunda rehberlik servisinin görüşü de alınarak bir alt ceza verilebilir.

(4) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Ceza gerektiren davranış ve fiillerde bulunan öğrenciler,

okul rehberlik servisinin veya Rehberlik ve Araştırma Merkezinin raporu ile okul yönetiminin kararına bağlı olarak rehabilite edici uygulamalara tabi tutulur.

(5) (Değ: 28/10/2016-29871 RG) Özel eğitim ihtiyacı olan zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilerin disiplin cezasını gerektiren davranış ve fiilleri gerçekleştirmesi halinde disiplin cezası uygulanmaz. Bu tür davranışlarda bulunan öğrenciler için Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Geliştirme Birimi gerekli tedbirleri alır. Ancak görme, işitme ve ortopedik yetersizliği olan öğrencilere ise yetersizliği olmayan öğrencilere uygulanan hükümler uygulanır. Disiplin cezaları ile ilgili onay, itiraz ve tebliğ MADDE 169- (1) Onay yetkisi okul müdüründe bulunanların dışındaki disiplin cezalarının onaylanmasıyla itiraza ilişkin dosya ve yazılar millî eğitim müdürlükleri aracılığıyla ilgili disiplin kurullarına gönderilir.

(2) Okul öğrenci ödül ve disiplin kurulunda görüşülüp karara bağlanan disiplin cezalarından;

a) Kınama ve okuldan kısa süreli uzaklaştırma cezaları okul müdürünün,

b) Okul değiştirme cezası, ilçe öğrenci disiplin kurulunun,

c) Örgün eğitim dışına çıkarma cezası, il öğrenci disiplin kurulunun onayından sonra uygulanır.

(3) Cezalara itiraz; cezanın tebliğini izleyen beş iş günü içinde okul müdürü, 18 yaşını tamamlamış öğrenci veya öğrenci velisi tarafından okul müdürlüğü kanalıyla yapılır. Okul müdürlüğü, yazılı başvuruyu ve itiraz gerekçeleri hakkındaki görüşlerini, gerekli belgelerle birlikte başvurunun yapıldığı tarihten itibaren en geç beş iş günü içinde itirazı değerlendirmeye yetkili disiplin kuruluna sevk etmek üzere gönderir.

a) Kınama ve okuldan kısa süreli uzaklaştırma cezalarına itiraz ilçe öğrenci disiplin kuruluca,

b) Okul değiştirme cezasına itiraz il öğrenci disiplin kurulunca,

c) Örgün eğitim dışına çıkarma cezasına itiraz üst disiplin kurulunca değerlendirerek sonuçlandırır.

(4) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Kararı onayan kurul aynı karara yönelik itirazları görüşemez, itirazlar bir üst kurulda görüşülerek karara bağlanır. İtiraz sonucu verilen karar kesin olup yeniden itiraz edilemez.

(5) Bütün cezalar, velilere 25/1/2012 tarihli ve 28184 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Tebligat Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik hükümlerine uygun olarak bildirilir ve tebellüğ belgesi disiplin dosyasında saklanır. Davranış puanının indirilmesi MADDE 170- (1) Her ders yılı başında öğrencilerin davranış puanı 100’dür.

(2) Ceza alan öğrencilerin davranış puanlarından;

a) Kınama cezası için 10,

b) Okuldan kısa süreli uzaklaştırma cezası için 20,

c) Okul değiştirme cezası için 40,

ç) Örgün eğitim dışına çıkarma cezası için 80 puan indirilir.

Cezaların işlenmesi, silinmesi, puan iadesi ve dosyaların saklanması

MADDE 171- (1) Öğrencilerin aldıkları cezalar, e-Okul sistemine işlenir.

(2) (Değ: 28/10/2016-29871 RG) Ceza alan ve davranış puanı indirilmiş olan ancak davranışları olumlu yönde değişen, iyi hâlleri görülen ve olumsuz davranışları tekrarlamayan öğrencilerin durumları, okul öğrenci ödül ve disiplin kurulunca daha sonraki dönemde/dönemlerde, son sınıf öğrencileri ise ders yılı sonunda değerlendirilir. Cezalarının kaldırılması ve davranış puanlarının iadesi öngörülen öğrenciler öğretmenler kuruluna sunulur. Öğretmenler kurulunca cezası kaldırılan ve davranış puanı iade edilen öğrencilerin yeni durumları e-Okul sistemine işlenir.

(3) Davranış puanı iade edilen ve disiplin cezası kaldırılan öğrencinin disiplin durumuna ilişkin bilgi istendiğinde, öğrencinin disiplin cezası bulunmadığı bildirilir.

(4) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu belgeleri ve araştırma/inceleme/soruşturma dosyası ilgili mevzuat hükümlerince saklanır. (5) Ödül ve disiplin işlemlerine ait veriler; Bakanlığın ilgili birimlerince e-Okul sistemi üzerinden alınır. Cezaların uygulanması

MADDE 172- (1) Okuldan kısa süreli uzaklaştırma cezası alan öğrenciler; a) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Okulun açık olduğu sürede bir günden beş güne kadar okul binası, eklentileri ve işletmelerde yapılan her türlü eğitim ve öğretim etkinlikleri, sınav ile staj çalışmalarına katılamazlar. Bu süre özürlü devamsızlıktan sayılır. b) Pansiyonlu okullardaki yatılı öğrencilerin, pansiyonda kalmasına izin verilebilir. Ancak diğer öğrencilerin huzur ve güvenliğini olumsuz etkileyecek öğrencilerin pansiyonda kalmalarına izin verilmez. c) Öğrencilerin ulusal ya da uluslararası etkinliklere katılıp katılmayacaklarına okul yönetimince karar verilir.

(2) Okul değiştirme cezası alan öğrenciler;

a) (Değ: 28/10/2016-29871 RG) Başvurdukları millî eğitim müdürlüklerince istekleri de dikkate alınarak okul türleri ve bu Yönetmeliğin nakille ilgili hükümleri göz önünde bulundurularak zamana bağlı olmaksızın uygun okullara yerleştirilir. Aynı ilde öğrencinin devam edebileceği programın bulunmaması hâlinde Bakanlığın ilgili birimiyle işbirliği yapılarak gerekli tedbirler alınır.

b) Parasız yatılı öğrencilerin nakilleri, İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumlarında Parasız Yatılılık, Burs ve Sosyal Yardımlar Yönetmeliği ve bu Yönetmeliğin nakille ilgili hükümlerine göre uygun okullara yapılır.

c) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Okul değiştirme cezası alan öğrenciler, ceza aldıkları okula dönebilirler,

ç) Öğrencinin kayıtlı olduğu okul dışında; kaldığı pansiyonda, ders, kurs veya telafi eğitimi aldığı okullarda, disiplin olaylarına karışıp bir başka okula nakledilen öğrencilerden; naklen geldiği okul tarafından okul değiştirme cezası verilenlere yeniden okul değişikliği yaptırılmaz ve nakil durumları, aldıkları ceza ile ilişkilendirilerek kayıtlarda belirtilir. Süresi içinde itirazda bulunulması hâlinde, itiraza ilişkin karar verilinceye kadar ceza uygulanmaz.

(3) Örgün eğitim dışına çıkarma cezası alan öğrenciler;

a) Akşam liseleri dışında devam zorunluluğu olan okullara kayıt yaptıramaz.

b) Açık Öğretim Lisesi veya Mesleki Açık Öğretim Lisesine gönderilir. Ceza alan öğrencilerin sınavları

MADDE 173- (1) Okuldan kısa süreli uzaklaştırma cezası alan ya da yönetim tedbiri doğrultusunda okuldan geçici olarak uzaklaştırılan öğrencilerin, bu sürede katılamadıkları sınavların yerine, okul yönetimlerince belirlenen tarihlerde sınavlara alınmaları sağlanır. Zararın ödetilmesi

MADDE 174- (1) Takdir edilen disiplin cezasının yanında okul ve kişi mallarına verilen zararlar, zarara yol açan öğrencilerin velilerine ödetilir.

(2) Zararın ödenmesinde zorluk çıkaran veliler hakkında, 27/9/2006 tarihli ve 2006/11058 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulan Kamu Zararlarının Tahsiline İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre işlem yapılır. Tedbir kararı

MADDE 175- (1) Müdür, disiplin olaylarında öğrenciyi bir taraftan okul öğrenci ödül ve disiplin kuruluna sevk etmekle birlikte, gerektiğinde kurula sevkten önce veya sonra, kovuşturmanın tamamlanmasını ve sonucunu beklemeden acele bir tedbir olmak üzere on iş gününü geçmemek kaydıyla millî eğitim müdürünü bilgilendirerek uygun göreceği süre kadar geçici olarak okuldan uzaklaştırabilir. Bu durumdaki öğrenciler, ders ve sınavlarla diğer etkinliklere alınmazlar. Hakkında tedbir kararı verilen öğrencinin okuldan uzaklaştırıldığı süre devamsızlıktan sayılmaz.

(2) Tedbir kararının alınmasını izleyen en geç üç iş günü içinde disiplin işlemine başlanır

ve okul öğrenci ödül ve disiplin kuruluna sevkinden itibaren en geç on iş günü içinde durumu karara bağlanır. Aksi takdirde alınan tedbir kararı, kendiliğinden kalkmış sayılır. Haklı ve zorlayıcı sebeplerin devamı hâlinde millî eğitim müdürünün onayına bağlı olarak tedbir kararı, iki kez daha uzatılabilir.

(3) Yönetim tedbiri süresince disiplin işlemi sonuçlanmamışsa; öğrencinin okula devam edip etmeyeceği, pansiyondan yararlanıp yararlanmayacağı hususu ayrıca mahalli mülki idare amirinin onayıyla belirlenir. (

4) Öğrencilerin neden olduğu olağanüstü durumlar karşısında müdür, tedbir olmak üzere okul ve pansiyonların eklentileriyle birlikte en çok beş iş günü eğitim ve öğretime kapatılması gerektiğini millî eğitim müdürlüğüne teklif edebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Kurullar, Düzenlenecek Belgeler ve Bilgi Toplama Kurullar

MADDE 176- (1) Ödül ve disipline ilişkin iş ve işlemleri yürütmek üzere;

- a) Onur kurulu,
- b) Okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu,
- c) İlçe öğrenci disiplin kurulu,
- ç) İl öğrenci disiplin kurulu,
- d) Öğrenci üst disiplin kurulu oluşturulur.

Düzenlenecek belgeler

MADDE 177- (1) Disiplin olaylarıyla ilgili inceleme ve soruşturma dosyasında; yazılı ifadeler, savunma, varsa mahkeme kararı veya safahatı, soruşturma ile ilgili diğer belgeler ve ilgili disiplin kurul kararı bulunur. Kararlar;

- a) EK-1 Okul Öğrenci Ödül ve Disiplin Kurulu Kararı,
- b) EK-2 İlçe Öğrenci Disiplin Kurulu Kararı,
- c) EK-3 İl Öğrenci Disiplin Kurulu Kararı,
- ç) EK-4 Üst Disiplin Kurulu Kararı örneğine uygun olarak düzenlenir.

(2) Onaylanmak üzere ilgili kurullara gönderilecek dosyada, ilgili disiplin kurulu kararıyla soruşturma ile ilgili diğer belge örnekleri bulunur. İtiraz üzerine gönderilen dosyalara yukarıdaki belgelere ilaveten itiraza ilişkin yazı veya dilekçeyle tebellüğ belgesi eklenir. Evrakın aslı okulda muhafaza edilir.

ALTINCI BÖLÜM

Onur Genel Kurulu ve Onur Kurulunun Kuruluşu ve Görevleri Onur genel kurulunun oluşturulması

MADDE 178- (1) Onur genel kurulu, öğrencilerin okul yönetimine katılmalarını ve okulun işleyişine yardımcı olmalarını sağlamak amacıyla her sınıfın bütün şubelerinden birer öğrenci, ders yılı başında sınıf rehber öğretmenlerinin gözetiminde öğrenciler tarafından seçilerek oluşturulur. Çeşitli nedenlerle boşalan üyeliklere, izleyen dönem başında aynı usulle yeni temsilciler seçilir.

(2) Onur genel kurulu üyeliğine seçilen öğrenciler, okulda oluşturulan diğer öğrenci kurullarında görev alabilecekleri gibi diğer öğrenci kurullarında görev alan öğrenciler de gerekli şartları taşımak kaydıyla onur genel kurulu üyeliğine seçilebilir. Onur genel kurulunun görevleri

MADDE 179- (1) Onur genel kurulu;

- a) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Her dönemde en az bir kez toplanır.
- b) Onur kurulunu seçer.

c) Okulda öğrenciliğe yakışmayan davranışları inceler ve bunların düzeltilmesi için alınması gereken önlemleri belirler ve önerilerini okul yönetimine bildirir. Onur kurulu

MADDE 180- (1) Onur genel kurulu; her sınıf seviyesinde bir öğrenciyi onur kurulu üyeliğine, onur kurulu üyeliğine seçilen son sınıf öğrencisini, onur kurulu ikinci başkanlığına, bir öğrenciyi de onur kurulu ikinci başkanlığı yedek üyeliğine seçer.

(2) Sınıfları birer şube olan okullarda seçilen öğrenciler, onur kurulu oluşturur. Son sınıftan seçilen öğrenci, aynı zamanda onur kurulu ikinci başkanı olur.

(3) Son sınıfı bulunmayan okullarda en üst sınıftan seçilen öğrenci, bu sınıfta şube sayısı birden fazla ise genel kurulca seçilen öğrenci ikinci başkan olur.

Üyelerde aranan nitelikler

MADDE 181- (1) Bir öğrencinin onur genel kurulu üyeliğine seçilebilmesi için;

- a) Okul disiplinine aykırı davranışlarının bulunmaması,
- b) Davranışlarıyla arkadaşlarına örnek olması,
- c) Çalışkan, dürüst, doğru sözlü ve güvenilir olması gerekir. Bu niteliklere sahip olmadığı sonradan anlaşılanlarla disiplin cezası alan öğrencilerin üyeliği düşer. Onur kurulu başkanı

MADDE 182- (1) Onur kurulu başkanı, okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu üyelerinin dışında, öğretmenler kurulunca seçilen bir öğretmendir. Öğretmenler kurulu, okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu üyelerini seçerken onur kurulu başkanı ve yedek üyeyi de seçer.

Onur kurulunun görevleri

MADDE 183- (1) Onur kurulu;

- a) Ayda en az bir kez toplanır. Okulun disiplin ve düzeniyle ilgili olarak okul müdürünce veya genel kurul üyelerince getirilen konuları görüşür, aldığı kararları okul öğrenci ödül ve disiplin kuruluna bildirmek üzere okul müdürüne sunar.
- b) Onur Belgesi verilmesi istenen öğrencilerle ilgili olarak okul öğrenci ödül ve disiplin kuruluna öneride bulunur.
- c) Öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirmek ve disiplini bozucu davranışları önlemek amacıyla programlar hazırlayarak okul öğrenci ödül ve disiplin kuruluna bildirmek üzere okul müdürüne sunar.
- ç) Öğrenci nöbet işleriyle sınıf başkanı ve yardımcılığı seçimine ilişkin esasların belirlenmesinde okul yönetimi, sınıf öğretmeni, rehberlik servisiyle işbirliği yaparak yürütülmesine katkı sağlar.
- d) Öğrencilerin sorumluluk yüklenmelerine, dürüst, güvenilir, saygılı ve başarılı olmalarına katkıda bulunmak; sağlığa zararlı alışkanlıklar edinmelerini ve uygun olmayan yerlere gitmelerini önlemek için anne-baba, öğretmen, yönetici ve öğrenci kulübü başkanlarıyla işbirliği yapar. Onur kurulu kararlarının yazılması

MADDE 184- (1) Onur kurulunun aldığı kararlar, onur kurulu karar defterine yazılır.

YEDİNCİ BÖLÜM

Okul Öğrenci Ödül ve Disiplin Kurulunun Kuruluşu ve Görevleri Okul öğrenci ödül ve disiplin kurulunun kuruluşu

MADDE 185- (1) Okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu;

- a) Müdür başyardımcısı veya müdürün görevlendireceği müdür yardımcısı,
 - b) Her ders yılının ilk ayı içinde öğretmenler kurulunca gizli oyla seçilecek iki öğretmen,
 - c) Onur kurulu ikinci başkanı,
 - ç) Okul aile-birliğinin kendi üyeleri arasından seçeceği bir öğrenci velisinden oluşturulur.
- (2) Yeterli sayıda öğretmen bulunmaması hâlinde aday öğretmenlerle sözleşmeli ve ücretli öğretmenler de okul öğrenci ödül ve disiplin kuruluna üye seçilebilir.
- (3) Yapılan seçimde oyların eşit çıkması hâlinde seçim yenilenir. Bu durumda da eşitlik bozulmazsa, kıdemi fazla olan öğretmen üye seçilmiş sayılır. Kıdemlerin de yıl olarak eşitliği hâlinde kuraya başvurulur. (
- 4) Okul öğrenci ödül ve disiplin kurulunun görevi, yeni kurul oluşuncaya kadar devam eder. Üyeler, kabul edilebilir bir özrü bulunmadıkça görevden ayrılamaz.
- (5) Öğrenci mevcudunun fazlalığından dolayı ikili öğretim yapan okullarda sabahçı ve öğlenciler için ayrı ayrı okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu kurulabilir.
- 6) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu kişisel olmayan genel

disiplin işlerinin görüldüğü toplantılarına; okulun rehberlik öğretmeni, onur kurulu başkanıyla varsa okul doktoru da katılır. Ancak, oy kullanamazlar. Yedek üyelik MADDE 186- (1) Okul öğrenci ödül ve disiplin kuruluna, aldıkları oy sırasına göre asıl üyelere sonra üç yedek üye seçilir. Ayrıca onur kurulu üyeleri ile okul-aile birliği üyeleri arasından da birer yedek üye seçilir. Asıl üyeliğin boşalması veya üyenin özürü ya da izinli bulunması hâlinde bu üyelik, sıraya göre yedek üyelerle doldurulur. Açık üyelik için seçim

MADDE 187- (1) Asıl ve yedek üyeliklerin boşalması nedeniyle okul öğrenci ödül ve disiplin kurulunun kurulamaması hâlinde açık bulunan üyelikler için yeniden gizli oyla seçim yapılır. Okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu başkanı

MADDE 188- (1) Okul öğrenci ödül ve disiplin kurulunun başkanı, müdür başyardımcısı veya müdürün görevlendireceği müdür yardımcısıdır. Başkan bulunmadığında müdürün görevlendireceği öğretmen üyelerden biri kurula başkanlık eder. Üyenin başkanlık yaptığı durumlarda yedek üye toplantıya katılır.

Okul öğrenci ödül ve disiplin kurulunun görevleri

MADDE 189- (1) Okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu; a) Okulda düzen ve disiplinin sağlanmasıyla ilgili görüşmeler yapar ve kararlar alır. b) Öğrencilere kendini ifade edebilmesi, kendini geliştirebilmesi, onlara başarılı olma duygusunu tattırması, onları teşvik edici faaliyetlere okulda daha çok yer verilmesi için gerekli önerilerde bulunur. c) Disipline aykırı davranışların nedenlerini inceler ve bunları ortadan kaldırma yollarını arar. ç) Okul içinde ve dışında millî ve insani bakımdan erdem olarak kabul edilen iyi davranışlarda bulunan ve derslerdeki gayret ve başarılarıyla üstünlük gösteren öğrencilerin ödüllendirilmesine karar verir. d) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Disiplin kurallarına uymayan öğrencilerin psikososyal durumuyla yetiştiği çevre ve ailesi hakkında bilgi toplar; eğilimlerini, alışkanlıklarını inceler; bu amaçla okul rehberlik servisinden, sınıf rehber öğretmeniyle öğrenciyi tanıyan diğer kişilerden yararlanır. e) Okulda disiplinsizliği hoş görmeyen bir öğrenci kamuoyu oluşturularak disipline aykırı davranışta bulunan ve bulunabilecek olan öğrencileri kendi vicdanlarının ve öğrenci kamuoyunun kontrolünde tutma yollarını ve imkânlarını araştırır. f) Dönem başlarında toplanarak disiplin yönünden okulun genel durumunu gözden geçirir ve alınması gereken tedbirler hakkında kişisel olmayan kararlar alarak okul yönetimine tekliflerde bulunur. g) Disiplin konusunda incelemeler yapar; gerektiğinde okul yönetimine görüş bildirir ve tekliflerde bulunur. ğ) Ders yılı veya dönem içinde meydana gelen disiplin olaylarının nedenleriyle alınan tedbirleri ve sonuçlarını tespit ederek ders yılı ve dönem sonunda bir rapor hâlinde okul yönetimine bildirir. h) Okul müdürünün havale ettiği disiplin olaylarını inceler ve karara bağlar.

Toplantıya çağrı

MADDE 190- (1) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu, kurul başkanının yazılı çağrısıyla toplanır. Kurul başkanı, gerektiğinde görüşüne başvurulmak üzere sınıf rehber öğretmeniyle okul rehberlik öğretmenini de toplantıya çağırabilir.

Toplantı ve karar alma

MADDE 191- (1) Okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu, üyelerin salt çoğunluğuyla toplanır ve oy çoğunluğuyla karar alır. Okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu, kurula iletilen disiplin olaylarını görüşmek ve karara bağlamak zorundadır. Üyeler, çekimser oy kullanamaz, üyelerin dışında toplantıya çağrılanlar da oy kullanamazlar. (2) Okul müdürünce kabul edilebilir bir özrü bulunmadıkça, okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu üyeleri kurula katılmaktan kaçınmazlar. Disiplin konusu davranıştan şikâyetçi olan veya zarar gören üye kurula katılamaz. Kurula katılmayan üyenin yerine yedek üye toplantıya çağrılır.

Kurula sevk

MADDE 192- (1) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Bir disiplin olayının meydana geldiğinin gerek doğrudan, gerekse ihbar veya şikâyet üzerine anlaşılması hâlinde, rehberlik servisi olan okullarda disiplin konusu öncelikle bu servise intikal ettirilir. Rehberlik servisi, davranışın yapıldığında öğrencinin kişilik ve sosyal durumuna ilişkin raporu okul müdürüne verir. Okul müdürü raporun içeriğini dikkate alarak yönlendirmede bulunur ve gerekli gördüğünde raporun içeriği hakkında okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu başkanını bilgilendirir.

(2) (Değ: 1/7/2015-29403 RG) Rehberlik servisi bulunmayan okullarda ise konu okul müdürünce doğrudan onur kurulu veya okul öğrenci ödül ve disiplin kuruluna sevk edilebilir. Gerekli durumlarda bölgedeki rehberlik ve araştırma merkezinden yardım alınır.

(3) Okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu, konuyu kurula gelişinden itibaren en geç on iş günü içinde karara bağlar. Sürenin yetmemesi durumunda, alınacak ara karar ve okul müdürünün onayıyla bu süre ancak bir kez uzatılabilir.

İfadelerin alınması ve delillerin toplanması

MADDE 193- (1) Okul öğrenci ödül ve disiplin kuruluna sevk edilen öğrencilerin ve olayla ilgili tanıkların, önce okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu başkanı tarafından yazılı ifadeleri alınır. Olay, sınıfta veya topluluğun bulunduğu yerlerde cereyan etmişse bu topluluğun çoğunluğunun ifadesine başvurulur. Olayla ilgili bilgi ve belgeler toplanıp bir dosya düzenlenerek okul öğrenci ödül ve disiplin kuruluna sunulur.

Kurula çağırılma ve savunma alınması

MADDE 194- (1) Okul öğrenci ödül ve disiplin kuruluna sevk edilen öğrencilerin kurul tarafından yazılı ve gerektiğinde sözlü olarak savunmaları alınır ve sözlü savunmalar tutanağa geçirilir. Çağrı duyurusu yazılı olarak ve imza karşılığında yapılır. (2) Okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu, gerektiğinde disipline verilen veya tanık olarak belirlenen öğrencileri dinlemek üzere tekrar çağırır. (3) Bu öğrenciler, çağrıya uyarak kurulca belirlenen gün ve saatte kurulda bulunmak zorundadır. Çağrıya özürsüz gelinmemesi durumunda dosyada bulunan bilgi ve belgelere göre karar verilir.

İfade ve savunma vermek istemeyenler

MADDE 195- (1) İfade vermeyen, savunmada bulunmayan veya çağrıldığı hâlde gelmeyen öğrencilerin durumu bir tutanakla tespit edilir. Bunlardan okul öğrenci ödül ve disiplin kuruluna sevk edilenler hakkında bu Yönetmeliğin 194 üncü maddesinin üçüncü fıkrası uygulanır. Tanık olduğu tespit edilip çağırıldığı hâlde özürsüz olarak gelmeyenler hakkında da ayrıca disiplin soruşturması yapılır.

Kararların yazılması

MADDE 196- (1) Kararlar gerekçeli olarak okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu karar defterine yazılır veya ayrıca yazılarak bu deftere yapıştırılır. Kararlar (EK-1)' e uygun şekilde yazılır. Cezanın takdirinde esas alınan hususlar özetlenir, dayanan yönetmelik maddeleri belirtilir ve karar bütün üyelerce imzalanır.

(2) Karara katılmayan üye veya üyeler gerekçelerini yazarak imza ederler.

(3) Kararların yazdırılmasından, imzalatılıp okul müdürüne sunulmasından sonra, karar defterinin saklanması ve diğer yazışma işleminden kurul başkanı sorumludur.

Müdürün karara itirazı ve ilçe öğrenci disiplin kuruluna göndermesi

MADDE 197- (1) Müdür, kararı uygun bulmazsa bir defa daha görüşülmek üzere dosyayı gerekçeleriyle birlikte kurula iade eder. Okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu kararında ısrar ederse müdür görüş ve tekliflerini de ekleyerek dosyayı görüşülmek ve karara bağlanmak üzere en geç beş iş günü içinde ilçe öğrenci disiplin kuruluna gönderir.

Okul öğrenci ödül ve disiplin kurulunun kurulamaması veya karar verememesi

MADDE 198- (1) Okul öğrenci ödül ve disiplin kurulunun kurulamadığı veya kurulduğu hâlde herhangi bir nedenle bir disiplin olayına bakmaktan çekinip karar veremediği

durumlarda müdür, görevlendireceği müdür başyardımcısı, müdür yardımcısı veya bir öğretmen tarafından hazırlanan ilk soruşturma dosyasına, görüşünü de ekleyerek karar verilmek üzere ilçe öğrenci disiplin kuruluna gönderir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

İlçe Öğrenci Disiplin Kurulunun Kuruluşu ve Görevleri İlçe öğrenci disiplin kurulunun kuruluşu

MADDE 199- (1) İlçe öğrenci disiplin kurulu, ilçe millî eğitim müdürü veya görevlendireceği bir şube müdürünün başkanlığında, Bakanlık ortaöğretim birimlerini temsil edecek şekilde ilçedeki resmî ve özel ortaöğretim kurumu okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu başkanlarının kendi aralarından seçecekleri birer üyeden oluşturulur. Bu kurulun sekreteryası işleri ilçe millî eğitim müdürlüğünce yapılır.

(2) Büyük şehir statüsünde olmayan illerin merkez ilçesinde ise ilçe öğrenci disiplin kurulu, millî eğitim müdürünün görevlendireceği bir millî eğitim müdür yardımcısı veya şube müdürünün başkanlığında yukarıda belirtilen esaslar doğrultusunda oluşturulur.

(3) Bir ortaöğretim okulu bulunan ilçelerde ilçe öğrenci disiplin kurulu, millî eğitim müdürü veya görevlendireceği biri başkan olmak üzere iki şube müdürü ile okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu başkanından; iki şube müdürünün bulunmaması durumunda ise ilçe millî eğitim müdürünün başkanlığında şube müdürüyle okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu başkanından oluşturulur.

(4) İlçe öğrenci disiplin kurulu üyesi olan veya olmayan okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu başkanı, kendi okul öğrencilerinin durumlarının görüşüldüğü kurul toplantılarına katılır, ancak oy kullanamaz.

İlçe öğrenci disiplin kurulunun görevleri

MADDE 200- (1) İlçe öğrenci disiplin kurulu; a) Onaylanmak üzere kendisine gelen okul değiştirme cezasına ait dosyaları geliş tarihini izleyen on iş günü içinde karara bağlayarak daha önce verilmiş bulunan kararı, gerekçelerini belirtmek şartıyla onaylar veya değiştirir. b) Okul öğrenci ödül ve disiplin kurulunun kurulamadığı veya görev yapamadığı durumlarda bu kurulun görevlerini yapar ve dosyaları, geliş tarihinden itibaren on iş günü içinde karara bağlar. c) Okul öğrenci ödül ve disiplin kurulu tarafından verilen kınama ve okuldan kısa süreli uzaklaştırma cezalarına karşı okul müdürü, 18 yaşını tamamlamış öğrenci veya öğrenci velisi tarafından yapılan itirazları inceler. ç) Kendisine gelen itiraza konu olan dosyaları geliş tarihini izleyen on iş günü içinde karara bağlayarak itiraza konu kararı, gerekçelerini belirtmek şartıyla kaldırır, değiştirir veya itirazı reddeder.

DOKUZUNCU BÖLÜM

İl Öğrenci Disiplin Kurulunun Kuruluşu ve Görevleri İl öğrenci disiplin kurulunun kuruluşu

MADDE 201- (1) İl öğrenci disiplin kurulu; büyük şehir statüsündeki illerde il millî eğitim müdürü veya görevlendireceği bir müdür yardımcısı/şube müdürünün; diğer illerde ise millî eğitim müdürünün başkanlığında, Bakanlık ortaöğretim birimlerini temsil edecek şekilde, il merkezindeki okul müdürlerinin kendi aralarından seçecekleri birer müdürden oluşturulur.

(2) İl öğrenci disiplin kurulu üyesi olan okul müdürü, kendi okul öğrencilerinin durumlarının görüşüldüğü kurul toplantılarına katılır, ancak oy kullanamaz.

İl öğrenci disiplin kurulunun görevleri

MADDE 202- (1) İl öğrenci disiplin kurulu; a) Onaylanmak üzere kendisine gelen örgün eğitim dışına çıkarma cezasına ait dosyaları geliş tarihini izleyen on iş günü içinde karara bağlayarak daha önce verilmiş bulunan kararı, gerekçelerini belirtmek şartıyla değiştirir veya onaylar. b) İlçe öğrenci disiplin kurulu tarafından verilen okul değiştirme cezasına karşı okul müdürü, ilçe millî eğitim müdürü, 18 yaşını tamamlamış öğrenci veya öğrenci

velisi tarafından yapılan itirazları inceler. c) Kendisine gelen itiraza konu olan dosyaları geliş tarihini izleyen on iş günü içinde karara bağlayarak itiraza konu kararı, gerekçelerini belirtmek şartıyla kaldırır, değiştirir veya itirazı reddeder. ç) Her dönem sonunda okullardaki disiplin durumunun genel bir değerlendirmesini yapar, gelecek ders yıllarında disiplin olaylarının önlenmesi yönünde alacağı kararları okullara ulaştırmak üzere ilçe millî eğitim müdürlüklerine bildirir.

ONUNCU BÖLÜM

Öğrenci Üst Disiplin Kurulunun Kuruluşu ve Görevleri Öğrenci üst disiplin kurulunun kuruluşu

MADDE 203- (1) Öğrenci üst disiplin kurulu, valinin veya görevlendireceği vali yardımcısının başkanlığında; a) İl millî eğitim müdürü, b) İl hukuk işleri müdürü, c) (Değ: 13/09/2014-29118 RG) İl maarif müfettişleri başkanı, ç) Resmî/özel genel ortaöğretim okulları ile resmî/özel mesleki ve teknik ortaöğretim okullarından, valilikçe görevlendirilen birer müdürden oluşturulur. Bu kurulun sekretarya işleri, il millî eğitim müdürlüğünce yapılır.

(2) Öğrenci üst disiplin kurulu üyesi olan veya olmayan okul müdürü, kendi okulu öğrencilerinin durumlarının görüşüldüğü kurul toplantılarına katılır, kurulu bilgilendirir ancak oy kullanamaz.

Öğrenci üst disiplin kurulunun görevleri

MADDE 204- (1) Öğrenci üst disiplin kurulu; a) İl öğrenci disiplin kurulu tarafından verilen örgün eğitim dışına çıkarma cezasına karşı il millî eğitim müdürü, ilçe millî eğitim müdürü, okul müdürü, 18 yaşını tamamlamış öğrenci veya öğrenci velisi tarafından yapılan itirazları inceler. b) Kendisine gelen itiraza konu olan dosyaları geliş tarihini izleyen on iş günü içinde karara bağlayarak daha önce verilmiş bulunan kararı kaldırır, değiştirir veya itirazı reddeder. c) Öğretim özgürlüğü, can güvenliği veya kamu düzeni yönünden zorunlu görülen durumlarda vali tarafından getirilen teklifleri inceler ve karara bağlar. ç) Her ders yılı sonunda toplanarak ildeki ortaöğretim kurumlarının bir yıllık disiplin durumunu inceler ve önerileri de içeren bir rapor hazırlayarak valilik makamına sunar.

ONBİRİNCİ BÖLÜM

Disiplin Kurullarının Çalışma Usulleri Toplantıya çağrı

MADDE 205- (1) İlçe öğrenci disiplin kurulu, il öğrenci disiplin kurulu ve öğrenci üst disiplin kurulu çalışmalarında aşağıdaki hususlara uyarlar; a) Kurullar, başkanın çağrısı üzerine, üye tam sayısının salt çoğunluğuyla toplanır ve kararlar oy çoğunluğuyla alınır. Oylama açık şekilde yapılır ve çekimser oy kullanılmaz. Oyların eşitliği hâlinde başkanın kullandığı oy yönünde çoğunluk sağlanmış sayılır. b) Toplantı gündeminin belirlenmesi, ilgililere duyurulması ve kurul çalışmalarının düzenli bir şekilde yürütülmesi başkan tarafından sağlanır. Karar süresi ve usul işlemleri MADDE 206- (1) Kurullar; a) Disiplin dosyasının kurula intikalinden itibaren konuyu görüşmek üzere toplanır ve en geç on gün içinde karar verir, b) Dosyadaki eksiklikleri ilgililere tamamlattırır, c) Gerektiğinde ilgililerden bilgi ister, ç) Aldıkları kararları tutanak hâline getirir.

(2) Kararlar, verildiği tarihten itibaren en geç on iş günü içinde kuruldaki üyelerce gerekçeli olarak oy birliği veya oy çoğunluğuyla alındığı belirtilerek (EK-2), (EK-3) veya (EK-4) 'e uygun olarak yazılır; başkan ve üyelerce imzalanır. Karşı görüşte olanlar, nedenlerini de yazarak kararı imzalar.

7.4. EK 4: Ortaöğretim Kurumları Kılık Kıyafet Yönetmeliği

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINA BAĞLI OKUL ÖĞRENCİLERİNİN KILIK VE KİYAFETLERİNE DAİR YÖNETMELİK

Bakanlar Kurulu Kararının Tarihi : 26/11/2012 No : 2012/3959

Dayandığı Kanunun Tarihi : 14/6/1973 No : 1739

Dayandığı KHK.'nin Tarihi : 25/8/2011 No : 666

Yayımlandığı R.Gazetenin Tarihi : 27/11/2012 No : 28480 Yayımlandığı Düsturun Tertibi : 5 Cilt : 53

Amaç ve kapsam

MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin amacı, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî ve özel okul öncesi, ilkökul, ortaokul ve lise öğrencilerinin kılık ve kıyafetlerine dair usûl ve esasları düzenlemektir.

(2) Bu Yönetmelik, 8/2/2007 tarihli ve 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun 3 üncü maddesinin sekizinci fıkrası ile 5 inci maddesinde belirtilen okulların öğrencileri hakkında uygulanmaz. Dayanak

MADDE 2 – (1) Bu Yönetmelik, 14/6/1973 tarihli ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile 25/8/2011 tarihli ve 652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameye dayanılarak hazırlanmıştır. Temel ilkeler MADDE 3 – (1) 4 üncü maddede yer alan sınırlamalar dışında okul öncesi, ilkökul, ortaokul ve liselerde kılık ve kıyafet serbesttir.

(2) (Değişik: 8/7/2013-2013/5125 K.) Öğrenciler, okul, sınıf ve şubelerde tek tip kıyafet giymeye zorlanamaz. Ancak, okul yönetimi ve okul-aile birliğinin koordinatörlüğünde, 4 üncü maddede yer alan sınırlamalara aykırı olmamak kaydıyla, velilerin yüzde ellisinden fazlasının muvafakati alınarak ilgili eğitim-öğretim yılı için okul kıyafeti veya kıyafetleri belirlenebilir. Bu fıkranın uygulanmasına dair usûl ve esaslar Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan yönerge ile belirlenir.

(3) Okul öncesi, ilkökul, ortaokul ve lise öğrencileri, yaş grubu özelliklerine uygun, temiz ve düzenli bir kıyafet giyer.

(4) Öğrenciler, öğrenim gördükleri programın özelliğine göre atölye, işlik ve laboratuvarlarda önlük veya tulum, işyerlerinde ise yapılan işin özelliğine uygun kıyafet giyer.

(5) Öğrenciler, beden eğitimi ve spor derslerinde eşofman, diğer spor etkinliklerinde ise etkinliğin özelliğine uygun kıyafet giyer. Ancak öğrenciler tek tip eşofman veya spor kıyafeti giymeye zorlanamaz.

(6) (Mülga: 22/9/2014-2014/6813 K.) 5962

(7) Sağlık özürlü bulunan ve bu durumu belgelendiren öğrencilerin özürlerinin gerektirdiği şekilde giyinmelerine izin verilir.

(8) Özel gün, hafta ve kutlamalarda ders içi ve ders dışı faaliyetlerde kullanılmak üzere veliye malî yük getirecek özel kıyafet aldırılamaz. Kılık ve kıyafet sınırlamaları

MADDE 4 – (1) Öğrenciler; a) Öğrenim gördükleri okulun arması ve rozeti dışında nişan, arma, sembol, rozet ve benzeri takılar takamaz, b) İnsan sağlığını olumsuz yönde etkileyen ve mevsim şartlarına uygun olmayan kıyafetler giyemez, c) Yırtık veya delikli kıyafetler ile şeffaf kıyafetler giyemez, ç) Vücut hatlarını belli eden şort, tayt gibi kıyafetler ile diz üstü etek, derin yırtmaçlı etek, kısa pantolon, kolsuz tişört ve kolsuz gömlek giyemez, d) (Değişik: 22/9/2014-2014/6813 K.) Okullarda yüzü açık bulunur; siyasî sembol içeren simge, şekil ve yazıların yer aldığı fular, bere, şapka, çanta ve benzeri materyalleri kullanamaz; saç boyama, vücuda dövme ve makyaj yapamaz, pirsing takamaz, bıyık ve sakal bırakamaz, e) (Değişik: 22/9/2014-2014/6813 K.) Okul öncesi eğitim kurumlarında ve ilkökullarda okul içinde baş açık bulunur.

Yaptırımlar

MADDE 5 – (1) Bu Yönetmelik hükümlerine aykırı hareket eden ortaokul öğrencilerine 27/8/2003 tarihli ve 25212 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği; lise öğrencilerine 19/1/2007 tarihli ve 26408 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliği hükümleri uygulanır. (2) Bu Yönetmelik hükümlerine aykırı hareket eden okul yöneticileri hakkında ilgili disiplin hükümleri uygulanır.

Uygulanmayacak ve yürürlükten kaldırılan hükümler

MADDE 6 – (1) Diğer yönetmelik ve düzenleyici işlemlerin resmî ve özel okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin kılık ve kıyafetlerine ilişkin konulardaki bu Yönetmeliğe aykırı hükümleri uygulanmaz.

(2) 22/7/1981 tarihli ve 8/3349 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Milli Eğitim Bakanlığı ile Diğer Bakanlıklara Bağlı Okullardaki Görevlilerle Öğrencilerin Kılık Kıyafetlerine İlişkin Yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

(3) 16/7/1982 tarihli ve 8/5105 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışan Personelin Kılık ve Kıyafetine Dair Yönetmeliğin 14 üncü maddesinde yer alan "ile 22/7/1981 tarihli ve 8/3349 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına bağlı "Milli Eğitim Bakanlığı ile Bakanlıklara Bağlı Okullardaki Görevlilerle Öğrencilerin Kılık Kıyafetlerine İlişkin Yönetmelik" hükümleri" ibaresi yürürlükten kaldırılmıştır.

Geçiş hükümleri

GEÇİCİ MADDE 1 – (1) 3 üncü maddenin altıncı fıkrası hükümleri saklı kalmak kaydıyla, 6 ncı maddenin ikinci fıkrasıyla yürürlükten kaldırılan hükümlerin uygulanmasına 2012-2013 öğretim yılı sonuna kadar devam edilir. 5963 (2) Öğrenciler, 2012-2013 ve daha önceki öğretim yılları için okul yönetimlerince belirlenen önlük veya okul üniformalarını 2013-2014 öğretim yılında giyebilir. Yürürlük MADDE 7 – (1) Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 8 – (1) Bu Yönetmelik hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Bu bölüm varsa Eklerin bulunduğu kısımdır. Başlıklar burada olduğu gibi olmalıdır. Sadece kopyalayıp çoğalttığınızda otomatik numaralandırılır. Tüm denklemler şekiller, çizelgeler vs aynı şekilde kopyalanarak çoğaltılabilir.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Ahmet GÜZEL

Yabancı Dili : İngilizce

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	Sosyoloji	Düzce Üniversitesi	2024
Lisans	Çocuk Gelişimi	İstanbul Üniversitesi	2023
Lisans	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Karadeniz Teknik Üniversitesi	2013
Lise		Aksu Anadolu Öğretmen Lisesi	2008